

Det bästa för mitt barn

Örebro Studies in Sociology 19

MAJA LILJA

"Det bästa för mitt barn"
Nyblivna mödrar i den delade staden

Omslag, foto: Minchul Sohn

© Maja Lilja, 2015

Titel: "Det bästa för mitt barn". Nyblivna mödrar i den delade staden

Utgivare: Örebro University 2015
www.oru.se/publikationer-avhandlingar

Tryck: Örebro universitet, Repro 4/2015

ISSN 1650-2531
ISBN 978-91-7529-075-1

Abstract

Maja Lilja (2015): *“The best for my child”*. *Mothers with small children in the divided city*. Örebro Studies in Sociology 19.

In Sweden, research on residential segregation has often focused on neighbourhoods comprising people with foreign backgrounds, implying that segregation is an “immigrant problem”. It has been argued, however, that people with Swedish backgrounds are influenced by but also contribute to the residential segregation in Swedish cities. This study explores how mothers, mostly with Swedish backgrounds, construct ethnicity and “race” in their neighbourhoods and in relation to bringing up their children. Theoretically, the study uses perspectives from Critical Whiteness Studies, theories regarding place and identity and theories of motherhood. The study is based on qualitative interviews with 19 mothers, a majority of whom lived in two different neighbourhoods in a middle-sized Swedish city. The analysis of the interviews is based on discourse analysis and more specifically discourse psychology.

The study observes that the women’s lives were influenced by the polarisation in the city in a number of different manners. For example, the women constructed who they were or wanted to be by describing their own neighbourhood and its place in the segregated city. Another finding was that the polarisation of the city became important when the women discussed which neighbourhood they wanted their children to grow up in. Although the women emphasised that they wanted their children to grow up in a culturally and socially diverse neighbourhood, when the mothers disclosed concrete decisions regarding the upbringing of their children, they instead said that they avoided such neighbourhoods. The contradictory discourses that the women used when discussing the upbringing of their children, was legitimised in different manners. For instance it was legitimised by arguing that they, as mothers, must do “the best” for their child. This argument could be understood as building on both modern and historic constructions of motherhood.

Keywords: whiteness, Swedishness, Critical Whiteness Studies, residential segregation, motherhood, school segregation, place identity, national identity.

Maja Lilja, School of Humanities, Education and Social Sciences
Örebro University, SE-701 82 Örebro, Sweden, maja.lilja@oru.se

Förord

Det är dags att sätta punkt för den här avhandlingen. Ibland känns det som att jag hade kunnat jobba med den i all evighet. Men som alla projekt måste även detta projekt få sitt slut. Det känns både skönt att äntligen bli klar men samtidigt lite nervöst att den nu kommer att få ”sitt eget liv” genom att läsas av andra.

Det finns en mängd personer jag vill tacka. Först vill jag rikta ett stort tack till de 19 kvinnor som deltog i studien. Utan er hade den här studien inte blivit till och jag är ytterst tacksam över att ni delade med er av era liv på ett öppet och generöst sätt.

Jag vill också tacka min huvudhandledare Rolf Lidskog. Jag minns första veckan på doktorandutbildningen när vi besökte Kvarntorshögen och jag liknade att doktorera med att gå upp för de 427 trappstegen. Under hela den här tiden har jag känt det som att du gått bredvid mig när jag gått upp för den här trappan. Alltid har jag kunnat vända mig till dig och resonera men aldrig har jag känt att du försökt styra mig på en väg jag inte trott på. Ibland har jag också ramlat ner några trappsteg och då har du tagit emot mig och lugnt visat mig vägen upp. Så tack Rolle för den här tiden, för att du alltid trott på mig och för dina detaljerade läsningar och insiktsfulla kommentarer (på ett närmast oändligt antal texter)! Dessutom vill jag tacka min biträdande handledare Katarina Mattsson som med sin stora kunskap i ämnet kommit med många värdefulla kommentarer och förslag på förbättringar som jag tror gjort denna avhandling bättre än vad den annars hade varit.

Jag har befunnit mig i två vetenskapliga miljöer under min doktorandtid och jag vill rikta ett tack till båda dessa miljöer. För det första vill jag tacka sociologiämnet och inte minst doktorandkollegorna Jenny Alsarve, Helena Blomberg, Jan-Magnus Enelo, Monica Johansson, Karin Gustavsson, Jenny Gustavsson, Melker Labory, Susanna Lundberg, David Redmalm och Louise Svensson. Jag uppskattade den trevliga stämningen i doktorandgruppen och det doktorandseminarium som vi hade under de första åren av doktorandtiden. Den andra miljön, CUREs, och Forskar-skolan urbana studier var en mycket trevlig och inspirerande miljö att få vara del av. Jag vill särskilt tacka Ingemar Elander och Gun Hedlund som agerade föreståndare och som uppmuntrade oss doktorander i medgång och motgång. Dessutom vill jag tacka doktoranderna i FUS och särskilt ”småfusarna” som jag har haft så otroligt roligt med. Det hade varit en betydligt tråkigare doktorandtid utan er och jag sörjer att jag inte längre kan busa med er. Tack till Peter Sundström (för gott samarbete och en

trevlig tid i vårt rum), Andreas Thörn (för din fantastiska humor och självdistans), Marcus Herz (för att du alltid är på min sida), Anna-Lisa Fransson (för alla intressanta och andliga samtal och alla övernattningar) samt till Marco Eimerman. Inte minst vill jag tacka min akademiska tvilling, Sanna Nordström, hur kunde jag gjort det utan dig? Tack för att du varit den jag kunnat skratta och gråta med och tack för alla "bråk" om alltifrån bananer till selleri.

Det finns ytterligare personer vars kommentarer har varit viktiga för att slutföra den här avhandlingen. Här vill jag tacka Sara Elden som kom med mycket konstruktiva, värdefulla och uppmuntrande kommentarer på mitt slutseminariemanus. Jag vill också tacka Christine Roman som i sin roll som dubbelläsare gett viktiga synpunkter och kommentarer under avhandlingsskrivandets slutfas.

Dessutom vill jag tacka stiftelsen Helge Ax:son Johnson för det stipendium jag fick när doktorandlönen tagit slut. Jag vill också tacka Masoud Kamali och Tom Burns som indirekt bidragit till att denna avhandling kom till från början. Det var de insikter och erfarenheter som jag fick under arbetet med det EU-finansierade forskningsprojektet "The European Dilemma" som inspirerat mig till att göra den här studien.

Jag vill också tacka vänner innanför och utanför den akademiska världen, i Sverige, Korea, Wales och Finland. Här skulle jag vilja rikta ett särskilt tack till Mathias Persson, Anna Samuelson, Christel Kraft, Petra Lindström, Elnaz Alizadeh, Elinor Hållen, Taehee Ahn, Hyosun Park, Anneli Gustafsson och Linda Annala. Tack också till min "andra familj", familjen Baltzer, Lotta, Astrid, Sigrid, Erik och Petra, för att jag känner mig som mest glad och levande i ert kök!

Jag vill tacka min familj, John, Agneta, My, Johan, Elsa, Gabriel och Harry. Det betyder mycket att ni alltid stöttar mig och står bakom det jag gör! Jag vill också tacka min koreanska familj, amoni, apogi, Moa och Kangsan för ert stora stöd som ni visat på en mängd olika sätt, 감사합니다. Till sist vill jag tacka min man Minchul och min dotter Elin. Tack Minchul för ditt stöd i alla de faser jag gått igenom under denna tid. Ditt sätt att lugna och stötta har varit ovärderligt! Tack också för konkret hjälp med fotografering och litteraturlista. Jag vill också tacka Elin som motiverat mig att göra klart den här avhandlingen och visat att det finns viktigare saker än att skriva en avhandling.

Helsingfors, april 2015
Maja Lilja

Innehållsförteckning

NYBLIVNA MÖDRAR I DEN ETNISKT OCH SOCIALT UPPDELADE STADEN.....	13
Segregationsforskningen i Sverige: några nedslag	13
Att vända perspektiv	14
Skolan och boendesegregationen	15
Avhandlingens fokus.....	16
Syfte och frågeställningar	18
Avgränsningar.....	19
Centrala begrepp.....	19
Tidigare studier.....	22
Disposition.....	24
STUDIENS TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	25
Kritiska vithetsstudier	25
Föränderligt och kontextberoende	27
Vithet, klass och kön.....	29
Konstruktionen av svenskhet	30
Risker med kritiska vithetsstudier	33
Att skapa sin identitet genom att tala om en plats.....	34
Platser som språkligt konstruerade.....	34
Platsidentitet	35
Plats och makt	36
Moderskap som diskurs och praktik i ett föränderligt samhälle	37
Diskursen om den goda modern.....	38
Moderskapspraktiker	39
Moderskapet, samhället och nationen.....	41
Det moderna moderskapet	42
Sammanfattning.....	45
METODOLOGISKA OCH ANALYTISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	47
Forskningsmetod.....	47
Att ringa in en grupp.....	48
Beskrivning av bostadsområdena	50
Genomförandet av intervjuerna	51
Om intervjuerna.....	54
Forskaren som medskapare	55
Att ställa frågor om etnicitet	58
Bearbetningen av intervjuerna	61
En diskursanalytiskt inspirerad analys	62

Diskurs och diskursanalys	64
Diskurspsykologi	64
<i>Språk som handlingsorienterat och variationsrikt</i>	65
<i>Identitet som föränderligt och flexibelt</i>	66
Analysen i praktiken	68
Validitet och reliabilitet.....	68
Etiska reflektioner	70
Sammanfattning	71
”NORMALSVENSK. INGEN IDÉ ATT SPINNA VIDARE PÅ DET” .	
ATT FÖRHANDLA FRAM DEN SVENSKA NATIONELLA	
IDENTITETEN OCH AMBIVALENSEN INFÖR ATT KALLA SIG	
”SVENSK”	73
Vem är ”svensk”?	74
Jag – ”svensk”?	78
Att fira jul gör mig ”svensk”	79
”Den typiske svensken”	81
Att definiera det svenska genom ”de andra”	84
Inte helt ”svensk”	86
”Roligare att vara halvgrek”	89
”Svensk” – men inte fördomsfull	90
”Svensk” som en privilegierad position	93
Sammanfattning	95
”JAG VILL GÄRNA BO I ETT BLANDAT OMRÅDE”	
IDENTITETSSKAPANDE I DEN SEGREGERADE STADEN.....	97
Gräsbacken	98
Bostadsområdets homogenitet som ett problem	99
Segregation – ”både bra och dåligt”	101
Segregerat och tryggt.....	104
Gräsbacken som kulturellt blandat	106
Björkby	108
”Hjälp jag kan inte bo i Björkby”	108
Att bo i ett stigmatiserat område.....	110
”Jag bor i Rosenlund”	111
”Jag kan identifiera mig med Björkby”	113
Det är bra att bo i ett blandat område.....	114
Sammanfattning	117
”VI HÅLLER OSS GÄRNA PÅ VÅR SIDA AV GATAN”	
NÄROMRÅDETS GRÄNSER OCH KONTAKTYTOR	119
Gräsbacken	120

Att leva i ett segregerat bostadsområde	120
Björkby	122
Den äldre delen och den nyare delen av området	122
”På den andra sidan gatan...”	123
”Naturliga” platser att vistas på	125
” <i>Inte lika tryggt</i> ”	126
Öppna förskolan som kontaktyta och arena för förhandling av svenskheter	129
” <i>Ett annat sätt att se på barnuppfostran</i> ”	130
” <i>Dom bor ju till och med i villorna häromkring</i> ”	133
”Det är bara vi andra som nyttjar det”	136
Sammanfattning.....	137
”DET BÄSTA FÖR MITT BARN”. DISKURSER OCH PRAKTIKER	
KRING BARNUPPFOSTRAN OCH BARNETS UPPVÄXTMILJÖ	139
Att bli mamma	139
”Jag kunde inte ta på henne någonting rosa”	140
En mångkulturell uppväxt?	142
Den eftersträvaransvärda mångkulturella miljön	143
Att flytta till ett område med en lugn och trygg skola	144
Ska jag låta mitt barn gå i en skola med dåligt rykte?	146
Att välja skola – en social strategi i en segregerad stad.....	149
Inte i minoritet	151
<i>Att inte vara i minoritet – ett uttryck för mångkulturdiskursen</i>	155
Det svenska språket som symbol för att bli ”svensk”	156
Diskursen om det bästa för mitt barn.....	159
<i>En anslutning till identiteten som mamma</i>	161
<i>Det bästa för mitt barn och det moderna föräldraskapet</i>	162
”Hur var det med våra åsikter egentligen?”	165
Att välja det mångkulturella.....	168
Sammanfattning.....	170
AVSLUTANDE DISKUSSION	173
Sammanfattning av avhandlingens centrala resultat	173
En oundviklig del av segregationsprocesser	177
Hur kan kvinnornas mångtydiga och komplexa diskurser förstås?	179
Avslutande reflektioner	181
SUMMARY	183
”The best for my child”: Mothers with small children in the divided city183	
Theoretical frame.....	184
Methodology and analytical tools	185

Results and analysis	185
<i>The construction of Swedishness and the Swedish identity</i>	185
<i>Construction of “us and them” in the neighbourhood</i>	186
<i>”The best for my child”: How the child should be influenced by ”the other”</i>	188
Concluding reflections	189
REFERENSER	191
BILAGA 1	204
BILAGA 2	206
BILAGA 3	209

KAPITEL 1

Nyblivna mödrar i den etniskt och socialt uppdelade staden

I ett föräldraforum på internet hittar jag ett inlägg av en person som frågar om Rosenlund är ett bra område att flytta till. Rosenlund¹, som ligger en bit från centrum i en medelstor svensk stad, består till största delen av nybyggda villor. Området gränsar till ett område med mer blandad bebyggelse som i likhet med många andra områden i svenska städer blivit förknippad med bråk och sociala problem. Diskussionen som förs på forumet handlar om hur områdets förskolor och skolor är och huruvida det är en trygg miljö för deras barn med tanke på de bråk och sociala problem som de hört förekommer i det angränsande området. Framförallt diskuteras om inläggsskrivarens barn kommer att dela skola med barnen från den andra delen av området. En av personerna i forumet skriver att det är möjligt att ”gömma” sig från problemen så länge barnet går i förskolan eftersom det finns en förskola för villaområdets barn men att skolan delas av hela stadsdelens barn. Denna person rekommenderar istället personen att flytta till ett annat område i staden som istället har en ”egen skola”.

Segregationsforskningen i Sverige: några nedslag

Den diskussion som förs i föräldraforumet ovan kan förstås utifrån att svenska städer blivit alltmer segregerade. Det man brukar avse när man talar om att städer är segregerade är att det finns en rumslig åtskillnad i staden då personer med olika socio-ekonomisk och etnisk bakgrund bor i olika delar av staden (Magnusson, 2001:14).²

Svensk forskning om boendesegregation växte fram under 1970- och 1980-talen och bestod framförallt av kvantitativt inriktade studier som syftade till att kartlägga hur boendesegregationen såg ut (Lilja & Pemer, 2010:5). Studier har belyst segregation utifrån en mängd olika aspekter. Segregation har studerats som ett tillstånd eller en process men studier har också analyserat segregationens konsekvenser eller vilka åtgärder som finns för att bryta segregationen (Andersson, Borgegård & Fransson 2001:87). Från början intresserade sig studier för den socio-ekonomiska polariseringen av staden som blev alltmer påtaglig efter byggandet av miljonprogramsområdena under 1960- och 1970-talet (ibid.). I slutet av 1980-talet började

¹ Rosenlund är ett fingerat namn på bostadsområdet.

² Med segregation kommer jag i denna studie endast avse boendesegregation. Den polariserade eller uppdelade staden bör förstås som synonymer till den segregerade staden.

forskare också uppmärksamma att svenska städer blev mer och mer etniskt uppdelade (ibid.). Ett exempel på en studie som synliggjort hur dagens städer är etniskt uppdelade är Irene Molinas avhandling *Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet* (1997). I denna studie framhåller hon att det finns en etnisk hierarki i svenska städer vilket bland annat framgår genom att människor med olika bakgrund lever sina liv i olika delar av staden. Enligt Molina, som väljer att kalla denna etniska hierarki för stadens rasifiering, har rasifierade föreställningar om ”de andra” spelat en avgörande roll för att staden blivit så polariserad som den är idag (ibid.:62).

Den senaste tiden har flera studier synliggjort den negativa bild som ”förorten” eller miljonprogramsområden kommit att få (Brune, 1998; Ericsson, Molina & Ristilammi, 2000; Pred, 2000; Ristilammi, 1994). Dessa studier visar hur många miljonprogramsområden *stigmatiserats* det vill säga stämplats som problemområden som en konsekvens av att media framförallt rapporterar om negativa saker som händer i dessa områden (Brune, 1998:9). Att miljonprogramsområden ständigt nämns i anslutning till kriminalitet och sociala problem kan i förlängningen leda till att människor börjar tro att det finns mer problem och kriminalitet i dessa områden (ibid.). Därför påverkar alltså denna stigmatisering också människor eftersom de internaliserar denna bild av miljonprogramsområden. Bland annat kan det göra att det skapas en känsla av farlighet inför dessa områden (Sernhede, 2004:118). Miljonprogramsområden uppfattas dock inte bara som problematiska och skrämmande, det har också påpekats att dessa områden ofta konstrueras som spännande och exotiska platser utanför det svenska samhället (Ristilammi, 1994:105, se även Ericsson et. al., 2000:27).

Att vända perspektiv

Den svenska forskningen om segregation har ofta fokuserat på förorten eller på vilka konsekvenser som boendesegregation fått för personer med utländsk bakgrund. Flera av dessa studier har varit viktiga för att synliggöra hur segregation drabbar människor med utländsk bakgrund och skapat en större förståelse för de konsekvenser som segregation får för de människor som bor i dessa områden. Emellertid har innerstadsområden eller bostadsområden där vita medelklassvenskar är i övervägande majoritet sällan ägnats uppmärksamhet inom segregationsforskning. Detta trots att mycket talar för att också den här gruppen bidrar till att skapa och upprätthålla den segregation som vi ser i svenska städer (Hårsman, 2006, se även Andersson, 2007:128). Majoritetssvenskar, det vill säga personer med svensk bakgrund, kan påverka stadens sammansättning genom var de

väljer att bo. I Nordamerika har forskning sedan lång tid intresserat sig för hur vita människor bidrar till att upprätthålla segregationsmönster. Den här forskningen har visat hur vita människor tenderar att flytta ifrån bostadsområden där det uppfattas bo för många svarta personer, så kallad *white flight* eller undviker att flytta till dessa områden det vill säga *white avoidance* (se bland annat Bobo & Zubrinsky, 1996; Clark, 1992; Frey, 1979). I Sverige har det konstaterats att det finns en tendens till att majoritetssvenskar undviker områden där det bor en stor andel personer med utländsk bakgrund (Bråmås, 2006). Det finns emellertid lite kunskap om vad detta undvikande egentligen handlar om (Lilja & Pemer, 2010:11). Vad är det som de väljer bort? Handlar det om den negativa bilden av dessa områden? Eller undviker de att bo med människor med utländsk bakgrund? För att få en bättre förståelse för segregation som fenomen är det nödvändigt att börja vända blicken mot hur människor med svensk bakgrund bidrar till att upprätthålla och fördjupa stadens etniska och sociala uppdelning (jfr Andersson, 2001:143; Molina, 2001:54). Dessutom kan ett fokus på vita svenskar öka förståelsen av hur stadens etniska och sociala uppdelning inte bara är något som berör de som bor i miljonprogramsområden utan snarare är något som påverkar hela stadens befolkning.

Skolan och boendesegregationen

På senare tid har segregationen alltmer kommit att ta sig uttryck i skolans värld (Ristilammi, 1994:105). Det beror bland annat på att skolan tenderar att drabbas av samma sociala problem och nedslitning som råder i området (ibid.:104). Dessutom har den stigmatisering som drabbat många miljonprogramsområden "smittat" av sig på skolorna i området som kommit att förknippas med samma negativa egenskaper som området som de ligger i. Bland annat visar Nihad Bunar (2001:280) i sin avhandling hur rykten om vissa skolor som "sämre" får stor betydelse för vilken skola som föräldrar betraktar som en trygg och bra miljö för deras barn. Skolans rykte har också en etnisk dimension eftersom en skola som anses ha "för många" barn med utländsk bakgrund tenderar att uppfattas som sämre än andra skolor (ibid.:140). Andelen elever med utländsk bakgrund fungerar därför ofta som en indikator på skolans status.

Föreliggande studie tar avstamp i kopplingen mellan boendesegregation och de beslut föräldrar tar i förhållande till sina barn, som val av förskola eller skola. I den diskussion som återgavs i inledningen verkar det vara just i förhållande till barnets uppväxt som det blir viktigt i vilket bostadsområde man bor i. Detta kan förstås utifrån att föräldrar är involverade i överväganden om i vilken miljö som barnet växer upp i. Här kan stadens segregation få betydelse genom att föräldrar flyttar till vissa bostadsområ-

den med tanke på barnets uppväxt eller väljer en förskola eller skola för att barnet ska växa upp i en speciell miljö. De överväganden som föräldrar är involverade i kring barnets uppväxtmiljö har också koppling till etnicitet, "ras" och klass, eftersom det också handlar om att se till att barnet hamnar i rätt sorts kulturella och sociala miljö (Byrne, 2006:105).

Föräldrar gör inte bara bedömningar av vad som är en lämplig plats för deras barn att växa upp i utifrån hur den segregerade staden ser ut, de kan också aktivt bidra till att upprätthålla stadens segregation genom de beslut de tar i förhållande till barnets uppväxt. Det är ofta resursstarka familjer, inte sällan med svensk bakgrund som tenderar att flytta ifrån ett område eller välja en annan skola till sina barn för att försäkra sig om att deras barn växer upp i en lämplig miljö (Bunar, 2001:66). Detta gör att staden blir än mer segregerad eftersom de som har ekonomiska resurser flyttar ifrån områden och gör de därmed än mer segregerade. Det bör emellertid påpekas att det också finns föräldrar med arbetarbakgrund eller utländsk bakgrund som flyttar ifrån dessa områden eller väljer skolor i andra bostadsområden med tanke på barnets uppväxt.³ Därför vill jag framhålla att det är föräldraskapet, genom beslut kring barnets uppväxt, som i sig aktualiserar segregationsproblematiken, snarare än att endast vissa föräldrar skulle vara involverad i segregationsprocesser.

Avhandlingens fokus

I denna avhandling kommer jag att undersöka hur nyblivna mödrar, företrädesvis med svensk bakgrund, konstruerar etnicitet och "ras" i sina egna liv och i relation till sina barn. Det sätt som kvinnorna skapade och upprätthöll etnicitet och "ras" kommer att analyseras med hjälp av perspektiv hämtade från forskningsfältet kritiska vithetsstudier. Inom kritiska vithetsstudier framhålls att det nödvändigt att börja vända blicken mot vilken roll vita människor har i att skapa och upprätthålla rasifierade processer (se bland annat Dyer, 1997:1). Att fortsätta betrakta vita människor som en neutral grupp utanför rasifierade processer riskerar att upprätthålla den makt och privilegier som det innebär att vara vit. I den här studien har jag valt att sätta fokus på en grupp som sällan eller aldrig uppfattas ha något att göra med segregation eller rasifierade processer, nämligen vita svenskar. Fokus riktas mot hur dessa kvinnors liv formades av rasifierade strukturer samt hur etnicitet och "ras" konstruerades i deras egna liv och i relation till de beslut de tog kring barnets uppväxt.

³ Det finns flera studier som visat att även invandrade föräldrar eller arbetarklassföräldrar också undviker vissa skolor eller flyttar till vissa områden med tanke på barnets uppväxtmiljö (se bland annat Molina, 1997:169; Yazdanpanah, 2008:228).

En viktig utgångspunkt i denna studie är att platser spelar en central roll i rasifierade processer. Med det menar jag att platsen inte bara är en rumslig kontext där etnicitet och "ras" tar sig uttryck, dessa mönster kan även förstärkas och fördjupas i den fysiska miljön (Delaney, 2002). Ett konkret exempel är att stadens polarisering kan leda till att befästa gränser och mentala avstånd mellan människor som gör att föreställningar om "vi och dom" förstärks och fördjupas (Andersson, 2007:122; Dwyer & Jones, 2000). För att sätta fokus på hur etnicitet och "ras" upprätthålls på konkreta platser har jag valt att studera två skilda geografiska sammanhang, nämligen två bostadsområden som är relativt olika varandra. Ett av områdena är ett homogent medelklassområde medan det andra är ett etniskt och klassmässigt blandat område som i media ofta nämns i anslutning till bråk, kriminalitet och sociala problem. Genom att studera boende i dessa två områden kunde jag få en fördjupad förståelse för hur etnicitet och "ras" skapades i förhållande till en specifik plats. Dessutom har det möjliggjort jämförelser mellan hur kvinnor från olika områden kunde resonera kring vilken betydelse etnicitet hade haft i deras egna och deras barns liv.

Det är också avhandlingens betoning på platsens betydelse som gjort att jag valt att fokusera på nyblivna mammor. Eftersom nyblivna mammor är föräldralediga tenderar de att tillbringa en stor del av sin tid i det egna bostadsområdet och kan därför antas vara mer platsbundna än andra grupper. Att jag valde att intervjua mammor och inte föräldrar av båda könen beror på att jag ville undvika att studera en alltför heterogen grupp. Naturligtvis är också fäder involverade i de beslut som rör barnets uppväxt men för att på ett bättre och djupare sätt förstå hur man talar om vilken miljö som barnet ska växa upp i har jag valt att fokusera på mödrar. Det beror på att jag antar att moderskap är en specifik erfarenhet som skiljer sig från faderskap (jfr Phoenix & Woollett, 1991:4). Även om kvinnor idag förvärvsarbetar finns på ett generellt plan stora skillnader mellan män och kvinnor i förhållande till barnets fostran. Det blir särskilt tydligt i fråga om föräldraledigheten där kvinnor tar ut tre fjärdedelar av föräldrapenningdagar (SCB, 2014). Att kvinnor är mer involverade i omsorgen av barnet kan också göra att de känner mer ansvar för barnets uppväxt (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997:23ff). Ett annat skäl till att man kan anta att moderskap och faderskap skiljer sig åt är att mammor påverkas av traditionella föreställningar om moderskap (Brembeck, 1998:48). Som nybliven mamma blir man konfronterad med föreställningar, förväntningar och bilder om hur man ska vara och bete sig som mamma vilket antagligen skiljer sig från de som finns om pappor. Detta kan göra att det kan finnas olika sätt att tala om barnets uppväxt och sig själv som mamma och pappa, vilket motiverar att jag valde att fokusera på just mammor.

Syfte och frågeställningar

Studien bygger på intervjuer med 19 nyblivna mödrar varav en majoritet bodde i två olika bostadsområden i en medelstor svensk stad. Vad jag framför allt är intresserad av är vilken betydelse etnicitet, "ras", klass och kön har haft i kvinnornas liv men även i relation till deras barn och hur dessa betydelse var kopplade till stadens etniska och sociala uppdelning. Syftet med föreliggande studie är att *studera hur nyblivna mödrar konstruerar etnicitet och "ras", men även klass och kön, i sitt bostadsområde och i relation till sina barn*. Detta syfte har brutits ner i följande tre frågeställningar:

1. Hur skapas och upprätthålls svenskhet och hur beskriver kvinnorna sin egen nationella identitet?
2. Vilken betydelse har det egna bostadsområden för hur kvinnorna beskriver sig själva och andra i termer av etnicitet, "ras" och klass?
3. Hur konstrueras och reproduceras etnicitet, "ras", klass och kön genom diskurser och praktiker kopplade till barnuppfostran och barnets uppväxtmiljö?

En utgångspunkt för studien är att det är viktigt att studera vita svenskar, som ofta inte brukar ses som intressanta att studera när det handlar om hur den nationella identiteten konstrueras. Studier om svenskhet har ofta fokuserat på de som uppfattas befinna sig utanför eller på gränsen till den föreställda svenska gemenskapen. Däremot har inte den nationella identiteten för de som på ett självklart sätt betraktas som "svenskar" ansetts intressant att studera, antagligen eftersom denna identitet tagits för given och inte problematiserats. I denna avhandling lyfter jag dock fram hur kvinnorna i studien förhåller sig till den privilegierade position som det innebär att bli konstruerad som "svensk". Jag undersöker också vilken betydelse konstruktioner av svenskhet har i såväl deras egna liv som i uppfostran av deras barn. Eftersom svenskhet och vithet alltid görs i en konkret rumslig kontext har jag också intresserat mig för i vilken mån det bostadsområde som kvinnorna bor i har betydelse för konstruktioner av etnicitet och "ras". Dessutom kommer jag också att undersöka hur kvinnorna upprätthåller etnicitet, "ras" och klass i förhållande till sina barn.

Jag utgår ifrån att etnicitet, "ras" och nationell identitet skapas i relation till såväl kön som klass. Därför har jag varit öppen för att också inkludera dessa dimensioner i min analys av intervjuerna med kvinnorna. Emellertid vill jag betona att huvudfokus i avhandlingen ligger på hur kvinnorna skapar och upprätthåller etnicitet och "ras" vilket innebär att varken kön eller klass kommer att få en lika central betydelse. Att jag väljer att fokusera på hur kvinnorna konstruerar etnicitet och "ras" kan motiveras av att

det finns mycket få studier som studerat hur etnicitet och "ras" görs i uppfostran (i jämförelse med kön och klass) men också för att det praktiskt skulle ha varit svårt att genomföra studien om alla sociala makthierarkier getts lika stor relevans.

Analysen av intervjuerna med kvinnorna är inspirerad av diskursanalys och främst av diskurspsykologin. Denna forskningsinriktning har varit användbar för att se på att kvinnorna uttryckte sig på ett varierat och ambivalent sätt, inte minst när de talade om sig själva och andra i termer av etnicitet eller "ras". Den analys som jag gjort har emellertid inte stannat vid det rent språkliga då den också syftar till att placera kvinnornas diskurser i en bredare kontext. För att kombinera analysen av det språkliga med en analys av den sociala kontexten har jag använt mig av Faircloughs kritiska diskursanalys. I analysen av det sistnämnda har framförallt mina teoretiska utgångspunkter varit till hjälp för att placera in kvinnornas diskurser och sätt att positionera sig i ett större sammanhang.

Avgränsningar

Då studiens undersöker hur kvinnorna konstruerar etnicitet och "ras", och till viss del klass och kön, i sitt eget liv och i relation till sina barn ligger studiens fokus på kvinnorna och hur de resonerade kring barnets uppväxt. Det innebär att jag inte i någon nämnvärd omfattning kommer att intressera mig för kvinnornas relation till sin partner (det vill säga barnets andra vårdnadshavare). Kvinnorna nämnde ibland sin partner när de talade om uppfostran av sina barn och att de gemensamt tagit beslut kring olika delar av barnets uppväxt. Jag har dock i denna studie valt att avgränsa mig till att studera hur kvinnorna själva resonerade kring sina barns uppväxt. Dessutom är det kvinnorna och deras sätt se på barnets uppväxt som kommer att stå i fokus snarare än barnen i sig. Barn har naturligtvis en viss betydelse i denna studie men det var inte det enskilda barnet som intresserar mig utan hur kvinnorna beskrev hur de ville att barnet skulle växa upp och fostras.

Centrala begrepp

Det är alltid svårt att avgöra vilka begrepp som ska användas i en studie. Kanske är det en ännu mer central fråga när man studerar betydelser av etnicitet eller "ras" eftersom det alltid finns en risk att användningen av vissa begrepp låser fast människor i kategorier och/eller upprätthåller rasifierade diskurser. Det finns inga begrepp som är problemfria men genom att förklara innebörden i de begrepp jag använt kan jag förhoppningsvis undvika missförstånd och underlätta läsningen av den här avhandlingen.

Jag undersöker i denna avhandling hur kvinnorna konstruerar etnicitet och "ras" i sina egna och sina barns liv. Med *eticitet* avser jag här hur kvinnorna konstruerar sig själva och andra i förhållande till etnisk tillhörighet. Vad etnicitet innebar var dock en öppen fråga som jag ville att kvinnorna själva skulle definiera. Den senaste tiden har det framförts kritik mot etnicitetsbegreppet bland annat för att användningen av detta begrepp tenderar att utgå ifrån att människors etniska tillhörigheter skulle vara något stabilt och homogent, men också för att etnicitet endast brukar förknippas med "de andra" medan vita uppfattas som neutrala (Eriksson, Eriksson Baaz & Thörn, 1999:45). Eftersom etnicitet fortfarande är det begrepp som i vardagligt tal används för att beskriva människors etniska tillhörighet valde jag ändå att använda detta begrepp när jag ställde frågor till kvinnorna i studien. Jag vill dock betona att jag försökt vara uppmärksam på att inte låsa fast människor i fasta kategorier utan att jag snarare utgått ifrån hur kvinnorna definierade detta begrepp.

Emellertid kom kvinnorna också indirekt tala om betydelser av *ras* vilket jag i denna studie avser föreställningar om människors rasmässiga olikheter (som till exempel hudfärg). Begreppet "ras" har länge betraktats som förlegat och irrelevant att använda i ett svenskt sammanhang. Den senaste tiden har dock fler och fler studier synliggjort hur föreställningar om "ras" fortfarande har betydelse även i Sverige vilket bland annat framgår eftersom utseende tenderar att spela roll för vilka som betraktas som "svenskar" (se bland annat Hübinette & Tigervall, 2009; Lundström, 2007:81). Att hävda att det inte existerar föreställningar om "ras" blir mycket missvisande och riskerar dessutom att förstärka bilden av Sverige som ett land där det inte finns rasism eller främlingsfientlighet (Molina, 1997:57). Därför har jag alltså valt att använda begreppet "ras" eftersom människor fortfarande har föreställningar om rasmässiga olikheter. För att markera att "ras" inte ska förstås som att det finns rasmässiga skillnader mellan människor utan istället är en social konstruktion har jag dock valt att skriva citationstecken när jag använt mig av begreppet.⁴

ett relaterat begrepp till "ras" är *vithet*. Detta begrepp kommer att definieras tydligare i teorikapitlet men handlar om att det finns hegemoniska normer som baseras på föreställningar om vithet samt att bli konstruerad som vit innebär att man får tillgång till såväl materiella som diskursiva fördelar (Frankenberg, 1993:1). I en svensk kontext har vithet nära koppling till föreställningar av svenskhet och vem som ingår i den svenska nat-

⁴ Det betyder dock inte att jag för den skull antar att etnicitet skulle vara något "verkligt", anledningen till att jag valt att göra så med begreppet "ras" är att det fortfarande är ett relativt kontroversiellt begrepp i Sverige.

ionen. *Nationen* kan definieras som en föreställd gemenskap vilket innebär att människors identifiering med nationen bygger på föreställningar om vad den kännetecknas av men även om vilka som är en del av denna gemenskap (Anderson, 2005:21; jfr Ahmed, 2000:98). Därför hänger denna föreställda gemenskap också samman med vilka som är en del av nationen och inte (ibid.:99). Det betyder i ett svenskt sammanhang att en grupp kan vara relativt säkra på att konstrueras som svenska medan andra får sin svenskhet ifrågasatt. Att bli konstruerad som "svensk" kan förstås som en strukturell position med tillgång till såväl diskursiva som materiella privilegier och fördelar i det svenska samhället (Mattsson, 2005:148). Dessa fördelar eller privilegier kan till exempel handla om att kunna uttala sig om "hur det är i Sverige" men denna position gör även att man slipper att missgynnas när man söker arbete eller bostad (ibid.). De flesta av kvinnorna i min studie kallade sig själva men betraktades också av andra som "svenskar". Som jag kommer att komma in på senare i studien handlade denna okomplicerade identifiering som "svenskar" också om att de uppfattades som vita. För att hänvisa till kvinnornas privilegierade position som både vita och "svenskar" kommer jag i studien att hänvisa till kvinnorna som "vita svenskar".

Ett nära besläktat begrepp med etnicitet och "ras" är begreppet rasifiering. Detta begrepp syftar på att "ras" eller etnicitet är något som hela tiden "görs" (Molina, 2005:96). *Rasifiering* kan definieras som en process som handlar om hur vissa praktiker, diskurser eller subjekt formas av föreställningar om etnicitet eller "ras" (jfr Frankenberg, 1993:7). Begreppet synliggör alltså hur människor, praktiker och diskurser ständigt formas och omformas av etnicitet och "ras". Det är genom diskurser om "de andra" som annorlunda och avvikande som de blir till "de andra". Begreppet rasifiering kommer i den här studien inte bara syfta på när "ras" görs utan även när etnicitet skapas och upprätthålls.

Klass är ett ytterligare begrepp som används i avhandlingen. Med klass avser jag inte bara skillnader baserade på ekonomiska resurser utan även på det som Pierre Bourdieu (1986:47) kallar kulturellt kapital vilket avser de icke-ekonomiska resurser i form av till exempel utbildning, språk eller vissa kulturella intressen. Kulturellt kapital är ofta något som överförs i hemmet inom familjen genom att vissa saker värderas som viktiga, som till exempel att fokusera på skolan (ibid.:48). Enligt Bourdieu är det kulturella kapitalet något som också blir inbyggd kroppsligt, då det uttrycks genom kroppen och de handlingar den utför (ibid.). Detta brukar kallas för habitus, det vill säga ett system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen (Broady, 1996:41).

Tidigare studier

Denna studie har som jag tidigare påtalat sin utgångspunkt i kritiska vithetsstudier som synliggjort att det är viktigt att börja lyfta fram hur även vita människor upprätthåller rasifierade diskurser och praktiker. Framförallt kan studien sättas i relation till andra studier inom kritiska vithetsstudier som handlat om hur vita människor formas av att leva i ett samhälle som är uppdelat efter etnicitet och "ras". En studie som brukar ses som en klassiker är Ruth Frankenbergs bok *The social construction of Whiteness: White women, race matters* (1993). Frankenberg intervjuade nordamerikanska kvinnor om vilken betydelse "ras", klass och kön hade haft i deras liv och visade att kvinnornas vardagsliv formades av rasifierade strukturer. Det gör enligt Frankenberg att man kan överge den vanliga föreställningen om att "ras" inte skulle påverka vita människors liv. I min egen studie har Frankenbergs studie fungerat som en inspirationskälla, bland annat för hur man kan se på hur människor använder dominerande diskurser om etnicitet och "ras" när de talar om sig själva och sin egen identitet. Emellertid är det viktigt att påpeka att det finns stora skillnader mellan Frankenbergs undersökning och min. Det mest uppenbara är kanske att den kontext som kvinnorna i Frankenbergs studie befann sig i, det vill säga 1980-talets nordamerikanska samhälle skiljer sig ganska mycket från det sammanhang som kvinnorna i min studie levde i, nämligen Sverige i början av 2000-talet. Dessutom hade inte Frankenberg ett specifikt rumsligt fokus då hon intervjuade kvinnor från hela Nordamerika.

Den studie som ligger närmast min egen studie är Bridget Byrnes *White Lives: The interplay of 'race', class and gender in everyday life* (2006) om hur en grupp mödrar i London såg på att deras barn skulle formas av "ras", kön och klass. Enligt Byrne är moderskap och uppfostran av barn ett sätt att reproducera diskurser och praktiker av "ras", klass och kön. De dagliga överväganden och beslut kring barnets uppväxt som mammor är involverade i kan ses som ett ständigt återuppreparande av rasifierade diskurser och praktiker (ibid.:15ff). Bland annat var det genom att välja skola och förskola till sina barn som kvinnorna kom att reproducera konstruktioner av "ras" och klass. Byrnes studie har erbjudit viktiga insikter om hur "ras", klass och kön görs genom diskurser och praktiker kopplade till uppfostran vilka varit fruktbara i min egen studie. Skillnaderna är givetvis den nationella kontexten, att England och dess unika historia skiljer sig från den svenska på ett antal olika sätt. Även om Byrne, precis som jag, valde att intervjua kvinnor boende i två olika bostadsområden har min studie en tydligare koppling till stadens etniska och sociala uppdelning. En ytterligare skillnad är att jag fäster större vikt vid hur kvinnorna använde språket för att till exempel uttrycka vilka de var eller ville vara.

Under de senaste åren har ett flertal svenska studier påpekat att svenskhet fungerar som norm i dagens Sverige och att den svenska positionen bör förstås som en social maktposition. Konstruktionen av svenskhet och dess gränser har ofta belysts i studier om de som konstrueras befinna sig på gränsen för den svenska gemenskapen. Ett exempel på en sådan studie är *Svenska Latinas. "Ras", klass och kön i svenskhetens geografi* (2007) där Catrine Lundström intervjuade unga kvinnor med latinamerikansk bakgrund. Hon visade hur de unga kvinnorna hela tiden mötte motstånd när de försökte åberopa sin svenska identitet (ibid.:74). För dessa kvinnor blev svenskhet och dess gränser något mycket påtagligt eftersom de ständigt blev tvungna att hantera föreställningar om svenskhet i sitt vardagsliv.

Det finns få studier som i likhet med min studerat de som av andra och utifrån sig själva konstrueras som svenska på ett självklart sätt. När det gjorts studier på den här gruppen har det handlat om sammanhang när denna identitetsposition är i minoritet eller på något sätt utmanats. Lundström (2010) har till exempel undersökt hur den svenska och vita positionen uppfattas bland en grupp svenska kvinnor som flyttat till USA och Singapore. Det har också undersökts hur den svenska positionen konstrueras i Sverige när den är i minoritet. Maria Bäckmans har i sin bok *Miljonsvennar. Omstridda platser och identiteter* (2009) skildrat en grupp ungdomar med svensk bakgrund i en stadsdel där majoriteten hade utländsk bakgrund. Båda dessa studier skiljer sig från min studie eftersom de handlar om när den svenska positionen utmanas som hegemonisk norm. Informanterna i dessa studier tvingades konfronteras med vad den svenska och/eller vita positionen innebär. I min studie har jag istället intresserat mig för vad det innebär att befinna sig i majoritet och hur den svenska positionen uppfattas av en grupp som inte i sitt vardagliga liv fick vare sin vithet eller svenskhet ifrågasatt eller utmanad. Emellertid verkar det som att det finns ett ökat intresse för att studera majoritetssvenskar, även när denna identitet inte är i minoritet eller utmanas. I rapporten *Majoritetssvenskar i Storstockholm* har Tobias Hübinette och Charlotte Hyllén Cavallius (2014) studerat vad det innebär att vara majoritetssvensk i Botkyrka. Rapporten skildrar hur denna grupp uppfattade att bo i Botkyrka utifrån en rad olika teman, som utbildning, sjukvård, och boende. Det finns en rad likheter mellan min studie och denna studie, även om undersökningen fokuserade på en bredare grupp och på en mängd olika områden när min studie främst fokuserar på segregationsproblematiken och en specifik grupp, nämligen nyblivna mammor.

Disposition

I nästa kapitel redogör jag för avhandlingens teoretiska utgångspunkter. Det är de teorier som presenteras här som jag valt att använda för att förstå och analysera intervjuerna med kvinnorna. Först introducerar jag kritiska vithetsstudier som fungerat som en viktig inspirationskälla i studien, framförallt eftersom den lyfter fram betydelsen av att synliggöra hur vita människor upprätthåller rasifierade diskurser och strukturer. Jag diskuterar även hur man kan applicera fältet i en svensk kontext och hur föreställningar om svenskhet fungerar som norm i det svenska samhället. Därefter presenteras teorier om hur människor skapar och upprätthåller sin egen identitet genom att tala och förhålla sig till en fysisk plats. I sista delen av kapitlet redovisas teorier om moderskap men även teorier om det moderna föräldraskapet vilket är viktigt att ha med sig för att förstå hur kvinnorna pratade om hur de ville att deras barn skulle växa upp. Efter det följer ett metodkapitel som både beskriver hur jag praktiskt gått till väga för att genomföra studien, till exempel hur jag kom i kontakt med de kvinnor som deltog i studien, men även hur jag förhållit mig till diverse frågor och problem som dykt upp under tiden som undersökningen gjordes. I metodkapitlet redogör jag även för studiens analysram som inspirerats av diskursanalys.

Efter att teori och metod presenterats följer fyra empiriska kapitel som börjar med ett kapitel om hur kvinnorna skapade och upprätthöll svenskhet och dess gränser men även hur de positionerade sig själva i förhållande till den svenska nationella identiteten. I det andra empirikapitlet undersöker jag hur kvinnorna beskrev det egna bostadsområdet och dess plats i den segregerade staden. Det tredje empiriska kapitlet fokuserar på hur kvinnorna konstruerade etnicitet, "ras" och klass i förhållande till det egna närområdet, bland annat genom vilka platser som de vistades på och vilka platser som de undvek att vistas på. I det fjärde och sista empiriska kapitlet analyserar jag hur kvinnorna genom diskurser och praktiker kopplade till uppfostran och barnets uppväxtmiljö upprätthöll konstruktioner av etnicitet, "ras", klass och kön. Slutligen följer en avslutande diskussion som består av två delar. Först sammanfattas studiens viktigaste resultat. Därefter fördjupas diskussionen kring hur kvinnorna kan ses som en del av segregationsprocesser samt hur man kan förstå kvinnornas ambivalenta och mångfacetterade sätt att uttrycka sig på.

KAPITEL 2

Studiens teoretiska utgångspunkter

Avhandlingen bygger på tre skilda forskningsområden. Det är utifrån dessa perspektiv som kvinnornas många gånger komplexa uttalanden kommer att förstås och analyseras. För att begripliggöra kvinnornas position som vita svenskar och hur de i sin vardag upprätthöll etnicitet eller "ras" har jag tagit hjälp av forskningsfältet kritiska vithetsstudier som framhåller att det är nödvändigt att undersöka hur vithet konstrueras för att få en mer samlad bild av hur rasifierade föreställningar skapas och upprätthålls. Det andra forskningsområdet som kommer att presenteras i detta kapitel är teorier om identitet och plats. Det sätt som dessa kvinnor upprätthöll vilka de själva och andra var kopplades ofta till en geografisk plats, vilket ofta betydde det egna bostadsområdet och dess plats i staden. Därför kommer jag att presentera teorier om hur människor aktivt använder en viss plats för att konstruera sig själva och andra. Det tredje forskningsområdet som tas upp i det här kapitlet är teorier kring moderskap och föräldraskap. Dessa teorier har använts för förstå hur kvinnorna genom uppfostran och olika beslut kring barnets uppväxt skapade och upprätthöll etnicitet, "ras", klass och kön i relation till sina barn men också hur de språkligt kom att använda diskurser om moderskap och föräldraskap för att tala om sig själva och hur de såg på barnets uppväxtmiljö.

Kritiska vithetsstudier

Jag har i föregående kapitel argumenterat för att kvinnorna i studien inte bör betraktas som att de befinner sig utanför utan snarare ska ses som en del av segregationsprocesser och rasifierade processer. För att analysera kvinnornas position och hur de reproducerade rasifierade diskurser och praktiker i sina lokala kontext och i relation till sina barn, har jag tagit hjälp av forskningsfältet *Critical Whiteness Studies* eller *kritiska vithetsstudier* som forskningsfältet kallas på svenska. Kortfattat består forskningsfältet av studier som på olika sätt belyser hur vithet konstrueras i västerländska men även icke-västerländska länder och/eller på vilket sätt som rasifierade strukturer formar vita människors liv. Det som kanske är mest kännetecknande för dessa studier är att de framhåller att vithet är en osynlig och omarkerad norm, kopplad till makt och privilegier. Ett exempel på det är att vita människor tenderar att uppfattas befinna sig utanför alla rasmässiga kategoriseringar. Det är "de andra" som förknippas med "ras" medan vita framstår som "neutrala" (Frankenberg, 1993:197). Att börja studera vithet handlar om att börja ifrågasätta den makt som vithet har i

västerländska samhällen.⁵ Richard Dyer (1997:1), som är en av de mest framträdande forskarna inom kritiska vithetsstudier, menar att den omarkerade position som vita människor har inte kommer att försvinna så länge den inte synliggörs:

As long as race is something only applied to non-white people, as long as white people are not racially seen and named, they/we function as a human norm. Other people are raced, we are just people

Kritiska vithetsstudier växte fram i USA under slutet av 1980- och början av 1990-talet men har under senare år kommit att bli ett alltmer internationellt forskningsområde. Bland annat har svenska forskare börjat intressera sig för forskningsfältet under senare år. Framväxten av fältet har bland annat influerats av studier av svarta forskare som länge framhållit att vithet fungerar som en osynlig norm⁶ i västerländska samhällen (Roediger, 2003:20) men har även vuxit fram utifrån den kritik som riktats mot feministiska studier som ofta utgått från ”den vita kvinnan” i empiriska studier och teoretiska analyser (Byrne, 2006:4f). Kritiska vithetsstudier är ett mångvetenskapligt forskningsområde som består av bland annat sociologer, litteraturvetare, filmvetare, kulturgeografer och psykologer och konstruktioner av vithet har studeras utifrån en mängd olika synvinklar.

Inom kritiska vithetsstudier kan vithet beteckna en rad olika fenomen, det kan bland annat syfta på en subjektsposition, en upprättningsnormer, resurser eller praktiker (Garner, 2006). Att vithet är ett begrepp som kan inkludera så många olika fenomen kan skapa en hel del förvirring eftersom olika forskare använder begreppet vithet på olika sätt. För att definiera vithet kommer jag att använda mig av Frankenbergs (1993:1) definition av begreppet. Hon beskriver vithet som ett samlingsnamn för tre olika processer eller fenomen. För det första ser hon vithet som en strukturellt överordnad position som för med sig vissa privilegier. Att bli betraktad som vit innebär att man har tillgång till allt ifrån vardagliga privilegier som att

⁵ Den hegemoniska betydelse som vithet än idag har i västerländska samhällen har formats av den koloniala historien. Det var genom att hävda rasers hierarkiska ordning och den vita rasens överlägsenhet som kolonialmakter kunde legitimera det koloniala projektet och den brutala behandling som koloniserade folk utsattes för (Bonnert, 2000:19). Även om Sverige inte kan ses som en kolonialmakt har även Sverige påverkats av ett kolonialt tänkande som än idag har betydelse för hur vi ser på andra kulturer och vem som är ”svensk” (Eriksson et. al., 1999:17; se även de los Reyes, Molina & Mulinari, 2006:16).

⁶ Det bör emellertid påpekas att även om vithet tenderar att fungera som en osynlig norm för vita människor är det betydligt mer synligt och påtagligt för svarta som ständigt tvingas förhålla sig till konstruktionen av vithet (se bland annat hooks, 1999:166).

kunna röra sig relativt obehindrat på gator och torg till att ha lättare att få jobb eller att kunna yttra sig i olika frågor (McIntosh, 2004). Frankenberg menar också att vithet är en ståndpunkt, en plats från vilket vita människor betraktar sig själva, andra människor och samhället i stort. Bland annat har det framhållits hur vita människor betraktar den egna identiteten som tom och innehållslös i förhållande till andra etniska grupper som ofta uppfattas som exotiska och spännande (se bland annat hooks, 1992). Slutligen beskriver Frankenberg (1993:1) vithet som en mängd kulturella praktiker som ofta förblir omarkerade och outtalade. Det kan handla om osynliga men påtagliga normer om hur man ska vara och bete sig. Utifrån en svensk kontext kan vithet förstås som sammanlänkad med konstruktioner av svenskhet då en person som uppfattas som vit har lättare för att inkluderas i det svenska samhället (Mattsson, 2005:150). Dessutom finns flera paralleller mellan vithet och hur svenskhet konstrueras. Svenskhet fungerar i likhet med vithet som en omarkerad hegemonisk norm i en svensk kontext samt ger en viss grupp en social position i det svenska samhället (ibid.:148) vilket jag kommer återkomma till nedan.

Föränderligt och kontextberoende

Trots att vithet i många sammanhang fungerar som en hegemonisk norm är det viktigt att vithet inte förstås som något naturgivet eller stabilt. Snarare vill jag i min avhandling synliggöra att vithet, men även svenskhet är något som skapas och upprätthålls i konkreta sammanhang och att dess betydelse kan variera beroende på den geografiska eller sociala kontexten (jfr Brander Rasmussen, Klinenberg, Nexica & Wray, 2001:7). Som flera tänkare inom forskningsfältet framhållit bör vithet förstås som en social konstruktion vilket innebär att betydelser av vithet inte ska tas för givet på förhand utan ses som en konsekvens av människors föreställningar och sociala praktiker. Som Frankenberg (1999:16) menar är vithet något som hela tiden formas och omformas av människor: "whiteness is always constructed, always in the process of being made and unmade".⁷ Ett exempel på detta är att konstruktionen av vem som är vit och inte har varierat i olika geografiska, sociala och historiska kontexter (Bonnett, 2000). Judar, till exempel, har i olika tider setts som icke-vita för att i andra tider inkluderats som vita (Dyer, 1997:57).⁸ Detta visar att kriterierna för vem som

⁷ Denna utgångspunkt, att vithet är något flexibelt och föränderligt som "görs" i människors interaktion med varandra, har blivit ett allt tydligare drag bland de senare studier som gjorts inom forskningsfältet (Twine & Gallagher, 2008).

⁸ Dyer (1997:13) framhåller dock att vithet inte konstrueras hur som helst eftersom de som är blonda och blåögda kan vara relativt säkra på att inkluderas som vita.

inkluderas respektive exkluderas i vithetsbegreppet hela tiden förändras beroende på historiska och sociala förändringar.

Det finns också studier som visat att betydelser av vithet kan variera mellan olika geografiska kontexter. France Windance Twine (1996) intervjuade en grupp unga kvinnor i USA med europeisk-amerikanska mödrar och afro-amerikanska fäder. Hon visade att kvinnorna uppfattade sig själva som "vita" eller etniskt neutrala under uppväxten i förorten vilket Twine menar hängde ihop med att kvinnorna delade de materiella förutsättningar som andra i bostadsområdet hade. Det var inte förrän de började på universitetet i en annan stad som de började betrakta sig själva som svarta eller icke-vita. Även Les Back har synliggjort hur konstruktioner av vithet och dess betydelse för den nationella identiteten kan omförhandlas i mindre rumsliga kontexter. I hans bok *New Ethnicities and Urban Culture. Racism and Multiculture in Young Lives* (1996) skildrade han hur en grupp ungdomar boende i två bostadsområden utanför London förhandlar fram men också omförhandlar betydelser av vithet och nationell identitet. Back visade hur ungdomarna, genom att använda sig av den lokala kontexten (som gatan eller skolan), skapade alternativa identiteter som kunde fungera som motkraft till nationellt hegemoniska föreställningar om nationell tillhörighet (ibid.:246). Det blev alltså inte centralt om man var vit eller inte utan det var snarare andra erfarenheter som kom att få större betydelse för dessa alternativa identiteter. Emellertid betyder det inte att ungdomarna i Backs studie var opåverkade av de gränsdragningsprocesser som ägde rum på nationell nivå. Han beskriver hur ungdomarna slets mellan å ena sidan föräldrarnas och medias föreställningar om "de andra" och å andra sidan de alternativa identiteter som förhandlades fram bland ungdomarna i det egna bostadsområdet (ibid.:57).

Dessa båda studier visar att betydelser av vithet alltid måste förstås utifrån sin unika kontext men även att vithetens hegemoni aldrig är total utan att det ofta finns utrymme till motstånd eller motberättelser (jfr Frankenberg, 1999:5). De studier som jag nämnt här handlar dock om ett begränsat geografiskt område som ett bostadsområde och om en specifik grupp av människor, nämligen ungdomar. Risken med att betona potentialen i att förändra betydelser av vithet är att dess innebörd uppfattas som skapad i en "bubbla" avskärmad från det omgivande samhället. I den svenska studien *Miljonsvennar. Omstridda platser och identiteter* (2009) studerade Maria Bäckman hur några elever med svensk bakgrund som gick i en skola där många hade utländsk bakgrund såg på sin identitet som vita svenskar. Bäckman framhöll att dessa ungdomar inte alls uppfattade sin identitet som vita svenskar som en privilegierad position. I bostadsområdet innebar inte deras svenskhet att de hade några fördelar eller privilegier utan att det

till och med kunde vara en nackdel att ha svensk bakgrund. Problemet med denna studie är att Bäckman tenderar att reducera analysen till den lokala miljön och betraktar dessa unga människor som nästan helt avskärmade från det omgivande samhället som de befinner sig i. Risken med en sådan analys är att det kan leda till en föreställning om att det är de med svensk bakgrund som har en utsatt position i det svenska samhället (jfr Dyer, 1997:10). Jag vill därför hävda att det är viktigt att vara öppen för alternativa innebörder av vithet och svenskhet men samtidigt framhålla att motberättelser (som går emot etablerade sätt att konstruera vithet) kan existera samtidigt som hegemoniska betydelser av vithet produceras. Det vi kan ta med oss från dessa studier är dock att vi som forskare inte bör anta att det alltid är hegemoniska innebörder av vithet som reproduceras utan snarare undersöka vilken betydelse som vithet eller svenskhet har i ett givet sammanhang (jfr Frankenberg, 1999:21; Twine, 1996).

Vithet, klass och kön

Vithet tar sig inte bara uttryck på olika sätt i olika historiska, geografiska och sociala sammanhang. Konstruktioner av vithet varierar också beroende på dess samverkan med andra sociala kategorier som kön och klass, men även sexualitet, funktionshinder och ålder (Bonilla-Silva, 2003:10). Att vara vit kvinna har inte samma innebörd som att vara vit man, och det är inte detsamma att vara vit och arbetarklass som att vara vit och överklass (Frankenberg, 1999:11ff). För att förstå hur vithet konstrueras är det nödvändigt att se hur vithet produceras genom sammanlänkande processer med klass och kön vilka tillsammans formar människors identiteter (de los Reyes & Mulinari 2005:10). I förhållande till min egen avhandling är det viktigt att se hur kvinnornas subjektposition som vita svenskar samverkade med kön och klass men också hur kvinnornas sätt att skapa och upprätthålla svenskhet förstås i relation till andra sociala makthierarkier.

Historiska studier inom kritiska vithetsstudier har kunnat visa att klass spelat roll för hur vithet tagit sig uttryck. Vithet har förknippats med överklassen eller medelklassen medan arbetarklassen i vissa tider i historien kommit att få sin vithet ifrågasatt. Bonnett (2000:28ff) skriver hur den engelska överklassen under vissa tider har betraktats som mer vita än arbetarklassen. Vithet framstod som en extraordinär egenskap som endast den engelska överklassen kunde lägga beslag på. Arbetarklassen däremot sågs som en marginell del av vitheten eller så exkluderades de helt ifrån den. Ett exempel på det var att arbetarklassen brukade jämföras med icke-vita i olika sammanhang (ibid.:34). Bonnett menar att hudfärg fungerade som en metafor för sociala skillnader, att beskrivas som "icke-vit" blev alltså en markör för klass. Föreställningen om att arbetarklassen var mindre vita än

medelklassen förändrades gradvis i takt med den engelska imperialismen. Då kom istället svarta att konstrueras som ”de andra” samtidigt som arbetarklassen började ses som mer vita (ibid.:37). Emellertid har vissa klasskodade föreställningar om vithet levt kvar även i våra dagar. Brittiska studier har visat att vithet fortfarande förknippas med den engelska medelklassen (se Byrne, 2006:149). Ett annat belägg för kopplingen mellan vithet och medelklass är att personer som uppfattas som ”icke-vita” ändå har lättare att inkluderas som vita eller i den nationella gemenskapen om de är medelklass än om de är arbetarklass (se bland annat Lundström, 2007:96; Twine, 1996).

Inte bara klass utan också kön är en viktig dimension för hur vithet konstrueras i ett visst sammanhang. Dyer (1997:57) skriver till exempel att kvinnor inom konsten ofta blivit porträtterade som vitare än män. Att vithet och kön är sammanlänkande processer märks också när man tittar på vilken roll som kvinnor haft historiskt för att motarbeta eller medverka till att upprätthålla rasifierade och kulturella skillnader (Ware, 1992). Kvinnor har spelat en aktiv roll för att bevara rasistiska strukturer, som bland annat under 1960-talet under medborgarrättsrörelsen när vita kvinnor organiserade sig för att hindra svarta elever från att börja i vita skolor (Cope, 1998). Men det finns även exempel från historien där kvinnor bidragit till den anti-rasistiska rörelsen. I boken *Beyond the Pale. White Women, Racism and History* (1992:80) skildrar Vron Ware hur flera brittiska kvinnor fick en central roll för att motarbeta slaveriet under den engelska kolonialtiden. Hon menar att dessa kvinnors anti-rasistiska kamp möjliggjordes av hur brittiska kvinnor betraktades under denna tid. Kvinnor uppfattades nämligen som särskilt moraliska och goda vilket gjorde det möjligt för dessa kvinnor att engagera sig i att motarbeta slaveriet (Ware, 1992:66). Detta synliggör hur kvinnor historiskt både motarbetat men också upprätthållit rasistiska strukturer. Som Frankenberg (1993:20) skriver ska man inte ta förgivet att kvinnor agerar antirasistiskt bara för att de själva har en underordnad position. Istället är kvinnors roll i att upprätthålla eller motarbeta konstruktioner av etnicitet eller ”ras” en öppen fråga som måste undersökas.

Konstruktionen av svenskhet

Jag har ovan redogjort för huvuddragen inom forskningsfältet kritiska vithetsstudier. Som jag nämnde har forskningsfältet sitt ursprung i USA som har en väsentligt annorlunda historia av invandring än vad Sverige har. Så hur kan vi applicera forskningsfältet på svenska förhållanden?

Sverige har trots århundraden av invandring ofta betraktats som ett land med en homogen befolkning (Tyden & Svanberg, 1994:224; se även Pred,

2000:72). Det har i Sverige i likhet med andra nationer länge funnits en föreställning om den svenska befolkningen som ”ett folk” som delar egenskaper som språk, religion, kultur och beteende och utseende (Mattsson, 2004:132). De senaste årtiondena har Sverige börjat beskrivas som ett alltmer mångkulturellt land men fortfarande fungerar svenskhet som en dominerande norm i det svenska samhället. En del menar till och med att konstruktioner av svenskhet har större betydelse idag än vad det haft tidigare (Ehn, Frykman, & Löfgren, 2005:8). Svenskhet är i likhet med vithet, en hegemonisk norm i det svenska samhället vilket bland annat märks genom att svenska värderingar är något som betonas i en mängd olika sammanhang. Bland annat har det i arbetslivet blivit allt vanligare att efterfråga ”Sverigespecifik social kompetens” (Hertzberg, 2003). Att svenskhet fungerar som norm kan man också se i svensk feministisk forskning som tenderat att utgå från den svenska kvinnan i empiriska studier och analyser (de los Reyes, 2006).

Föreställningen om att Sverige har en homogen befolkning har även gjort att det finns en snäv uppfattning om vem som är ”svensk” och vem som inte är det. En rad studier har den senaste tiden visat hur ”svensk” kommit att bli en exkluderande beteckning som ofta ställs emot dess motsats det vill säga ”invandrare” i bland annat media (Brune, 2004), film (Pallas, 2011; Tigervall, 2005), offentliga utredningar (Sawyer, 2000), politiska diskurser (Azar, 2006) och i människors vardagsliv (Hübinette & Tigervall, 2009; Lundström, 2007).⁹ Denna kategorisering i ”svensk” – ”invandrare” får ofta stora konsekvenser för människors liv. Framförallt drabbar denna snäva inkludering de som hamnar utanför svenskhetens gränser som riskerar att bli missgynnade i fråga om arbete eller bostad. Men det får också konsekvenser för de som konstrueras som ”svenskar”. Som Katarina Mattsson (2005:148) påpekat är ”svensk” en ”position i ett maktlandskap” vilket innebär att de som blir definierade som ”svenskar” får tillgång till såväl materiella som diskursiva och symboliska privilegier och fördelar i det svenska samhället. Den svenska positionen ger bland annat möjlighet att uttala sig om ”hur vi svenskar är” eller ”hur det är i Sverige” men även materiella fördelar i form genom att till exempel slippa att bli diskriminerad (se även Azar, 2005:160).

Vilka är det då som uppfattas som ”svenskar” respektive ”invandrare” i dagens Sverige? Vem som betraktas som ”svensk” och inte är inte något på förhand givet utan görs genom ständiga förhandlingar i specifika kontexter

⁹ Dessa studier har visat att ”svensk” inte bara blir en exklusiv beteckning som bara avser vissa utan även att ”svensk” blir det normala mot vilket ”invandrare” hela tiden markeras som annorlunda och avvikande (se bland annat Brune, 2004).

utifrån ett antal kriterier som blodsband, utseende, språk, kultur och så vidare (Mattsson, 2005:149; se även Azar, 2005). I dessa förhandlingar får ofta vithet en central betydelse då en "svensk" förväntas ha ett så kallat "svenskt utseende" det vill säga blont hår och blåa ögon (Mattsson, 2004:133; se även Hübinette & Lundström, 2011).¹⁰ Att ha ett "svenskt utseende" är dock inte det enda sättet som svenskhet kan definieras på. Genom att bete sig som en "typisk svensk", genom att tala svenska utan brytning eller visa att man betar sig utifrån svenska normer kan till exempel adopterade eller personer med utländsk bakgrund passera som svenska (Hübinette & Hyltén Cavallius, 2014:31). Enligt Mattsson (2005:152) resulterar dessa komplicerade förhandlingar av vem som är "svensk" till att skapa tre olika grupper, en grupp "obestridliga svenskar" som definieras som "svenskar" utifrån alla dessa kategorier, en grupp "tillfälliga svenskar", alltså personer som i vissa sammanhang inkluderas som "svenskar" och en grupp "otänkbara svenskar" som oavsett hur de själva vill definiera sig i stort sätt aldrig blir betraktade som "svenskar".

En studie som visat hur dessa förhandlingar av vem som är "svensk" och inte tar sig konkreta uttryck i människors liv är Lundströms avhandling *Svenska latinas. "Ras", klass och kön i svenskhetens geografi* (2007). I studien skildrar Lundström hur en grupp unga kvinnor med latinamerikansk bakgrund hela tiden var tvungna att förhålla sig till och hantera svenskhetens gränser. Trots att många av kvinnorna var födda i Sverige eller kommit till Sverige som barn upplevde dem det som näst intill omöjligt att göra anspråk på att vara "svensk". Ett exempel på det var att kvinnorna i studien ständigt fick bemöta frågan "var kommer du ifrån?". Enligt Lundström kan denna fråga tolkas som en "gränsdragningsområde som upprättades när de gjorde anspråk på en svensk tillhörighet" (ibid.:75). Hon pekar på att utseendet hade en central betydelse för dessa gränsskapande praktiker (ibid.:81). Eftersom de hade ett utseende som inte uppfattades

¹⁰ Enligt Mattias Tydén och Ingvar Svanberg (1994) är kategorierna "svensk" och "invandrare" relativt moderna konstruktioner. Föreställningen om vem som ansågs vara "svensk" föddes under sent 1800-talet i takt med nationalismen. "Svensken" definierades utifrån föreställningar om kultur och biologi, bland annat att en "svensk" förväntades ha ett speciellt utseende (ibid.:231). Begreppet "invandrare" växte fram betydligt senare, på 1960-talet i samband med arbetskraftsinvandringen från Sydeuropa och Finland. Från myndigheternas håll började man tala om åtgärder för att denna grupp skulle anpassa sig till det svenska samhället. Att beteckna denna grupp "invandrare" blev ett sätt för myndigheterna att ringa in den grupp som skulle vara föremål för dessa åtgärder (ibid.:241). Problemet var emellertid att den grupp som myndigheterna kallade för "invandrare" var en mycket heterogen grupp, med olika kulturell, religiös och social bakgrund.

som ”svenskt” blev de ständigt ifrågasatta när de försökte hävda sin svenskhet. Emellertid fanns det tillfällen då de dessa unga kvinnor kunde inkluderas som ”svenskar”, till exempel om de talade svenska utan brytning eller bodde i innerstaden (ibid.:96). Liknande resultat framkommer i Tobias Hübinette och Carina Tigervalls (2009) studie om vuxna adopterade. De visar hur adopterade i sin vardag och i det offentliga rummet ständigt rasifieras och trots sitt svenska namn och sin svenska uppväxt inte betraktas som ”svenska” eller åtminstone måste visa sig tillräckligt svenska för att kunna inkluderas i denna gemenskap.

Till skillnad från Lundströms och Hübinette och Tigervalls studier handlar inte min studie om en grupp som i sin vardag fick sin svenska identitet ifrågasatt. De kvinnor som jag intervjuade var istället en grupp som i stort sätt alltid kunde vara säkra på att bli inkluderade som ”svenskar”, med Mattssons begrepp kan de därför beskrivas som ”obestridliga svenskar”. Eftersom detta är en grupp som sällan studerats i förhållande till svenskhet väcks ett antal frågor, som vilken betydelse den nationella identiteten hade för dessa kvinnor eller hur de förhöll sig till svenskhetens gränsdragningsprocesser, särskilt med tanke på att de antagligen inte i sitt vardagliga liv tvingades reflektera över den svenska identiteten.

Risker med kritiska vithetsstudier

Det är viktigt att betona att forskningsfältet kallas för *kritiska* vithetsstudier. Risken med att studera hur vithet konstrueras är att vithet framstår som en essentiell kategori som inte ifrågasätts (Ahmed, 2004). Enligt Dyer (1997:10) finns det också en risk att ett ökat fokus på vita människor kan göra att vi återigen gör det ”vi alltid gör”, det vill säga att vita människor fortsätter att tala om sig själva vilket återigen bidrar till att reproducera vithet som norm. Många studier har under de senaste årtiondena lyft fram minoriteters röster som ofta inte fått komma till tals. Risken med att studera vithet och vita människor kan i värsta fall göra att sådana röster återigen glöms bort eller marginaliseras. Dessutom påpekar Dyer att forskningsfältet i värsta fall kan leda till en föreställning om att det skulle vara vita människor som är missgynnade i fråga om arbete, bostad och så vidare (ibid.).

Det är viktigt att uppmärksamma dessa risker och alltid hålla dem i åtanke när man ägnar sig åt att studera vithet eller svenskhet. Emellertid anser jag inte att vi ska låta dessa risker göra att vi inte uppmärksammar majoritetsbefolkningens roll i att upprätthålla eller utmana rasifierade diskurser och praktiker. Att fortsätta betrakta vithet som en omarkerad och naturlig kategori kan bidra till att reproducera vithet som en maktposition. Det är dock viktigt att studier om vithet alltid utgår ifrån vad som är syftet

med att studera vithet, nämligen att ifrågasätta dess normativa och förgivettagna position och alltid vara förbunden med en anti-rasistisk kritik (Frankenberg, 1999:21). För att undvika att reproducera vithet som essentiell kategori är det också viktigt att betona att vithet är föränderligt och kontextberoende, bland annat genom att lyfta fram motberättelser (Gallagher, 2000:86).

Att skapa sin identitet genom att tala om en plats

I följande avsnitt kommer jag att presentera teorier kring identitet och plats, och framförallt hur man genom att tillskriva mening till en viss plats kan skapa och upprätthålla sin egen identitet. Kvinnorna i studien använde nämligen ofta det egna bostadsområdet för att tala om vilka de själva var eller ville vara. Framförallt kommer jag i de empiriska kapitlen att visa hur beskrivningen av det egna bostadsområdet fick stor betydelse för vilka identitetspositioner som kvinnorna kunde inta och inte.

Platser som språkligt konstruerade

Under de senaste årtiondena har det inom samhällsvetenskapen börjat talas om en "spatial turn" (Benwell & Stokoe, 2006:211). Studier har börjat intressera sig mer och mer för vilken roll platsen eller rummet spelar i människors liv.¹¹ Det ökande intresset för platsens betydelse har också inneburit att geografin inte endast ses som en kontext för människors sätt att leva sina liv utan att platser produceras genom hur människor talar om eller använder dem (ibid.). Platser är inte "objektiva" i den mening att de existerar oberoende av de människor som vistas där utan skapas och åter-skapas ständigt beroende på hur människor använder eller begripliggör dem. Därför bör den fysiska miljön inte ses som något statiskt och fast utan som något dynamiskt som hela tiden kan användas aktivt av människor för att tänka och agera (Lefebvre, 1991:26; se även Benwell & Stokoe, 2006:211). Samtidigt bör det påpekas att människor inte obehind-

¹¹ Forskning om geografins betydelse för sociala relationer brukar ibland skilja mellan space vilket motsvarar den materiella miljön och place vilket avser en plats som laddas med mening (se bland annat Tuan, 1977:6). Jag har i denna studie valt att inte göra en tydlig uppdelning mellan dessa två begrepp. Den geografiska platsen var betydelsefull för kvinnornas sätt att konstruera sig själva och andra men det var i praktiken svårt att skilja denna fysiska miljö från en plats som ges en speciell mening. När kvinnorna talade om de olika platser som de besökte gavs de samtidigt en viss betydelse eller mening. Därför kommer jag att använda mig av begreppet plats vilket alltså här både syftar på den fysiska miljö som kvinnorna befann sig i, som gator, parker, byggnader men också som en meningskapande plats som bland annat gav kvinnorna möjlighet att konstruera sig själva på olika sätt.

rat formar platser utan att platser också kan begränsa människors möjligheter att agera och röra sig (ibid.). Det finns faktorer i den fysiska miljön som påverkar hur människor lever sina liv men de människor som redan befinner sig där kan också forma platsen genom att vissa individer begränsas tillträde eller förhindras att bete sig på vissa sätt.

Att det blivit ett ökat fokus på vilken betydelse platsen har för människors sociala liv och framförallt antagandet om att människor aktivt är med och skapar hur platser tar sig uttryck kan ses en följd av att språket under de senaste årtionden hamnat i fokus inom samhällsvetenskaplig forskning. Platser görs begripliga genom hur människor tillsammans talar om dem (Dixon & Durrheim, 2000). Även om människor gör konkreta iakttagelser i den fysiska miljön är det först när dessa vardagliga erfarenheter kläs i ord som platsen ges dess innehåll eller mening (Benwell & Stokoe, 2006:208). Att en plats konstrueras språkligt innebär också att det inte finns ett enda sätt att tala om en plats utan att samma fysiska miljö kan beskrivas på en mängd olika konkurrerande sätt (ibid.:218; Back, 1996:30; Taylor, 2010:10). En plats bär på en mängd olika meningar och associationer som människor kan välja ifrån när de beskriver en plats.

Platsidentitet

Den fysiska miljön inverkar också på människors sätt att se på sig själva. Identitet och plats är ofta nära kopplade till varandra. Som John Dixon och Kevin Durrheim (2000) uttrycker det: "questions of 'who we are' are often intimately related to questions of 'where we are'. Bland annat har den fysiska miljön en central betydelse för människors identitetsskapande genom att platser ofta delas upp i vilka som tillhör respektive inte tillhör en viss plats (Paasi, 2001).

Ett antal artiklar eller böcker har under senare år lyft fram hur människors identitet skapas och upprätthålls genom att tala eller fysiskt förhålla sig till en viss plats (Benwell & Stokoe, 2006; Dixon & Durrheim, 2000; 2004; Twigger-Ross & Uzzell, 1996). Gemensamt för dessa studier är att de framhåller att platser används på ett aktivt och dynamiskt sätt för att upprätthålla olika identitetskonstruktioner (Dixon & Durrheim, 2004). Ett begrepp som ofta nämns i detta sammanhang är *platsidentitet* vilket avser hur en människa upprätthåller sin egen identitet genom att tillskriva mening till en plats (Benwell & Stokoe, 2006:212; Taylor, 2010:40). Som Clare L. Twigger-Ross och David L. Uzzell (1996:207) framhåller liknar sättet som människor identifierar sig med en viss plats hur de kan identifiera sig med andra sociala identiteter eftersom människor använder en viss plats för att utmärka sig själva från andra. En platsidentitet kan ta sig uttryck på flera olika geografiska nivåer, som ett bostadsområde, en stad

eller en nation (Benwell & Stokoe, 2006:21; Rose, 1995:90). Det vanligaste sättet som människor använder en plats för att konstruera sig själva är att identifiera sig med en plats som till exempel uppfattas som "hemma" (Dixon & Durrheim, 2004; Rose, 1995:90). Men människor kan också visa vilka de är genom att disidentifiera sig med en plats som de vill undvika att förknippas med eller som uppfattas som avlägsna (Taylor, 2010:11). Gillian Rose (1995:92) menar att platsidentiteten kan konstrueras genom att tala om en plats som uppfattas som främmande. Som ett exempel pekar hon på Edward Saids resonemang kring Orienten. Det var genom att framställa Orienten som annorlunda och främmande som väst kunde upprätthålla den västerländska identiteten som överlägsen och civiliserad. Detta synliggör hur identiteter kan konstrueras genom att tala om en plats som framställs som kontrast till den egna identiteten.

Så vad är det som avgör vilka platser eller konstruktioner av platser som människor använder för att visa vilka de är? Vilken platsidentitet som människor använder beror på vad denna identitet syftar till. Människor väljer att begripliggöra vilka de är genom att tala om en plats som lyfter fram vissa egenskaper hos dem själva eller på andra sätt åstadkommer något i talet. Som John Dixon och Kevin Durrheim (2000) framhåller ansluter sig människor till en platsidentitet för att uppnå något, som de uttrycker det: "constructions of place are oriented to the performance of a range of social actions – blaming, justifying, derogating, excusing, excluding and all the other things people do with words". Platsen med dess varierande kännetecken kan alltså förstås som något som används aktivt för att skapa och upprätthålla olika identiteter eller i talet åstadkomma andra effekter (Dixon & Durrheim, 2004).

Den identitet som människor kan upprätthålla genom att tala om en plats kan beskrivas som personlig eftersom det handlar om vad som denna konstruktion kan leda till för individen. Emellertid är det viktigt att uppmärksamma att människors känslor och mening för en viss plats inte enbart bör ses som något individuellt eftersom de också formas av det sociala, kulturella och ekonomiska sammanhang som personen befinner sig i (Rose, 1995:89). Dixon och Durrheim (2000) menar att platsidentiteten skapas och upprätthålls kollektivt genom hur människor talar om en plats. Det är genom språket som människor tillsammans ger mening till en plats som sedan kan användas som resurser för att konstruera platsidentiteten (ibid.).

Plats och makt

Den fysiska miljön har inte bara betydelse för hur människor konstruerar sig själva utan även för att skapa och upprätthålla vilka "de andra" är.

Platser spelar ofta en avgörande roll för att upprätthålla sociala hierarkier (Delaney, 2002; Rose, 1995:99). Bland annat kan den fysiska miljön användas för att markera och upprätthålla skillnader mellan vilka ”vi” är och vilka ”de andra” är (ibid.). James A. Tyner (2002) framhåller att hegemonier upprätthålls genom en ständig kamp om vems plats det är eller inte är, vilka utspelar sig på olika platser i staden, som gator, torg och andra platser. Ett sätt som hegemonier kan upprätthållas är genom att markera och kontrollera fysiska gränser (Benwell & Stokoe, 2006:240). Fysiska gränser hjälper till exempel till att kontrollera och legitimera vems plats det är respektive inte är genom att människor kan rättfärdiga inkluderingen respektive exkluderingen genom att hänvisa till en rumslig ordning (ibid.).

Kontrollen av fysiska och sociala gränser upprätthålls ofta genom konkreta förhandlingar på fysiska platser. Detta kan göras genom diskurser om vems plats det är eller inte är men kan också upprätthållas genom icke-verbala uttryck, som gester eller blickar. Elisabeth H. Benwell och Jodi Stokoe (2006:240) framhåller hur sociala hierarkier skapas och återskapas genom sociala praktiker som symboler, rörelser och gester (se även Dixon & Durrheim, 2004). För att förstå hur rumsliga hierarkier tar sig uttryck är det därför viktigt att inte bara uppmärksamma diskurser om platser utan också hur icke-språkliga uttryck kan upprätthålla maktordningar (Dixon & Durrheim, 2000).

Jag har i detta avsnitt argumenterat för att den fysiska miljön aktivt används av människor för att konstruera den egna identiteten samt hur sociala makthierarkier kan reproduceras på konkreta platser. Den plats som står i förgrunden i denna studie var bostadsområdet och den betydelse den fått utifrån dess plats i den segregerade staden. Bostadsområdet utgjorde både en rumslig kontext för kvinnornas berättelser men de betydelser som var kopplade till området användes även som en diskurs som kvinnorna aktivt använde sig av för att konstruera vilka de själva var eller ville vara. De båda områdena, Gräsbacken och Björkby, representerade två mycket olika delar av den segregerade staden och bar på olika mening och betydelser som kvinnorna kunde använda när de talade om bostadsområdet och därmed också om sig själva.

Moderskap som diskurs och praktik i ett föränderligt samhälle

Denna avhandling är som det redan framgått en studie om nyblivna mödrar och som det senare kommer att visa sig var identiteten som mamma betydelsefull när kvinnorna talade om hur de ville att deras barn skulle växa upp. För att förstå kvinnornas sätt att se på sig själva och hur de ville fostra sina barn är det nödvändigt att sätta kvinnornas uttalanden i relation till forskning om moderskap och hur moderskap, föräldraskap och

uppfostran har förändrats. Det finns en stor mängd studier om moderskap och föräldraskap. Jag har emellertid inte haft för avsikt att ge en uttömmande redovisning av dessa studier utan har istället valt att presentera de studier som kan hjälpa mig att förstå hur kvinnorna talade om sig själva och hur de såg på sina barns uppväxt.

Begreppet moderskap används på olika sätt och kan innefatta en mängd olika fenomen. Det kan syfta på normer och föreställningar om hur en mamma förväntas vara och bete sig men begreppet kan också avse kvinnors personliga erfarenheter av att bli mamma och fostra barn. Dessa olika, ofta sammanlänkande delar av moderskap kan tillsammans förstås som den kulturellt konstruerade position som moderskap utgör. Jag kommer i denna studie definiera *moderskap* som en kulturellt konstruerad position som utgörs av en mängd diskurser, praktiker och normer vilka hänger samman med historiska och moderna konstruktioner om hur en mamma bör vara och hur barnet ska fostras (jfr Brembeck, 2003:100). Kvinnorna kom genom uppfostran av barnet att utöva en rad praktiker, som att välja förskola och skola till sina barn. Dessutom förhöll de sig till diskurser och normer om hur barnet skulle växa upp eller hur de skulle vara som mammor vilka har sin grund i såväl moderna som historiska konstruktioner av moderskap. I viss mån kommer jag också att i denna översikt ta upp studier om föräldraskap, framförallt i anslutning till hur sättet att se på hur barn ska fostras har förändrats under de senaste årtiondena. Föräldraskap ser jag i grunden på samma sätt som moderskap, men med undantag från att det finns starkare historiska konstruktioner förknippat med moderskap. Att jag ändå främst valt att diskutera moderskap här beror på att det som jag tog upp i avhandlingens inledningskapitel, det vill säga att moderskap kan förstås som en specifik erfarenhet som skiljer sig från faderskap.

Diskursen om den goda modern

Dagens mammor formas av de diskurser om moderskap som förmedlas i bland annat massmedia, film, tv, medicin och psykologi (Bassin, Honey, & Mahrer Kaplan, 1994:2). En av de mest dominerande av dessa är diskursen om den goda modern.¹² Denna diskurs eller föreställning (som en del väljer att kalla det) utgår ifrån att en god mor ska ha en outtömlig moderskärlek för sitt barn och i alla lägen vara beredd att göra allt för sitt barns bästa (ibid.:3). Hanne Haavind (1974:36) beskriver föreställningen om den goda modern på följande sätt:

¹² Även om jag här hänvisar till diskurs i singularis, kan denna diskurs se något annorlunda ut beroende på tid och plats.

Vi har allesammans vissa föreställningar om den goda modern. Det är hon som skänker oss trygghet och värme, som livnär oss och ger oss allt vi behöver. Hennes förmåga att ge är gränslös och alla våra behov ska kunna tillfredsställas genom Henne. Hon förstår oss och accepterar oss. /.../ Hon stödjer och uppmuntrar oss, och ger oss den grund att stå på som är nödvändig för att vi överhuvudtaget ska kunna klara att gå ut i den hårda världen.

Kännetecknande för diskursen om den goda modern är också att en god mor ska göra avkall på sina egna behov och intressen och uppoffra sig för vad som är bäst för sina barn, sin familj och i vissa fall för hela nationen (Brembeck, 1998:174; Ehrenreich & English, 1978/2005:208; Phoenix & Woollett, 1991:16).

Diskursen om den goda modern har ifrågasatts för att fungera som ett sätt att binda mödrar till hemmet (Brembeck, 1998:68). Dessutom stämmer inte denna mytiska bild av hur en mamma förväntas vara överens med kvinnors egna erfarenheter av moderskapet (se bland annat Bernard, 1974). Emellertid är denna diskurs, trots att den kan uppfattas som förlegad, ändå något som påverkar dagens mammor. Detta visar bland annat Helene Brembeck som i sin bok *Inte bara mamma* (1998) intervjuade unga kvinnor om hur de såg på sig själva som mammor. Hon synliggjorde hur kvinnorna i studien kände sig tvungna att förhålla sig till föreställningar om hur en god mor förväntas tänka och bete sig även om det inte stämde överens med de egna erfarenheterna av att bli mamma. Enligt Brembeck är skillnaden från tidigare generationer att dagens mödrar inte passivt behöver leva upp till förväntningar om hur en mamma ska vara utan istället kan reflexivt ta ställning till denna föreställning och i vissa fall även ifrågasätta den (ibid.:70). Ett exempel på det var att kvinnorna i hennes studie uppfattade att omgivningen förväntade sig att de skulle vara "bara mamma", genom att spendera all sin tid tillsammans med sitt barn och att endast ha en identitet som mamma. Det var emellertid något som kvinnorna vände sig emot, de ville inte vara "bara mamma" utan såg snarare moderskapet som en identitet bland många andra identiteter de hade (ibid.:182).

Moderskapspraktiker

Moderskap handlar inte bara om diskurser om hur man som mamma ska vara och bete sig. Att var mamma kan också ses som något som hela tiden "görs" genom praktiker kring barnets uppväxt (Holm, 1993:105). De praktiker som mödrar är involverade i handlar om en mängd olika fenomen gällande barnets uppväxt, men det som intresserar mig i denna studie var hur barnet skulle fostras på ett önskvärt sätt i förhållande till kön, klass och etnicitet. Bland annat har det påtalats att föräldrar genom upp-

fostran förmedlar föreställningar om kön till sina barn (Wharton, 2005:123). Ett exempel på en svensk undersökning som visat hur kön skapas och reproduceras genom uppfostran är Fanny Ambjörnssons (2005) studie om hur småbarnsföräldrar ”gör” kön genom förhandlingar om barnens klädsel. De föräldrar som ingick i studien var noga med att markera ett avstånd från att klä sina barn i rosa. Rosa blev enligt Ambjörnsson en nyckelsymbol som ”föräldrar förhandlar kring, markerar och tar avstånd ifrån olika innebörder av genus” (ibid.). Att ta avstånd från färgen rosa var dels ett sätt att forma barnet så könsneutralt som möjligt men att avfärda rosa handlade också om hur de ville framstå som föräldrar. Föräldrarna kunde genom att framhålla att de inte ville klä sina döttrar i rosa samtidigt visa på ett speciellt kulturellt kapital och upprätthålla en identitet som modern, urban, ”svensk” och medelklass (ibid.).

Moderskap och föräldraskap har också studerats som ett sätt att ”göra” klass, det vill säga att se till att barnet formas på rätt sätt i förhållande till klass. Bland annat har flera Bourdieuinspirerade studier pekat på att föräldrar kan göra klass genom att aktivt engagera sig i barnets skolgång (se bland annat Reay, 1998:55). Mikael Palme (1992) gjorde under 1980-talet intervjuer med ungdomar och föräldrar i en privilegierad stadsdel utanför Stockholm om hur de tänkte kring barnets uppväxt. Han visade att valet av skola ofta handlade om att försäkra sig om att barnet hamnade i en miljö där de utvecklade rätt sorts kulturellt kapital för att formas till medelklass. Flera av föräldrarna hade flyttat till bostadsområdet just för att deras barn skulle hamna i rätt skolmiljö. Detta var enligt Palme en ”social strategi”, eftersom de flyttade till en miljö som de trodde var bäst för barnets framtid (ibid.:14). Ett område som var klassmässigt homogent sågs som en garanti för att barnet skulle lyckas i framtiden.

Byrne (2009) har ifrågasatt en del av dessa Bourdieuinspirerade studier för att reducera föräldrars skolval som en fråga som enbart handlar om klass, när de också bygger på rasifierade föreställningar. Hon gick igenom ett antal artiklar och kunde visa att trots att intervjupersoner i empiriska studier explicit refererat till att ”ras” hade haft betydelse för vilken skola som de valde har dessa studier ändå argumenterat för att det egentligen handlar om klass. Enligt Byrne är det problematiskt att tolka föräldrars skolval utifrån enbart klass och argumenterar för att fler studier borde studera hur klass och ”ras” samverkar i föräldrars beslut om barnets skolgång. Byrne (2006) visade i sin egen studie om en grupp brittiska mammor att de genom uppfostran inte bara konstruerade kön och klass utan även ”ras”. I studien argumenterar Byrne för att performativitet är ett användbart begrepp för att förstå hur rasifierade föreställningar skapas och upprätthålls i förhållande till barnets uppväxt. Detta begrepp synliggör hur

“ras” produceras och reproduceras genom återupprepade diskurser och praktiker (ibid.:15). Enligt Byrne är just mödrar en grupp där återupprepandet av rasifierade diskurser och praktiker blir särskilt tydliga eftersom de i sin vardag genom uppfostran av barnet tvingas ta ställning till hur barnet ska fostras och formas. Särskilt tydligt blir detta när det handlar om att välja skola och förskola där rasifierade föreställningar om vad som är en lämplig miljö och inte spelar roll.

Moderskapet, samhället och nationen

De konkreta beslut som föräldrar och mödrar tar i förhållande till uppfostran ses ofta som en privat fråga för de enskilda föräldrarna. Dessa praktiker har dock koppling till det omgivande samhället. Att välja förskola eller skola till sitt barn aktualiserar nämligen frågor om hur samhället ser ut och vilket samhälle man vill vara med att skapa. Caroline New och Miriam David (1985:77) menar att trots att kvinnor själva ofta betraktar beslut de tar kring barnets uppväxt som något de gör för sitt barn kan dessa beslut också få konsekvenser för hela samhället. Särskilt tydligt blir detta i förhållande till val av förskola och skola som i förlängningen kan påverka samhället på ett större plan (ibid.).

Inte bara föräldrar påverkar samhället genom beslut kring barnets uppväxt. Staten har också historiskt försökt kontrollera föräldrars uppfostran, bland annat genom att gripa in i enskilda familjer för att se till att barnet uppfostras utifrån vad samhället anser är ett lämpligt sätt. Phoenix och Woollett (1991:16) skriver att familjen ofta betraktats som en central institution för att föra över statens ideologi bland annat genom ekonomiskt stöd eller utbildning. Det har också påtalats att moderskap spelar en viktig roll för konstruktionen av nationen. Yuval-Davis menar i sin bok *Gender and Nation* (1997) att kvinnor¹³ betraktats som betydelsefulla för det nationella projektet, såväl biologiskt som kulturellt. Kvinnors biologiska reproduktion har betraktats som viktig för nationens tillväxt och kvinnor har i olika tider uppmuntrats att skaffa många barn för att bidra till nationens framtid (ibid.:26ff). Kvinnor har också setts som viktiga för att överföra nationens kultur genom att de anses ansvariga för att uppfostra ansvarsfulla och goda samhällsmedborgare (ibid.:6; Phoenix & Woollett, 1991:17). Charlotte Tornbjerg (2002) har visat vilken betydelse idéer om det nationella moderskapet spelade i Sverige under början av 1900-talet. Mödrar uppfattades kunna spela en viktig roll för samhället eftersom de genom uppfostran av sina barn ansågs kunna göra samhället till en ”vänli-

¹³ Trots att Yuval-Davis skriver om kvinnor generellt gäller det särskilt mödrar (Phoenix & Woollett, 1991:16).

gare och mjukare plats” (ibid.:264). Enligt Tornbjer kunde föreställningen om en samhällsmoderlighet ha betydelse också internationellt då mödrar också förväntades kunna förhindra krig och förtyck genom att lära sina barn att respektera och förstå andra människor (ibid.:111; se även Edwards, 2007:44).

Det är emellertid inte alla kvinnor som uppmuntrats att skaffa och uppfostra barn (Yuval-Davis, 1997:22). Invandrade kvinnors och svarta kvinnors barnafödande har ofta konstruerats som ett problem. Patricia Hill Collins (2000:231) beskriver hur olika reformer i USA syftat till att förhindra svarta kvinnor att skaffa barn eftersom de ansågs vara dåliga mödrar. Ett annat exempel, som Phoenix och Wollett (1991:17) pekar på, är att information om preventivmedel i England översatts till fler asiatiska språk än någon annan hälsofråga. Även arbetarklassmödrar har betraktats som en grupp som ifrågasatts för att inte ha förmåga att uppfostra sina barn. Beverly Skeggs (2006:72ff) beskriver hur arbetarklassens kvinnor setts som en problematisk och omoralisk del av samhället som inte ansetts kunna klara av att uppfostra sina barn. Bland annat skulle dessa kvinnor genom utbildning ”lära sig” att fostra sina barn så att de försågs med moraliska medelklassvärderingar.

Att vissa kvinnor uppmuntrats att föda och fostra barn medan andra kvinnors barnafödande kontrollerats gör enligt Yuval-Davis att kvinnor blir centrala i att upprätthålla skillnader mellan olika grupper inom nationalstaten. Som Yuval-Davis (1997:116) skriver: ”women are constructed as symbols of national ‘essence’ unity and emancipation as well as border guards of ethnic, national and racial difference”. På liknande sätt menar även Diana Mulinari (2009) att det utifrån en svensk kontext gjorts skillnad mellan de kvinnor som tillhör nationen och de som inte anses göra det. Enligt Mulinari uppfattas ”invandrarfamiljer” som problematiska och några som ska kontrolleras och hjälpas. Framförallt har det gjorts med hänvisning till jämställdhet, där den svenska kvinnan uppfattas som modern och jämställd medan den invandrade kvinnan ofta framställs som förtryckt och ojämnställd (ibid.:218).

Det moderna moderskapet

Föreställningar om moderskap och hur barn ska uppfostras har förändrats i olika tider, vilka hänger samman med hur samhället förändrats (Hays, 1996:19; Phoenix & Woollett, 1991:6). Det sätt som kvinnorna i min studie talade om sina barns uppväxt bör förstås utifrån vad som är kännetecknande för hur vi idag betraktar moderskap och vad som är det socialt accepterade sättet att uppfostra barn på.

Flera studier som belyst att sättet att fostra barn, och i och med det även moderskapet och föräldraskapet, genomgått stora förändringar under de senaste årtiondena. Gemensamt för dessa studier är att de visar att dagens föräldrar eller mödrar är osäkra på hur de ska uppfostra sina barn för att de ska bli harmoniska och lyckade som vuxna (se bland annat Beck-Gernsheim, 2002; Furedi, 2002; Hays, 1996; Nelson, 2010). En del av studierna utgår ifrån föräldrar i allmänhet medan andra studier pekat på att denna utveckling framförallt fått konsekvenser för kvinnor (Hays, 1996:9). Elisabeth Beck-Gernsheim (2002:103) har beskrivit det moderna föräldraskapet som ett planeringsprojekt. Med det menar hon att föräldraskapet blivit ett privat projekt eftersom föräldrar själva förväntas ansvara och planera inför barnets framtid. Föräldern betraktas som helt avgörande för barnets utveckling vilket gjort att dagens föräldrar känner sig tvungna att göra allt för att erbjuda sitt barn den bästa starten i livet. Enligt Beck-Gernsheim betraktades föräldraskapet tidigare som något "naturligt" det vill säga att föräldrar instinktivt visste hur de skulle uppfostra sina barn (ibid.:87). Idag har föräldraskap blivit något som anses kräva att föräldrar aktivt tar beslut i olika frågor som rör deras barn. Den förändring som föräldraskapet genomgått hänger ihop med individualiseringen av hela samhället (ibid.:43). Kännetecknande för det individualiserade samhället är att människor inte längre är lika beroende av traditioner och kulturella föreskrifter och förväntas därför i högre grad välja hur de ska leva sina liv (Giddens, 2002:32f). Det har gjort att människor känner en större osäkerhet för hur de olika val de tar kommer att påverka deras liv.¹⁴

Ett sätt som föräldrar hanterar den osäkerhet de känner inför barnets framtid är att försöka skydda barnet från alla risker som kan inträffa i barnets liv (Beck-Gernsheim, 2002:45). Någon som skildrat hur dagens föräldrar är upptagna över alla risker som kan drabba deras barn är Frank Furedi. Han menar i sin bok *Paranoid Parenting. Why Ignoring the Experts May be Best for your Child* (2002) att dagens föräldrar är betydligt mer förvirrade, osäkra och ängsliga än vad föräldrar varit tidigare. Furedi kallar moderna föräldrar för "hyperföräldrar" eftersom de tycks göra allt för att forma barnet på "rätt sätt" och undvika alla risker som barnet ris-

¹⁴ En del av de individualiseringsteorier som teorierna om det moderna föräldraskapet kan sägas bygga på tenderar att peka på att betydelsen av klass har minskat eller till och med spelat ut sin betydelse i dagens individualiserade samhälle. Människor styrs inte längre av traditionella föreskrifter inte tas förgivet utan istället hela tiden förhandlas fram (Beck & Beck-Gernsheim, 2002:2). Jag delar emellertid inte denna syn på betydelsen av klass utan antar att klass fortfarande har betydelse för hur människor lever sina liv (jfr Atkinson, 2007).

kerar att råka ut för.¹⁵ Dagens föräldrar oroar sig för en mängd olika saker, alltifrån att barnet ska skada sig eller bli sjuka till att de ska misslyckas i skolan eller få en psykisk störning. Det som enligt Furedi är unikt med hur dagens föräldrar hanterar risker från tidigare generationer är att det inte handlar om att hantera risker som uppkommer i barnets liv utan att dagens föräldrar försöker undvika dem helt och hållet, ofta långt innan de skulle kunna uppkomma (ibid.:31). Detta görs genom att föräldrar gör upp ständiga riskkalkyler av vad som i värsta fall kan drabba deras barn (jfr Giddens, 2002:28). Problemet med detta, menar Furedi (2002:31) är att det ofta blir spekulativt eftersom dagens föräldrar tänker i förväg på vad som är värsta fall kan inträffa och inte att de överväger vilka risker som skulle kunna inträffa i barnets liv.

Dessa studier framhåller att det som ligger bakom att dagens generation föräldrar oroar sig mer kring barnets uppväxt och är mer riskmedvetna är hur vi kommit att se på barn i vår tid. Det finns en utbredd uppfattning om att barnets tidiga upplevelser påverkar dem för resten av livet. Att få en bra start i livet anses vara avgörande för att bli en trygg och harmonisk individ vilket gör att föräldrars ansvar för barnets uppväxt blir mycket betydelsefull (Furedi, 2002:58).¹⁶ Det är föräldrar som kan se till att barnet formas till trygga och harmoniska individer genom att ta ”rätt beslut” kring barnet uppfostran. Skulle föräldrar ta fel beslut kan det, utifrån detta perspektiv, få ödesdigra konsekvenser då barnet kan skadas för resten av livet. Enligt Furedi har det gjorts att föräldrar kan framstå som bra föräldrar genom att framhålla att de oroar sig för sina barn (ibid.:8; se även Beck-Gernsheim, 2002:93).

Dagens föräldrar oroar sig för en mängd olika delar av barnets liv. Det kan handla om alltifrån olyckor eller sjukdomar till hur barnet ska klara sig i skolan (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997:115; Furedi, 2002:22). Dessa studier beskriver hur föräldrar alltså har en allmän riskmedvetenhet kring en rad olika frågor. Det är dock viktigt att komma ihåg att vad som upp-

¹⁵ Furedi (2002:V) menar att föräldrars enorma fokus på risker kring barnet är ett anglosaxiskt fenomen. Jag skulle dock vilja hävda att Furedis argumentation kan användas för att förstå kvinnorna i min studie, även om det är möjligt att riskmedvetandet inte är fullt lika starkt som i USA. Furedi skriver bland annat om att nordamerikanska föräldrar idag inte vill släppa ut sina barn och leka själva, något som antagligen skiljer sig en del från svenska förhållanden.

¹⁶ Beck-Gernsheim och Furedi skriver om föräldrar i allmänhet men ofta har modern betraktats som särskilt avgörande för barnets tidiga utveckling. Psykoanalytiska teorier har bidragit till en sådan förståelse genom att betona moderns förmåga att knyta an till sitt barn som avgörande för att barnet ska bli en harmonisk individ (Chodorow & Contratto, 1982:70).

fattas som en risk inte är något naturgivet utan beror på den sociala kontexten (Douglas, 1992:12). I min studie kommer jag komma in på hur denna ständiga oro kring barnets uppväxt också kan handla om att försäkra sig om att barnet inte hamnar i en miljö som uppfattas som riskfylld utifrån rasifierade bedömningar av den miljö som barnet växer upp i.

Sammanfattning

I detta kapitel har avhandlingens teoretiska utgångspunkter presenterats. Kritiska vithetsstudier har fungerat som en viktig inspirationskälla för att förstå hur kvinnorna i studien konstruerade etnicitet och "ras" i sina och sina barns liv. I beskrivningen av forskningsfältet betonade jag bland annat att trots att vithet har en hegemonisk ställning i många sammanhang är det viktigt att betydelser av vithet undersöks och inte tas för given på förhand. Jag redogjorde också för hur forskningsfältet, som har sina rötter i anglo-saxisk forskning, kan appliceras i en svensk kontext.

Kapitlet har också ägnats åt att presentera teorier om plats för att kunna förstå hur kvinnorna beskrev och förhöll sig till sitt bostadsområde. Här beskrev jag att platser bör ses som formade av hur människor talar och förhåller sig till dem. Platser är också nära anknutna till identitet eftersom människor kan inta olika identitetspositioner genom att identifiera sig respektive disidentifiera sig med platser. Dessutom redogjorde jag i denna del för hur platser kan ha betydelse för att upprätthålla sociala hierarkier.

Slutligen presenterade jag teorier om moderskap och föräldraskap. Det som jag främst tog fasta på i detta avsnitt var att moderskap eller föräldraskap kan ses som ett sätt att genom uppfostran av barnet "göra" etnicitet, "ras", klass och kön. Det som också framgick i redovisningen är att moderskap och föräldraskap är kopplat till diskurser om hur man bör vara som mamma och hur barnet ska fostras. Särskilt framträdande tycks diskursen om den goda modern vara, hon som gör allt för sitt barn och ger avkall på sig själv och ibland även för samhället i stort. Jag presenterade även teorier om hur uppfostran av barn har förändrats under de senaste årtiondena. Dagens föräldrar är mer oroliga över sina barns uppväxt och ägnar också mer tid och energi åt att hindra att deras barn råkar ut för diverse risker.

KAPITEL 3

Metodologiska och analytiska utgångspunkter

Att göra intervjuer med kvinnorna i studien var på många sätt en spännande och givande upplevelse. Intervjuer innebär att man får en unik inblick i en annan människas livsvärld. Kvinnorna talade ofta engagerat om att bli mammor och hur de såg på uppfostran av sina barn, vilket gjorde att de flesta intervjuer flöt på bra. Många av kvinnorna uttryckte sig också på ett komplext och mångtydigt sätt vilket gett materialet en stor nyansrikedom och komplexitet. Det betyder emellertid inte att intervjuerna alltid var lätta och/eller oproblematiska att genomföra. Intervjuerna gav upphov till en mängd tankar och frågor som jag tvingats hitta ett sätt att förhålla mig till. Några av dessa frågor hänger ihop med att etnicitet är ett känsligt samtalsämne. Bland annat var jag tvungen att fundera på hur jag skulle få den här gruppen kvinnor, som inte tyckte att de hade något att göra med etnicitet eller nationell identitet, att tala om vilken betydelse etnicitet hade haft i deras liv och för deras tankar kring barnets uppväxt. En annan fråga som uppstod under studiens genomförande var hur jag kunde undvika att reproducera rasifierade föreställningar i intervjuerna med kvinnorna. Risken med att intervjua vita svenskar är att vissa hegemoniska betydelser av vithet eller svenskhet riskerar att reproduceras, normaliseras eller legitimeras i intervjusituationen. Detta blev, vilket jag kommer att utveckla i kapitlet, en särskilt relevant fråga då såväl jag som flera av intervjupersonerna själva och av andra definierades som vita och "svenskar".

Följande kapitel består av två olika delar, i den första delen beskriver jag hur studien genomförts, jag redogör för hur jag praktiskt gick tillväga men diskuterar även olika överväganden som kommit upp i anslutning till studien. I den andra delen presenterar jag studiens analysram och beskriver bland annat hur diskursanalys har använts i min studie.

Forskningsmetod

För att kunna undersöka hur kvinnorna konstruerar etnicitet, "ras" och klass i sitt bostadsområde och i relation till sina barn var det viktigt att få tillgång till ett så rikt och djupgående material som möjligt. Eftersom jag var intresserad av hur kvinnorna uttryckte sig språkligt var det betydelsefullt med en metod som tillät informanterna att utveckla sina resonemang. Intervjuer är en bra metod att använda för att studera hur människor använder sig av språket för att tala om sig själva och sina liv. I intervjuer får människor möjlighet att utveckla sina resonemang och åtminstone till stor del styra samtalet vilket är en fördel om forskaren vill analysera hur informanter använder sig av olika diskurser (Winther Jørgensen & Phillips,

2000:118). I denna studie valde jag att göra individuella intervjuer eftersom jag ville studera de diskurser som handlade om kvinnornas liv som frågor kring barnets uppväxtmiljö eller det egna bostadsområdet.

Det finns naturligtvis alternativa metoder jag hade kunnat använda. Istället för individuella intervjuer hade jag till exempel kunnat göra fokusgruppsintervjuer. Fokusgruppsintervjuer är en bra metod för att förstå och analysera olika diskurser och hur dessa olika diskurser förhandlas fram. I en del av de intervjuer som jag gjorde berättade kvinnorna hur det förekom diskussioner bland föräldrar om vilken miljö som är lämplig för deras barn att växa upp i. Med fokusgruppsintervjuer hade jag kunnat se hur olika diskurser om barnets uppväxt uttrycktes och förhandlades fram i grupp. Emellertid valde jag ändå att göra individuella intervjuer eftersom det gjorde det lättare att kunna fokusera på de enskilda kvinnorna och deras sätt att resonera. Ett annat skäl till att individuella intervjuer var att föredra i den här studien är att det visade sig att etnicitet ibland blev ett känsligt samtalsämne som hade kunnat bli ännu svårare att tala om i en gruppintervju. En metod som jag i efterhand tänkt kunde ha varit ett bra komplement till intervjuer för att fånga den rumsliga dimensionen är att låta kvinnorna rita upp så kallade mentala kartor eller att utföra så kallade ”go along interviews”, det vill säga att intervjun genomförs under en promenad. Emellertid upplevde jag att de intervjuer som gjordes med kvinnorna ändå gav tillräckligt mycket information för att kunna analysera vilken betydelse det rumsliga hade i deras liv.

Att ringa in en grupp

Som i alla studier var jag tvungen att bestämma mig för vilka jag skulle studera. I början av avhandlingsskrivandet var jag intresserad av hur vita människor påverkades av att leva i segregerade städer men hade då inte bestämt mig för vilken grupp som jag skulle undersöka. För att kunna avgöra vilken grupp som avhandlingen skulle handla om valde jag att genomföra två pilotintervjuer, en med en 17-årig kvinna och en med en nybliven mamma. Att jag valde just dessa personer berodde på att de representerar två grupper som är relativt platsbundna. Det var under intervjun med den nyblivna mamman som jag insåg att mödrar skulle vara en intressant grupp att studera, bland annat eftersom det var i relation till barnet som bostadsområdet och dess etniska och sociala blandning blev viktig. Ett annat skäl var att den nyblivna mamman uttryckte sig komplext och mångfacetterat vilket gav en intressant dynamik åt materialet.¹⁷

¹⁷ Intervjun med den nyblivna mamman ingår inte i studien.

Till skillnad från nordamerikanska men även brittiska studier som studerat hur konstruktioner av vithet tar sig uttryck i människors liv har jag inte medvetet valt att intervjua personer som kan beskrivas som vita svenskar. Jag hade som ambition att intervjua personer med olika etnisk bakgrund för att möjliggöra att flera röster kommer till tals. Ett urval som bygger på människors etniska bakgrund skulle riskera att reproducera "svensk" som exkluderande kategori. Emellertid har studiens utgångspunkt varit att sätta fokus på något som ofta ignoreras i svensk forskning, nämligen på vilket sätt boendesegregation också skapas och upprätthålls av vita svenskar. Därför bör min avhandling framförallt förstås som en studie av en privilegierad grupp kvinnor, en grupp kvinnor som på ett mer eller mindre självklart sätt definierade sig själva och av andra definierades som "svenskar" (jfr Byrne, 2006:32).

Samtidigt måste det påpekas att dessa kvinnor inte alltid var privilegierade utifrån andra sociala makthierarkier, som kvinnor var de inte privilegierade i förhållande till män och de fanns också de som utifrån klass inte kan ses som privilegierade. Bara för att dessa kvinnor hade en viss social position som vita svenskar vill jag också betona att deras sätt att tala eller handla inte var förutbestämt. Kvinnorna bör varken betraktas som passiva och helt styrda av dominerande strukturer eller som individer som är helt fristående från det samhälle de befinner sig i. Snarare ser jag kvinnorna i studien som inlindade i rasifierade strukturer men att de naturligtvis också själva har utrymme att handla eller uttrycka sig på annorlunda sätt. Jag vill också betona att dessa kvinnor inte valdes utifrån att de skulle ha någon uttalad inställning till personer med utländsk bakgrund. Istället ville jag intervjua en grupp kvinnor som skulle kunna ses som "vanliga", det vill säga var positiva till det mångkulturella samhället men som samtidigt inte hade någon större medvetenhet eller erfarenhet av rasism eller anti-rasistiskt arbete.

Eftersom jag ville studera vilken betydelse den rumsliga kontexten hade för kvinnornas sätt att förhålla sig till etnicitet, "ras" och klass valde jag att intervjua kvinnor boende i två olika bostadsområden i en medelstor svensk stad. Anledningen till att jag valde en medelstor svensk stad beror på att få studier intresserat sig för medelstora städer. Av risk för att kunna identifiera de områden som ingår i studien har jag valt att anonymisera staden. Jag ville undvika att peka ut bostadsområdena och därmed riskera att förstärka föreställningen om dessa områden vilket särskilt gäller det område som redan var stigmatiserat. Att jag anonymiserade staden handlade också om att jag istället för att sätta fokus på dessa två specifika områden ville synliggöra dessa områdens likheter med andra bostadsområden i svenska mellanstora städer. En ytterligare anledning till att jag anonymi-

serade staden och bostadsområdena var att kvinnorna antagligen skulle känna sig tryggare med att tala om området om det inte nämndes med dess rätta namn.

Något kan nämnas om staden och bostadsområden. Staden har i likhet med många andra svenska städer en betydlig boendesegregation, vilket innebär att staden är starkt socialt och etniskt uppdelad men också att vissa bostadsområden (som en följd av bland annat medias rapportering) kommit att få ett dåligt rykte. De två bostadsområden som valdes ut var relativt olika varandra. Ett av områdena valdes för att det var ett bostadsområde där kvinnorna i sin vardag kom i kontakt med människor med olika etnisk men även social bakgrund (jfr Byrne, 2006:29). Det andra området var ett mer homogent område både etniskt och socialt vilket gjorde att de boende inte på samma sätt mötte människor med olika bakgrund i området. Att skildra vita medelklassområden kan motiveras av att svenska studier om boendesegregation sällan intresserat sig för sådana områden (Lilja & Perner, 2010:37; Lundström, 2007:26).

Beskrivning av bostadsområdena

Björkby är en stadsdel som ligger några kilometer från de centrala delarna av staden. Befolkningen är etniskt och socio-ekonomiskt blandad, omkring 45 procent hade utländsk bakgrund och 30 procent hade eftergymnasial utbildning 2009.¹⁸ Björkby har också en blandad bebyggelse, området består av såväl villor, radhus, bostadsrätter och hyresrätter. De första bostäderna, som främst består av hyresrätter, började byggas under 1980-talet. Sedan dess har området utvidgats med villor och radhus under 1990- och 2000-talet. En väg skiljer geografiskt hyreshusområdet från villa- och radhusområdet. Även om Björkby inte är ett miljonprogramsområde, eftersom de olika delarna av området kommit till vid olika tidpunkter finns många paralleller med miljonprogramsområden. Björkby har under de senaste årtiondena kommit att bli ett stigmatiserat område. Media rapporterar ofta om diverse brott som händer i området och bland stadens invånare har området kommit att bli förknippad med kriminalitet och sociala problem. I likhet med miljonprogramsområden finns också platser som tycks vara planerade utifrån att människor från de olika delarna av Björkby ska mötas, vilket den öppna förskolan, där jag genomförde intervjuerna, kan ses som ett exempel på.¹⁹

¹⁸ Eftersom bostadsområdena är anonyma anges inga exakta procentsatser.

¹⁹ Då Björkby har stora likheter med miljonprogramsområden kommer jag att i analysen dra paralleller till studier om miljonprogramsområden.

Bostadsområdet Gräsbacken ligger något närmare centrum än Björkby. Bostadsområdet har en relativt homogen befolkning med hänseende på etnisk och socio-ekonomisk bakgrund. 2009 hade drygt 10 procent utländsk bakgrund och cirka 60 procent eftergymnasial utbildning. Gräsbacken består till största delen av bostadsrätter, men det finns även hyresrätter och i viss mån även villor och radhus i området. Bland stadens invånare betraktas ofta området som ett medelklassområde.

Genomförandet av intervjuerna

Studien består av intervjuer med totalt 19 kvinnor vilka gjordes under våren 2009. För att få tag i intervjupersoner valde jag att kontakta öppna förskolor i de valda bostadsområdena. Öppna förskolor var en bra plats att få tag i kvinnor som kunde låta sig intervjuas, dels för att många nyblivna mammor besöker öppna förskolor och dels eftersom de ofta går till öppna förskolor i det egna området. Efter att ha ringt eller skickat e-mail till de som svarade för verksamheten fick jag tillåtelse att besöka de öppna förskolorna för att få tag på intervjupersoner. När jag väl var där informerade jag om min studie, det vill säga att jag var intresserad av hur nyblivna mödrar såg på sin identitet som mammor och vilken betydelse etnicitet, kön och klass hade i uppfostran av deras barn (se bilaga 1). Till den öppna förskolan i Gräsbacken gick jag endast en gång medan jag besökte Björkbys öppna förskola under ett par tillfällen. Jag kom i kontakt med samtliga intervjupersoner via de två öppna förskolorna. Två kvinnor rekryterades av sina män vilka jag träffade när jag besökte de öppna förskolorna och ytterligare en kvinna fick jag tag i via en kompis till henne. På Gräsbackens öppna förskola hängde jag även upp lappar och fick på så sätt kontakt med ytterligare en kvinna.

Kvinnorna var när intervjuerna genomfördes mellan 20-40 år även om den övervägande majoriteten av kvinnorna var i 30-årsåldern (för förteckning av intervjupersonerna, se bilaga 3). Av totalt 19 kvinnor hade tio två barn och nio ett barn. Barnen var mellan ett halvt till fyra år vid intervjuernas genomförande. 12 kvinnor var föräldralediga när jag intervjuade dem medan sju av kvinnorna hade gått tillbaka till arbete eller studier. En övervägande majoritet, 17 av 19 kvinnor hade akademisk utbildning. Flera av dessa kvinnor kom dock från arbetarklasshem. Några av de yrken som kvinnorna hade var lärare, socionom, bibliotekarie, ekonom, polis, journalist och sjuksköterska. Medan en del av kvinnorna hade vuxit upp på landsbygden hade andra vuxit upp i en stad. En av kvinnorna levde i en samkönad relation medan resten levde i heterosexuella förhållanden. Fem av kvinnorna hade en förälder eller två föräldrar födda i ett annat land. Av dessa fem hade tre nordisk-, en europeisk- och en icke-europeisk bakgrund.

Av en slump var jag bekant med en intervjuperson, och en av kvinnorna var gift med en bekant med mig. Problemet med att intervjua bekanta kan vara att intervjun blir mindre utförlig på grund av att intervjupersonen tar för givet att intervjuaren vet diverse saker om intervjupersonens liv. Ett annat problem med att intervjua bekanta kan vara att de öppnar sig mer för intervjuaren vilket kan bli ett forskningsetiskt problem om de säger mer än vad de egentligen vill. Även om det naturligtvis finns problem med att intervjua bekanta märkte jag inga större skillnader mellan de intervjuer jag gjorde med de kvinnor jag kände jämfört med de jag inte kände.

När intervjuerna genomfördes bodde fem av kvinnorna i bostadsområdet Gräsbacken medan sex av kvinnorna bodde i Björkby. Ytterligare en kvinna hade precis flyttat från Gräsbacken och två hade tills nyligen bott i Björkby. De resterande fem, det vill säga Felicia, Alice, Helena, Ingrid och Alva, bodde inte i något av de valda bostadsområdena och hade inte heller bott i något av områdena. Skälet till det var att det i likhet med många andra intervjustudier var svårt att få tag i intervjupersoner. Givetvis kunde jag fortsatt att försöka få tag i intervjupersoner från de valda områdena genom att besöka de öppna förskolorna fler gånger, men tiden det tog jämfört med risken att jag ändå inte skulle få tag i några intervjupersoner gjorde att jag istället intervjuade fem mammor som inte bodde i dessa områden. Dessa intervjuer har inte använts i analysen av hur kvinnorna talade och förhöll sig till sitt eget bostadsområde (kapitel 5 och 6). Eftersom dessa kvinnor bodde i olika bostadsområden hade det varit svårt att hantera berättelser om dessa områden på samma sätt som de utvalda områdena.

Trots att jag hade som ambition att intervjua kvinnor med olika åldrar, klassbakgrund, etnisk bakgrund samt sexuell läggning har det inte avspeglats särskilt mycket i urvalet av de kvinnor som slutligen ingick i studien. En majoritet av de som intervjuades var vita kvinnor i 30-årsåldern med högskoleutbildning. Framförallt var jag förvånad över att även de kvinnor som bodde i Björkby inte hade mer varierad bakgrund med tanke på att det fanns en stor etnisk och social spridning i området. Det kan finnas flera anledningar till att kvinnorna hade likartad bakgrund. Platsen där intervjupersonerna rekryterades, det vill säga öppna förskolor, påverkade troligtvis vilka kvinnor jag kom i kontakt med. Det är möjligt att medelklassmammor i högre grad än arbetarmammor besöker öppna förskolor. I Björkby nämnde både förskolelärarna och de kvinnor som jag intervjuade att de flesta som besökte den öppna förskolan (där jag gjorde mina intervjuer) bodde i områdets villaområde, hade högskoleutbildning och svensk bakgrund. Anledningen till att kvinnorna var relativt lika varandra kan emellertid också förstås som ett generellt problem eftersom personer från medelklassen tenderar att vara överrepresenterade i vetenskapliga studier.

Flera av de kvinnor som jag intervjuade nämnde att de själva gått på universitetet och därför tyckte att min studie lät intressant.

Att kvinnorna var så lika kan bidra till att jag ger en ensidig bild av de diskurser och strategier som används för att tala om barnets uppväxtmiljö. Mödrar med annan bakgrund hade kunnat ge alternativa infallsvinklar vilket hade ökat komplexiteten i materialet. I början av avhandlingsprocessen hade jag tankar på att besöka andra platser, som till exempel mödravårdscentralen för att hitta kvinnor av mer varierad bakgrund. Det visades sig dock kräva ett formellt tillstånd och hade därför blivit ett mer omständligt sätt att få tag i intervjupersoner. Fördelen med att hitta kvinnor via öppna förskolan var att det var ett relativt lätt sätt att komma i kontakt med nyblivna mammor som dessutom bodde i samma bostadsområde.

I Björkby tänkte jag även på att besöka öppna förskolan i hyreshusområdet (som drevs i ett kristet samfunds regi) för att finna intervjupersoner. Det är möjligt att jag där skulle kunna hitta kvinnor med annan klassbakgrund.²⁰ När jag fick tanken att gå till den andra öppna förskolan hade jag emellertid redan gjort relativt många intervjuer i Björkby och bestämde mig för att inte göra fler intervjuer av tidsmässiga skäl.

Anledningen till att jag inte gjorde mer för att hitta kvinnor med en mer varierad bakgrund beror också på studiens syfte och utgångspunkter. Ett problem med att informanter med svensk- medelklassbakgrund är överrepresenterade i studier är att denna grupps erfarenheter eller diskurser ses som allmängiltiga när de i själva verket kan vara formade av deras position som ”svensk” och medelklass. Självklart kan även min studie ifrågasättas för att ge en begränsad bild men till skillnad från många andra studier placeras kvinnornas strategier och diskurser i relation till deras strukturella position, som ”svensk”, vit och medelklass. Jag antar alltså inte att dessa kvinnors diskurser eller strategier gäller alla nyblivna mammor snarare var det nödvändigt att förstå dessa diskurser utifrån intervjupersonernas position.

Emellertid vill jag inte överbetona kvinnornas likheter. Även om de utifrån kriterier som utbildning, födelseland, ålder och så vidare kan tyckas vara lika innebar det inte att de gav likartade svar på mina frågor. Som det senare kommer att framgå fanns det en mängd olika sätt att se på hur barnet skulle formas av etnicitet, klass och kön. Ett exempel som kan nämnas är Cecilia och Rebecka. De bodde båda i Björkby men hade, trots relativt

²⁰ Enligt kvinnorna jag intervjuade i villaområdet besöktes den andra öppna förskolan av kvinnor med annan social bakgrund men inte av annan etnisk bakgrund. Det får mig att tro att jag kunde ha fått tag i kvinnor med annan klassbakgrund men tveksamt om det hade breddat urvalet med avseende på etnisk bakgrund.

likartad bakgrund, två mycket olika sätt att förhålla sig till områdets sociala och etniska blandning. Rebecka hyllade bostadsområdets mångfald och sa att hon tänkte välja en förskola till sin son som liksom bostadsområdet var kulturellt blandad. Cecilia däremot berättade att hon oroade sig för att det skulle vara för många barn med utländsk bakgrund och tänkte därför välja en förskola där hon visste att det inte gick för många barn med utländsk bakgrund.

Om intervjuerna

Intervjuerna tog från knappt en timme till drygt två timmar att genomföra. De flesta intervjuer tog cirka en timme och 20 minuter. Alla intervjuer utom en spelades in på band. Intervjuerna gjordes hemma hos kvinnorna eller på offentliga platser som kaféer eller bibliotek. Jag ville att intervjuerna skulle kännas enkla att genomföra och inverka i deras vardagliga liv så lite som möjligt. Därför bad jag kvinnorna att välja en plats som passade bra för dem och de fick också avgöra om de ville ha med sig barnen eller inte. En del kvinnor sa att de hade svårt att koncentrera sig när barnen var med medan andra inte hade något emot att barnen var med under intervjuerna. De intervjuer då barnen var med var ibland ganska annorlunda från de intervjuer när de inte var med. I några intervjuer lekte vi med barnen medan intervjun pågick. I andra intervjuer blev det kortare avbrott när barnen skulle få mat eller sova. Dessa intervjuer skilde sig ofta ganska mycket ifrån hur intervjuer traditionellt sätt brukar gå till men var ofta förvånansvärt lyckade. Jag uppfattade inte att barnen blev störande för intervjuernas genomförande eller att kvinnorna i dessa intervjuer blev alltför distraherade för att kunna utveckla sina resonemang på ett tillräckligt utförligt sätt.

Intervjuerna var halvstrukturerade vilket innebär att intervjuguiden täckte in ett antal teman med frågor²¹ men att frågorna och ordningsföljden mellan frågorna kunde förändras under intervjuens gång (jfr Kvale, 1997:117).²² De flesta av frågorna var öppna eftersom jag ville veta vilken betydelse som kvinnorna själva la i begrepp som etnicitet, klass och kön vilket jag inte tror skulle vara möjligt att få fram om frågorna var för snäva. Jag valde att fråga på ett explicit sätt om vilken roll etnicitet, klass och kön hade spelat i deras liv och i deras barns liv. I de pilotintervjuer som gjordes under avhandlingsarbetets inledande skede försökte jag leda in

²¹ Temana i intervjuguiden skapades under ett tidigt stadie i avhandlingsskrivandet vilket innebär att inte alla teman blev relevanta för analysen.

²² Flera av frågorna i intervjuguiden har inspirerats av den intervjuguide som Byrne (2006) använde i sin studie.

frågorna på dessa teman men det visade sig snart att det inte var en lyckad metod eftersom intervjupersonerna ofta började prata om andra saker. Framförallt var det tydligt när det kom till att tala om betydelsen av etnicitet eftersom det var något som kvinnorna annars undvek att tala om (jfr Frankenberg, 1993:34). Därför valde jag att i de följande intervjuerna fråga explicita frågor vilket också kändes mer etiskt försvarbart.

Explicita frågor visade sig också kunna ge värdefulla insikter om skillnaden mellan hur etnicitet och klass uttrycktes när dessa teman togs upp direkt jämfört med om de berördes indirekt. Det fanns ofta en inkonsekvens mellan hur kvinnorna svarade på explicita frågor om hur de ville att deras barn skulle formas av etnicitet, klass och kön och vad som framkom när kvinnorna talade om konkreta beslut kring barnets liv, som att välja skola eller förskola till sitt barn. Som svar på mer explicita frågor gavs ofta en mer polerad och idealiserad bild av hur de ville att deras barn skulle formas av till exempel mångfald. I relation till konkreta beslut gav intervjupersonerna ofta en helt annan bild av hur dessa ideal efterlevdes. Jag har dock sett båda dessa versioner som värdefulla och av betydelse för att förstå hur etnicitet, "ras" och klass konstruerades.

Något som man kan problematisera är att jag valt att använda just begreppen etnicitet, kön och klass eftersom de kan uppfattas som svåra begrepp som egentligen bör undvikas i intervjuer (jfr Kvale, 1997:123). Kvinnorna verkade emellertid förstå vad begreppen innebar även om några av dem bad mig att utveckla vad jag menade. Etnicitet är som jag tidigare var inne på ett särskilt problematiskt begrepp eftersom det kommit att användas på ett sätt som essentialiserar kulturer och skillnaden mellan olika kulturer. I brist på alternativa begrepp valde jag ändå att använda detta begrepp.

Forskaren som medskapare

I traditionell intervjuforskning har man ofta utgått ifrån att intervjuaren bör sträva efter att vara så objektiv och neutral som möjligt. Bland annat brukar sådan forskning framhålla att intervjuaren bör försöka minska den så kallade "intervjuareffekten" genom att uppträda neutralt och distanserat gentemot sina intervjupersoner. De senaste årtiondena har det här sättet att se på intervjuer kommit att ifrågasättas, inte minst av socialkonstruktivistiska och feministiska forskare vilka framhållit att intervjuaren alltid påverkar sina intervjupersoner, vare sig de vill eller inte (Frankenberg, 1993:31). Intervjuaren kan beskrivas som medskapare av intervjuer genom att hon eller han hjälper intervjupersonerna att utveckla sina resonemang bland annat med hjälp av följdfrågor eller uppmuntrande uttryck (Kvale, 1997:204). Det har också påpekats att intervjuaren inverkar på intervju-

processen genom sin subjektposition (Oakley, 1981). Det innebär att intervjuarens ålder, kön, etnicitet, klass eller bakgrund får betydelse för hur hon eller han uppfattas av den som intervjuas och därmed också för vad som intervjupersonen berättar i intervjusituationen. Jag vill med utgångspunkt från denna kritik av traditionell intervjuforskning lyfta fram inte bara att jag medverkade till hur intervjuerna gestaltade sig utan även visa hur min medverkan påverkade vad som framkom i studien.²³

Innan jag beskriver på vilket sätt jag som forskare och genom min subjektposition medverkade till studien vill jag emellertid betona att intervjuerna inte var som samtal, där gränsen mellan vem som intervjuar och blir intervjuad blir näst intill upplöst. Jag svarade på kvinnornas frågor och kom ibland med personliga reflektioner till vad kvinnorna berättade, men det var fortfarande uppenbart för mina intervjupersoner att jag var den som i huvudsak ställde frågor som de förväntades svara på. I feministiska studier har det varit vanligt att den som intervjuar delar med sig av sina egna personliga erfarenheter bland annat för att överbrygga den hierarkiska relation som finns mellan intervjuare och intervjuperson (se bland annat Oakley, 1981:41). I viss utsträckning har denna strategi även använts inom kritiska vithetsstudier. Frankenberg (1993:30) försökte överbrygga maktrelationen mellan sig själv och sina intervjupersoner genom att berätta om sina egna erfarenheter av rasism. Det finns dock en rad problem med att forskare delar med sig av sina personliga berättelser. Maktasymmetrin mellan forskaren och intervjuperson kommer alltid att finnas oavsett om forskaren delar med sig av sina egna personliga berättelser eller inte (Gunuratnam, 2003:88). Strategin bygger också på ett antagande om att det skulle finnas grundläggande likheter mellan intervjuare och intervjuperson vilket är problematiskt eftersom inte bara kön utan klass, etnicitet, ålder och sexualitet tenderar att inverka på närheten mellan intervjuare och intervjuperson (Cotterill, 1992:595). Det gäller även när såväl intervjuare som intervjuperson identifierar sig som vita som i Frankenbergs fall. Bara för att intervjuaren och intervjupersonen delar en rasifierad position bör forskaren inte förutsätta att de är lika eftersom andra sociala relationer påverkar relationen (Blee, 2000:108; Gallagher, 2000:70; Gunuratnam, 2003:80). Ett ytterligare problem med att som forskare dela med sig av sina egna personliga erfarenheter som gäller specifikt inom kritiska vithetsstudier, är att det kan göra att vithet i intervjuerna normaliseras och legitimeras (Back, 2002:48).

²³ Här redogör jag för hur jag fungerar som medskapare i intervjuerna. I analyskapiteln kommer jag bara i undantagsfall ta in mig själv i analyserna.

Feministisk forskning har framhållit att det är en fördel om kvinnor intervjuar kvinnor eftersom det skapar en känsla av gemenskap som gör det lättare att få tillgång till intervjupersoners berättelser (Ramazanoglu & Holland, 2002). Att både jag och intervjupersonerna var kvinnor kan ha gjort att de betraktade mig som en "insider". Det kan ha varit en fördel eftersom det antagligen gjort att jag fått tillgång till berättelser som annars hade varit svåra att få tillgång till. Denna insiderposition kan också ha förstärkts av vi också var i samma ålder och att de flesta av intervjupersonerna, liksom jag, var medelklass och högskoleutbildade.

En annan sak som troligtvis hade betydelse för intervjuerna var hur kvinnorna uppfattade min etniska bakgrund. När jag till exempel frågade Maria, som bodde i Gräsbacken, vem som betraktas som "svensk" svarade hon "om man säger svensk menar man en person som du och jag" och förklarade att i dagens samhälle uppfattas en "svensk" vara en person som "ser svensk ut". Marias uttalande synliggör hur jag som forskare gjordes delaktig i studien genom att hon använde min position som vit svensk för att definiera vem som betraktades som "svensk" och vem som inte gjorde det. Även om min svenskhet, på grund av att jag uppfattades som vit, här togs för given vill jag framhålla att denna position inte ska ses som ett självklart faktum utan snarare är något som förhandlades fram under intervjun. Enligt Amy L. Best (2003) är intervjuer en interaktiv kontext där såväl intervjupersonens som intervjuarens vita identitet är något som förhandlas fram. Det innebär att vithet inte ska ses som en essentiell egenskap som en person så att säga "bär med sig" utan istället något som skapas i interaktionen mellan intervjuare och intervjuperson (ibid.). Att jag blev betraktad som mina intervjupersoner utifrån etnisk bakgrund kan till viss del ses som en fördel eftersom de kan ha berättat saker för mig som de annars inte skulle gjort. Men som jag kommer att gå in på nedan ställer det samtidigt krav på hur jag ska hantera sådana berättelser så att jag inte missbrukar detta förtroende men även hur jag kunde undvika att reproducera och legitimera rasifierade diskurser.

Även om kvinnorna i studien tycktes uppfatta mig som en person som liknade dem själva i vissa hänseenden betydde det inte att jag alltid uppfattades som en insider. Som jag nämnde ovan kan likheter mellan intervjuperson och intervjuare samspela med andra sociala relationer (Gallagher, 2000:69). Dessutom ändrades kvinnornas sätt att uppfatta mig under intervjuernas gång. Eftersom intervjuerna kretsade kring en mängd olika ämnen kunde kvinnornas sätt att uppfatta mig skifta beroende på vilket ämne som för tillfället behandlades (jfr Best, 2003; Gunaratnam, 2003:80). Best (2003) menar att vi bör uppmärksamma att insider/outsiderrelationen mellan forskaren och intervjupersonen är en instabil relation som ofta för-

ändras beroende på vilket ämne som behandlas. Ett av det mest centrala temat i min avhandling var hur kvinnorna såg på att bli mammor och eftersom jag inte hade barn uppfattades jag antagligen som en outsider i förhållande till erfarenheten av att bli och vara mamma. Redan under mina inledande kontakter med kvinnorna frågade de mig om jag hade barn. Det tyder på att det var viktigt för dem att positionera mig utifrån om jag hade barn eller inte. Men även när kvinnorna talade om att bli mamma och ta hand om barn framstod det för mig som att de talade till en person som inte delade denna erfarenhet. Detta kan ha gjort att de gav mer utförliga beskrivningar av sina erfarenheter av att ha barn eftersom de därmed antog att jag inte delade denna erfarenhet.²⁴

Ett annat tema i intervjuerna var hur kvinnorna beskrev och förhöll sig till sitt eget bostadsområde. Eftersom jag var mer bekant med bostadsområdet Gräsbacken än vad jag var med Björkby ställde jag fler frågor om Björkby för att skapa mig en bild av bostadsområdet. Kvinnorna som bodde i Björkby fick antagligen intryck av att de berättade om bostadsområdet för någon utanför området till skillnad från kvinnorna som bodde i Gräsbacken som antagligen fick känslan att de talade med någon inom området. Det betyder dock inte att jag och kvinnorna alltid hade samma uppfattning om vad Gräsbacken var för område. När jag frågade Åsa som precis hade flyttat ifrån Gräsbacken vad hon tyckte om att bostadsområdet var ganska homogent svarade hon att hon inte höll med det utan sa att det fanns en stor blandning i området. Det synliggör att det ibland fanns skillnader mellan hur jag och kvinnorna såg på bostadsområdena. Jag skulle emellertid inte vilja påstå att jag inte hade någon förförståelse av Björkby. Att Björkby kommit att bli ett stigmatiserat område påverkade min bild av området även om jag ville undvika det. Innan jag påbörjade intervjuerna trodde jag att de kvinnor som bodde i Björkbys villaområde skulle anse sig bo i Björkby. Under intervjuerna blev det dock tydligt att det inte stämde eftersom flera av kvinnorna berättade att de bodde i Rosenlund som var namnet på Björkbys villaområde.

Att ställa frågor om etnicitet

Det var inte alltid lätt att tala med kvinnorna om hur etnicitet hade spelat roll i deras eget liv eller hur det kunde komma att påverka deras barn. Etnicitet verkade vara ett obekvämt samtalsämne. Det var inte ovanligt att kvinnorna försökte undvika att tala om det eller att de gav kortfattade

²⁴ Kvinnornas reaktion på att jag inte hade barn kan jämföras med Ann Oakleys (1981:42) studie där de nyblivna mammorna ofta diskuterade och frågade henne om hur de skulle göra med sina barn.

svar, gjorde långa pauser eller började staka sig när de svarade på frågor om vilken betydelse etnicitet hade haft i relation till deras barns liv.²⁵ Det kan jämföras med när kvinnorna talade om hur de tänkte kring kön i relation till sina barn då de istället tenderade att ha mycket att säga och ofta talade fort och lättamt.²⁶ Ibland kunde de undvikande svaren som kvinnorna gav när de talade om etnicitet vara ett metodologiskt problem då målsättningen när man gör kvalitativa intervjuer är att få spontana och ”rika” svar (jfr Kvale, 1997:134). Trots att det kunde kännas frustrerande att försöka tala om något som en del av kvinnorna helst tycktes vilja undvika att tala om skulle jag samtidigt vilja hävda att det gav mig viktiga insikter om hur etnicitet och ”ras” konstrueras (jfr Best, 2003). Kvinnornas sätt att förhålla sig till etnicitet kan förstås som den så kallade *färgblindhetsdiskursen* (colour blindness) det vill säga att det mest accepterade sättet att i vår tid är att inte uppmärksamma etnicitet eller ”ras” (Frankenberg, 1993:142). Kvinnornas ovilja att tala om etnicitet och ”ras” kan också handla om att de som uppfattades som ”svenskar” sällan eller aldrig hade anledning att fundera på vilken betydelse som den hade i deras liv. Flera kvinnor sa att de inte hade så mycket att tillföra när det kom till dessa frågor och att jag istället borde tala med någon med utländsk bakgrund. Men att kvinnorna själva sa att de inte hade något att säga om hur de såg på etnicitet eller nationell identitet innebar inte att de inte talade om dessa teman i intervjuerna. Kvinnorna kunde formulera diskurser om etnicitet eller ”ras”, genom att tala om andra ämnen (jfr Gunaratnam, 2003:115). Några av kvinnorna i Björkby talade till exempel om bostadsområdets etniska och sociala uppdelning genom att beskriva bostadsområdets fysiska bebyggelse (se kapitel 6). Jag vill också påpeka att inte alla kvinnor hade svårt att tala om dessa frågor. Det fanns också de som uttryckte sig på ett mer uttömmande sätt om hur etnicitet kunde få betydelse för deras barn.

En annan svårighet som jag har hanterat under arbetets gång och inte minst under intervjuerna är risken att reproducera, normalisera eller legitimera betydelser av vithet eller låsa fast etnicitet som en fast och orubblig kategori. Detta blir antagligen en än mer central fråga då både kvinnorna och jag kan beskrivas som vita svenskar. Det är möjligt att kvinnorna kände sig bekväma med att säga vissa saker eftersom de antog att vi delade etnisk tillhörighet. Gallagher (2000:72) menar att en intervjusituation där

²⁵ Detta kan jämföras med Frankenberg (1993:32) som noterade att hennes intervjupersoner blev tysta när frågor om ”ras” kom upp i samtalet.

²⁶ Byrne (2006:72) försökte i sin studie överbrygga att ”ras” var ett känsligt samtalsämne genom att fråga om kön, klass och etnicitet i en och samma fråga. Det är en strategi som jag också använt i min egen studie.

både intervjuare och intervjuperson är vita kan göra att intervjupersonen känner sig mer bekväm med att dela med sig av vissa erfarenheter eller till och med uttrycka sig rasistiskt på grund av att alla vita människor antas dela vissa utgångspunkter. Därför bör man enligt Gallagher uppmärksamma de metodologiska och etiska konsekvenser som det innebär för vita forskare att intervjua vita personer (ibid.). Trots att kvinnorna i min studie inte uttryckte sig på ett öppet rasistiskt sätt fanns det tillfällen då de kunde reproducera stereotyper eller rasifierade föreställningar där jag från fall till fall fick bedöma hur jag skulle hantera det.

För Gallagher är det centralt vilka frågor som forskaren ställer i en intervjusituation, som han formulerar det: "data does not 'speak for itself' nor does it 'emerge' in a vacuum" (ibid.:84). Han menar att det är ett problem att forskare inom kritiska vithetsstudier tenderar att ställa frågor som reproducerar dominerande konstruktioner av vithet som leder till att vithet framställs på ett likartat och okritiskt sätt (ibid.). Enligt Gallagher borde forskare istället utmana de rådande maktstrukturerna genom att ställa frågor som uppmuntrar till motdiskurser, bland annat genom att få intervjupersonerna att tänka på de strukturella privilegier som är kopplade till deras vita position. På det sättet kan man få intervjupersoner att tänka på vithet på ett politiskt plan och undvika att vithet reproduceras som en osynlig och okritisk kategori (ibid.:86).

Det fanns tillfällen då jag försökte få kvinnorna att bli mer självreflexiva och därmed utmana dominerande betydelser av vithet eller svenskhet framförallt genom att ställa följdfrågor som på vilket sätt de hade kommit till deras slutsatser. Detta kan ses som ett sätt att uppmuntra de intervjuade kvinnorna att gå utanför deras "comfort zone" (jfr Butler, 2005:136) som åtminstone till viss del öppnade upp ett diskursivt rum där kvinnorna kunde ifrågasätta sina diskurser. En del kvinnor var emellertid mer mottagliga för denna strategi än andra och därför varierade möjligheten att applicera denna strategi beroende på vem jag intervjuade. Jag vill också påpeka att jag inte alltid tänkte på att ställa frågor som utmanade kvinnornas diskurser. Ett ständigt ifrågasättande skulle kunna påverka stämningen på ett sådant sätt att intervjupersonerna skulle sluta sig. I intervjuer är det viktigt att som intervjuare bidra till en positiv atmosfär så att intervjupersonerna känner sig bekväma med att berätta om sina personliga erfarenheter och upplevelser (Kvale, 1997:122). Här kan det dock bli en smal balansgång mellan ambitionen om att skapa en intervju med god stämning och förhindra att reproducera och legitimera rasifierade föreställningar i intervjuerna. Det fanns även tillfällen när kvinnorna ifrågasatte sina diskurser bara genom att uppmärksamma hur de själva bidrog till hur deras barn skulle formas av etnicitet genom att välja vissa förskolor eller skolor. Som Lor-

raine Delia Kenny (2000:113) menar kan bara själva synliggörandet av hur "ras" görs förändra den omarkerade och normaliserade position som vithet har.

Jag vill också lägga till att de risker som är förknippade med att studera betydelse av vithet gjort att jag ibland haft en obekväm känsla dels när jag intervjuade kvinnorna men också när jag analyserade intervjuerna. Denna känsla, som tycks vara mer eller mindre vanlig bland forskare inom kritiska vithetsstudier, är dock inget som forskare varken kan eller bör försöka komma ifrån. Back (2002:36ff) skriver att det mest problematiska är om forskare inom kritiska vithetsstudier hittar ett bekvämt sätt att tala och förhålla sig till vithet (se även Mattsson, 2009). Enligt Back (2002:59) innebär studier av vithet att forskaren placeras i en gräzon som forskaren varken kan eller bör försöka lösa. För en forskare som undersöker vithet betyder det att det inte finns något förhållningssätt som kan intas för att genomföra sådana studier på ett sätt som känns bekvämt eller oproblematiskt. Forskningsområdet är i sig känsligt och problematiskt, vilket en forskare aldrig ska försöka fly ifrån eller undvika på något annat sätt.

Bearbetningen av intervjuerna

Efter att intervjuerna genomförts transkriberades de till skriftspråk. Att skriva ut intervjuer till skrift är som Kvale (1997:149ff) påpekat en konstruktion eftersom forskaren alltid förenklar i överföringen mellan talspråk till skriftspråk. Det blir en abstraktion som bortser från vissa dimensioner, som till exempel kroppsspråk. Vad som ska tas med och inte i transkriberingar beror på vad som är syftet med studien (ibid.:152). Jag har i min studie försökt att transkribera intervjuerna med kvinnorna så detaljerat som möjligt eftersom det sätt på vilket mina intervjupersoner uttryckte sig har varit en viktig del av analysen. Det innebär att tvekanden, upprepningar och pauser återgetts. Däremot har jag inte använt någon specifik transkriberingsmetod eftersom jag inte haft som syfte att göra en detaljerad språklig analys. I intervjuerna använde jag ofta uppmuntrande uttryck som "hm". Sådana uttryck har tagits med när jag upplevt att de haft betydelse för hur samtalet utvecklats sig.

När intervjuerna var transkriberade användes dataprogrammet N'vivo för att strukturera upp materialet i några breda teman. Dataprogrammet underlättade en första bearbetning av materialet och gav en överblick över vad kvinnorna sagt i olika frågor. Detta var särskilt viktigt eftersom jag hade ett relativt stort och omfattande material. Jag vill dock betona att jag undvek att fragmentera upp materialet alltför mycket då det var viktigt att behålla komplexiteten och mångfalden i materialet.

En diskursanalytiskt inspirerad analys

I en diskursanalytisk studie är det människors användning av språk och vad de med språkliga utsagor vill uppnå som analyseras. Fokus riktas därmed framförallt på hur intervjupersonen uttrycker sig i själva intervjusituationen, i samtalet mellan intervjuaren och den som blir intervjuad. Ett problem med en analys som begränsas till det språkliga är att intervjupersonernas utsagor riskerar att betraktas som avskurna från dess sociala kontext.

Jag har valt att kalla min studie för en diskursanalytiskt inspirerad studie. Det betyder att jag inspirerats av diskursanalys för att förstå och analysera hur kvinnorna språkligt uttryckte sig. Emellertid har inte analysen stannat där. Eftersom kvinnornas språkliga uttryck inte var avskärmade från den sociala kontexten har jag valt att kombinera diskursanalys med en analys som också placerar dessa kvinnor i ett större sammanhang. Detta kan kopplas till studiens utgångspunkter, nämligen att det är viktigt att förstå hur vita människor är en del av rasifierade processer. Det var därför nödvändigt att placera kvinnornas diskurser i förhållande till deras position som vita medelklasskvinnor vilket möjliggjorde vissa sätt att tala men också att handla (jfr Azar, 2005:160; Mattsson, 2005:139). Som vita svenskar hade de vissa privilegier, till exempel att relativt obehindrat kunna röra sig i det offentliga rummet eller att kunna definiera sig själva men de hade också tillräckliga materiella resurser för att någorlunda fritt kunna flytta till ett område som de önskade bo i.²⁷ För att kunna förstå hur dessa kvinnor var en del av klass- eller rasifierade strukturer var det nödvändigt att placera kvinnornas diskurser utifrån deras strukturella position. Dessutom bör kvinnornas diskurser placeras i ett rumsligt sammanhang och specifikt i förhållande till den segregerade staden. Detta blev särskilt tydligt när kvinnorna diskuterade vilken miljö som de ville att deras barn skulle växa upp i, där inte bara diskurser utan vissa konkreta praktiker²⁸ i förlängningen kunde komma att påverka den etniska och sociala polariseringen av staden (vilket de själva nämnde i intervjuerna).

För att möjliggöra en analys som inte begränsas till diskurser utan också dess koppling till den sociala strukturen har jag tagit hjälp av Fairclough och kritisk diskursanalys. Fairclough (1993:13), som är en av företrädarna för kritisk diskursanalys, menar att man kan kombinera studiet av diskurser med en undersökning av den sociala kontexten. Han skiljer mellan diskursiva praktiker, som handlar om språkliga uttryck som text och tal,

²⁷ Naturligtvis var kvinnornas resurser inte obegränsade, också dem var tvungna att kompromissa var de skulle bo på grund av ekonomiska begränsningar.

²⁸ Med praktik avser jag här en aktivitet som försiggår (jfr Frankenberg, 1993:194).

och andra sociala praktiker, som exempelvis handling och institutioner (Fairclough 1993:71; Winther Jørgensen & Phillips, 2000:25). Dessa sociala praktiker kan ursprungligen vara diskursivt formade men har kommit att bli avlagrade i institutioner och praktiker (Fairclough, 1993:65). Diskursiva praktiker och andra sociala praktiker är emellertid inte separerade utan står enligt Fairclough i en dialektisk relation till andra sociala praktiker vilket innebär att diskurser är formade av sociala strukturer men också formar den sociala verkligheten (ibid.:64). Fairclough tar familjen som ett exempel på ett fenomen där diskursiva praktiker samverkar med andra sociala praktiker. Subjektpositioner som mamma, pappa och barn formas av vilka diskurser som finns tillgängliga men familjen är också en verklig institution med konkreta praktiker, som hushållssysslor eller påklädning av barn (ibid.:65).

Eftersom de sociala praktikerna även utgörs av icke-diskursiva delar menar Fairclough att diskursanalys inte är tillräcklig utan bör kompletteras med andra teorier som kan användas för att analysera de sociala praktiker som inte är diskursiva (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:75). Fairclough anser att forskarens uppgift är att undersöka hur de diskursiva praktikerna förhåller sig till andra sociala praktiker, som bland annat sociala strukturer eller samhällsliga tendenser (ibid.:74). Detta kan man enligt Fairclough göra genom att göra en analys av såväl mikro- som makrokontexten. Att studera mikrokontexten innebär att man studerar hur texten produceras medan en analys av makrokontexten handlar om de element som människor använder sig av (ibid.:85).²⁹ Fairclough framhåller att det är nödvändigt att känna till de större strukturerna för att kunna analysera mikrokontexten.

Den analys jag gjort har ofta börjat i en textnära analys av hur kvinnorna använde sig av språket. Detta kan med Faircloughs begreppsapparat beskrivas som mikrokontexten vilket avser hur kvinnorna uttryckte sig i själva intervjusituationen. För att förstå denna mikrokontext har jag placerat dessa diskurser i en större kontext, det som Fairclough kallar makrokontext. Den kunde till exempel handla om hur kvinnorna är strukturellt positionerade som vita och medelklass eller större samhällstendenser. För att placera kvinnornas diskurser i förhållande till makrokontexten har jag tagit hjälp av mina teoretiska utgångspunkter, som till exempel kritiska vithetsstudier och teorier om moderskap. Eftersom kvinnorna använde sig

²⁹ Fairclough (1993:72) förespråkar att forskaren studerar hur diskurser hänger ihop med den sociala kontexten genom att utföra analysen på tre olika plan. Jag har dock förenklat min analys till två dimensioner, diskurser och dess koppling till den sociala kontexten.

av element från den större kontexten var det nödvändigt att relatera kvinnornas diskurser till den för att förstå vad det språkliga innebär.

Diskurs och diskursanalys ³⁰

Det finns en mängd olika definitioner av begreppet diskurs. Jag har utgått från Vivien Burrs (2003:64) definition av begreppet: ”A discourse refers to a set of meanings, metaphors, representations, images, stories, statements and so on that in some way together produce a particular version of events”. Diskursanalys brukar beskrivas som både en metod och en teori och bygger på såväl filosofiska, teoretiska som metodologiska antaganden (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:10). Kännetecknande för diskursanalys är att dess företrädare menar att vårt sätt att tala och förhålla oss till världen inte är en avbild av den sociala verkligheten utan att det är genom språket som våra identiteter och sociala relationer skapas och upprätthålls (ibid.:7). Diskursanalys brukar delas in i flera inriktningar, de som ofta nämns är diskursteori, kritisk diskursanalys och diskurspsykologi. De olika inriktningarna delar vissa utgångspunkter men det finns även en del som skiljer de olika inriktningarna åt. Den inriktning av diskursanalys som jag framförallt valt att använda i min studie är den så kallade diskurspsykologin.

Diskurspsykologi

Jonathan Potter och Margaret Wetherell brukar beskrivas som diskurspsykologins främsta företrädare. De har i rad böcker utvecklat perspektivets centrala utgångspunkter (se bland annat Potter & Wetherell, 1987; Wetherell & Potter, 1992). Det finns ett antal skäl till att jag anser att diskurspsykologi är ett fruktbart verktyg i min studie. Det viktigaste skälet är att diskurspsykologin intresserar sig för hur människor i vardagligt tal talar om sig själva och sin omvärld (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:13f). Diskurspsykologin som utvecklats från socialpsykologin är den form av diskursanalys som mest tydligt lyfter fram betydelsen av att studera hur människor använder sig av olika diskurser i vardagligt tal. Att studera människors användning av språket för att konstruera sig själva och sitt liv är relevant i min studie eftersom jag intresserar mig för hur kvinnorna talar om etnicitet, klass och kön men även för hur kvinnorna framställde sig själva i relation till bland annat bostadsområdet eller moderskapet. Ett annat skäl till att diskurspsykologin är ett bra verktyg att använda i min studie är att den betonar att talet i allra högsta grad är föränderligt och

³⁰ Eftersom diskursanalysen i min studie främst använts som en analysmetod har jag valt att presentera den i metodkapitlet.

kontextberoende. En sådan utgångspunkt har varit fruktbar för att förstå den stora variationen i kvinnornas sätt att uttrycka sig.

Språk som handlingsorienterat och variationsrikt

En central utgångspunkt inom diskurspsykologi är att språk betraktas som handlingsorienterat, som Potter och Wetherell (1987:32) skriver: "people use language to do things: to order and request, persuade and accuse". Mänskligt tal kan beskrivas som en *diskursiv praktik* vilket innebär att människor använder språket för att uppnå något i talet. Det innebär att det ofta finns ett syfte med det som människor säger (ibid.:33). Vilka diskurser som används beror på vilka diskurser som vid ett visst tillfälle är mest lämpliga att använda (ibid.:108).³¹ Ett skäl till att använda vissa diskurser kan vara att undvika vissa oönskade samtalsämnen eller att framställa sig på ett fördelaktigt sätt (ibid.:110). För att förstå varför människor använder vissa diskurser kan man fråga sig vad som vid ett visst tillfälle "står på spel" det vill säga vad en person har att förlora eller vinna på att använda en viss diskurs (Potter, 1996:110).

Det är dock viktigt att påpeka att människor inte använder sig av diskurser för att tillskansa sig fördelar eller på andra sätt dra nytta för egen vinning. Enligt Potter & Wetherell (1987:34) är människors användning av diskurser inte något som görs på ett medvetet eller avsiktligt sätt. Snarare tenderar människor att ansluta sig till vissa diskurser utan att ens tänka på att de gör det. Den enskilda individen säger det som hon eller han uppfattar som meningsfullt eller naturligt i ett visst sammanhang. Att människor använder språket för att uppnå något i talet ska alltså inte förstås som att det finns någon slags "dold agenda" bakom det som sägs. Istället är detta sätt att tala något naturligt och vanligt förekommande i allt mänskligt tal (ibid.).

Eftersom människor tenderar att använda språket för att uppnå olika saker i olika sammanhang är människors tal ofta variationsrikt och inkonsekvent (Potter & Wetherell, 1987:156). Ett bostadsområde kan till exempel beskrivas på mycket olika sätt beroende på vad den som beskriver området kan uppnå med denna beskrivning. En och samma person kan framställa en plats i både positiva och negativa termer beroende på vad som är syftet med det som sägs (Benwell & Stokoe, 2006:218). Denna variationsrikedom och inkonsekvens är kanske än mer tydlig när människor talar om

³¹ Emellertid är det viktigt att påpeka att människor inte väljer vilken diskurs de ska använda helt förutsättningslöst. Människor begränsas av vilka de är, vilken kontext de befinner sig i och vilka diskurser som finns tillgängliga (Wetherell och Potter, 1992:93).

något som uppfattas som känsligt, som till exempel att göra skillnad på människor utifrån etnisk bakgrund. Det är vanligt att människor som de talar om sig själva och andra i termer av etnicitet och "ras" uttrycker sig på ett ambivalent och inkonsekvent sätt (Bonilla-Silva, 2003:53; Frankenberg, 1993:138). Det har också noterats hur människor tenderar att staka sig, repetera vad de har sagt eller tala med långa pauser när de talar om etnicitet eller "ras" (Bonilla-Silva, 2003:68).

Ett sätt som människor kan hantera motstridigheter och inkonsekvenser mellan olika diskurser är genom att använda olika språkliga strategier för att rättfärdiga eller förklara vad de säger (Potter & Wetherell 1987:38). I relation till hur människor talar om etnicitet och "ras" har det bland annat påpekats att människor ständigt tenderar att använda sig av en mängd språkliga strategier för att nyansera eller förklara sig, till exempel är det vanligt att människor naturaliserar vad de sagt genom att hänvisa till att det inte handlar om "ras" utan har andra naturliga orsaker (Bonilla-Silva, 2003:37). En annan språklig strategi är att förminska uttalandet genom att lägga till "lite", "jag är bara lite orolig för mina barns trygghet" och därigenom undvika att reproducera diskurser om "ras" (ibid.:66).

Identitet som föränderligt och flexibelt

Språket är utifrån en diskursanalytisk utgångspunkt det som skapar och upprätthåller människors identitet. Det betyder att man intresserar sig för hur människor talar om sig själva och hur olika identitetskonstruktioner används för att uppnå olika effekter (Potter & Wetherell, 1987:102). Ett exempel på det är att människor ofta konstruerar sig själv på ett sätt som gör att hon eller han framställer sig på ett fördelaktigt sätt inför andra (ibid.:108). Det intressanta utifrån en diskurspsykologisk utgångspunkt är därför inte att beskriva en identitet utan snarare att studera hur människor konstruerar sin identitet genom användningen av språket (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:106).

Identiteten är en social produkt eftersom subjektet skapas och upprätthålls i interaktion med andra. Därför är identiteten inte essentiell utan ombytlig eftersom den kan förhandlas fram på olika sätt i olika kontexter (Wetherell & Potter, 1992:105). Det finns inte "en identitet" redo att upptäckas utan snarare framhåller diskurspsykologer att det finns flera olika identiteter som kan ta sig uttryck i de språkliga utsagor som för tillfället artikuleras. Identiteter kan också beskrivas som diskursiva vilket innebär att språket möjliggör för människor att besitta ett flertal möjliga identiteter (ibid.:106). Detta brukar ofta kallas för *subjektspositioner*, det vill säga att diskurser erbjuder flera olika identiteter som vi vid olika tillfällen kan använda oss av (Wetherell, 2001:23). Beroende på vad som talet syftar till att

uppnå kan individer använda olika subjektspositioner. Att identiteter betraktas som förhandlingsbara betyder dock inte att identiteten kan konstrueras hur som helst. Den identitet en människa innehar vid en viss specifik tidpunkt kan ses som en avlagring av de diskurser som hon eller han tidigare använt (Wetherell & Potter, 1992:107). Genom att identiteten är beroende av tidigare konstruktioner finns därmed en viss kontinuitet i människors identitetskonstruktioner.

Bronwyn Davies och Rom Harré (2001:261ff) menar att *positionering* är ett användbart begrepp för att förstå hur människor i vardagligt tal talar om sig själva. Positionering syftar på att människor genom användningen av diskursiva praktiker positionerar sig själva och andra. Positionering kan till exempel ta sig uttryck i interaktionen mellan två människor, det vill säga att en person blir positionerad av en annan men det kan även syfta på hur en person positionerar sig själv. Hur människor positionerar sig i vardagligt tal beror på vilka subjektspositioner som finns tillgängliga i de diskurser som används. Sådana subjektspositioner som människor använder för att tala om sig själva bygger ofta på kulturellt konstruerade positioner med tillhörande begrepp, bilder och metaforer (Burr, 2003:119). Det är alltså de kulturellt skapade positioner som finns tillgängliga i diskurser som människor införlivar och gör till sina egna genom att börja ”se på världen” utifrån dessa positioner (Davies & Harré, 2001:262). I min studie var den goda modern en sådan kulturellt skapad position som kvinnorna använde när de talade om sig själva. Enligt Burr (2003:119f) är sådana kulturellt konstruerade subjektspositioner även kopplade till moral eftersom de för med sig vad som utifrån en viss position är rätt eller fel:

Our sense of who we are and what it is therefore possible and not possible for us to do, what it is right and appropriate for us to do and what it is wrong and inappropriate for us to do thus all derive from our occupation of subject positions within discourse.

Människors positioneringar möjliggör därmed vissa sätt att handla och resonera utifrån vad som utifrån dessa kulturellt konstruerade positioner antas vara rätt eller fel.

Att människor i vardagligt tal använder sig av kulturellt skapade positioner för att beskriva sig själva betyder emellertid inte att människor använder sig av sådana positioner på ett passivt sätt. Jag vill snarare betona att det finns utrymme att välja vissa subjektspositioner framför andra när man talar (Burr, 2003:113). Det innebär att människor använder de positioner som finns tillgängliga i diskurserna men samtidigt att de också själva genom användningen av diskurser också kan omformulera diskursernas innehåll.

Analysen i praktiken

Den analys som jag gjort har utgått ifrån de centrala teman som jag funnit genom upprepade läsningar av intervjuerna. Därefter har jag valt ut några citat som antingen var typiska eller som visar på den stora variationen i materialet. En del kvinnor citerar jag till mer än andra vilket beror på att inte alla kvinnor uttryckte sig lika utförligt om till exempel hur etnicitet hade spelat roll i relation till deras barn.³² När jag använt citat har jag så långt det går försökt att behålla citaten i sin helhet för att synliggöra den stora variationen och mångtydigheten i materialet. De teman och de citat som jag tagit fram har styrts av studiens forskningsfrågor men även av de teoretiska utgångspunkter som jag haft med mig när jag gått in i projektet. Jag har dock försökt att vara öppen för att materialet kunde tala emot mina teoretiska utgångspunkter och också ta med citat som inte uppenbart stämmer överens med dessa teoretiska utgångspunkter, eller som komplicerar de teorier som jag använt mig av. Resultatet från intervjuerna har också gjort att jag satt mig in i teoretiska diskussioner som jag från början inte hade tänkt skulle bli betydelsefulla i min studie. Ett exempel på det är teorier om moderskap och föräldraskap som i intervjuerna blev ett mer framträdande tema än vad jag antog från början.

Rent konkret har analysen ofta börjat med att fokusera på det textparti som jag funnit intressant genom att analysera hur kvinnorna med hjälp av språket talade om ett visst ämne. Emellertid har jag, vilket jag påpekade ovan, inte alltid stannat där utan också försökt sätta in kvinnornas resonemang i ett strukturellt eller samhälleligt sammanhang med hjälp av mina teoretiska utgångspunkter. Ett exempel på det är hur kvinnornas diskurser hänger samman med den segregerade svenska staden. För läsarens skull har jag dock försökt att vara så tydlig som möjligt när jag gjort en textnära analys och när jag tagit ett steg ifrån den språkliga analysen.

Validitet och reliabilitet

En fråga man kan ställa sig är dock i vilken mån jag kan hävda att de analyser som jag gjort är ”korrekta”? Utifrån en socialkonstruktivistisk forskningsansats finns det inte en enda korrekt tolkning eller analys av ett empiriskt material, snarare finns det ett antal möjliga tolkningar som kan göras av materialet (Fairclough, 1993:75; Kvale, 1997:190). Det betyder emellertid inte att alla analyser eller tolkningar är möjliga eller lika bra. Tolkningar som görs på ett slarvigt sätt eller endast tar med det som bekräftar de egna teserna och bortser ifrån det som är oförenligt med dessa kan inte ses

³² Ett fåtal av citaten har återgetts i mer än ett kapitel. Det beror på att jag analyserat citatet på ett delvis nytt sätt.

som bra tolkningar (ibid.:191ff). Det som är viktigt om man har en socialkonstruktivistisk forskningsansats är att de frågor som ställs till en text är tydligt formulerade samt att det finns en god argumentation för den tolkning som görs (ibid.:202).

När studier diskuterat vad som är en legitim och god kunskapsprocess har det ofta gjorts i relation till begreppen validitet och reliabilitet. De senaste åren har dock dessa begrepp blivit allt mer kritiserade för att utgå från en positivistisk kunskapsyn som förutsätter att forskaren kan nå en objektiv och sann vetenskap (Kvale, 1997:208). Begreppen kan emellertid användas även i socialkonstruktivistiska studier men då i en något förändrad betydelse.

Validitet handlar i traditionella studier om huruvida studien mäter det den avser att mäta. I socialkonstruktivistisk forskning kan studiens validitet bedömas utifrån om undersökningen ger svar på den forskningsfråga man vill undersöka (Bergström & Boréus, 2000:36). Kännetecknande för socialkonstruktivistiska studier är att forskaren själv är med och formar sitt material. De erfarenheter och de teoretiska utgångspunkter som forskaren tar med sig in i studien påverkar därför vad studien kommer fram till. Göran Bergström och Kristina Boréus (2000) menar att forskarens medvetenhet om den egna förförståelsen kan öka möjligheten till god validitet. I min studie var jag från början intresserad av hur vita människor är med och formar stadens segregation och naturligtvis har det till viss del påverkat vad jag kommit fram till. För att uppnå en god validitet är det också viktigt att kunna förhålla sig kritisk till de egna analyserna. Kvale (1997:217f) påpekar att validiteten i socialkonstruktivistiska studier kan stärkas om forskaren förhåller sig på ett öppet sätt till sitt material. Bland annat bör forskaren vara öppen för oväntade resultat. Även om min förförståelse och mina teoretiska utgångspunkter påverkat min analys och därmed mina resultat har jag försökt att förhålla mig öppen till mitt material. Ambitionen har varit att förstå dessa kvinnors diskurser och det sammanhang de befann sig i och inte bekräfta en viss teori. Det har bland annat gjort att jag satte mig in i teorier som jag i början inte trodde skulle vara viktiga. För att stärka validiteten har jag också försökt att visa på alternativa berättelser, till exempel genom att lyfta fram de kvinnor som förhöll sig kritiska till sina resonemang.

Reliabilitet brukar i traditionella studier syfta till noggrannhet i mätning. Enligt Bergström och Boréus (2000:37) kan reliabilitet i socialkonstruktivistiska studier bedömas utifrån hur genomskinlig studien är samt hur väl forskaren kan argumentera för sina analyser. God reliabilitet innebär att det är lätt för läsaren att kunna följa med i hur analyserna gjorts vilket bland annat kräver att tolkningar underbyggs med hjälp av referat eller

belysande citat (ibid.). I socialkonstruktivistiska studier krävs inte att studien ska kunna återupprepas eftersom intervjun påverkas av det unika mötet mellan intervjuare och intervjuperson. Däremot kan man kräva att analyserna görs på ett konsekvent sätt. För att läsaren ska kunna följa med i analysen har jag tydligt redogjort för vad kvinnorna sagt. Genom att noggrant beskriva studiens analysram har jag också försökt att öka studiens genomskinlighet.

Etiska reflektioner

Jag har redan berört forskningsetiska frågor när jag diskuterade risken att reproducera vissa konstruktioner av vithet i intervjuerna med kvinnorna. Då handlade det om allmänna etiska frågor som uppkommit under avhandlingsarbetet men jag har också gjort en rad etiska överväganden gentemot de kvinnor som ingick i studien vilket jag här vill beröra. Jag har följt de forskningsetiska regler som har tagits fram av vetenskapliga rådet (Vetenskapsrådet, 2002). Kvinnorna deltog frivilligt i studien. I början av varje intervju informerade jag kvinnorna om att de när som helst fick avbryta sin medverkan och bad om tillåtelse att spela in intervjun på band. Endast en kvinna sa att hon inte ville spelas in på band. Jag informerade även om studiens syfte, det vill säga att studera hur nyblivna mammor såg på etnicitet, klass och kön i förhållande till sina barn och att intervjun skulle användas till en avhandling i sociologi. Här är det emellertid en fråga hur specifik man ska vara när man berättar om studien (Kvale, 1997:107). Jag berättade inte för kvinnorna på ett detaljerat sätt om mina teoretiska utgångspunkter. Det var också vissa teman som hur kvinnorna tänkte kring val av förskola, skola och att flytta som kom att få en stor betydelse för studien. Det var framförallt en konsekvens av att jag inte på förhand visste vad som skulle bli viktigt i intervjuerna innan studien påbörjades, vilket gjorde det svårt att vara mer specifik i informationen om studien (jfr ibid.:108).

För att säkerställa kvinnornas konfidentialitet har jag tagit bort eller ändrat på namn, yrke, bostadsområde eller andra saker som gör att läsaren skulle kunna lista ut vem jag har intervjuat. En av anledningarna till att jag valt att anonymisera staden där intervjuerna gjordes var att det i högre grad ska bevara kvinnornas anonymitet. Det är givetvis möjligt att det finns kvinnor som skulle kunna känna igen varandra i studien. Emellertid har jag dock försökt att förhindra detta, bland annat genom att inte lämna ut för mycket detaljer (som till exempel intervjupersonernas yrken) i den lista på intervjupersoner som jag bifogat till studien. Jag anser inte att en sådan lista måste vara detaljerad eftersom jag inte vill sätta fokus på kvinnorna som individer utan snarare vill synliggöra de diskurser och position-

eringar som kvinnorna använde sig av och de praktiker som kvinnorna var involverade i.

Det som kanske har varit svårast utifrån ett forskningsetiskt perspektiv har varit analysen av intervjuerna. Framförallt handlar det om att jag gjort analyser som det är möjligt att kvinnorna inte själva skulle hålla med om (jfr Kvale, 1997:144). Det kan också uppfattas som problematiskt att jag var mycket tillmötesgående i intervjusituationen för att senare göra analyser som skulle kunna uppfattas som en kritik av vad kvinnorna sagt (jfr Byrne, 2006:38). Detta hänger samman med att det finns en inbyggd makthierarki i intervjuer och att det är jag som forskare haft kontroll över tolkningarna av intervjuerna (Kvale, 1997:203ff). Jag har emellertid haft som ambition att försöka vara varsam med intervjuerna och alltid lyfta fram den stora variationen och komplexiteten i kvinnornas utsagor. Att belysa kvinnornas varierade, komplexa och åtminstone ibland reflexiva uttalanden har varit viktigt för att göra en så adekvat analys som möjligt men också för att inte skildra kvinnorna på ett endimensionellt och orättvist sätt.

Sammanfattning

I kapitlet har jag presenterat hur studien genomfördes samt diskuterat diverse metodologiska och analytiska överväganden som uppkommit under arbetets gång. Jag började med att redogöra för vilka jag intervjuat och hur intervjuerna praktiskt gick till. Därefter diskuterade jag hur jag kan ses som medskapare av intervjuerna. I enlighet med andra socialkonstruktivistiska och feministiska forskare antar jag att jag som forskare och hur mina intervjupersoner konstruerade mig i förhållande till exempelvis kön, klass och etnisk bakgrund hade betydelse för vad kvinnorna i studien berättade. Att jag utifrån vissa kriterier liknade de kvinnor jag intervjuade gjorde antagligen att de uppfattade mig som en insider och därför berättade saker som de annars inte skulle ha gjort, men det fanns också tillfällen då kvinnorna istället uppfattade mig som en outsider, till exempel eftersom jag inte hade barn.

Jag har också diskuterat hur det var att intervjua kvinnorna om etnicitet som visade sig vara ett känsligt ämne att tala om. Många av kvinnorna verkade obekväma med att tala om vilken betydelse som etnicitet hade i deras liv vilket också noterats av andra liknande internationella studier. Jag har också tagit upp riskerna med att samtala om etnicitet eller "ras", nämligen att reproducera stereotyper eller legitimera betydelser av vithet. Detta är antagligen särskilt relevant eftersom både jag och intervjupersonerna betraktades som vita svenskar. Här påpekade jag att det är betydelsefullt att inte reproducera dominerande konstruktioner av vithet utan att också

utmana sådana konstruktioner genom att ställa följdfrågor som uppmunt-
rar intervjupersonerna till att bli mer reflexiva.

Kapitlet har också handlat om hur analysen av intervjuerna gått till. Diskursanalys och särskilt diskurspsykologi har fungerat som inspirations-
källa i analysen. Denna utgångspunkt har varit användbar för att förstå
hur människor använder språket för att uppnå olika saker, till exempel
som ett sätt att presentera sig själva på ett fördelaktigt sätt. Diskurspsyko-
logi lyfter också fram hur vardagligt tal ofta är föränderligt och motsägel-
sefullt och hur människor kan hantera sådana språkliga motstridigheter.
Emellertid har jag i kapitlet också argumenterat för varför jag inte enbart
gjort en rent språklig analys utan också velat sätta in kvinnornas språkliga
utsagor i ett större samhälleligt och strukturellt perspektiv. Genom att
använda mig av Faircloughs resonemang kring mikro- och makrokontext,
har jag argumenterat för att kvinnornas användning av diskurser kunde
placeras i ett större sammanhang med hjälp av de teoretiska utgångspunk-
ter som jag hade med mig in i studien.

KAPITEL 4

”Normalsvensk. Ingen idé att spinna vidare på det”. Att förhandla fram den svenska nationella identiteten och ambivalensen inför att kalla sig ”svensk”

De senaste åren har flera studier synliggjort hur konstruktioner av svenskhet får betydelse för identitetsskapandet bland människor som tenderar att få sin svenska identitet ifrågasatt. För människor som befinner sig utanför eller på gränsen till den svenska gemenskapen blir den nationella identiteten och dess gränser något som de ständigt uppmärksammar sin i vardag. Det blir särskilt tydligt genom att ständigt konfronteras med frågan ”var kommer du ifrån?” Kvinnorna i min studie behövde sällan eller aldrig förklara var de kom ifrån, de betraktades på ett självklart sätt som svenska och hade därför mindre anledning att fundera över sin nationella identitet. Så hur definieras svenskhet och hur beskrivs den nationella identiteten av en grupp som på ett självklart sätt inkluderas i den svenska gemenskapen?

Jag utgår i kapitlet ifrån att föreställningar om nationen påverkar enskilda människors sätt att se på sig själva och andra. Nationen är inte något abstrakt som existerar bortanför människors liv utan något som människor producerar och reproducerar i sin vardag genom dagliga förhandlingar om vad det innebär att ha en viss nationalitet (Ahmed, 2000:98). Individens identifikation med nationen kan till exempel upprätthållas genom medborgares ständiga utövande av vardagliga praktiker (Billig, 1995:6; se även Byrne, 2006:159). Förhandlingar om vad det innebär att ha en viss nationalitet bygger också ofta på existerande berättelser om vad som är kännetecknande för nationen och den nationella gemenskapen (Ahmed, 2000:98).

Att definiera vad det innebär att ha en viss nationalitet hänger ofta samman med var gränserna för den nationella gemenskapen ska dras (ibid.:99). Det görs genom ständiga förhandlingar om vilka som är ”riktiga svenskar” och vilka som inte är det (Azar, 2006:80). Dessa förhandlingar är som jag påpekat tidigare inte fasta utan kan förhandlas fram på olika sätt i olika sammanhang. I följande kapitel är jag intresserad av hur kvin-

norna förhandlade fram svenskhetens gränser, eller med andra ord vilka som under specifika tillfällen beskrevs som "svenskar" och inte.^{33 34}

Det som huvudsakligen kommer att undersökas i kapitlet är alltså hur kvinnorna konstruerade den egna nationella identiteten och förhandlade fram gränserna för den svenska gemenskapen men jag vill påpeka att det i praktiken är svårt att separera tillhörigheter eftersom den nationella identiteten är sammanlänkad med föreställningar om vithet (jfr Frankenberg, 1999:6). Ibland blev kvinnornas identitet som vita så sammanlänkad med deras svenska identitet att det var svårt att skilja dessa åt. Därför kommer kapitlet också handla om kvinnornas identiteter som vita kvinnor och hur denna identitet var kopplad till den nationella identiteten.

Vem är "svensk"?

När kvinnorna talade om det egna bostadsområdet eller uppfostran av sina barn kom de ibland att upprätthålla en uppdelning i "svenskar" och "icke-svenskar". I kapitel 7 visar jag hur kvinnorna, när de talade om vilken förskola som var lämplig för deras barn, delade in barnen på förskolan i "svenska" respektive "icke-svenska" barn. Så vad utgjorde gränsen mellan "svenskar" och "icke-svenskar"? Framförallt var det utseendet som blev en gränsmarkör för svenskhet, både när kvinnorna själva använde sig av denna uppdelning och när de svarade på konkreta frågor om vem som kallas för "svensk" i dagens Sverige. Ser man "svensk ut" är det lättare att uppfattas som "svensk", berättar Ida i följande citat:

Ida: Det är många som förknippar med svensk är just att man är ljushårig eller att man är blond för det är lite...lite exklusivt liksom. Eller alltså, det är inte helt vanligt...!...!

M: Vad tycker du om att det är så? Den beskrivningen av en svensk liksom?

Ida: Alltså det känns väl som att...men vad ska man göra om man ens ska använda sig av nationaliteter måste man ju göra, måste man ju göra generaliseringar och då...!...!

M: Men att man ska vara blond och blåögd och så?

³³ Att undersöka hur kvinnorna som själva uppfattades som "svenska" förhandlade fram vilka som var svenska och inte kan motiveras av att det just är de som själva inkluderas som "svenskar" som ofta har makten över att kontrollera sådana förhandlingar och skilja ut vilka "de riktiga svenskarna" är från de som inte uppfattas vara det (Mattsson, 2004; se även Lundström, 2007:103).

³⁴ Hur kvinnorna talade om andra utifrån vilka som var svenska och vilka som inte var det kommer att presenteras här men kommer att fördjupas i de nästkommande kapitlen.

Ida: Kanske inte blåögd men i alla fall blond. Eh... för det är, om man pratar om etnicitet så måste man ju prata om det som särskiljer den egna gruppen från andra grupper och då är det ju, om man pratar om utseende, så är det ju. Fast hur många svenskar har blont hår, jag vet inte? Men...ändå. Fler än alla afrikaner åtminstone, eller latinamerikaner.

Här kan man se hur Ida knyter an till en definition av ”svensk” som baseras på människors utseende. Blont hår, vilket ofta brukar ses som ett utmärkande drag för vithet blir en markör för vem som uppfattas som ”svensk” (Mattsson, 2004:133; jfr Dyer, 1997:44). När man tittar mer detaljerat på hur Ida resonerar framgår hur det här sättet att definiera en ”svensk” utifrån en persons utseende beskrivs på ett ambivalent sätt. Ida använder sig i citatet av två motstridiga diskurser, nämligen diskursen om att ”svensk” är en kategori som helt kan reduceras till en persons utseende och en mer inkluderande diskurs för den svenska gemenskapen som bygger på hur Sverige ser ut idag. Hon börjar med att använda den förstnämnda diskursen då hon naturaliserar sambandet mellan vithet och vem som är ”svensk” genom att beskriva det som naturligt att generalisera utifrån utseendet. Längre ner utmanas emellertid denna diskurs då hon frågar sig vem som egentligen stämmer in på denna snäva definition av vem som är ”svensk”. Emellertid avslutas citatet med att Ida konstaterar att det ändå är fler som har blont hår i Sverige än i andra delar av världen vilket återigen knyter an till definitionen av vem som är ”svensk” utifrån föreställningar om vithet.

Det var inte bara utseendet som kvinnorna påpekade hade betydelse för vem som betraktas som ”svensk”. Kvinnorna nämnde även att språk, kultur, uppväxt och namn spelar roll för vem som uppfattas som ”svensk”. Även plats kunde ha betydelse, som kommer att framgå i kapitel 6 konstruerade kvinnorna i Björkby personer boende i villaområdet som mer svenska än de som bodde i hyreshusområdet. Det fanns sällan skarpa gränser mellan vilka som inkluderades och vilka som inte gjorde det, snarare tenderade gränserna för den svenska gemenskapen att vara förhandlingsbara och kontextberoende. Det framkommer i följande citat där Anna diskuterar vem som egentligen uppfattas som ”svensk” och vem som inte gör det:

Anna: /.../ Jag tror att... (avbryts av barnet). Eh...jag tror inte att det bara räcker att vara svenskfödd utan...två föräldrar med invandrar...och så tror jag. Jag tror att det är så gammaldags också att jag tror att hudfärgen spelar in. Jag tror att en finsk, är du född i Sverige med två finska föräldrar så tror jag att du ses som svensk. Kommer du från Irak med två utländska föräldrar men är född i Sverige så tror jag du ses som invandrare.

M: Ja.

Anna: Det tror jag... Lite...

M: Av folk i allmänhet eller vilka är det som har den synen liksom?

Anna: Jag vet inte. Det kanske är helt hemskt, min egen syn. Och som jag tror också allmänheten i stort, man tänker bara sådär, frågar man nån rakt ut så erkänner man kanske inte det så. Men jag tror att det rent... Och ett svenskt namn. Namnet tror jag. /.../ Är du mörkhyad men heter Anders Svensson så ses du som svensk. Är du adopterad så är du glasklar svensk.

M: Ja det är så?

Anna: Ja på nåt sätt är det så tror jag.

M: Hur kommer det sig då? För då är det ändå, för du sa att...

Anna: Jag vet inte, ursprunget...ja nej då har hudfärgen helt plötsligt ingen betydelse. Ja jag vet inte. Hela uppväxten präglas av...Ja hm.

Detta citat synliggör att gränserna för den svenska nationella gemenskapen kan konstrueras på ett flertal olika sätt. Särskilt slående är det hur konstruktionen av vem som är "svensk" förändras under tiden som Anna berättar. Till en början definieras "svensk" utifrån hudfärg, Anna beskriver hur en person med finska föräldrar har lättare att betraktas som "svensk" än en person med föräldrar från Irak. Därefter fortsätter hon med att definiera vem som är "svensk" utifrån vem som har ett svenskt namn och beskriver någon som är adopterad med ett svenskt namn som en "glasklar svensk". Då blir hudfärgen sekundär i förhållande till namnet och uppväxtmiljön som istället ges en mer avgörande betydelse för definitionen av vem som är "svensk".³⁵ Det blir alltså tydligt att "svensk" inte kan definieras på ett sätt utan kan förhandlas fram på en mängd olika sätt. Detta ligger i linje med vad Katarina Mattsson (2005:148f) menar nämligen att konstruktionen av vem som är "svensk" förhandlas fram i specifika kontexter som kan baseras på bland annat födelse land, medborgarskap, blodsbånd, kultur, språk eller utseende. Det innebär att vilka som ingår i den svenska gemenskapen inte är något stabilt och på förhand givet utan något som alltid kan förändras och förskjutas.

Något som kan noteras i citatet ovan är hur en adopterad beskrivs som en "glasklar svensk" Det var vanligt att kvinnorna placerade andras

³⁵ Att någon som är adopterad här beskrivs som "glasklar svensk" kan jämföras med Hübinette och Tigervalls (2009) studie om vuxna adopterade och adoptivföräldrar. De visade hur adoptivföräldrar upplever att deras barn utsätts för vardagsrasism men när människor förstår att de är adopterade så accepteras de som "svenska".

svenskhets på en skala från att vara mycket svensk, till att inte vara svensk alls.³⁶ De som inte passade in på de kriterier som ställdes upp för att vara "svensk" betydde alltså inte nödvändigtvis att de beskrevs som osvenska. Istället kunde de med avseende på andra kriterier få sin svenskhets omförhandlad och istället beskrivas som "jättesvenska". Emellertid bör det påpekas att det inte gjorde att de helt inkluderades. Förhandlingar om vem som är "svensk" sätts emellertid alltid igång av att någon på ett eller annat sätt inte passar in i kriterierna om vem som är "svensk". Det kunde vara ett icke-svenskt utseende, en brytning eller ett utländskklingande namn som gav upphov till förhandlingarna. Det visar att det finns en grupp som kan vara säkra på att inkluderas medan en annan grupps inkludering i nationen alltid är villkorad, det vill säga att de måste "godkännas" som "svenskar" i varje enskilt fall (jfr Lundström, 2007:88; jfr Hübinette & Tigervall, 2009).

Det ska emellertid påpekas att flera av kvinnorna problematiserade den förenklade uppdelningen i "svenskar" och "invandrare" och de kriterier som sattes upp för att kunna uppfattas som "svensk". I följande citat ifrågasätter Alva varför människor som är födda och uppvuxna i Sverige kallas för "invandrare" och framhåller att "svensk" borde vara en mer inkluderande beteckning:

Alva: Nu är det faktiskt väldigt många som kallas för invandrare fast dom är födda i Sverige.

M: Ja.

Alva. Men fortfarande så är det liksom... invandrare. Man pratar om tredje...tredje generationen och sånt.

M: Ja just det precis.

Alva: Och allt det. Men...alltså jag tycker man kan va svensk fast man liksom följer sina ursprungs...alltså även om man har liksom en annan religion än kristendomen. Man kan va svensk fast man går till moskén eller så. Det är ju... Jag tror att det är hur man själv vill definiera sig. Det är så som omgivningen ska acceptera alltså definiera en. Men man behöver ju inte... liksom dansa små grodorna för att kalla sig svensk liksom. /.../

³⁶ Detta kan sättas i relation till konstruktioner av vithet som också ofta konstrueras utifrån en skala, där vissa ofta har setts som vitare än andra (Dyer, 1997:12).

Jag – ”svensk”?

Det var lättare för kvinnorna att definiera vem som var ”svensk” respektive ”icke-svensk” än att beskriva den egna nationella identiteten. Kvinnorna verkade ofta förvånade över att ens få frågan om hur de skulle beskriva sin nationella identitet. Det var inte något som de hade funderat över tidigare, som Sanna påpekar i följande citat:

M: Dom sista frågorna handlar om, för jag är intresserad av hur man ser på sig själv liksom och sin egen etnicitet eller sin egen nationella identitet. Hur skulle du beskriva din nationella identitet?

Sanna: Ja...det har jag inte funderat på tidigare (skratt)

M: (Skratt)

Sanna: Ja men jag känner mig som svensk, alltså verkligen. Det är väl inpräntat i liksom...i grunden. När gång har man väl tänkt tanken just vad gäller hur viktigt är det att vara svensk och skulle vi kunna flytta? Hur skulle det kännas att flytta någon annanstans och vad betyder det egentligen för en och sådär. Sen har jag nog släppt det, jag har inte tänkt nåt mer liksom...

Kvinnorna i studien var inte vana vid att behöva beskriva sin egen nationella identitet eftersom de sällan eller aldrig hamnade i situationer där de blev tvungna att definiera denna identitet. Sådär berättar Ulrika hur hon ser på sin svenska identitet:

M: Hur kommer det sig att den inte är så viktig?

Ulrika: Antagligen för att den aldrig har behövt att vara viktig. Den har varit självklar på nåt sätt och då inte...det är ju ingen som har ifrågasatt den och jag har inte heller...gjort det. Eller...nej. Den har nog inte spelat någon stor roll så, den har aldrig blivit markerad på nåt vis.

En annan av kvinnorna, Maria, uppfattade den svenska identiteten som så självklar att den inte krävde några ytterligare förklaringar, som hon uttryckte det: ”Normalsvensk, det är ingen idé att spinna vidare på det”.

Den svenska nationella identiteten var för denna grupp kvinnor en självklar och omarkerad subjektposition. Det hänger samman med deras position som ”obestridliga svenskar”, det vill säga att de av andra uppfattades som svenska på ett självklart sätt (jfr Mattsson, 2005:152). Kvinnorna hade inte fått sin svenska identitet ifrågasatt och hade därför inte blivit tvungna att definiera den, mer än i undantagsfall som när de varit utomlands och människor hade frågat var de kom ifrån.³⁷ Detta skiljer sig från

³⁷ Detta överensstämmer med internationella studier som visat att vita människor sällan uppmärksammar sin nationella eller vita identitet (Phoenix, 1995).

hur den nationella identiteten tenderar att uppfattas av icke-vita personer, som eftersom de ständigt får den nationella identiteten ifrågasatt eller markerad, blir mycket medvetna om den nationella identiteten och var gränsen för den går. Ett exempel på en svensk studie som synliggjort detta är Lundströms studie om hur en grupp unga kvinnor med latinamerikansk bakgrund förhöll sig till den svenska nationella identiteten. För dessa unga kvinnor var den svenska identiteten något som de uppmärksammade i sin vardag eftersom de ständigt mötte motstånd när de kallade sig för svenska. Enligt Lundström (2007:75) sattes det upp gränsskapande praktiker när kvinnorna gjorde anspråk på att vara svenska. Särskilt tydlig blev denna gränsdragning i och med att de ideligen fick frågan "var kommer du ifrån?".

Att den nationella identiteten blir tydlig för de som befinner sig utanför dess gränser medan de som befinner sig innanför sällan uppmärksammar den kan förstås utifrån kroppens betydelse i konstruktionen av vem som ingår i nationen och inte. Sara Ahmed (2000:100) menar att kroppen ofta blir central för att markera vilka som är en del av nationen och vilka som befinner sig utanför nationens gränser. Vissa kroppar uppfattas som typiska för nationen och framstår därför som omarkerade eller naturliga medan andra konstrueras som avvikande och därigenom ständigt markeras befinna sig "out of place" (ibid.:39). Kvinnorna i min studie kan med Ahmeds terminologi beskrivas som "omarkerade" eftersom deras hudfärg gör att deras nationella identitet sällan eller aldrig markeras eller ifrågasätts. De passerar obemärkt förbi och slipper därför fundera över vad den svenska identiteten innebär för dem. Att slippa förklara eller försvara den egna identiteten kan beskrivas som ett privilegium (jfr Mattsson, 2009:141). De kvinnor som ingick i min studie behövde inte svara på frågan "var kommer du ifrån?" till skillnad från de som på grund av hudfärg eller andra kriterier inte konstrueras som "svenskar" som ständigt är tvungna att definiera sin identitet och förklara vad den betyder för dem.

Att fira jul gör mig "svensk"

Flera av kvinnorna definierade sig, trots en inledande förvåning över att behöva göra det, som "svenskar". Men vad utgjorde denna identitet? Eller med andra ord, vad innebar det för kvinnorna att kalla sig för "svensk"? Några av kvinnorna beskrev sig som "svenska" men hade svårt att beskriva vad det egentligen innebar att vara "svensk". Andra berättade att deras svenskhet var kopplad till vissa normer, värderingar eller sätt att vara som beskrevs som "typiskt svenska". Det var vanligt att kvinnorna förhandlade fram sin svenska identitet genom att just hänvisa till vad som var

”typiskt svenskt”.³⁸ Det som beskrevs som utmärkande för svenskheten, som kvinnorna använde när de talade om sin egen nationella identitet, var ofta knutet till större diskurser om hur ”svenskar” är och berättelser om Sverige som land. Bland annat kunde de tala om sig själva som ”svenska” genom att hänvisa till Sverige som ett föregångsland i fråga om rättvisa och jämställdhet. Detta framgick bland annat i intervjun med Alice som berättade att hennes svenska identitet alltid väckte positiva reaktioner när hon åkte utomlands. Att hon upplevde att människor blev positivt inställda till henne när hon berättade att hon kom från Sverige gjorde henne stolt över att vara ”svensk”. Kvinnorna kunde också tala om sin svenska identitet genom att hänvisa till den svenska jämställdheten, att de blivit medvetna om vad det innebar att vara ”svensk” sedan de varit utomlands och insett att jämställdhet inte är lika självklart i andra delar av världen som den är i Sverige. Denna positiva bild av Sverige som kvinnorna anknöt till när de talade om sig själva som ”svenska” kan ses som ett uttryck för berättelsen om Sverige som ett jämställt och rättvist land, som vuxit fram som en konsekvens av idéer kring folkhemmet och den politiska betoningen av begrepp som rättvisa och solidaritet (Pred, 2000:85).

Kvinnorna hänvisade inte bara till Sverige som ett rättvist och jämställt land när de skulle beskriva vad den svenska identiteten innebar för dem. Det var också vanligt att de definierade sin svenska identitet genom att hänvisa till vissa traditioner, ritualer eller sätt att vara som uppfattades som ”typiskt svenska”. Katarina beskrev sin nationella identitet på följande sätt:

M: /.../ Hur skulle du beskriva din nationella identitet?

Katarina: Min nationella identitet? Du menar att man är svensk?

M: Ja ja.

Katarina: Jo men det är ju ett faktum att jag är svensk och har helsvenska föräldrar...

M: Ja. Tänker du nånsin på det?

Katarina: Nej det tänker jag inte på, inte så där i vardagen. Det är väl när man är på semester och folk frågar var man kommer ifrån, när man är ute och reser. Men det är ju inte att jag ser på mig själv på ett speciellt sätt för jag är svensk...

M: Finns det nån situation när du tänker på det mer än...nån annan gång?

³⁸ Detta kan jämföras med Ahmed (2000:98) som skriver att människor ofta identifierar sig med nationen genom symboler och berättelser om vad det innebär att ha en viss nationalitet.

Katarina: Ja... nej det kan jag nog inte komma på...men visst det är säkert mycket som man gör, traditioner och högtider, liksom kulturella saker som man gör utan att tänka på det just för att man har en svensk uppväxt. Och som man tänker på kanske som gör på ett annat sätt.

M: Ja just det, precis.

Katarina: Men det är inte så att jag går och tänker på det väldigt ofta...nej nej.

I Katarinas citat berättar hon hur hennes nationella identitet uppmärksammas genom saker som hon ”gör”, som traditioner, högtider eller andra kulturella praktiker som uppfattas som svenska. Detta kan förstås utifrån att det är genom utövandet av vardagliga praktiker som nationen vidmakthålls (Billig, 1995:15; Byrne, 2006:159; Phoenix, 2004:194). Den nationella identiteten aktualiserades genom bland annat årliga traditioner men även de vardagliga praktiker som kvinnorna beskrev som typiskt svenska.

”Den typiske svensken”

Det som var mest framträdande när kvinnorna talade om vad det innebar att vara ”svensk” var att den svenska identiteten associerades med en uppsättning egenskaper som beskrevs som ”typiskt svenska”. Dessa egenskaper kunde variera men handlade ofta om att en ”svensk” är en blyg, försiktig, reserverad och lite tafatt person. Ibland byggdes dessa egenskaper ihop på ett sätt som skapade en slags stereotyp av den ”typiske svensken”. Det var vanligt att kvinnorna använde denna stereotyp om hur en ”typisk svensk” är för att tala om den egna nationella identiteten. Detta framgår bland annat i Monicas citat nedan:

M: Hur skulle du beskriva din nationella identitet?

Monica: Min egen?

M: Hm.

Monica: Alltså jag ser mig ju som, jag är ju väldigt svensk. /.../. Faktiskt. Hur nu en svensk är?

M: Precis, vad innebär det att vara svensk liksom?

Monica: Nej men lite...man vill va lite ifred och man är lite blyg...och kan vara lite reserverad och sådär. Inte lika mycket (ohörbart). Men det tror jag har mycket att göra med hur man är uppvuxen, att det är i vårt samhälle, att man har lite det här... Och jag är nog lite så, jag tycker inte om när folk ringer på dörren... Sen tycker ju jag att det är tråkigt att folk är rädda att vara öppna, dom är så rädda att göra bort sig. Och rädda att öppna upp sitt eget liv, som att det är ett nederlag.

Monica definierar sin nationella identitet genom att tala om sig själv utifrån hur en ”typisk svensk” antas bete sig, det vill säga att en ”svensk” är blyg och reserverad och inte tycker om att få oanmälda besök. De egenskaper som kvinnorna associerade med att vara ”svensk” ska inte ses som naturliga egenskaper om hur ”svenskar” faktiskt är utan som något som skapats historiskt. Jonas Frykman (2005:123) framhåller att det i dagens samhälle blivit allt viktigare att definiera ”det typiskt svenska”. I såväl media som forskarvärlden försöker man ringa in vad som egentligen är utmärkande för svenskheten. Detta behov av att tala om vad som är typiskt svenskt kan ses som en följd av att det nationella utmanas i det alltmer globaliserade samhället vilket kräver att det specifika definieras. Enligt Frykman blir det ständiga sökandet efter vad den svenska identiteten består av något som paradoxalt nog låser fast diskursen om vad som är svenskt. Varje gång det svenska definieras ”försvenskas” människors upplevelse av sitt land och dess invånare (ibid.:130). Frykman, som studerat hur det typiskt svenska historiskt konstruerats, menar att det inte finns någon enhetlig berättelse om det typiskt svenska. Snarare kan det typiskt svenska beskrivas som ett hopplock av en mångfald olika egenskaper och identiteter där det typiskt svenska ringas in genom att man väljer ut de berättelser som passar i en viss kontext (ibid.:151, jfr Wetherell & Potter 1992:108). De egenskaper som här beskrevs som typiskt svenska byggde på historiskt skapade berättelser om hur ”svenskar” är som kvinnorna reproducerade genom att knyta an till dessa berättelser. Därmed kom kvinnorna att stärka konstruktionen av vad som var typiskt svenska egenskaper. Emellertid bör det påpekas att kvinnorna inte beskrev sig själva utifrån dessa egenskaper på något passivt sätt, snarare var det vanligt att markera ett visst avstånd ifrån denna stereotypa bild av hur ”svenskar” är. Detta åskådliggörs i Monicas citat ovan där hon både identifierar sig med några av dessa egenskaper, som att vara lite blyg och reserverad, men ifrågasätter andra, som att vara rädd för att öppna sig och göra bort sig. Frykman (2005:123) menar att människor idag inte passivt tar på sig en nationell identitet utan istället tenderar att experimentera med den eller till och med ifrågasätter den.

Den ambivalens som kunde noteras i Monicas uttalande, framgår även i följande citat, där Rebecka beskriver sig själv som ”otroligt svensk” men samtidigt markerar ett visst avstånd gentemot det typiskt svenska:

M: Eh, ska vi gå över och prata lite om, hur skulle du beskriva din nationella identitet?

Rebecka: Ja... Jag känner mig otroligt svensk. Faktiskt.

M: Hur menar du då?

Rebecka: Ja men jag har liksom mitt inrutat, stå bakom gardinen och kika när folk kommer förbi. Man öppnar inte dörren och bjuder in om jag inte känner dom. Absolut inte. Trampar nån på tomten så jaha vad gör dom nu då? Det är ju faktiskt lite så. Man är otroligt nyfiken vad som händer utanför men man vill inte att folk ska komma in om man inte har bjudit in dom.

M: (skratt).

Rebecka: Så är man ju. Och håller på sitt. Och...märker liksom upp gränser nästan, om man tänker tomtgränser. Det är man ju otroligt duktig på här. Och längre ner på gatan bor det en utländsk familj. Och dom har ställt upp en jättestor studsmatta. Vi delar gräsmatta med granntomten, då har vi satt en häck emellan våra. Typiskt svenskarna.

M: Ja (skratt).

Rebecka: Men dom har inte gjort det därnere och då ställde dom upp en jättestudsmatta. Och grannarna vart väl så här 'öh!?', vad har du gjort? Ta bort den'. Dom tyckte såhär, jamen alla barnen på gården får komma ut och hoppa, dom ser liksom inga problem med det. Att den står i vägen har inte de fattat. Såklart vi är såhär millimeterrättvisa.

Rebecka positionerar sig i förhållande till bilden av hur en "svensk" förväntas bete sig och definierar sig själv som "typiskt svensk" eftersom hon står bakom gardinen och tittar och inte bjuder in människor till sitt hus. Hon talar här i "man" men det är uppenbart, bland annat i formuleringen "Så är man ju", att hon också syftar på sig själv. Samtidigt som hon alltså beskriver sig själv som "otroligt svensk" framgår att hon är kritisk till att hennes grannar, som framstår som typiskt svenska, är så fixerade av att mäta tomtgränser. Detta ifrågasättande blir än mer tydligt när hon fortsätter att berätta om hur man ser på tomtgränserna i området då hon säger: "Då känner man såhär men vad håller vi på med, håller på och mäter gräsmattan liksom själva?". I beskrivningen av hur hennes grannar reagerade på incidenten med studsmattan positionerar sig Rebecka som "svensk" samtidigt som hon ifrågasätter det som framstår som typiskt svenskt genom att problematisera hur hennes grannar förhåller sig till tomtgränserna. Ett tydligt exempel är att hon framhåller att "vi är så här millimeterrättvisa" men också ifrågasätter detta genom formuleringen "men vad håller vi på med?". Genom att ifrågasätta det typiskt svenska lyckas hon åtminstone till viss del komma undan att förknippas med de mest negativa egenskaper som uppfattas som svenska men ändå beskriva sig som "svensk".

Att definiera det svenska genom ”de andra”

I likhet med vad som framkom i Rebeckas citat ovan tenderade kvinnorna att definiera det typiskt svenska genom att beskriva vad som var ”icke-svenskt”. Det var i mötet med ”de andra” som det blev viktigt att markera och kontrollera vad som var typiskt svenskt. Särskilt tydligt blev detta när kvinnorna i Björkby talade om tomtgränser, då kvinnorna tenderade att definiera det svenska och den egna identiteten som ”svensk” genom att tala om de som bröt mot föreställda svenska normer kring tomtgränser. I Rebeckas citat ovan framgår hur de som utmanar områdets rumsliga gränser definierar och ger mening åt det svenska. Lite senare i intervjun fortsätter Rebecka att berätta om en annan gång mannen i familjen i det föregående citatet hade tagit med sig mat som alla skulle dela på till en kräftska:

Rebecka: Och där vi satt vi andra med våra liksom uppradade kräftor, här är mitt, det här ska jag äta liksom. Och tänkte man såhär det skulle va jättemysigt men då måste ju alla veta det innan att vi ska ha nån form av knyt men för honom så var det så självklart.

M: Ja just det.

Rebecka: Vi har olika kulturer och traditioner. Vårt svenska sätt att va.

I Sannas citat nedan definieras vad som är svenskt genom en berättelse om en familj med invandrarbakgrund som odlade jordgubbar vid tomtgränsen.

Sanna: Ja...eh...alltså i det svenska samhället där normen är att vara svensk så är det ju en fördel liksom, ja...det tror jag. Man vill, jag tror alla vill upprätthålla bilden som svensk som svensk. Alltså man strävar väl efter, om nån inte gör som... Ja men som, det var så himla intressant här uppe för vi hade ju en invandrarfamilj som bodde, eller dom bor kvar här nu. Han började odla uppe i slänten...

M: Ja.

Sanna: ...massa jordgubbar och han stod där och höll på med sitt land. Och genast var det såhär ja men...ja varför gör han sådär? Det är typ allmän yta liksom (skratt), är det nåt. Jag och Pär, i våran lilla familj så kunde man ändå säga såhär ”så gör man ju inte liksom”

M: Ja just det.

Sanna: Eller så gör man där dom kommer ifrån, då tar man sin lilla plätt och så odlar man på den. Och jag vet inte om man hade reagerat lika om det hade varit nån annan som hade gjort så...men antagligen.

Båda dessa citat visar hur ”de andra” genom att utmana föreställt svenska normer definierar innehållet men även gränserna för vilka som får ingå i den svenska gemenskapen. I Rebeckas citat blir mannen som bröt mot de

föreställda svenska normerna om vad man tar med sig till en kräftska central för att bekräfta och förstärka innehållet i den svenska identiteten och var gränserna för den går. I Sannas citat blir det familjen som odlade jordgubbar, som genom att utmana föreställda svenska normer kring rumslighet som ger mening åt vad det svenska är och vilka som kan räknas som "svenskar".

Ahmed (2000:100) argumenterar för att människor som på ett eller annat sätt inte uppfattas passa in i beskrivningen av nationen hjälper till att definiera vilka som tillhör den nationella gemenskapen och vad det innebär att tillhöra denna gemenskap. Som hon uttrycker det "...strangers, those who not recognized as 'typical' of a nation, might allow the question of what it means to be a nation to be posed" (ibid.). Det innebär att "de andra" får en central betydelse för att markera gränserna för den nationella identiteten och vad denna identitet innebär. Genom att definiera vad man inte är blir det uppenbart vem man är (ibid.). Liknande resonemang har också framförts i en svensk kontext, nämligen att människor med utländsk bakgrund får markera gränsen för vilka som ingår i den svenska gemenskapen. Michael Azar (2005:179) pekar, i likhet med Ahmed, på att det är själva gränsdragningen mellan vilka som är "svenskar" och vilka som inte är det, som hjälper till att definiera vad som är svenskt och vilka som får räknas in i den svenska gemenskapen (se även Lundström 2007:85).

Det som blir uppenbart i citaten ovan är att detta sätt att definiera det svenska genom "de andra" är att det görs i förhållande till det egna bostadsområdet. Bostadsområdet blev alltså en central plats för att förhandla fram vad den svenska identiteten innebar och var gränserna för den gick (jfr Wallwork & Dixon, 2004). Det är genom berättelser om händelser i bostadsområdet och särskilt hur någon med utländsk bakgrund hade förhållit sig till fysiska gränser som används för att definiera vad som är svenskt och vilka som är "svenskar". I såväl Rebeckas citat om familjen med studsmattan som Sannas berättelse om familjen som odlade jordgubbar blir sättet att förhålla sig till tomtgränser en symbol för vad som skiljer det svenska från "de andra". Det är de som är "riktiga svenskar" som respekterar den tydliga uppdelningen mellan privat och allmän plats medan de som utmanar dessa gränser konstrueras som "icke-svenskar" som genom dess existens också får ge mening åt det svenska. Något som blir tydligt här är att det svenska sättet blir det korrekta sättet att förhålla sig till rumsliga gränser medan utmanandet av dessa gränser blir det avvikande och inkorrekta. Det framgår i Sannas citat där hon berättar hur hennes familj hade reagerat på detta genom att säga "så gör man ju inte liksom". Rebeckas citat visar också på att detta "svenska sätt" att förhålla sig till

områdets gränser är något som bevakas och kontrolleras. Som hon beskrev hade grannarna reagerat kraftfullt med tillrättavisningar när personen hade placerat en studsmatta på tomtgränserna. Detta kontrollerande av rumsliga gränser kan i förlängningen också ses som ett sätt att bevaka och kontrollera svenskhetens innehåll och vilka som får räknas som "svenskar". Genom tillrättavisningar om "hur man gör i Sverige" upprätthålls gränsdragningen mellan vilka som är del av den svenska gemenskapen och vilka som inte är det (jfr Lundström, 2007:165).

Samtidigt som svenskhetens innehåll och gränser kontrolleras och övervakas kan man också notera att det finns ett visst mått av ifrågasättande av det svenska. I Rebeckas citat om tomtgränserna ifrågasätts det svenska sättet att mäta upp fysiska gränser. Frykman (2005:156) menar att det här sättet att definiera det typiskt svenska genom att sätta det i relation till vad det inte är både kan öppna för ett ifrågasättande av vad som egentligen är typiskt svenskt men också låsa fast det typiska svenska och stänga ute de som uppfattas befinna sig utanför svenskhetens gränser. Rebeckas exempel med grannfamiljen visar på båda dessa tendenser, samtidigt som hon är kritisk mot det typiskt svenska läser hon fast vad det är och vilka som räknas vara "riktiga svenskar" och vilka som inte är det.

Inte helt "svensk"

Som jag redan berört användes diskursen om den typiske svensken inte bara som ett sätt att beskriva sin egen nationella identitet. Det var också vanligt att markera ett avstånd ifrån denna stereotypa bild av hur en "svensk" är. En del kvinnor markerade detta avstånd på ett än mer tydligt sätt än vad tidigare framgått, som Ida och Ulrika som båda beskrev sig som "osvenska":

M: Hur skulle du beskriva din nationella identitet? Alltså vi har ju kommit in på det här ganska mycket...

Ida: Jag känner mig ändå ganska osvensk.

M: Hm hm.

Ida: Och att det inte känns som... jag skulle ju aldrig beskriva mig själv som europé till exempel så. Men svensk...ja...en ganska osvensk svensk kanske.

M: Ja ja.

Ida: ...tror jag. /.../ alltså på många sätt är jag ju svensk. Jag tycker det är viktigt att vara ute i naturen och...jag sätter mig inte bredvid nån på bussen om det finns stolar ledigt. Fast jag tycker att man skulle kunna göra det så att det är...ja...

Också Ulrika markerar ett avstånd från beskrivningen av sig själv som "svensk":

M: Hur skulle du beskriva din nationella identitet?

Ulrika: Oj! Svår fråga (skratt) Eh...jag tror på nåt sätt att jag är ganska otypisk. Just därför att jag har varit ganska mycket i Italien och anpassat mig så mycket till hur man är där och sen liksom behållit det. Så jag tror att jag är mer öppen och pratar kanske mer med andra och sånt än vad andra gör här. Och det här att man gärna skulle vilja ha mer kontakt med grannarna. Men dom verkar inte vilja ha det med mig.

M: Ja just det (skratt).

Ulrika: Ja såna grejer. Så att jag tror...sen är det ju klart att vissa saker är ju kvar sådär. Att jag är fortfarande lite försiktig inför nya människor kanske, det är nog ganska svenskt. Att man kollar lite läget först och såna där saker. Men jag tror inte att jag funderat så jättemycket på min...den identiteten så. Jag tror inte, den är nog inte jätteviktig för mig.

I citaten kan man se hur såväl Ida som Ulrika markerar ett visst avstånd ifrån den svenska nationella identiteten genom att beskriva sig som "osvensk" eller "otypisk". Ulrika beskriver sin nationella identitet i förhållande till bilden av den typiske svensken och betonar att hon är annorlunda eftersom hon påverkats av hur det är i Italien där hon bott en tid. Samtidigt är det tydligt att både Ida och Ulrika identifierar sig som svenska i vissa hänseenden som att de inte sätter sig bredvid någon på bussen eller att de är reserverade inför nya människor. Det framstår som att de förhåller sig på ett ambivalent sätt till den svenska identiteten eftersom de både markerar ett avstånd från den nationella identiteten men även till viss del beskriver sig utifrån den. Intressant att notera är att den nationella identiteten som "svensk" förefaller vara given på förhand. När jag ovan frågar Ida om hon kan beskriva sin nationella identitet svarar hon att hon är "ändå ganska osvensk" utan att först nämna att hon skulle vara "svensk". Ännu tydligare blir detta i Ulrikas citat där hon överhuvudtaget inte nämner begreppet "svensk" utan beskriver sin nationella identitet som "otypisk". Detta knyter an till den diskussion som jag berört tidigare i kapitlet, nämligen att kvinnornas nationella identitet var något självklart för dem eftersom de så gott som alltid uppfattades som "svenskar". Den var så pass självklar att den inte ens krävde att de definierade sin nationella identitet utan kunde istället direkt markera ett avstånd ifrån den.

Det sätt på vilket dessa kvinnor förhöll sig till den egna nationella identiteten kan beskrivas som en *disidentifikation* från den svenska identiteten. Beverly Skeggs (2006:121), som studerade hur en grupp arbetarklasskvinnor positionerade sig i relation till klass, använde begreppet disidentifikat-

ion för att beskriva hur kvinnorna i hennes studie gjorde motstånd ifrån att identifiera sig med arbetarklassen. Kvinnorna i studien försökte med hjälp av olika strategier undvika att uppfattas som arbetarklass genom att visa att de var annorlunda den gängse föreställningen om arbetarklassen. Detta menar Skeggs hänger samman med att arbetarklassen (och framförallt den kvinnliga arbetarklassen) historiskt patologiserats och beskrivits som något smutsigt, farligt och värdelöst (ibid.:123). Skeggs studie visar att identiteten inte bara utgörs av vad man identifierar sig med utan i allra högsta grad också vad man inte identifierar sig med. Det var i kontrast med en imaginär annan som de konstruerade vilka de var (ibid.:126). Kvinnorna i min studie kan beskrivas som att de disidentifierade sig från den svenska identiteten genom att beskriva sig som "osvenska" eller "otypiska". Disidentifikationen från den svenska nationella identiteten blev ett sätt att undvika förknippas med de mindre åtråvärda egenskaper som tråkig, inrutat och regelstyrd som associerades med "den typiske svensken". Att den svenska nationella identiteten laddas med vissa mindre fördelaktiga egenskaper har noterats i andra studier. Frykman (2005:124), som studerade hur "svensken" framställts i media, påpekar att "svensken" ofta blivit konstruerad som en karikatyr, en tafatt, stel och något löjlig typ som har svårt att umgås med andra människor om det inte sker under ordnade former. Kvinnorna kunde alltså genom att markera ett avstånd från den svenska identiteten undvika att förknippas med sådana mindre fördelaktiga egenskaper. Det var ett sätt att hävda en mer spännande och fri identitet än vad den svenska identiteten erbjöd.

Emellertid är det viktigt att påpeka att det finns betydande skillnader mellan kvinnorna i Skeggs studie som disidentifierade sig från arbetarklassen och kvinnorna i min studie som disidentifierade sig från den svenska identiteten. Den svenska identiteten var för kvinnorna i min studie en privilegierad position och disidentifikationen handlade inte som i Skeggs studie om att hantera en marginaliserad position. Att kvinnorna uppfattades som "obestridliga svenskar" innebär att de kunde vara säkra på att uppfattas som "svenskar" oavsett hur de själva beskrev sig. Med andra ord, att de undvek att beskriva sig som svenska betydde inte att de riskerade de privilegier som var kopplade till denna position. Skeggs (2006:149) skriver i förhållande till klass att medelklassen har betydligt fler alternativ hur de kan vara än arbetarklassen. De kan "leka att de inte är medelklass" vilket är något väsentligt annorlunda än hur det är för arbetarklassen som på alla sätt försöker passera som medelklass. För medelklassen innebär inte det att de inte kan utnyttja och dra nytta av sin position eller kulturella kapital (ibid.:148). På samma sätt kan man hävda att kvinnornas disidentifikation med den svenska identiteten var ett slags experimenterande eller med

Skeggs beskrivning en lek med identiteter eftersom de var medvetna om att de aldrig skulle uppfattas som något annat än svenska i andras ögon. Det finns kanske också större spelrum att markera ett avstånd från den svenska identiteten än för en person med utländsk bakgrund som måste visa sig integrerade för att kunna inkluderas i den svenska gemenskapen (Azar, 2005:162).

”Roligare att vara halvgrek”

Det har redan framkommit att den svenska identiteten ofta förknippades med vissa egenskaper som inte var så eftersträvansvärda. I förhållande till den tråkiga, stela och rigida svensken som målades upp i intervjuerna påpekade flera av kvinnorna att vad som är osvenskt ofta uppfattas som mer positivt och eftersträvansvärt än det svenska. Emma uttryckte det på följande sätt: ”Men sen så kan ju jag säga sådär, ’åh det där är så typiskt svenskt’. Och då finns det vissa egenskaper som ofta inte är så positiva. Ofta tycker man ju att lite osvenskt är lite positivt på nåt sätt”. Emma trodde att det i sig kunde vara något typiskt svenskt, att gilla det som är osvenskt. Det var inte bara vad som var osvenskt som beskrevs som mer positivt än det svenska, några av kvinnorna hävdade att det nuförtiden kunde uppfattas som mer positivt att ha en annan kulturell bakgrund än att ”bara vara svensk”. Det framkom bland annat i intervjun med Maria som sa att det inte alltid är positivt att uppfattas som ”svensk” och att det idag blivit ”inne att sticka ut”, det vill säga att ha en utländsk bakgrund.

Även Helena, som själv hade en förälder som var född i ett annat nordiskt land, påpekade att det ibland kan vara en fördel att ha en utländsk bakgrund:

Helena: /.../ Så jag är inte helsvensk. Men det är ändå så att jag känner att det är ingen skillnad på mig och nån annan, nån annan svensk så.

M: Ja.

Helena: Men det är lite roligt ändå att inte bara vara svensk. /.../ Att man, att man kanske dels uppfattas som tråkig men också kanske inte verkar lika...kanske tror att man är fördomsfull och sånt där.

M: Ja just det, just det. Att det kan förknippas med...?

Helena: Lite mer strikt och konservativ.

M: Men tråkig, hur menar du då?

Helena: Att det är, inte tråkig men att det är roligare och kunna säga att jag är halvgrek eller nånting så.

Att ”bara vara svensk” blir här något småtråkigt och innehållslöst medan andra kulturer framstår som mer spännande och intressanta. Som Helena uttrycker det ”det är roligare att kunna säga att jag är halvgrek”. Här kan det dras en parallell mellan hur den svenska identiteten konstrueras och vad som flera studier inom kritiska vithetsstudier kunnat visa när det gäller den vita positionen, som ofta uppfattas som tom och innehållslös i förhållande till andra kulturer. Ett exempel är Frankenberg (1993:196) som noterade att de vita nordamerikanska kvinnor hon studerade beskrev sig som ”kulturlösa”, att de själva inte hade någon kultur till skillnad från andra icke-vita grupper som beskrevs ha kultur. Dessa kvinnor hade svårt att tala om sig själva som vita och beskrev sig snarare i relation till vad de inte var. Som Frankenberg (1993:197) skriver ”whiteness comes to be unmarked or neutral category, whereas other cultures are specifically marked ’cultural’”. Hon menar att vithet blir en utgångspunkt där andra kulturer identifieras och placeras i förhållande till den vita kulturen som framstår som neutral. Frankenberg argumenterar för att vithet därför kan beskrivas som en ”omarkerad markör” för andras olikhet. Andra kulturer uppfattas som spännande och exotiska i förhållande till den egna kulturen som framstod som tråkig och innehållslös. På liknande sätt som dessa studier påpekat hur vithet framställs blir här ”svensk” något tomt, tråkigt och innehållslöst mot vilket personer med utländsk bakgrund framstod som intressanta och spännande. Den svenska identiteten blev med andra ord en omarkerad markör för andra kulturers annorlundahet. Det var tråkigt att säga att man bara var ”svensk”, halvgrek däremot var tillräckligt annorlunda men samtidigt inte för annorlunda för vad som kunde uppfattas som positivt.

Detta resonemang får lite olika konsekvenser för hur Helena och Maria positionerade sig som svenska. För Helena som påpekade att hon inte var ”helsvensk” var det positivt att kunna hävda att hon inte bara var ”svensk”. I Marias fall kan det istället ses som en ”kulturell avundsjuka” eftersom personer med utländsk bakgrund har något som hon som ”bara är svensk” saknar (jfr McKinney, 2005:113). Emellertid kan Marias resonemang också förstås som ett sätt att hantera den privilegierade position som det innebar att definieras som ”svensk”. Att påpeka att det inte alltid är positivt att uppfattas som ”svensk” utan i vissa sammanhang också kunde vara en nackdel kan förstås som ett sätt att göra att den privilegierade identiteten som vit svensk framstår som mindre betydelsefull.

”Svensk” – men inte fördomsfull

Kvinnorna markerade alltså ett avstånd från den svenska nationella identiteten eftersom den förknippades med vissa mindre fördelaktiga egenskaper. En annan egenskap som kvinnorna associerade med den svenska identite-

ten var att den innebar att man var fördomsfull. Det framgick till exempel i Helenas citat ovan där hon påpekade att "svenskar" kunde uppfattas som fördomsfulla. Flera andra kvinnor beskrev sig som svenska men var noga med att lägga till att det inte innebar att de var fördomsfulla eller mindre öppna. Ingrid, som själv beskrev sig som "svensk" var noga med att lägga till att det inte innebar att hon var "mindre öppen":

Ingrid: /.../ Ja men jag känner mig ju väldigt svensk. (skratt)

M: Ja (skratt)

Ingrid: Och sen är jag ju, det här att komma från Dalarna, jag vet inte om. Men jag har ju otroligt stark känsla för traditioner och så. Jag tycker om det och har folkdräkt (skratt)

M: Ja (skratt)

Ingrid: Samtidigt som att leva med en man från ett annat land är ju. Alltså det känns som att det är viktigt men det är ingenting som på nåt sätt krånglar till det eller står i vägen på nåt sätt. Alltså det påverkar mig inte så att jag skulle vara mindre öppen eller...

När jag frågade Maria hur hon skulle beskriva sin nationella identitet svarade hon: "hur öppen jag än vill vara så är jag ändå svensk". Den svenska positionen blir här närmast oförenlig med att vara öppen och tolerant.

Dessa uttalanden tyder på att den svenska identiteten blev förknippad med att vara fördomsfull eller åtminstone mindre öppen. Denna konstruktion av den svenska identiteten kan förstås mot bakgrund av främlingsfientliga partiers definition av vem som är "svensk" och vem som inte är det (jfr Phoenix, 1995:41). Främlingsfientliga partier som bland annat Sverigedemokraterna definierar ofta "svensk" som en person med svensk (eller nordisk) bakgrund och de med annan bakgrund har per automatik hamnat utanför denna definition. "Svensk" blir utifrån en sådan definition en exkluderande beteckning som kvinnorna genom att påpeka att de inte är fördomsfulla markerar ett avstånd ifrån. Det blir ett sätt att kalla sig för "svensk" och samtidigt undvika att reproducera den exkluderande definitionen av vem som är "svensk" men även som ett sätt att framställa sig som tolerant och öppen trots den svenska identiteten. Detta kan förstås som en förskjutning från "svensk" som en kulturell position till den nationella identiteten som en strukturell position. Från att kvinnorna definierade sin nationella identitet utifrån vissa kulturella egenskaper kom de här att uppmärksamma att "svensk" också kan förstås som en position som inte är lika tillgänglig för alla. Detta blir än mer tydligt i Emmas citat där hon beskriver att hon inte vill beteckna sig själv som "svensk" eftersom hon var kritisk till uppdelningen i "svenskar" och "icke-svenskar":

Emma: Jag har tänkt på det mer på när man tänker på främlingsfientlighet då tänker man jämt på såhär att man tänker att folk kommer hit och inte är riktiga svenskar. Och det tycker jag är jätte....hemskt. Men... ja jag skulle nog gärna vilja att den synen på att vara svensk inte fanns. Att det blev lite mer uppluckrat. Att man blev lite mer öppen för annat. Att det inte var så-där, du är svensk och du är inte svensk. Jag vet inte om den synen finns. Men jag vill inte ha den synen på mig själv att jag är svensk så.

Emma tar i citatet tydligt avstånd från att kalla sig för "svensk" på grund av den exkluderande betydelsen av svenskhet som utgår ifrån att vissa personer är "riktiga svenskar" medan en annan grupp inte är det. Med andra ord disidentifierade hon sig från den svenska identiteten eftersom det var en identitet som inte var tillgänglig för alla.

Flera brittiska studier har visat att det finns ett motstånd mot att beskriva sig som brittisk eller engelsk vilket ofta handlar om att ta avstånd ifrån att brittiskheten är så förknippad med vithet, det vill säga att vithet blir en förutsättning för att inkluderas som engelsk eller brittisk. Framförallt har sådana studier handlat om ungdomar som i vissa lokala kontexter kan omförhandla betydelser av den nationella identiteten. Back (1996:242) visade i sin studie om en grupp ungdomar boende i ett bostadsområde utanför London, att de vita ungdomarna i studien kunde göra motstånd mot att den nationella identiteten var förknippad med vithet. Istället förhandlade de fram nya alternativa identiteter som byggde på gemensamma erfarenheter från deras lokala kontext, så kallad *grannskapsnationalism*. Bland annat använde de vita ungdomarna sig av svarta symboler för att omförhandla sin etniska identitet (ibid.:129). En annan studie som just visat på detta motstånd är Ann Phoenixs (1995:31) studie om hur brittiska ungdomar med olika bakgrund konstruerade sin nationella identitet vilket visade att några av de vita ungdomarna undvek att identifiera sig med brittiskhet/engelskhet. Den nationella identiteten betraktades av dessa ungdomar som något obehagligt på grund av att brittiskhet eller engelskhet kommit att bli så förknippat med vithet vilket Phoenix pekar på är en konsekvens av högerextremisters definition av engelskhet och brittiskhet (ibid.:41). Båda dessa studier har handlat om unga människor men även Byrne (2006:161ff) noterade i sin studie om brittiska, vita kvinnor att brittiskhet, men framförallt engelskhet uppfattades på ett negativt sätt. I Byrnes studie framkom att kvinnornas ovilja att beskriva sig som engelska ofta var kopplat till Englands historia präglad av bland annat kolonialism. Några av kvinnorna valde att istället beskriva sig som Londonbor, en alternativ identitet som var en mer urban och mångkulturell subjektsposition än den nationella identiteten (ibid.:156).

Kvinnornas citat ovan visar att det fanns liknande tendenser som i de brittiska studierna jag redogjort för här, nämligen att de undvek att identifiera sig med den nationella identiteten på grund av den exkluderande betydelse den kommit att få. Det mest tydliga exemplet var Emma som disidentifierade sig med den svenska nationella identiteten på grund av att den inte är lika tillgänglig för alla. Att undvika att positionera sig som "svensk" handlade för henne om att göra motstånd mot uppdelningen i "svensk" och "icke-svensk". Men det finns skillnader mellan sättet som kvinnorna i min studie resonerade på jämfört med intervjupersonerna i de brittiska studier jag redogjorde för ovan. Det var i min studie en minoritet av kvinnorna som disidentifierade sig med den svenska nationella identiteten av denna anledning. Det var överhuvudtaget få av kvinnorna som uppmärksammade att svensk också kan förstås som en position som gav dem vissa fördelar och privilegier i det svenska samhället. Det som skiljer den svenska kontexten från den brittiska kan vara att det finns olika sätt att se på historien men även att det finns en större medvetenhet om att den nationella identiteten är nära förknippad med föreställningar om vithet. I ett land som England där kolonialism är en del av landets historiska berättelse är det antagligen vanligare att uppmärksamma att den nationella identiteten också kan ha en exkluderande betydelse. Sverige däremot har kommit att ses som ett land utanför den koloniala historien (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2006:16). I jämförelse med andra länder uppmärksammas sällan vilken betydelse vithet också har i det svenska samhället. Som Ylva Habel (2008) påpekar saknas det i Sverige en medvetenhet om att den vita positionen är en maktposition också i det svenska samhället, som hänger samman med de fördelar och privilegier som vita människor har globalt.

"Svensk" som en privilegierad position

Som jag nämnde ovan var de få kvinnor som talade om den svenska identiteten som en privilegierad position. Ett par av kvinnorna påpekade dock att de som vuxit upp i Sverige har en fördel eftersom de har kunskap om hur det svenska samhället ser ut och därför vet hur de ska ta sig fram i samhället. Så här beskrev Emma detta:

Emma: /.../ Men jag kan känna att jag har väldigt mycket som ger mig fördelar i samhället. Absolut.

M: Ja

Emma: För om jag jämför mig själv med nån som har utländsk bakgrund och inte samma liksom kunskap om samhället och vet hur allt fungerar. Det är ju en stor fördel än om man hade kommit nån helt annanstans ifrån. Det

är bara att ta förskolekön som ett exempel. På det sättet har jag ju många fördelar.

För Emma hängde dessa fördelar ihop med att hon var uppväxt i ett medelklasshem och att hon hade akademisk utbildning. Hon trodde till exempel att det hade haft betydelse för hennes förmåga formulera sig. Emma påpekade emellertid att det var orättvist att hon alltid hade det så lätt:

Emma: Så jag kan tycka att jag har det väldigt lätt i samhället utifrån den jag är. Och jag tycker kanske inte att det är helt rättvist heller att såna som jag ska ha det så lätt. Utan det finns många andra som får kämpa mycket mer.

Emmas citat visar hur de fördelar hon har i det svenska samhället hängde ihop med att hon vuxit upp i Sverige men också med att hon vuxit upp i ett medelklasshem. Att hon hade vuxit upp i ett medelklasshem har gjort att hon fått tillgång till ett kulturellt kapital som gör att hon vet vilka vägar hon kunde ta för att ta sig fram i det svenska samhället.

Emma citat visar hur hennes kulturella identitet som svensk, men även som medelklass gav henne vissa fördelar i det svenska samhället. Men det fanns också kvinnor som uppmärksammade att de, som av andra uppfattas som ”svenskar”, hade vissa fördelar, inte minst på arbetsmarknaden eftersom de inte riskerade att bli diskriminerande på grund av utländsk bakgrund när de till exempel söker jobb. En del av kvinnorna beskrev dessa fördelar på ett ganska oreflekterat sätt, att det var bra för dem att de hade vissa fördelar. Andra påpekade att de kände sig upprörda över att de skulle ha det lättare än andra bara för att de såg svenska ut. Ida formulerade sig på följande sätt: ”Alltså det är ju bra för mig men diskrimineringen på arbetsmarknaden gör mig jätteförbannad”. En annan sak som några av kvinnorna tog upp i intervjuerna var de vardagliga fördelar som de hade som vita svenskar, som att inte behöva stoppas i tullen:

Alva: Sen tror jag att man har fördelar av det i liksom tullen. Alltså man blir inte stoppad i tullen för att man ser så himla, såhär (skratt) svensk och präktig ut. Nej men vissa gånger då man haft fördel av det. Likaså har jag tänkt på hur många gånger jag blivit förbivinkad i poliskontroller. Att det liksom, när det står en poliskontroll liksom så bara. Det är så många gånger som jag bara blivit framvinkad så jag så här ska ni inte stoppa mig nångång. Det är väl också kanske. Kanske liksom en fördel liksom. Jag vet inte.

Alva kopplar i detta citat samman de privilegier som hon har i det svenska samhället med hennes utseende, att hon ”ser så svensk ut”. Att ha en vit kropp gör det möjligt att konstrueras som ”svensk” vilket ger tillgång till en rad vardagliga privilegier, som att slippa bli stoppad i tullen eller i poliskontroller (jfr McIntosh, 2004). Detta sätter emellertid inte bara fokus

på de privilegier som den vita kroppen ger på ett nationellt plan. En vit kropp ger också fördelar även globalt då den gör det möjligt att kunna passera tullkontroller i stort sätt i vilket land som helst (Lundström, 2010; Mattsson, 2005:144). Därför blir alltså vithet inte något som endast garanterar att bli sedd som "svensk" utan den vita positionen kan också ha betydelse utanför Sveriges gränser.

Sammanfattning

Kapitlet har undersökt hur kvinnorna i studien konstruerade svenskhet och positionerade sig i förhållande till den svenska nationella identiteten. Kvinnorna beskrev sin nationella identitet som självklar vilket hängde samman med att deras identitet sällan eller aldrig markerades eller ifrågasattes. Ofta definierade kvinnorna sin svenska identitet genom att använda diskurser om Sverige som land eller om hur "svenskar" är. Dessa diskurser använde de dock sällan på ett passivt sätt, snarare har kapitlet kunnat visa hur kvinnorna ofta förhöll sig till den svenska nationella identiteten på ett komplext och ambivalent sätt. Flera av kvinnorna undvek i intervjuerna att beskriva sig som svenska och även de som identifierade sig som svenska markerade ett visst avstånd till den, eller med andra ord disidentifierade sig från den svenska identiteten. Framförallt var denna disidentifikation från den svenska identiteten ett sätt att undvika att förknippas med de mindre fördelaktiga egenskaper som tillskrevs "den typiske svensken". Kvinnorna markerade även ett avstånd ifrån den svenska identiteten på grund av den exkluderande betydelse som begreppet "svensk" fått. Med andra ord kunde kvinnorna kulturellt disidentifiera sig med den svenska nationella identiteten men också i vissa fall disidentifiera sig med den svenska identiteten som en strukturell position. Kvinnorna tog emellertid sällan helt och hållet avstånd från den svenska identiteten. Det handlade snarare om att markera ett tillräckligt avstånd från den nationella identiteten men samtidigt inte alltför långt ifrån den. Det ska också nämnas att oavsett hur denna grupp kvinnor själva uppfattade sig kommer de antagligen att ändå att uppfattas som svenska av omgivningen. Att markera ett visst avstånd utan att riskera att få sin svenskhet ifrågasatt kan därför ses som ett privilegium för denna grupp kvinnor.

I detta kapitel har jag synliggjort hur konstruktioner av svenskhet uttrycktes rumsligt. Det var ofta genom berättelser om det egna bostadsområdet som kvinnorna definierade det typiskt svenska och var gränserna för den svenska gemenskapen gick. I följande två kapitel kommer jag att fördjupa analysen kring bostadsområdets betydelse för att konstruera sig själv och andra.

KAPITEL 5

”Jag vill gärna bo i ett blandat område” Identitetsskapande i den segregerade staden

I föregående kapitel visade jag hur kvinnorna konstruerade sig själva och andra i förhållande till den svenska identiteten. Sättet på vilket kvinnorna beskrev sin nationella identitet men även ”de andra” uttrycktes ofta genom beskrivningar av det egna bostadsområdet. Det som kommer att stå i fokus i följande två kapitel är hur kvinnorna genom diskurser om det egna området konstruerade sig själva och andra i förhållande till etnicitet, ”ras” och klass. I det första av dessa två kapitel riktas intresset mot hur kvinnorna talade om sitt eget bostadsområde.

En viktig utgångspunkt i följande kapitel är att plats och identitet hör nära samman. Sättet som människor talar om en plats har betydelse för hur människor upprätthåller sin identitet. Som John Dixon och Kevin Durrheim (2000) skriver handlar frågor kring ”vem man är” också ofta om ”var man är”. I detta kapitel kommer jag att undersöka hur kvinnorna beskrev den plats de tillbringade den största delen av sin tid, det vill säga det egna bostadsområdet, och hur beskrivningar av bostadsområdet hängde ihop med sättet som kvinnorna konstruerade sig själva.

Fokus i detta kapitel är hur kvinnorna beskrev sitt eget bostadsområde. Ett bostadsområde beskrivs sällan på ett enda sätt av de boende i området, istället tenderar människor att tala om bostadsområden på ett dynamiskt och flexibelt sätt. Back (1996:30) framhåller att det ofta finns konkurrerande diskurser som används för att beskriva ett bostadsområde. Han menar att människors sätt att tala om sitt område ger upphov till olika *områdesdiskurser*, det vill säga diskurser om området som byggs upp av specifika teman vilka ger bostadsområdet mening (ibid.). Att ett och samma bostadsområde kan konstrueras på en mängd olika sätt beror på att bostadsområden, liksom andra platser, är kopplade till en mängd olika associationer eller meningar. Då människor talar om sitt bostadsområde kan de välja en viss aspekt för att beskriva området (Benwell & Stokoe, 2006:218; Taylor, 2010:10). Det sätt som ett bostadsområde beskrivs beror på vad denna konstruktion av området syftar till. Därför kan beskrivningar av området variera mellan olika personer men också beroende på vad som i en viss kontext är gynnsamt att lyfta fram eller vilka identitetskonstruktioner som olika diskurser om bostadsområdet möjliggör (Dixon & Durrheim, 2004).

De områden som kvinnorna i studien bodde i, det vill säga Gräsbacken och Björkby, representerade två mycket olika delar av den segregerade staden och bar på olika mening och betydelser som kvinnorna kunde an-

vända för att tala om bostadsområdet. Eftersom dessa områden var så olika kan man tänka sig att de erbjuder olika resurser för att kunna tala om områdena. Så hur beskrev kvinnorna sitt bostadsområde? Och vilka identitetspositioner möjliggjordes respektive försvårades av dessa beskrivningar av området?

Gräsbacken

Gräsbacken beskrevs av kvinnorna som ett lugnt och tryggt bostadsområde med närhet till såväl grönområden som till centrum. Kvinnorna uppskattade att staden fanns inom promenadavstånd samtidigt som bostadsområdet erbjöd möjligheter att kunna ta sig till skog och parker. En annan sak som kvinnorna påpekade var positivt med att bo i området var att det var så barnvänligt:

M: Ja, hur tycker du det är att vara mamma i det här området?

Ulrika: Det är ju väldigt bra, verkligen. Jättebra. Dels bor det ju väldigt mycket barn här. Bara på vår gård finns det ju massor med barn och alla är ungefär lika gamla och... Det finns mycket dagis, sen har ju inte Kalle börjat på dagis men vi har tittat på dagis och många dagis verkar bra... Och det är ju lugnt och det finns ju jättemycket parker. Så att nu när dom är större kan dom vara ute och leka och när dom var små så var det bra att gå promenader, så här barnvagnspromenader. Att det liksom är lugnt och det finns skogen häruppe och sånt. Så att jag tycker det är bra. Och så känns det ju lugnt och sådär. Tryggt för barn.

Ulrika hade bott i bostadsområdet redan innan hon fick barn men berättade att hon börjat uppskatta området än mer efter att hon blev mamma. Sedan hon fått barn hade hon fått ett nytt umgänge genom att barnen lekte tillsammans och föräldrarna därigenom börjat prata med varandra och så småningom börjat umgås. Att kvinnorna förändrat sin relation till området efter att de fått barn påpekade flera av kvinnorna. Åsa berättar i följande citat hur hon började upptäcka helt andra platser i området efter att hon fick sin son:

Åsa: Jag bodde precis på gränsen, och jag hade väl aldrig riktigt registrerat vad jag tillhörde för område men det blev ju liksom Gräsbacken i och med öppna förskolan och alla dom här mammorna. Och jag upptäckte helt plötsligt storskogen och vilken fin natur det var, vilka fantastiska miljöer och mysigt det var. Och hur nära det var till stan och... Bara dom här gångstråken som jag gick varje dag med barnvagnen. Jag tror inte att jag hade...jag tror jag började tycka mer om min stad och min närmiljö.

M: För du kom liksom närmare?

Åsa: Ja man var ju i det. Innan hade man ju bara, ja gått till affären eller var man nu skulle nåstans.

Bostadsområdets homogenitet som ett problem

Flera av kvinnorna framhöll att Gräsbacken var ett blandat område eftersom området bestod av olika boendeformer, det vill säga lägenheter, radhus och villor men även eftersom det fanns en åldersmässig spridning bland de boende i området. Emellertid påpekade flera av kvinnorna att området inte var lika blandat när det kom till de boendes klass- eller etniska bakgrund. Den mest dominerande diskurs som kvinnorna använde när de talade om Gräsbacken var att området var "segregerat", vilket i detta fall avsåg att befolkningen var homogen eftersom de flesta som bodde i området beskrevs som "svenskar" och medelklass. Maria beskrev till exempel Gräsbacken som "segregerat på det andra hållet". Detta knyter an till att segregation tenderar att förknippas med områden där det bor många med utländsk bakgrund och inte ett område där majoriteten av de boende har svensk medelklassbakgrund.

Att bostadsområdet var så klassmässigt och etniskt homogent kunde förstås på olika sätt. Det vanligaste sättet att förhålla sig till områdets homogenitet var att beskriva det som ett problem, framförallt eftersom det innebar att deras barn växte upp tillsammans med barn med liknande bakgrund som de själva och att möten med personer med en annan bakgrund var relativt begränsade. Emma som hade flyttat till Gräsbacken för ett år sedan berättade att hon helst hade velat flytta till ett område som bestod av blandade boendeformer men också där det fanns en blandad befolkning. Efter att ha bott i Gräsbacken ett tag insåg hon dock att Gräsbacken inte var så blandat som hon föreställt sig innan hon flyttat dit.

Emma: Men...vi valde att bo i Gräsbacken för jag ville bo i ett område där det var både lägenhetshus och egna hemshus, ska man säga villor. Och gärna både hyresrätter och bostadsrätter. Jag vill gärna bo i ett blandat område. Jag tycker det blir positivt. Och nu är det inte så blandat i Gräsbacken har jag förstått nu, men området...

M: Hur menar du där, kan du utveckla det lite? (skratt)

Emma: (Skratt) Alltså det har jag alltid tänkt mig att det är positivt att bo i ett område där det finns, där det bor inte bara akademiker och inte bara folk med, inte bara folk med...jag vill att det ska va folk med blandad utbildning och bakgrund och det finns ju nästan inga såna områden. Det har jag upptäckt nu. Jag vet att Gräsbacken anses vara ett område där alla akademiker bor, och det är ju så också. Det har jag förstått sen vi flyttade hit. /.../ Men sen...jag tänker, jag har nog inte tänkt så mycket om vilka typer

av människor som skulle bo i dom här husen. Och där har jag väl haft lite blandade känslor om där vi bor.

M: Ja kan du berätta lite?

Emma: Eh...eh jag tycker att det bor ganska mycket samma sorts människor. I vårt hus bor det bara akademiker. Ja det bor en tjej som jobbar på affär annars är det bara doktorander och professorer. Och jag tycker det kan bli lite... det kan kännas lite elitistiskt liksom. Jag gillar inte, nu är jag ju själv akademiker men dom som bor i vårt hus som /.../ inte är akademiker. Jag märker att dom känner att dom måste försvara sig ibland mot oss andra och jag gillar inte det. Jag skulle hellre bo i ett hus där det är jobbar med allt möjligt och att man inte blir helt utpekad som akademiker bara för att man bor i det här området liksom.

Som ett exempel på att bostadsområdet domineras av personer med akademisk bakgrund nämnde Emma ett föreningsmöte i bostadsgästföreningen där en av hennes grannar som inte hade akademisk utbildning hade känt sig påhoppad av de andra grannarna för att mötesprotokollet hon hade skrivit inte var tillräckligt välskrivet. Emma berättade hur händelsen hade utvecklats till en "jättejobbig konflikt", hennes granne hade ringt på hos grannarna och påpekat att 'alla har faktiskt inte samma utbildning'. Emma beskrev denna incident som "typisk" för Gräsbacken och de människor som bor här:

Emma: Det är så himla fint där allting där vi bor. Och på öppna förskolan där Fredrik går med Moa där är det bara doktorander som går och studenter, eller liksom akademiker, folk från högutbildade....

M: Just det.

Emma: Samtidigt är alla våra kompisar är ju så också. Så det är ju kanske lite höga krav av mig att ställa, att jag ska ha en massa folk runt mig som är annorlunda än jag bara för att jag vill ha det lite...

M: Ja precis. Är det för dig eller är det för att du känner att Moa ska också möta liksom?

Emma: Det känner jag ju väldigt mycket att det skulle vara bra för henne. Det här har vart för min egen skull för hon har vart så liten.

M: Ja just det precis.

Emma: Men nu när hon blir större så börjar jag tycka att, att...att jag skulle vilja ha henne på ett ställe där hon fick möta folk vars föräldrar har lite olika jobb och som har olika kulturell bakgrund. /.../ Så...ja jag tycker det är jätte viktigt för barnets skull, för Moas skull, att hon får se att vi inte bara lever i vår lilla bubbla. Och det kanske blir svårt i det området vi bor i nu.

M: Ja

Emma: Kan jag tänka. Därför att dom flestas liv ser ungefär lika dana ut. Men jag får väl försöka, om vi bor kvar, vi vet ju inte om vi bor kvar kompensera på annat sätt, genom att resa mycket eller...jag vet inte.

För Emma tycks det vara viktigt att bo i ett socialt och kulturellt blandat bostadsområde. Ett blandat område konstrueras som ett mer intressant område för henne själv men också för hennes dotter som genom att möta människor med olika bakgrund kan berikas som människa och få en större förståelse för hur världen ser ut. Emellertid uppmärksammar Emma att det bostadsområde hon valt att bosätta sig i, Gräsbacken, är långt ifrån den kulturellt och socialt blandade miljö som hon egentligen önskat sig för sig och sitt barn. Gräsbacken beskrivs som ett område som både är starkt homogent vad gäller de boendes klassbakgrund men även hur det finns starka medelklassnormer som påverkar interaktionen i bostadsområdet (som i exemplet med händelsen i bostadsrättsföreningen).

Ett sätt att förstå vad som händer när Emma talar om sitt bostadsområde är att se vilken konsekvens konstruktionen av området får för hennes identitetsskapande. Att bo i ett kulturellt och socialt blandat område ligger i linje med en åtråvärd identitetsposition, att vara öppen och tolerant och se kulturella skillnader som positivt och berikande. Denna identitet blir emellertid svår för Emma att upprätthålla när hon beskriver det område hon valt att bo i, Gräsbacken, som är så "segregerat". Bostadsområdets homogenitet blir med andra ord något som riskerar att äventyra denna identitet som öppen och tolerant (jfr Potter, 1996:110). Emellertid kan hon genom att visa att hon är medveten om det problematiska med att bo i Gräsbacken delvis återupprätta en identitet som öppen, tolerant och politiskt medveten. Emma framhåller bland annat att det är viktigt att hon kommer att visa sin dotter något annat än denna homogena miljö, eller som hon uttrycker det, att de inte bara lever i en "liten bubbla". Detta visar att hon är beredd att göra andra saker för att kompensera för att området hon bor i är homogent. Att Emma tar avstånd ifrån områdets homogenitet för att göra anspråk på en mer positiv identitetsposition betyder dock inte att hon hittar ett bekvämt sätt att tala om sig själv och det egna bostadsområdet. Det finns också, vilket kommer att utvecklas nedan, ett ifrågasättande av varför hon valt att bo i ett område som Gräsbacken.

Segregation – "både bra och dåligt"

Samtidigt som Emma framhöll att bostadsområdets homogenitet var ett problem påpekar hon att det är dubbelt att låta sin dotter växa upp i Gräsbacken:

Emma: Det är ett lugnt och bra område och det man helst av allt vill är att hon ska va trygg ändå.

M: Ja visst.

Emma: Fast det är dubbelt. Rent intellektuellt kan jag ändå tycka att nej jag vill att hon ska uppleva en mer komplex värld än den som finns i Gräsbacken kanske. Hellre ett område där det finns mer olika sorters människor och...inte samma sorts människor. Å ena sidan. Å andra sidan är det bra med tryggheten som vi får av att det ser ut som det gör.

Emma betonar att hon vill förmedla en mer komplex värld än den som hennes barn kommer att kunna uppleva i Gräsbacken men poängterar samtidigt att det är bra med den trygghet som det innebär att området är så påtagligt homogent. Även Ulrika beskriver segregationsproblematiken som något dubbelt, eftersom det både var ett problem för hennes sons uppväxt men också något som kunde bidra till en lugn och trygg boendemiljö:

M: Har du tänkt nånting på, tror du att det är bra för honom att växa upp i det här området? Känns det som ett bra område?

Ulrika: Ja det känns som ett bra område. Sen är väl det lite risken att det blir samma sak som när jag var barn så växte jag upp i ett jättefint och lugnt område och gick på samma område från ettan till nian. Där gick det inga invandrare. Alla barn bodde i villa nästan om dom som inte bodde i villa bodde i jättefin lägenhet ungefär. Det blir väldigt sådär att man inte kommer så jättemycket i kontakt med kanske andra typer av barn.

M: Just det.

Ulrika: Det fanns ett annorlunda barn som jag försökte i alla fall leka med. Så att det kan väl på ett sätt va lite dumt att samtidigt som man kanske tycker att det är lugnt och tryggt som förälder så är det väl lite knasigt att det blir väldigt sådär segregerat så.

M: Ja ja.

Ulrika: Det tror jag att min mamma också tyckte men det där är ju svårt för samtidigt vill man ju, jag vill ju inte bo i Björkby bara för att han ska träffa andra barn (skratt). Så att jag tror det är både bra och dåligt.

I likhet med det bostadsområde som Ulrika själv växte upp i beskrev hon Gräsbacken som ett klassmässigt och etniskt uppdelat område där man sällan stötte på någon med utländsk bakgrund. Ulrika berättade att hennes uppväxt i ett etniskt homogent medelklassområde hade gjort henne mer avvaktande för människor med olika bakgrund och trodde att det skulle kunna påverka hennes son på ett liknande sätt om de bodde kvar i Gräs-

backen. Bostadsområdets homogenitet (som en konsekvens av dess plats i den segregerade staden) framställs här som ett problem eftersom möjligheten för hennes son att träffa barn med annan bakgrund var ytterst begränsad. Samtidigt påpekar hon i likhet med Emma att områdets homogenitet också kunde vara bra eftersom det gjorde området till ett mer lugnt och tryggt område. Segregationsproblematiken beskrevs alltså som både ”bra och dålig”. Bra eftersom det antogs leda till att Gräsbacken blev en trygg och säker miljö och dålig eftersom områdets homogenitet gjorde att deras barn inte fick möjlighet att möta barn med annan bakgrund.

Att kvinnorna diskuterade segregation i positiva termer måste förstas utifrån kvinnornas position i den segregerade staden. Kvinnorna hade de ekonomiska resurser som krävdes för att välja ett område som de själva trodde var en trygg och bra miljö (och slapp därmed de negativa konsekvenserna av stadens segregation).³⁹ Denna privilegierade position var dock något som de själva reflekterade kring i intervjuerna. Det framgår i Emmas citat nedan:

Emma: /.../ Det är säkert många som skulle vilja flytta till Gräsbacken som inte har råd.

M: Nej precis.

Emma: Det är precis som innerstan i Stockholm. Och det är ju därför det blir så här. Och samtidigt så bidrar ju vi till det genom att köpa den där dyra lägenheten och flytta dit. Men att vi inte valde att flytta till Björkby, det kan man ju fråga sig. Vi skulle ju absolut haft råd att flytta dit, varför gjorde vi inte det? Ja, men det beror ju ändå på nån sorts underliggande, det här med att det är här vi borde bo på nåt sätt.

M: Ja precis.

Emma: Det är ju helt sjukt. Man kan ju säga hur mycket man vill att man är så medveten om integration och segregering och man inte vill vara en del av det. Men så är man del av det i alla fall.

Det som Emma diskuterar i detta avsnitt är framförallt två saker. För det första problematiserar hon sin privilegierade position, att hon som har ekonomiska resurser valde att flytta till Gräsbacken vilket i förlängningen kan bidra till att förstärka boendesegregationen. Trots att hon själv gärna vill se sig som liberal och politiskt medveten som inte har något att göra med segregation uppmärksammar hon här att hon blir en oundviklig del av

³⁹ Detta anknyter till forskning om grannskapseffekter som tyder på att vissa blir ”förlorare” medan andra ”vinnare” det vill säga drar nytta av frånvaron av de problem som finns i ekonomiskt svagare områden (Andersson, 2007:132).

segregationsprocesser genom att flytta till ett område som Gräsbacken. Det framstår som att Emma genom att tala om att hon hade de ekonomiska möjligheterna att flytta till ett högstatusområde också kommer in på vilken position hon som ”svensk” och medelklass har i det svenska samhället. Den privilegierade svenska positionen, som här samverkar med hennes medelklassposition, som i många intervjuer förblev en outtalad och osynlig position fördes här upp till ytan och diskuterades. På det sättet blev alltså uppmärksammandet av hennes egen roll i att reproducera stadens segregation också ett sätt att indirekt tala om att hon hade en privilegierad position i det svenska samhället.

För det andra resonerar hon kring hur det kommer sig att hon valde att flytta till just Gräsbacken när hon mycket väl hade haft möjlighet att flytta till Björkby. Det var naturligt att bosätta sig i Gräsbacken men näst intill otänkbart att flytta till ett område som Björkby. Emma beskriver det själv som något ”underliggande”, att hon kände att hon borde bo i ett område som Gräsbacken. Det underliggande som Emma pekar på här kan förstås utifrån begreppet habitus. Habitus handlar om att människor ärver vissa sätt att se på världen eller handla genom att växa upp eller befinna sig i ett visst klassbundet sammanhang. Dessa förhållningssätt förkroppsligas sedan hos individen, det vill säga blir de en del av den egna personen och påverkar personens värderingar, livsstil och smak (Broady, 1996:41). Emmas sätt att se på vilka områden som hon uppfattar som attraktiva är kopplat till hennes habitus (jfr Bridge, 2001). Det är de värderingar och förhållningssätt som hon tillägnat sig genom att växa upp och vistas i ett medelklasshem som gör att det framstår som näst intill förutbestämt att flytta till ett område som Gräsbacken. Att flytta till Gräsbacken kan alltså ses som ett led i att reproducera en klassidentitet, vilket anknyter till att människor tenderar att flytta till ett område som på något sätt kan avspegla en viss identitetsposition (Taylor, 2010:11).

Segregerat och tryggt

Gräsbackens homogenitet kunde alltså både beskrivas som ett problem men också som något som gjorde området lugnt och tryggt. Den andra områdesdiskurs som kunde identifieras var att Gräsbackens homogenitet beskrevs i positiva termer. Maria som hade bott länge i Gräsbacken även innan hon fått barn beskrev också hon området som ”segregerat”. Hon påpekade att det givetvis var problematiskt att det bodde så få människor med annan etnisk- eller klassbakgrund men framhöll samtidigt att det var just frånvaron av människor med utländsk bakgrund som gjorde bostadsområdet lugnt och tryggt. Framförallt kopplade hon detta till hennes barns

uppväxt och förklarade det med att ”alla vill att deras barn ska växa upp i en lugn och trygg miljö”.⁴⁰

Redan ovan framkom i Emmas och Ulrikas sätt att resonera att det fanns en dubbelhet i hur kvinnorna förhöll sig till att det stora flertalet av de boende i området hade liknande bakgrund som de själva. I intervjun med Maria blev emellertid diskursen om Gräsbackens homogenitet som något positivt än mer framträdande. Frånvaron av människor med utländsk bakgrund, som kan ses som en konsekvens av områdets plats i den segregerade staden, beskrevs som något som leder till att bostadsområdet blev lugnt och tryggt för hennes barn att växa upp i. Ett socialt och etniskt homogent område antas alltså vara en garanti för en lugn och trygg uppväxtmiljö.⁴¹ Det här sättet att resonera kan härröras till konstruktionen av det ideala bostadsområdet som ett homogent, integrerat och slutet område (Ahmed, 2000:26). Denna konstruktion av bostadsområden utgår ifrån att de som uppfattas som ”de andra” är ett potentiellt hot som måste hållas på avstånd för att inte påverka de boendes moral och välmående. Framförallt kan det ses som kopplat till bilden av förorten som förknippas med problem och problematiska människor (Pred (2000:127), som alltså Gräsbacken konstrueras som fri ifrån.

Det var dock inte helt okontroversiellt för Maria att framhålla bostadsområdets segregation som något positivt. Bland annat nyanserade hon sitt uttalande genom att påpeka att områdets segregation också är ett problem eftersom det gör det svårt att träffa människor med annan bakgrund. Som jag argumenterade för tidigare blev konstruktionen av bostadsområdet nära knutet till sättet som kvinnorna framställde sig själva. Att tala områdets segregation på ett positivt sätt (genom att det antas leda till en trygg och bra miljö för hennes barn) riskerar att få henne att uppfattas på ett icke-fördelaktigt sätt, som en person som skulle ha något emot personer med annan bakgrund. Emellertid kan Maria rättfärdiga sitt sätt att resonera genom att hänvisa till att ”alla” vill att deras barn ska ha en trygg och lugn uppväxtmiljö. Detta argument gör det möjligt att minska det egna ansvaret eftersom hon har samma uppfattning som ”alla andra” (jfr Potter & Wetherell, 1987:47).

⁴⁰ Maria ville inte att intervjun spelades in, därför har hennes resonemang endast återgetts i referat.

⁴¹ Mikael Palme (1992:12) visade i en studie om en grupp ungdomar i en privilegierad stockholmsförort hur områdets homogenitet, i likhet med hur Maria resonerar här, automatiskt sågs som något som gjorde området tryggt och säkert. Emellertid betonade han framförallt klassdimensionen men i min studie framkom alltså att bostadsområdets etniska homogenitet uppfattades som en garanti för områdets trygghet.

Gräsbacken som kulturellt blandat

Som redan framkommit beskrevs Gräsbacken som ett ”segregerat bostadsområde”, vilket syftade på att det främst bodde människor med svensk medelklassbakgrund i området. Det var emellertid inte alla kvinnor som höll med om att bostadsområdet var klassmässigt och etniskt homogent. Det fanns en konkurrerande områdesdiskurs som handlade om att Gräsbacken istället var ett mångkulturellt område. I följande citat beskriver Åsa Gräsbacken som såväl etniskt som socialt blandat:

M: Nej jag tänkte mer också att det här området eller Gräsbacken som vi pratar om, det är ganska homogent, det är etniskt homogent, har det haft nån betydelse tror du för... // Har det påverkat barnen på nåt sätt tror du? Att det är ett väldigt, att det är ett homogent område?

Åsa: Jag tror de är lite för små en så länge för att ha blivit påverkade

M: Ja, precis.

Åsa: Men jag tror att det mycket väl.. men det är inte så homogen ändå.

M: Nä du tycker inte det?

Åsa: Jag tycker att det är... Man kan tro att det är, på ytan är det ett väldigt homogent område. Men min upplevelse är att det är mindre homogent än vad man tror.

M: Hm hm.

Åsa: Det finns...allt från studenter med utländsk bakgrund...

M: Ja ja.

Åsa: men också dom har bildat grupperingar. Det finns många som kanske lever i äktenskap eller förhållanden där man möts från olika kulturer. Det är inte så ovanligt.

M: Nej, det är det inte.

Åsa: Och sen, det är kanske...Och så kan man tro att det är ett område där alla kommer från högutbildade förhållanden och så. Och det är, i alla fall de man träffar på Gräsbackens öppna förskola och sådär. Jag har inte upplevt att det är så.

M: Nej nej nej.

Åsa: Så jag tror att det är mindre homogent än vad man kan förledas att tro.

M: Ja, precis. Att det ändå finns en viss blandning?

Åsa: Ja.

M: Även i det området. Ja.

Åsa: Och jag, alltså jag tror att det bara är positivt. Att det blir influenser från olika håll.

Åsa invänder här mot min beskrivning av bostadsområdet som ett "svenskt" medelklassområde och påpekar att området inte är så homogent som man kan tro. Hon beskriver Gräsbacken som en stadsdel där det bor människor med olika bakgrund och hur det också uppstår spontana möten i vardagen mellan människor med olika bakgrund. Denna skildring av området visar att diskursen om Gräsbacken som segregat inte var den enda tillgängliga diskurs som kvinnorna kunde använda när de talade om bostadsområdet. Att Åsa, i kontrast till andra kvinnor, konstruerade bostadsområdet som kulturellt blandat kan förstås i förhållande till vad beskrivningen av bostadsområdet syftar till och vilka identitetspositioner som denna diskurs om bostadsområdet möjliggör. Beskrivningen av området som blandat gör det möjligt för Åsa att visa på att det område hon bor i är en plats som i enlighet med vad hon önskar sig för sig och sitt barn är ett område där det bor människor med olika bakgrund. Detta sätt att tala om området bidrar också till att upprätthålla en viss identitetsposition. Precis som för kvinnorna ovan blir talet om bostadsområdet ett sätt att framhålla sig själv som en öppen och tolerant men i motsats till dessa kvinnor görs detta istället genom att hävda att området är blandat vilket överensstämmer med det eftersträvarvärda mångkulturella bostadsområdet.⁴² Skillnaden från övriga kvinnor var att de försökte upprätthålla denna identitet genom att problematisera att området var så påtagligt segregat medan Åsas sätt att upprätthålla denna identitet snarare handlade om att hävda att området faktiskt har en blandad befolkning. Detta visar alltså hur ett område kan konstrueras på en mängd olika sätt beroende på vad beskrivningen kan åstadkomma och framförallt vilka identitetspositioner som görs tillgängliga genom olika diskurser om bostadsområdet. För Åsa blir beskrivningen av området som kulturellt blandat ett sätt att framhålla sig själv på ett positivt sätt genom att visa att hon lever efter sina principer och valt att bosätta sig i ett mångkulturellt område.

⁴² Att betona att det egna bostadsområdet eller uppväxten är integrerad överensstämmer med andra studier om hur vita människor talar om sitt bostadsområde eller uppväxtmiljö. Frankenberg (1993:45) visade att kvinnorna i hennes studie ofta beskrev sin uppväxt som integrerad, att de hade haft nära relationer med människor med olika hudfärg. Enligt Frankenberg var emellertid kvinnornas liv "kvasi-integrerade", det vill säga att deras uppväxt hade varit till synes integrerade men att det trots allt inte var helt igenom integrerade miljöer eftersom såväl vänskap och grannskapet på olika sätt var uppdelat utifrån "ras" och klass (ibid.:65).

Björkby

Björkby, som till skillnad från Gräsbacken var ett betydligt mer kulturellt och socialt blandat område beskrevs av kvinnorna som trevligt, barnvänligt och tryggt. Bland annat berättade kvinnorna att närheten till naturen var en av många saker som var positivt med att bo i området. De framhöll också att området hade bra aktiviteter för barn vilket Björkbys öppna förskola var ett exempel på. En annan fördel som flera av kvinnorna pekade på var att villaområdet, där de flesta av de intervjuade kvinnorna bodde, var nybyggt och därför gjorde människor mer intresserade av att umgås med varandra. Sanna uttryckte det på följande sätt: ”Det är så extremt lätt när alla kommer in nya. Alla är öppna för, alla har samma behov av att lära känna nya”. Att det var lätt att lära känna varandra berodde enligt kvinnorna också på att det bodde många andra familjer som i likhet med dem själva hade små barn:

M: Kan du berätta om hur det är att vara mamma i det här området?

Katarina: Eh...jag tycker det är väldigt bra och det var nog därför vi flyttade hit. Just för att det kändes barnvänligt, att det bor mycket barnfamiljer och det finns mycket...ja det finns mycket förskolor och skolor och lekplatser och allting. Men framförallt att det bor så mycket barn och barnen får kompisar och man får själv kontakter och dom kan gå ut och leka och så där.

Emellertid var beskrivningen av området som barnvänligt, trevligt och tryggt ofta en skildring av deras egen del av området, det vill säga villaområdet (se kapitel 6). Det var vanligt att kvinnorna började beskriva villaområdet när jag bad dem berätta om sitt område. Kvinnorna lät därmed villaområdet tala för hela området medan hyreshusområdet blev mer eller mindre osynlig i denna beskrivning av bostadsområdet.

”Hjälp jag kan inte bo i Björkby”

Bostadsområdet framställdes som jag visat ovan ofta i positiva termer. Denna positiva beskrivning skiljde sig emellertid ofta radikalt ifrån hur de betraktat området innan de flyttat dit. Flera av kvinnorna berättade att de, innan de flyttat dit, sett Björkby som ett ”problemområde” som de inte hade haft en tanke på att flytta till. Att de ändå bosatt sig i området beskrevs av flera av kvinnorna som en slump. Efter att de åkt ut och tittat på området hade de ändrat sin uppfattning om området och bestämt sig för att flytta dit. Så här berättar Rebecka hur det kom sig att hon och hennes familj flyttade till Björkby:

M: Och hur kom det sig att ni flyttade just hit?

Rebecka: ...Det var en ren tillfällighet, vi hade nog inte tänkt att bo alls här. Vi skulle nog, när vi skulle flytta så hade vi tänkt att vi vill ha nåt nyproducerat. Men det får ju bli in mot stan så där. Och så var vi bara ute och åkte runt och så fick vi syn på att det här var ju faktiskt ett bostadsområde, här kanske vi kan bo. /.../ Och så blev det bara, vi bestämde oss pang på.

M: Men ni hade först inte en tanke på att ni skulle flytta till det här området?

Rebecka: Först inte en tanke på att flytta alls.

M: Nej okej hm

Rebecka: Det skulle vi göra när vårt barn var kanske två år. Och sen så var vi härute och dom här husen bara dök upp och vi såg, kommer den här chansen tillbaks att få det här. Så då slog vi till, på en halv månad, bestämde vi oss. Sen var jag jättenervös för man kunde ju inte flytta in då för det var ju nästan ett år innan och man åkte ut och kikade och gud vad har man gett sig in på, Björkby, hjälp och man visste ju inte när man kom hit med bilen hur långt bygget hade kommit, då får man ju ingen uppfattning om hur området i sig är.

M: Nä.

Rebecka: Så då var jag livrädd och tänkte vi man kan ju alltid sälja faktiskt.

M: Hur tänkte du då, varför trodde du att du inte skulle trivas? Eller varför var du rädd för det?

Rebecka: Nej men då hade jag ju den här bilden av Björkby. Hjälp jag kan inte bo i Björkby, kriminellt område. Man måste ha larm. Fast det har vi nu, det har nästan alla som bor här har huslarm.

Även Katarina beskrev det som att det hade varit helt otänkbart att flytta till Björkby innan hon flyttat dit:

M: Om du beskriver Björkby väldigt kort, vad är det för område?

Katarina: Ja (skratt) Det är ju två, jag ser ju två olika liksom delar. Den här första bilden som man hade innan vi bodde här, det var ju att Björkby var ett ställe jag absolut inte skulle vilja bo. Men sen när vi väl åkte ut hit och tittade och just på den här lite nybyggda delen där det finns mycket nybyggda villor, radhus så känns, så ser jag det som ett väldigt barnvänligt område.

Den föreställning som kvinnorna hade haft innan de flyttade till området anknyter till att Björkby var ett stigmatiserat bostadsområde. Björkby var ett område som i likhet med andra liknande områden, kommit att bli starkt förknippade med negativa egenskaper, som sociala problem, kriminalitet och allmän nedslitning framförallt som en följd av medias ständiga nega-

tiva fokus på dessa områden (jfr Brune, 1998:9). Denna negativa rapportering om området hade i Rebeckas och Katarinas fall gjort att de inte haft en tanke på att flytta till Björkby som de hört så mycket negativt om. Björkby framstod som en närmast otänkbar plats att flytta till, som Katarina nämner var det en plats där hon ”absolut inte skulle vilja bo”. Efter att de tittat på området förändrades emellertid uppfattningen om området eftersom de fick en helt ny uppfattning om området (eller åtminstone Björkbys villaområde). Då var det istället bebyggelsen, nybyggda villor och radhus som kvinnorna hade fäst sig vid. Referensen till nybyggda villor kan ses som en kontrast till de grå betonghus som ”förorten” kommit att förknippas med (jfr Ericsson, 2000:64). Bostadsområdets fysiska miljö, nybyggda radhus gjorde att området istället framstod som ett typiskt medelklassområde långt ifrån den typiska bilden av förorten.

Att bo i ett stigmatiserat område

Föreställningen om Björkby som ett problemområde hade alltså haft betydelse för hur kvinnorna sett på att flytta till området men sedan de flyttat dit hade de fått en betydligt mer positiv inställning till området, som de nu alltså beskrev som barnvänligt och tryggt. Det betydde emellertid inte att den negativa bilden av området var helt frånvarande i kvinnornas beskrivningar av bostadsområdet. Tvärtom var konstruktionen av Björkby som ett problemområde ständigt närvarande när kvinnorna talade om området. Kvinnorna kunde ansluta sig till diskursen av området som en farlig plats (jfr Brune, 1998:9), vilket bland annat tog sig uttryck när de beskrev vilka platser som var trygga att vistas på i området (se kapitel 6).⁴³ Men kvinnorna uttryckte också ett motstånd mot den negativa bilden av området genom att nyansera denna förenklade bild. Kvinnorna var noga med att påpeka att de sociala problem som fanns i området inte hade med de boende i området att göra utan snarare handlade om den historiska utveckling som Björkby genomgått.

M: Men vad tror du att det är som skapar dom problemen som du hört om eller liksom?

Katarina: Jag tror att det var värre förut. När jag flyttade till stan. Det är snart tio år sen. Då tyckte jag man hörde mycket om Björkby, att det var mycket liksom...ja men typ av kriminalitet och olika gängbildningar och sånt här. Men...det blir ju sådär lätt i ett område där...ja vad ska man säga, där kanske inkomsterna inte är så höga. Och där det är mycket sociala pro-

⁴³ Den negativa bild som förmedlas av stigmatiserade områden påverkar såväl de som själva bor i området som de som bor i andra stadsdelar (se Molina, 1997:181).

blem och det är lättare att få lägenhet. Och alla de här sakerna. Men inte som nåt negativt utan bara som, det kan ju vara så.

Monica som hade bott i Björkby i mer än 15 år påpekade att området hade ett oförtjänt dåligt rykte vilket hon trodde berodde på hur människor som inte själva bodde i området betraktade Björkby. Hon medgav emellertid att det finns problem i området, framförallt som en följd av att socialtjänsten placerat ut personer med sociala problem i området. Bostadsområdets dåliga rykte hade dock kommit att förändras i och med att fler svenska medelklassfamiljer flyttat till området berättade Monica:

M: Tror du att Björkby är ett bra område för dina barn att växa upp i. Vi har kommit in på den frågan, men...

Monica: Ja som det ser ut idag. Och jag tror faktiskt att det blir bättre och bättre. Just det där att det flyttar in, det är blandat med folk och jag tror det är bra för ett område att ha det på det sättet. Men från början hade ju Björkby lite dåligt rykte och sådär.... Och jag vet inte, jag märkte aldrig av det egentligen. Vi har ju bott där i femton år. Men det kan ju vara så att det var lite mer bråkigt och sådär tidigare. Jag vet inte.

M: /.../ Vad har hänt liksom i området?

Monica: Ja det som har hänt är att dom har byggt så otroligt mycket och det har flyttat in mer svenskar till exempel. Och svenskarna, ja högutbildat folk så att det blivit den här blandningen.

”Jag bor i Rosenlund”

Den stigmatiserade bilden av området var något som kvinnorna ständigt påminnes om när de skulle berätta för andra var de bodde någonstans. Kvinnorna beskrev i intervjuerna hur de kände sig tvungna att förklara sig när människor frågade var de bodde någonstans. Det framgår bland annat i Rebeckas citat nedan:

Rebecka: Ja man har ju stenkoll. Och det är ju därför som folk reagerar när man säger att man bor i Björkby.

M: Ja (skratt).

Rebecka: Då måste man förklara sig, ”fast inte riktigt som Björkby bakom kyrkan, i villor sådär”.

Att skilja ut sin egen del av området från resten av Björkby blev ett sätt att undvika att förknippas med den allmänna uppfattningen av bostadsområdet. Rebecka särskiljer i citatet sin del av området från hyreshusområdet genom att peka på en geografisk skillnad, att hon bodde bakom kyrkan men även en skillnad baserad på ekonomisk status som hon markerade

genom att framhålla att hon bodde i villa. Särskiljandet från Björkby gjordes även genom att kvinnorna undvek att berätta för andra att de bodde i Björkby. Det fanns också kvinnor som brukade säga att de bodde i Rosenlund, ett namn som endast avsåg villaområdet, när andra frågade var de bodde någonstans. Cecilia berättar på följande sätt:

M: Men känns det, jag ska fråga dig, känns det som att du bor, hur identifierar du var du bor någonstans, bor du i Björkby eller är det mer att du känner du att du bor i Rosenlund?

Cecilia: Ja alltså nu menade jag Rosenlund.

M: Om folk frågar dig var du bor någonstans...

Cecilia: Då känner jag att jag bor i Rosenlund (skratt)

M: (skratt)

Cecilia: Fast det är ju mest för att folk har en väldigt sned bild av Björkby. Säger man Björkby då tror folk att vi bor i nåt ligistområde. Och det gör jag ju inte.

Rosenlund var ett relativt nytt namn på villaområdet som hade uppstått i och med byggandet av områdets villor och radhus i slutet på 1990- och början av 2000-talet. Rosenlund var ett namn som användes av bostadsbolag i försäljningen av bostäderna i området men som min studie visar var detta också ett namn som kvinnorna tagit till sig och använde för att tala om var de bodde någonstans. Kvinnornas identifikation med Rosenlund kan förstås som ett sätt att diskursivt förhålla sig till den stigmatiserade bilden som fanns om bostadsområdet Björkby och därmed slippa förklara eller försvara bostadsområdet, men även för att undvika att överhuvudtaget associeras med den negativa bild som fanns av bostadsområdet. Flera studier har visat att människor som bor i stigmatiserade områden ofta säger att de bor någon annanstans för att undvika att förknippas med den negativa bilden av området eller slippa förklara varför de valt att flytta dit. I Molinas (1997:208) studie om bostadsområdet Gottsunda i Uppsala framkom att hennes intervjupersoner undvek att berätta att de bodde i Gottsunda och istället valde att säga att de bodde i närliggande bostadsområden för att slippa omgivningens ifrågasättande (se även Hübinette & Hyltén Cavallius, 2014:34; Ristilampi, 1994:133). Det här sättet att hantera områdets stigmatisering kan ses som en konsekvens av medias negativa rapportering av dessa områden vilket inte bara tenderar att påverka hur människor ser på dessa områden utan även, vilket jag tidigare var inne på, också smittar av sig på hur människorna som bor i dessa områden (Pred, 2000:127). Det innebär alltså att det inte bara är området som ses

på ett negativt sätt utan också de boende i området som blir förknippade med samma negativa egenskaper. Kvinnorna i min studie kunde genom att undvika att identifiera sig med Björkby slippa förknippas med de problem som associerades med området men även undvika att förknippas med de som bodde där.

Kvinnornas disidentifikation med Björkby var emellertid inte bara ett sätt att undvika den negativa beteckningen som området kommit att få utan kan också ses som ett uttryck för den starka uppdelning som fanns i området (se kapitel 6). Det har påpekats att stigmatiseringen av bostadsområden tenderar att öka den interna uppdelningen i området eftersom solidariteten bland boende i området försämras när ett område får en negativ stämpel (Molina, 1997:208; Sernhede, 2004:116). Identifikationen med Rosenlund blev ett sätt att ringa in det egna området som annorlunda, inte bara när andra frågade dem var de bodde någonstans utan också utifrån vilket område de själva identifierade sig med. Rosenlund var alltså inget de endast använde i relation till andra, snarare var det något som skapade mening för dem själva. Det framgår till exempel när kvinnorna uppmanades att beskriva sitt bostadsområde och direkt började tala om den egna delen av området. Att säga att de bodde i Rosenlund blev ett sätt att särskilja sig själva från resten av bostadsområdet, för att visa att området men också de som bodde där var annorlunda den gängse uppfattningen av Björkby och dess befolkning (jfr Twigger-Ross & Uzzell, 1996:207). Rosenlund blev i kontrast till Björkby ett typiskt lugnt och ”svenskt” radhusområde långt ifrån det stigmatiserade Björkby som drog tankarna till brottslighet och sociala problem. Kvinnornas sätt att tala om var de bodde och inte bodde visar att det kan vara lika viktigt att disidentifiera som att identifiera sig med en plats, det är alltså genom att visa vilken plats som man inte tillhör som man markerar vem man är eller vill vara (jfr Rose (1995:92).

”Jag kan identifiera mig med Björkby”

Samtidigt som en del kvinnor tycktes vilja ringa in det egna området som något eget, fristående från Björkby, fanns det andra kvinnor, däribland Sanna som valde att säga att hon bodde i Björkby:

Sanna: Eh... nej men jag känner nog att jag kan identifiera mig med Björkby. Jag tycker inte att det känns, alltså frågar dom på jobbet vart jag bor så säger jag Björkby, alltså jag känner ändå mig trygg i bilden var jag bor liksom.

M: Ja just det.

Sanna: Ja jag behöver inte förklara nåt mer än så. Jag känner inte att det är nåt problem så. Det kanske...det kanske hade känts som ett problem om vi hade bott i en lägenhet på Björkbygatan. Då kanske jag hade haft svårt att säga att vi bor i Björkby. /.../

M: Ja just det.

Sanna: Ja men det kanske hade känts som att man hade fått förklara sig hela tiden varför man hade valt att bo där man gör. Men nu känns det inte som att jag måste förklara mig. Jag ser på det som ett område som...ja men ganska tryggt och barnvänligt och... så.

Sanna valde till skillnad från Cecilia att beskriva sig som Björkbybo. Det som tycktes vara viktigt för Sanna är att definiera Björkby på sitt eget sätt, hon ville göra motstånd mot den stigmatiserade bilden av Björkby som cirkulerar i media och bland boende i staden och var noga med att beskriva bostadsområdet som tryggt och barnvänligt. Det kan ses som ett sätt att försvara området från den orättvisa bild som det fått i media (jfr Sernhede, 2004:116). Hon nämner att hon hade behövt försvara sig om hon hade bott i hyreshusområdet men eftersom hon bor i villaområdet kan hon istället säga att hon bor i Björkby som hon förknippar med positiva kännetecknen såsom tryggt och barnvänligt. Det kan förstås som att Sanna, trots att hon väljer att identifiera sig med Björkby, ändå väljer att beskriva området utifrån de egenskaper som hon förknippar med hennes del av området. Samtidigt som hon alltså gjorde motstånd mot den stigmatiserade bilden av området definierade hon området utifrån sin egen del av området och upprätthöll därmed ändå Björkby som två separata områden. Det är alltså inte ett försvar för hela området utan fortfarande till viss del ett särskiljande av villaområdet från det övriga Björkby.

Det är bra att bo i ett blandat område

Björkby beskrevs som jag kunnat visa ofta som två olika bostadsområden, villaområdet och hyreshusområdet. Det innebär dock inte att bostadsområdet alltid konstruerades som två separata områden. Kvinnorna tenderade att tala om Björkby som ett område när de framhöll att det var positivt att bo i ett mångkulturellt bostadsområde. Då blev Björkby ett enda område som med sin kulturella mångfald kunde bidra med något positivt i deras egna liv men även i deras barns liv som redan i tidig ålder kunde få kontakt med människor med annan bakgrund och därigenom bli mer öppna och toleranta som vuxna (se kapitel 7). Sanna berättar i följande citat att hon inte hade några vänner med utländsk bakgrund men att bostadsområdets kulturella blandning ändå gjorde det naturligt för hennes barn att möta människor med olika bakgrund:

M: Så det har inte vart en fråga liksom [etnicitet]?

Sanna: Nej... Men det har vi väl konstaterat några gånger att vi har inte några direkta bekanta med... eh...som har...ja som har vuxit upp i något annat land eller har föräldrar som har gjort det eller...liksom som har flyttat hit. Men vi...pratar nog, vi diskuterar nog såna frågor med jämna mellanrum men vi har liksom inga, inga liksom nära bekanta som... Så det blir ju inte naturligt på det sättet.

M: Nej nej precis.

Sanna: Och det har vi väl pratat lite om varför det kan va så då. Men vi har inte kommit på något bra svar (skratt)

M: Nej nej precis (skratt).

Sanna: Eh...men går man på ICA och sådär, där möts ju alla.

M: Ja precis.

Sanna: Så där får man se alla. Det är inte så att dom skulle få se någon som är riktigt mörkhyad, skulle dom inte ställa sig och peka liksom, typ ”vem är det där?” liksom konstigt.

M: Så det finns men inte kanske det närmsta?

Sanna: Precis, det finns så att hon inte skulle tycka det var konstigt. Och skulle hon få en kompis så tror jag inte att hon skulle tycka det var konstigt heller. Det är bara det att det finns inte just nu. Alltså det kanske inte kommer finnas heller men. Och det är nog vi som, alltså hade vi haft bekanta så hade det blivit mer naturligt liksom.

Katarina framhöll också att bostadsområdets kulturella blandning var något positivt för hennes barn:

M: Tror du att hon påverkas av att växa upp i det här området?

Katarina: Alltså jag har ju tänkt så att jag hoppas att hon formas positivt att der finns liksom en blandning av människor och att det är så som världen ser ut. Att hon får se det. Jag tänker mer så, inte som nånting negativt utan att det är bra.

M: Ja just det precis. Ja ja,

Katarina: Jag skulle inte alls ha nåt problem med att hon har kompisar som kom ifrån andra...andra kulturer och andra...förhållanden på något vis, utan det... Det är nästan att jag tycker det är lite konstigt och tråkigt att vi inte känner någon sån familj.

Kvinnorna tenderade alltså att beskriva Björkby som ett bostadsområde när de lyfte fram att det var bra att bo i ett mångkulturellt bostadsområde. Konstruktionen av området som ett enda integrerat område blev också tydlig när kvinnorna talade om den öppna förskolan och att det var ett problem att det inte gick dit fler föräldrar från hyreshusområdet (se kapitel 6). Kvinnorna framhöll att det borde finnas en blandning på den öppna förskolan, framförallt eftersom bostadsområdet var ett blandat område.

Diskursen om att Björkby var ett mångkulturellt område kan här ses som något som kvinnorna använde för att konstruera sig själva som öppna och toleranta för människors kulturella olikheter. Det som blir tydligt är hur en heterogen plats kan användas för att framställa den egna identitetspositionen som öppen och tolerant. Detta kan förstås i relation till Ahmeds resonemang om hur ”de andra” används för att framställa nationen som heterogen och därmed också tillåta att nationen framstår som välkomnande. Som hon formulerar det: ”they fit into the nation precisely because they allow the nation to imagine itself as heterogeneous (to claim their differences as ’our difference’) (Ahmed, 2000:96). Att acceptera ”de andras” kulturella olikheter blir ett medel för att upprätthålla sig som välkomnande och tolerant. Istället för nationen blir det i min studie bostadsområdets kulturella heterogenitet som kvinnorna använde sig av för att visa att de har en positiv inställning till människor med utländsk bakgrund.

Att Björkby kunde beskrivas som två separata områden för att i nästa stund konstrueras som ett enda område kan förstås utifrån att människor talar om platser på ett varierat och flexibelt sätt. En och samma plats kan kopplas till en mängd olika meningar och associationer (Taylor 2010:10). Det gör att människor tenderar att framställa en plats selektivt genom att lyfta fram en viss aspekt av en plats beroende på vad som i ett visst sammanhang är lämpligt (ibid.; Benwell & Stokoe, 2006:218). Den skiftande betydelse som Björkby fick bör alltså förstås utifrån vad beskrivningen av området syftar till och vilka identitetspositioner som görs tillgängliga genom olika framställningar av området. Kvinnorna kunde vid ett tillfälle beskriva villaområdet som skilt från det övriga området och därigenom undvika att förknippas med den negativa bilden av bostadsområdet för att i nästa stund tala om Björkby som ett enda mångkulturellt område och därigenom möjliggöra en identitet som öppen och liberal som hyllande olikheter och kulturell mångfald. Kvinnorna identifierade sig alltså med bostadsområdet utifrån en viss egenskap av området, att det var kulturellt blandat medan de disidentifierade sig med en annan egenskap, att bostadsområdet var förknippad med sociala problem, kriminalitet och bråk. Dessa olika egenskaper som de använde för att tala om området och därigenom också om sig själva hängde samman med de betydelser som ofta förknippas

med miljonprogramsområden, nämligen att de både förknippas med sociala problem och kriminalitet men även som spännande och exotiska (Ericsson et. al., 2000:26ff). Det var alltså de negativa associationer av området som de disidentifierade med samtidigt som de identifierade sig med den mer spännande mångkulturella betydelsen av bostadsområdet.

Sammanfattning

I detta kapitel har jag visat hur kvinnorna genom att tala om sitt eget bostadsområde konstruerade sig själva och vilka de ville vara. Beroende på var de bodde någonstans och framförallt vilken betydelse området hade i den segregerade staden möjliggjordes olika sätt att tala om den egna identiteten. Kvinnorna i Gräsbacken kunde tala om området på olika sätt vilka tenderade att hänga samman med att området var känt för att vara ett typiskt "svenskt" medelklassområde. Beskrivningarna av området handlade ofta om att förhålla sig till att bostadsområdet var ett homogent bostadsområde och samtidigt kunna upprätthålla sig själv som öppen och tolerant gentemot människor med olika bakgrund. Björkbykvinnorna kunde i en och samma intervju använda olika diskurser om området för att framhålla olika delar av sig själva. De kunde vid ett tillfälle disidentifiera sig med området för att undvika att förknippas med den stigmatiserade bild som fanns om området för att i nästa stund identifiera sig med området för att framhålla området som kulturellt blandat och därigenom upprätthålla sig själva som öppna och toleranta.

Björkby och Gräsbacken representerade två mycket olika delar av den segregerade staden och erbjöd därför kvinnorna olika resurser för att tala om sitt område. Samtidigt var det anmärkningsvärt hur lika den position som kvinnorna försökte upprätthålla med hjälp av beskrivningarna av bostadsområdet. Beskrivningarna av området (i såväl Björkby som Gräsbacken) tycktes ofta syfta till att framhålla sig själv som öppen och tolerant för människors olikheter. Att kunna peka på att de bodde i ett kulturellt blandat område kunde förstärka denna identitet eftersom ett mångkulturellt bostadsområde, utifrån denna position, var något eftersträvänt och positivt.

Sammanfattningsvis har kapitlet visat hur kvinnorna aktivt använde sig av bostadsområdet och dess plats i den segregerade staden för ge mening åt vilka de är eller ville vara. Detta synliggör att den segregerade staden, trots att den brukar förknippas med personer med utländsk bakgrund, också var en vital del i hur dessa vita medelklasskvinnor konstruerade sig själva. Att kvinnorna använde diskurser om bostadsområdets plats i den etniskt uppdelade staden för att tala om sig själva kan ses som ett exempel på det som Frankenberg (1993:6) påpekat, nämligen att även vita människor påverkas

av att samhällets etniska och sociala uppdelning. Diskurser om bostadsområdet och framförallt frånvaron eller närvaron av personer med utländsk bakgrund användes på ett aktivt sätt av kvinnorna för att framställa sig själva som liberala, toleranta och öppna. I nästa kapitel kommer jag att vända blicken åt kvinnornas liv i området och hur kvinnorna genom att tala om de boende i området inte bara konstruerade sig själva utan även ”de andra”.

KAPITEL 6

”Vi håller oss gärna på vår sida av gatan” När- områdets gränser och kontaktytor

Det förra kapitlet handlade om hur kvinnorna talade om sig själva utifrån det egna områdets plats i den segregerade staden. I detta kapitel kommer jag istället att rikta blicken inåt området och undersöka hur kvinnorna, genom hur de talade om vilka som besökte olika delar av området men också hur de rörde sig i bostadsområdet, konstruerade sig själva och andra i termer av nationell identitet, etnicitet, ”ras” och klass.⁴⁴

Utgångspunkten för kapitlet är att sättet som kvinnorna i min studie beskrev och förhöll sig till sitt bostadsområde också kan säga något om hur de konstruerade etnicitet, ”ras” och klass. Denna utgångspunkt har inspirerats av Frankenberg's användning av begreppet *social geography of race*⁴⁵ vilket innebär att människors sätt att relatera och beskriva sin fysiska omgivning hänger samman med hur ”ras” framställs. Frankenberg (1993:43) visade att den grupp vita nordamerikanska kvinnor som hon intervjuade delade upp de fysiska platser de vistades i som barn utifrån vilka rasifierade kroppar som befann sig på dessa platser. När kvinnorna berättade om hemmet, gatan, bostadsområdet och skolan konstruerade de samtidigt vilka som befann sig i dessa miljöer i termer av etnicitet, ”ras” och klass. Det framgick bland annat att vissa kroppar beskrevs som mer nära medan andra beskrevs med större distans vilket kunde kopplas till vilka som uppfattades som ”ras”- eller klassmässigt lika respektive olika.

Med hjälp av Frankenberg's utgångspunkt att sättet att beskriva och förhålla sig till en fysisk plats hänger samman med rasifierade föreställningar om ”vi och dom” kommer detta kapitel att fokusera på hur kvinnorna beskrev och förhöll sig till sitt eget bostadsområde. Hur beskrev kvinnorna områdets sociala geografi? Hur delades de olika platserna i området upp med avseende på de boendes bakgrund? Vilka beskrevs med närhet och vilka beskrevs med större distans? Att jag kommer att undersöka hur kvin-

⁴⁴ Kapitlet kommer främst att fokusera på Björkby, eftersom det var de kvinnor som bodde här som i sitt dagliga liv kom i kontakt med människor med annan etnisk bakgrund. I Gräsbacken fanns få beskrivningar av hur de mött människor med utländsk bakgrund i området och därför blir det avsnittet mer kortfattad än det om Björkby.

⁴⁵ Begreppet social geografi utgår ifrån att vilka som tillskrivs vissa platser inte ska ses som på förhand givet eller naturligt utan bör ses som något som är socialt konstruerat (Frankenberg, 1993:43f). Det var alltså kvinnornas föreställningar om vilka kroppar som tillskrivs specifika platser som stod i fokus, det vill säga föreställda geografier och inte vilka som faktiskt befann sig på dessa platser.

norna förhöll sig till områdets sociala geografi innebär att jag inte bara intresserar mig för hur kvinnorna beskrev vilka som befann sig på olika platser i bostadsområdet. Jag intresserar mig också för hur kvinnorna rumsligt orienterade sig till olika platser i bostadsområdet, som vilka platser som beskrevs som naturliga platser att vistas på och vilka platser som av kvinnorna framställdes som närmast otänkbara att vistas på.

Gräsbacken

Att leva i ett segregerat bostadsområde

Det som var mest slående när kvinnorna i Gräsbacken skulle beskriva vilka som befann sig i området var att de pekade på avsaknaden av människor med annan social och kulturell bakgrund (se även kapitel 5). Kvinnorna berättade hur de, när de besökte olika platser i området, som gator, öppna förskolor, förskolor och föräldragrupper, främst mötte människor med liknande bakgrund som de själva. Maria berättade hur områdets homogenitet innebar att hon i stort sätt aldrig mötte någon med utländsk bakgrund i området. Det enda undantaget var den man som delade ut reklamtidningen som Maria beskrev som ”mörkhyad”. En annan av kvinnorna, Anna, beskrev hur de platser som hon vistades på tillsammans med sina barn endast besöktes av medelklassföräldrar med svensk bakgrund. Hon berättade bland annat att föräldragruppen hade varit slående homogen då fyra av sex mammor (precis som hon själv) hade varit ingenjörer. Även på hennes dotters förskola hade de flesta av föräldrarna likartad bakgrund. Detta hade gjort att möjligheten att tala om olika länder i undervisningen hade blivit begränsad, trots att förskolelärarna inledningsvis hade haft en ambition att barnen skulle få förståelse för andra kulturer:

M: Men hur är det där på dagis då, är det blandat med klass och etnicitet eller är det också ganska ...?

Anna: Nä, det är nog inte så himla blandat...

M: Nej.

Anna: Bara svenskfödda och det är... jag tror att det är många som har högskoleutbildning av föräldrarna.

M:/.../ Hur ser du på det? Är det, känns det bra eller tycker du att det är mindre bra eller?

Anna: Det är väl bra om det är lite blandat. Det tror jag inte skadar... Men jag vet inte hur mycket dom... Dom pratade förut om att dom tog upp sånt men sa det blir inte lika, det blir inte så naturligt när man inte har...när man inte har det i gruppen.

M: Ja hm vad intressant. Just på det dagiset då?

Anna: Jaa... Jag vet att dom sa just när vi var och tittade på dagiset då sa dom ”ja vi försöker ju ta upp men det blir ju lite annorlunda när vi inte...”

M: Jaha.

Anna: Ja.

M: Precis.

Anna: Prata om olika länder, om olika...ja

M: Jaha, men det var ju jätte...att dom uppfattade det som att det är svårare då?

Anna: Ja det blir ju inte lika naturligt. Jag kan tänka mig att det diskuteras ju sånt mycket mera när det är lite blandad grupp.

Marias och Annas beskrivningar av vilka som uppehöll sig i området visar att de boende i området hade relativt lika etnisk- och klassmässig bakgrund. Dessa berättelser synliggör hur både kvinnorna och deras barn påverkades av att området var så homogent, främst eftersom de sällan mötte någon med annan klassmässig eller etnisk bakgrund. Hade de inte ett jobb som gjorde att de kom i kontakt med människor med annan bakgrund än de själva innebar bostadsområdets homogenitet en mycket begränsad möjlighet att träffa människor med en annan etnisk eller social bakgrund. Av det kan man dra slutsatsen att inte bara människor som bor i så kallade ”invandrartäta områden” som påverkas av stadens sociala och geografiska uppdelning utan också människor som bor i områden som kännetecknas av avsaknaden av människor med utländsk bakgrund. Segregationen som finns i svenska städer kan alltså få konsekvenser också i ett område som Gräsbacken som är ett ”svenskt” medelklassområde genom att områdets homogenitet förhindrar att de boende möter människor med annan bakgrund.

Emellertid kan det påpekas att Gräsbacken inte beskrevs som en plats med total avsaknad av människor med annan bakgrund. Som Maria påpekade fanns det undantag från denna annars helt vita miljö, till exempel nämnde hon att tidningsbudet var ”mörkhyad”. I den studie som jag hänvisade till i början av kapitlet visade Frankenberg (1993:49) att några av kvinnorna som berättade att uppväxtmiljön hade varit segregerad ändå beskrev närvaron av icke-vita i dessa berättelser. Kvinnorna beskrev hur de mött icke-vita personer i den närliggande miljön och att dessa personer hade varit i området på grund av deras yrken och ofta arbetat i kvinnornas egna hem. Det var alltså genom en klassmässigt ojämlik arbetstagare – arbetsgivarrelation som kvinnorna hade kommit i kontakt med icke-vita personer i bostadsområdet. Även om kontexten, det vill säga det nordame-

rikanska samhället skiljer sig på många sätt från 2000-talets svenska samhälle påminner det en del om hur Maria beskrev områdets sociala geografi. Den enda som hon mötte i bostadsområdet som hon beskrev som rasmässigt annorlunda var en person som inte bodde där utan som befann sig i området på grund av sitt yrke som tidningsbud. Det blev alltså tydligt hur icke-vita människor inte var en naturlig del av området utan beskrevs som ett undantag som befann sig i området på grund av sitt yrke, vilket också sätter fingret på en hierarkisk relation mellan dessa personer och de boende som företrädesvis hade medelklassbakgrund.

Björkby

Den äldre delen och den nyare delen av området

Redan i förra kapitlet framgick av kvinnornas beskrivningar att Björkby var ett uppdelat område, med villaområdet på den ena sidan och hyreshusområdet på den andra sidan av gatan. Katarina som i föregående kapitel framställde Björkby som trevligt och barnvänligt berättade senare i intervjun att hon främst avsåg sin egen del av området.

Katarina: Så det var egentligen mest det jag menade. Men även den andra delen på Krukmakargatan där är det ju mycket hyresrätter och mycket, jag tror det är mycket stora familjer med många barn. Det är väldigt mycket barn där också.

M: Hm.

Katarina: Men det är väl på nåt sätt väldigt uppdelat ändå. Den äldre delen och den lite nyare delen.

M: Hur menar du? Kan du utveckla det lite grann?

Katarina: Ja på nåt sätt så känns det som att det inte, att det är två områden fast det är Björkby båda två men det är inte så att man väldigt mycket umgås över...

M: Nej.

Katarina: Faktiskt, det är jättetråkigt, jag brukar fundera på det ibland men det är så.

Katarina pekar i citatet på att det finns en tydlig uppdelning i bostadsområdet; den nya och den äldre delen av Björkby. Katarina nämnde till en början inte vilka människor som bodde i de olika delarna av Björkby, istället baserar hon uppdelningen på åldern på bebyggelsen. Det kan förstås som att Katarina genom att hänvisa till den fysiska bebyggelsen hittar ett bekvämt sätt att tala om områdets uppdelning. Att tala om områdets uppdelning genom att hänvisa till den byggda miljön kan ses som ett uttryck

för en färgblindhetsdiskurs vilket innebär att man undviker uppmärksamma skillnader baserade på "ras" eller etnisk bakgrund (jfr Frankenberg, 1993:142).⁴⁶ Att överhuvudtaget nämna skillnader i baserade på etnisk bakgrund (även om det skulle handla om orättvisor) skulle kunna tolkas som att vara främlingsfientlig eller rasist. Därför kan det bli ett mer oproblematiskt sätt att tala om områdets uppdelning i termer av den fysiska miljön än att dela upp området utifrån de boendes bakgrund. Färgblindhetsdiskursen kan också förklara varför Katarina tvekade inför vilka ord hon skulle använda för att tala om områdets uppdelning. Denna diskurs kännetecknas nämligen av att människor använder sig av en mängd språkliga strategier för att tala om etnicitet och/eller "ras" (jfr Bonilla-Silva, 2003:53).

Trots att Katarina in det längsta undvek att prata om vilka som bodde i de olika delarna av Björkby, kan hänvisningen till "stora familjer med många barn" ändå förstås som en hänvisning till vissa grupper. Barn får en annan betydelse än när hon talade om de barn som bor i hennes del av Björkby där hon istället betonade att barn hade en social funktion för bostadsområdet (se kapitel 5). Här blir det däremot antalet barn som Katarina betonar: "[Det är] mycket stora familjer med många barn. Det är väldigt mycket barn där också". Senare i intervjun kom Katarina att mer explicit tala om att de boende också var uppdelad efter klass och etnisk bakgrund, när hon berättade: "Och egentligen kan man kanske tycka att...rent ekonomiskt så är det nog en ganska stor skillnad också. Just när det är hyresrätter och kanske mycket invandrade familjer och stora familjer...".

"På den andra sidan gatan..."

Det blev i många intervjuer uppenbart att den fysiska uppdelningen av området kopplades samman med vilka personer som befann sig på olika platser i området. Så här beskrev Sanna denna uppdelning:

M: Är det så du skulle beskriva, eller hur skulle du beskriva Björkby som område liksom?

Sanna: Ja men segregerat skulle jag beskriva det. Alltså väldigt uppdelat, alltså att här bor vi på våran lilla gata. Och sen på andra sidan gatan så... ja så bor det folk med helt andra traditioner och...vardagsmönster. Eh... ja det känns väldigt segregerat.

Den fysiska gränsen som gatan utgjorde sammanföll med den klassmässiga och kulturella uppdelningen av området. De som bodde på andra sidan

⁴⁶ Denna diskurs har blivit det mest accepterade sättet att uppmärksamma etniska olikheter, också i ett land som Sverige (Hubinette & Tigervall, 2009).

Björkbygatan beskrevs som såväl socialt som kulturellt annorlunda. Villaområdet framställdes i kvinnornas beskrivningar av området som ett ”svenskt” medelklassområde medan hyreshusområdet blev synonymt med ett invandrarsområde eller arbetarklassområde. Att kvinnorna gjorde denna gränsdragning genom att peka på gatan som skiljde områdena åt visar hur fysiska gränser hjälper till att upprätthålla mentala gränser mellan människor (jfr Molina, 1997:208; Ristilammi, 1994:120f; Rose, 1995:99). Fysiska barriärer som motorvägar, gångtunnlar och järnvägsspår gör att människor begränsas till att röra sig på vissa platser, vilket i sig kan bidra till att befästa mentala gränser mellan de platser där människor med olika bakgrund bor och uppehåller sig. Sådana gränser får ofta betydelse för hur människor lever sina liv eftersom de hjälper till att organisera det sociala livet i området (jfr Massey, 1995:68).

Björkbykvinnornas berättelser visar hur gatan blev till en symboliskt viktig gräns som skiljde villaområdet, där de själva bodde, från hyreshusområdet där människor med annan social eller kulturell bakgrund bodde. Det kan alltså vara den geografiska gränsen (som gatan utgjorde) som upprätthöll denna uppdelning av området, men det kan också ses som något som speglade ett redan mentalt avstånd till den andra delen av området. Som Jess Massey (1995:68) påpekar är gränser inte givna eller naturliga, istället kan de beskrivas som socialt konstruerade eftersom de upprätthålls genom hur människor talar och förhåller sig till dem. Flera av kvinnorna påpekade i intervjuerna hur långt det var till hyreshusområdet även om det inte var mer än ett hundratal meter till den andra sidan av området. Därför var det fysiska avståndet inte något objektivt utan något som skapades och vidmakthölls genom att kvinnorna ständigt markerade och förhöll sig till denna konstruerade gräns. I kapitel 5 framgick hur kvinnorna betonade ett avstånd ifrån Björkby, till exempel genom att endast identifiera sig med villaområdet. Kvinnorna kom därigenom att upprätthålla denna gräns i området genom att hur de talade och förhöll sig till den (jfr Molina, 1997:208). Detta anknyter till att platser inte endast kan ses som en reflektion av hur ”ras”, etnicitet och klass konstrueras utan att gränsdragningar även kan reproduceras och förstärkas genom hur de tar sig uttryck på konkreta platser (Delaney, 2002). Vad fyllde då gränsen mellan villaområdet och hyreshusområdet för syfte? Ett sätt att se på denna konstruerade gräns var att den hade en social funktion i och med att den hjälpte kvinnorna att markera vilka de själva var i förhållande till andra i bostadsområdet. Enligt Gillian Rose (1995) har fysiska gränsdragningar en dubbel funktion i och med att de både upprätthåller vilka som är ”insiders” det vill säga vilka som tillhör en viss plats och vilka som är ”outsiders” som inte tillhör denna plats. Det sätt som kvinnorna i studien förhöll sig till den

rumsliga gränsen mellan villaområdet och hyreshusområdet kunde både markera vilka de själva var men också vilka som inte var som dem.

”Naturliga” platser att vistas på

Att gatan blev en symboliskt viktig gräns i bostadsområdet framkom också när kvinnorna talade om vilka platser som de brukade vistas på i bostadsområdet. Gatan mellan villaområdet och hyreshusområdet fungerade också som en gräns för vilka delar av området som de rörde sig i. Kvinnorna berättade att de mest vistades i sin egen del av området där de besökte lekplatser, parker och den öppna förskolan. Det egna villaområdet beskrevs som en naturlig plats att vistas på medan hyreshusområdet var en plats som de sällan eller aldrig besökte. Ahmed (2000) menar att sättet som människor rör sig i det offentliga rummet har betydelse för hur ”de andra” konstrueras men även för hur människor framställer sig själva (se även Benwell & Stokoe, 2006:208). Det är genom att göra en viss plats till sin egen eller undvika en viss plats som subjektet konstitueras, som Ahmed (2000:33) formulerar det ”*where* ’one’ goes or does not go determines *what* one ’is’, or where one is seen to be, determines what one is seen to be”. De platser som kvinnorna beskrev som naturliga att vistas på kan alltså ses som ett sätt att definiera vilka de själva var och vilka de andra var (vilket kommer att utvecklas senare i kapitlet).⁴⁷

Kvinnorna i Björkby inte bara undvek att besöka vissa delar av området. Det var också vanligt att de förhöll sig till de olika delarna av Björkby på olika sätt. Ett exempel på det var Rebecka som berättar att hon brukar hälsa på okända i villaområdet men var tveksam till om hon skulle göra detsamma i hyreshusområdet:

M: /.../ Men över lag känner du att man kan heja och prata med folk?

Rebecka: O ja...Men det där är lite, för så är det ju här på vår gata då. Jag menar där hejar man ju för att man känner igen folk. Sen kan jag gå ner i ett annat villaområde och det blir att man står och hänger en del för att man har ett litet barn som springer runt runt så här in på folks tomter. Och då, då är det folk som jag inte känner igen...

M: Nej

Rebecka: Dom hejar man på och kan stå och prata med... Men jag tror inte det blir likadant om jag skulle gå upp i hyreshuset uppe i Björkby där jag

⁴⁷ Detta kan jämföras med Gustavssons (2006:155) avhandling om barns identitetsarbete i bostadsområden, där hon visade hur de upprätthöll sin identitet genom att besöka vissa platser och undvika andra.

inte heller känner igen folk. Där tror jag inte att jag skulle stå och kallsnacka.

M: Nej nej.

Rebecka: Det tror jag faktiskt inte.

M: Hur kommer det sig tror du?

Rebecka: Jag vet inte (skratt). Eller så är det bara som jag tror. För jag har ju inte varit så mycket där uppe.

Här framkommer att Rebecka genom att tala om vilka som hon hälsar på i området upprätthåller bostadsområdets gränser och samtidigt positionerar vem hon själv är i förhållande till andra boende i området. Att Rebecka hälsar på dem hon möter i villaområdet men inte i hyreshusområdet kan ses som en markör för vilken plats som konstrueras som hemma och vilken plats som konstrueras som borta (jfr Rose, 1995:90). För Rebecka som ofta strosar runt i villaområdet blir det naturligt att hälsa på dem hon möter här. Villaområdet är en plats där hon känner sig hemma, däremot framstår det som näst intill otänkbart att hälsa när hon går över Björkbygatan, som istället konstrueras som en avlägsen och främmande plats. Enligt Ahmed (2000:23) kan sättet att hälsa användas som en markör för vilka som är "en av oss" och vilka som inte är det. Det är genom att hälsa på olika sätt beroende på vem man möter som det görs en distinktion mellan de som anses tillhöra gemenskapen och de som befinner sig utanför den (ibid.). I Rebeckas fall beror inte hälsningen på vem hon möter, snarare är det den rumsliga gräns som upprättas mellan villaområdet och hyreshusområdet som avgör om hon hälsar eller inte på dem hon möter i bostadsområdet. I enlighet med Ahmeds resonemang kan emellertid Rebeckas skillnad i förhållningssätt till de olika delarna av området förstås som ett sätt att markera vilka individer som tillhör den egna gruppen och vilka som konstrueras som "de andra". Det är genom att hälsa på boende i villaområdet som hon markerar att de tillhör den egna gruppen och genom att inte hälsa när hon befinner sig i den andra delen av området görs de boende i hyreshusområdet till "de andra".

"Inte lika tryggt"

Kvinnorna beskrev inte bara det som mer naturligt att vistas i det egna området. Att stanna i villaområdet hade för en del kvinnor att göra med trygghet. Cecilia förklarade att anledningen till att hon brukade stanna i villaområdet handlade om att det var tryggare i hennes del av området än var det var i hyreshusområdet.

M: Ja dels om du tycker att det är ett bra område att bo i när du är mamma liksom?

Cecilia: Ja när man är mammaledig är det bra för att det är enkelt att ta sig in till stan om man vill göra det. Eh...och ur barnens synvinkel är det ju också jättebra, för det är mycket natur runtomkring och mycket fina lekplatser och sådär. Och sen så kan jag väl kanske ibland känna lite grann att... vi håller oss gärna på våran sida av Rosenlundsgatan eh... kanske lite grann.

M: Hur kommer det sig?

Cecilia: Det är det där med trygghet. Att det inte...

M: Ja. Hm

Cecilia: Det känns inte lika tryggt om du tänker på det andra... Inte otryggt men men... (ohörbart) Och det finns en högre kriminalitet där än vad det finns hos oss.

Det är argumentet att den egna delen av området är tryggare än den andra delen som Cecilia använder för att legitimera att hon stannar i villaområdet. Den andra delen av Björkby blir en "no go area" (jfr Back, 1996:106) som undviks med förklaring att det är mer otryggt och förekommer mer kriminalitet. Enligt Ahmed (2000:32) legitimerar människor hur de rör sig på olika platser med hänvisning till att platser där främlingar uppehåller sig är farliga och därför måste undvikas. Denna diskurs som Ahmed kallar *stranger danger* handlar om att främlingar anses hota säkerheten i bostadsområden och i det offentliga rummet i stort. En studie som visat hur denna främlingsdiskurs tar sig uttryck i ett konkret bostadsområde är Elijah Andersons *Street Wise. Race, Class and Change in an Urban Community* (1990). Det nordamerikanska bostadsområdet som Anderson skildrade hade genomgått en gentrifieringsprocess då alltfler vita människor, men även svarta akademiker flyttade in till området, där det tidigare främst bott svarta arbetarklassfamiljer. Anderson visade att de nyinflyttade medel- och överklassfamiljerna uttryckte en oro för att röra sig i bostadsområdet framförallt med hänvisning till områdets säkerhet. Invånarna i medelklassområdet hanterade denna oro genom att undvika vissa gator men även undvika de kroppar som uppfattades som mer hotfulla än andra (ibid.:209). Framförallt spelade hudfärgen roll för vilka som betraktades som ett hot i det offentliga rummet. Medan vita människor associerades med pålitlighet förknippades svarta människor med fattigdom, kriminalitet och opålitlighet (ibid.:208).

Att Cecilia berättar att hon undviker att vistas i den andra delen av området måste sättas in i en svensk kontext och framförallt utifrån hur bo-

stadsområden som Björkby blivit betraktade under de senaste årtionden. Jag har redan i föregående kapitel visat hur kvinnorna förhöll sig till att Björkby, i likhet med många andra liknande områden, kommit att förknippas med negativa egenskaper som sociala problem och kriminalitet. Föreställningen om dessa områden har skapat en känsla av kuslighet eller farlighet inför dessa områden, som till stor del är en konsekvens av hur media framställer dessa platser (Sernhede, 2004:118). Känslan av farlighet stannar ofta inte vid området i sig utan ”smittar” också av sig på de människor som bor i dessa områden som börjar betraktas på samma sätt som området (Molina, 1997:181; Pred, 2000:127). Den misstänksamhet som Cecilia uttrycker inför att vistas i den andra delen av området kan förstås utifrån att Björkby kommit att betraktas som ett skrämmande och farligt område där det bor människor som potentiellt kan hota tryggheten i det offentliga rummet. Den *främlingsdiskurs* som används här är alltså relaterad till föreställningen om förorten som en farlig plats där det bor problematiska människor som kan utgöra ett hot mot områdets trygghet. Detta kan kanske också förstås utifrån vad som är en trygg plats för barnet att vistas på. I citatet framstår villaområdet som ett idealt bostadsområde att vistas i med lekplatser och närhet till naturen men också som en trygg plats. Däremot kan man ana i Cecilias sätt uttrycka sig att hyreshusområdet inte är en lika trygg plats att vistas på med tanke på barnets säkerhet och trygghet.⁴⁸ Enligt Ahmed (2000:34) utgår främlingsdiskursen ifrån att vissa individer, främst barn, på grund av att de är sårbara och hjälplösa, är i behov av särskilt skydd för att inte råka illa ut i det offentliga rummet. Att Cecilia legitimerar sin rörelse i bostadsområdet med hänvisning till barnets trygghet kan förstås utifrån att det är barnet som behöver skyddas från att vistas på en plats som kan innebära fara.

Emellertid bör det påpekas att trots att Cecilia påpekade att den andra delen av området inte var ”lika tryggt” nyanserar hon sig för att inte reproducera diskursen av Björkby som ett farligt och otryggt område (jfr kapitel 5). Det är uppenbart att Cecilia inte vill få det att låta som hennes rädsla inför att vistas i hyreshusområdet är överdriven vilket bland annat märks av användningen av förmildrande formuleringar som ”kanske ibland känna lite grann”, ”kanske lite grann”, ”inte otryggt”. I slutet av citatet legitimerar hon dock denna rädsla inför att vistas i hyreshusområdet genom att konstatera att den andra delen av området ändå har en högre kriminalitet, ”än hos oss”. Detta kan förstås som ett sätt att visa att hon

⁴⁸ Detta kan jämföras med Andersons studie där det framförallt var när de boende fick barn som de kom att börja oroa sig för områdets säkerhet (Anderson, 1990:145; se även Molina, 1997:226).

inte bygger sina resonemang enbart på personliga betraktelser, utan på vad som konstrueras som ett objektiva faktum. Att hänvisa till att hon bara skildrar en "objektiv verklighet" handlar om att undvika att framstå som en fördomsfull person som bara utgår ifrån egna erfarenheter (jfr Wetherell & Potter, 1992:97).

Öppna förskolan som kontaktyta och arena för förhandling av svenskhet

Kvinnorna berättade, trots den starka uppdelningen i området, att det fanns platser där boende från olika delar av området kunde mötas eller åtminstone platser som skulle fungera som mötesplatser. Ett tydligt exempel på en sådan plats var Björkbys öppna förskola som enligt kvinnorna var tänkt att vara en plats där föräldrar från villaområdet och hyreshusområdet kunde mötas och utbyta erfarenheter. Emellertid påpekade flera av kvinnorna att den öppna förskolan inte fungerade som den mötesplats den var tänkt att vara:

M: Får jag fråga dig, vilka är det som går dit, till Björkbys öppna förskola och sådär?

Monica: Ja det är ju mest....svenskar. Med tanke på att det är väldigt mycket invandrare som bor där så är det ju väldigt mycket svenskar. Tycker jag. Och dom har ju tydligen haft svårt att få invandrare att gå dit, jag vet inte riktigt vad det beror på (pratar tyst). Så, så det har man ju märkt. Sen är det oftast folk där runtomkring, Rosenlund och så. Men det är både män och kvinnor. Faktiskt ovanligt många pappor tror jag.

M: Jo men det är väl ganska mycket pappor.

Monica: Ja jag tror att det är många jämställda just som bor där. Och sen ja lite, vad ska man säga lite högutbildade och så. Det är ju vanligare att dom delar på föräldraledigheten.

M: Ja just det.

Monica: Möjlighet också kanske. Och så, ja men det är ju trevligt folk. Det är ju lite blandat i alla fall. I alla fall lite, det är inte bara, men lite blandat.

Monica beskriver här öppna förskolans sociala geografi genom att tala om vilka som besöker den utifrån nationalitet, "ras", kön och klass. Hon börjar med att beskriva besökarna som "svenskar", vilket anknyter till definitionen av "svensk" som en person med ett "svenskt utseende" (jfr kapitel 4). Detta sammanfaller också med att det är föräldrar som kommer från villaområdet Rosenlund som kommer dit. Därefter nämner hon att den öppna förskolan är könsmässigt blandad eftersom det både är män och

kvinnor som går dit. Monica förklarar den relativt höga närvaron av män med att det främst är högutbildade som besöker den öppna förskolan. De har ekonomiska möjligheter som krävs för att kunna dela på föräldraledigheten men beskrivs också som mer jämställda. Beskrivningen av vilka som besöker den öppna förskolan synliggör hur den öppna förskolan var en hegemonisk plats med hänseende på klass och "ras" men som blandad i och med den könsmissiga spridning som finns bland besökarna.

"Ett annat sätt att se på barnuppfostran"

Det var när kvinnorna talade om den öppna förskolan och vilka föräldrar som gick dit, som det också blev tydligt vilka skillnader som kvinnorna tillskrev de föräldrar som bodde i den andra delen av området men också vad det var för slags möten som uppstod här. I likhet med Maria påpekade Rebecka att de flesta av föräldrarna som besökte den öppna förskolan kom från villaområdet. Rebecka berättade att det ibland kom föräldrar från hyreshusområdet men att de sällan kom tillbaka. Det hände att hon pratade med dessa föräldrar även om det inte hade lett till mer än "artiga konversationer" vilket hon förklarade med språksvårigheter. En anledning till att föräldrarna inte kom tillbaka trodde Rebecka var att föräldrar från hyreshusområdet hade svårt att ta sig in i en grupp som redan var etablerad. Det var något som hon själv upplevt när hon gått till den öppna förskola som låg i hyreshusområdet:

Rebecka: /.../ För så kan man ju känna ibland när man gått till den andra öppna förskolan att dom känner ju varandra där. Att dom bor ju ihop och dom, och då blir det ju inte alls att man kommer in i det på samma sätt. Då väljer man ju att inte gå dit något. Och så vet jag inte om dom har känt dom som kommit...

M: Just det, ja. För du har gått dit någon gång sådär.

Rebecka: Hm. Det är ju så mycket som gör det. Det är lokaler, hur personalen är, om man känner sig välkomnad, och just om man känner, när folk redan känner varandra så kommer man dit...

M: Det blir ett sammansvetsat gäng nästan?

Rebecka: Ja så då... Då känns det inte lika naturligt att gå dit som det känns på det andra stället.

Cecilia, som också hade besökt den andra öppna förskolan berättade att hon inte kände sig välkommen där:

M: Nej. Har du reflekterat omkring det?

Cecilia: Ja, men jag har väl inte kommit fram till nånting. Men det är jättekonstigt för det...det är meningen med den öppna förskolan är ju att framförallt kvinnor med invandrarbakgrund ska liksom få en ja liten väg in i det svenska samhället på nåt vis. Och dom har mycket samarbete med BVC och... Men nej dom är inte där... Det finns ju några, men... Nej jag vet inte, det kanske är på grund av att det är så många som...att dom inte känner...det kanske är svårt att komma in sådär om man inte...om man känner att man är lite annorlunda, kanske.

M: Hm.

Cecilia: Jag har försökt gå några gånger till den andra öppna förskolan där...där dom har på onsdagar. Och...men där känner jag precis så här tvärtom, där känner jag mig inte alls välkommen. Ingen som vill prata med en... så då blir det ju inget roligt

M: Hur skiljer sig dom som går på...?

Cecilia: Dom är mycket yngre, eh...eh...ja har nog mycket...lever andra liv helt enkelt. Ser inte på samma sätt på barnuppfostran och förhåller sig inte till sina barn på samma sätt.

Både Björkbys öppna förskola och den öppna förskolan som låg i hyreshusområdet beskrevs som mycket uppdelade, med föräldrar från villaområdet på den ena öppna förskolan och föräldrar från hyreshusområdet på den andra. Skillnaden mellan de som går till de öppna förskolorna stannar dock inte vid boendeform. De som besöker den andra förskolan beskrivs i Cecilias citat som annorlunda, bland annat pekar hon på att de har en annan livsstil och syn på barnuppfostran. Det finns alltså värden och sätt att förhålla sig till barnuppfostran som kopplas samman med föräldrar från de olika delarna av området. Cecilia talar om denna skillnad utifrån åldern på besökarna, att föräldrarna på den andra öppna förskolan är yngre. Emellertid kan man även förstå det som att hon också genom sin hänvisning till ålder och barnuppfostran också gör en gränsdragning mellan föräldrar med olika klassbakgrund eftersom unga mödrar tenderar att vara arbetarklass (Phoenix, 1991:48). Cecilia går inte närmare in på vad det är i synen på barn och barnuppfostran som skiljer de boende åt men jag vill ändå dra en parallell till Skeggs begrepp *respektabilitet*. Skeggs (2006:69ff) skriver hur arbetarklassmödrar ofta betraktats som mindre respektabla det vill säga mindre ansvarsfulla och omvårdande och därför också mindre kapabla att ta hand om sina barn. I citatet ovan blir det distinkta sättet att se på barnuppfostran ett uttryck för ett kulturellt kapital som föräldrarna på den andra sidan gatan uppfattas sakna. Kanske kan det också kopplas till en respektabel position, att villaområdets mammor tar mer hänsyn till barnets bästa och välmående.

Det ska emellertid påpekas att denna mer eller mindre tydliga uppdelning av de som besökte de öppna förskolorna inte bara var något som upprätthölls av kvinnorna i villaområdet. Monica bodde i bostadsrättslägenhet mellan villaområdet och hyreshusområdet och brukade besöka öppna förskolan i båda områdena. En gång när hon kom till den öppna förskolan i hyreshusområdet råkade hon höra att några hade sagt att det inte hade varit så roligt eftersom det bara hade varit ”prettomammor” där, vilket hade syftat på kvinnorna i villaområdet. Uttrycket prettomammor kan ses som en tydlig klassmarkör, ett sätt att markera att de medelklassföräldrar som bodde i villaområdet inte var som dem. Just begreppet ”pretto”, vilket syftar på pretentiös är ett vanligt sätt för arbetarklassen att beskriva hur medelklassen, genom att visa sig ”speciella” tror sig vara för mer än andra (Bourdieu, 1984:252).

Kvinnornas skildringar av vilka som besökte de öppna förskolorna och mötena med dessa föräldrar visar att dessa platser, trots att de skulle fungera som mötesplatser för föräldrar boende i de olika delarna av området var strukturerade efter klass och etnisk bakgrund. Beskrivningarna av de möten som ägde rum på de öppna förskolorna synliggör att platser inte är neutrala utan ständigt produceras och reproduceras av de som befinner sig där (Dwyer & Jones, 2000). Platser blir till hegemoniska platser genom att en grupp gör platsen till sin och därigenom har makt att kontrollera vilka som är annorlunda och avvikande och som inte tillhör denna plats (Ahmed, 2000:25). James A. Tyner (2002) framhåller hur hegemonier (som ”ras”, klass, kön och sexualitet) upprätthålls rumsligt genom en ständig social kamp på olika platser i det offentliga rummet (se även Delaney, 2002).⁴⁹ Det är genom vardagliga förhandlingar om vilka som får befinna sig på olika platser och vilka aktiviteter som är tillåtna respektive inte tillåtna som hegemonier upprätthålls rumsligt (Tyner, 2002). En sådan hegemonisk ordning kan bland annat befästas genom att de som inte passar in markeras med hjälp av olika rumsliga manifestationer, som blickar eller tillrättavisanden (se Lundström, 2007:158).

De öppna förskolorna kan ses som platser som genom rumsliga förhandlingar upprätthöll vissa hegemoniska betydelser av vithet, svenskhet och klass. Det är viktigt att påpeka att jag inte med säkerhet kan veta vad som försiggick på dessa platser. Kvinnornas beskrivningar tyder dock på att det fanns normerande praktiker som hjälpte till att markera vems plats det var och inte var. Det visar bland annat kvinnornas berättelser om att de inte

⁴⁹ Den öppna förskolan var emellertid inte ett offentligt rum i en formell mening eftersom den inte var tillgänglig för vem som helst. Däremot kan öppna förskolor sägas vara öppna för småbarnsföräldrar som grupp.

kände sig välkomna på den andra öppna förskolan och man kan också anta att samma känsla fanns hos de föräldrar som bodde i hyreshusområdet, som kunde besöka den öppna förskolan i villaområdet men som sällan kom tillbaka. Det tyder på att det fanns vardagliga förhandlingar som handlade om vilka som var välkomna respektive inte var välkomna på dessa platser vilka upprätthölls med hjälp av mer eller mindre klasskodade värderingar och normer kring livsstil och hur man skulle vara som bra förälder. Att öppna förskolor kan ses som platser där normerande praktiker upprätthålls och reproduceras har noterats i andra studier. Therése Wissö (2012:182) menar att öppna förskolor, trots dess ambition att vara en plats där föräldrar kan mötas och utbyta erfarenheter, kan vara en arena som genom att upprätthålla vissa normerande praktiker fungerar som exkluderande för vissa grupper föräldrar. Hon visade i sin studie om småbarnsföräldrars vardagsliv att det fanns föräldrar, främst de som av socialen ansågs vara i behov av särskilt stöd, som inte kände sig välkomnade på den öppna förskolan. Dessa föräldrar nämnde att det främst berodde på att det fanns starka normer kring hur man skulle vara en god förälder som de kände att de hade svårt att leva upp till. Enligt Wissö fungerar ofta den öppna förskolan som en plats där föräldrar "visar upp" för andra hur de är som föräldrar och där vissa konstruktioner av föräldraskap sanktioneras. Den öppna förskolan är en miljö där normer kring det goda föräldraskapet och dess moraliska dimensioner spelas upp bland annat genom hur föräldrar bedömer och jämför sig med varandra.

"Dom bor ju till och med i villorna häromkring"

Något som blev tydligt ovan var hur kvinnorna genom att tala om besökarna på den öppna förskolan konstruerade sig själva i förhållande till föräldrar som bodde på den andra sidan gatan. Detta gjordes ovan särskilt i förhållande till klass. Men kvinnorna kunde också genom att tala om den öppna förskolan och vilka som gick dit också förhandla fram vilka som var en del av den svenska gemenskapen. I Rebeckas citat nedan kan det noteras hur hon förhandlar fram vilka som är "svenskar" respektive "icke-svenskar" när hon talar om vilka som besöker den öppna förskolan:

Rebecka: Och så tycker jag det också är med dom få föräldrar med utländsk bakgrund som är på öppna förskolan. Man pratar med dom. Ibland kan man nästan bli såhär, 'pratar du riktig svenska?' Istället för att, att inte ens bryter, för det kan va andra generationens. Det kan ju va dom här som jag gick i skola med.

M: Just det

Rebecka: Dom pratar ju hur bra svenska som helst. Dom bor ju till och med några av dom i villorna här runtomkring.

M: Men att det finns såna förväntningar kanske?

Rebecka: Man tänker ju inte så. Klart inte. Det tycker jag är jätteroligt. Och sen jag är ju, jag är ju jättenyfiken, jag tycker det är så roligt att höra om dom här kulturerna och vad dom gör hemma i sina hem. Det är därför jag är så nyfiken. Vad gör ni? Vad gör ni när ni inte är på öppna förskolan egentligen?

M: (Skratt)

Rebecka: Jag vill ju komma in och kika.

I Rebeckas citat blir Björkby's öppna förskola en central arena för gränsdragning av vilka föräldrar som är som "oss" och vilka som inte är det. Framförallt blir det tydligt att Rebecka genom att tala om vilka som besöker öppna förskolan förhandlar fram vilka som är en del av den svenska gemenskapen och vilka som inte är det. Det sätter fingret på att det ofta är genom att tala om en konkret plats som den nationella gemenskapen förhandlas och omförhandlas (jfr Wallwork & Dixon, 2004). När Rebecka börjar tala om vilka som går till den öppna förskolan sätts en förhandling om vem som är "svensk" och inte igång. Precis som det framkom i kapitel 4 konstrueras den nationella identiteten här utifrån en rad kriterier. För det första berättar hon att en del av de föräldrar hon möter talar "riktig svenska" vilket sätter fingret på språkets betydelse för konstruktionen av vem som är en del av den svenska gemenskapen. Att tala svenska utan brytning ses som ett tecken på att vara "svensk". Rebecka nämner därefter att dessa föräldrar kan vara "andra generationens invandrare" som hon själv gått i skola med vilket visar att uppväxten blir en ytterligare markör för att markera gränserna för den svenska gemenskapen.

En annan dimension som Rebecka för in i förhandlingen är var dessa föräldrar bor. Rebecka säger "Dom bor ju till och med några av dom i villorna här runtomkring" vilket kan förstås som att de som bor i villaområdet uppfattas som mer svenska än de som bor i hyreshusområdet. Den viktiga betydelse som bostadsadressen får här för vem som konstrueras som "svensk" kan jämföras med andra studier som påtalat boendets roll för vilka som inkluderas som "svenska" eller vita. France Windance Twine (1996) genomförde en studie där hon intervjuade en grupp unga kvinnor med europeisk-amerikanska mödrar och afro-amerikanska fäder om deras kulturella identitet. Kvinnorna som hade vuxit upp i en vit medelklassförort i USA såg sig själva som vita eller etniskt neutrala under uppväxten i förorten. Deras kulturella identitet förändrades dock när de flyttade hem-

från för att börja på universitetet där de av andra började att betraktas som svarta. Studien visar att vithet inte nödvändigtvis kopplades till hudfärg utan istället kunde baseras på var personen bodde eftersom dessa kvinnor blev inkluderade så länge de befann sig i det bostadsområde som de växte upp i. Det finns också svenska studier som kunnat peka på att bostadsadressen är central för att kunna passera som "svensk". Lundström (2007:142) visade i sin studie att de unga kvinnor som hon intervjuade som bodde i Stockholms innerstad i vissa fall kunde inkluderas i den svenska föreställda gemenskapen. Däremot upplevde många av de unga kvinnor som bodde i miljonprogramsområden att det var näst intill omöjligt att hävda sin svenskhet. Båda dessa studier pekar på att boendet blir en markör för klass. Enligt Twine (1996) var kvinnornas möjlighet att inkluderas som vita kopplat till att de under uppväxten i medelklassområdet hade haft samma materiella förutsättningar som sina grannar. Även Lundström (2007:145) menar att de unga kvinnorna i hennes studie som bodde i innerstaden tilläts passera som svenska eftersom innerstaden signalerade en medelklassidentitet som blev en inträdesbiljett till att konstrueras som "svensk" (se även Hübinette och Tigervall, 2009). Att bo i samma medelklassområde skapar en gemenskap baserad på klass som möjliggör inkluderingen i den vita eller nationella gemenskapen. Rebeckas hänvisning till att vissa föräldrar "till och med" bor i villaområdet kan alltså ses som en omskrivning för klass och att dessa föräldrar eftersom de delar en medelklassposition placeras närmare den svenska nationella gemenskapen än boende i hyreshusområdet som ofta hade en annan klassbakgrund.

Rebeckas beskrivning av vilka som besökte den öppna förskolan visar alltså hur platsen blev central för förhandling och omförhandling om vem som kan räknas som "svensk" (och indirekt också vem som inte gör det). Det var utifrån kriterier som språk, uppväxt, boende och klass som föräldrarnas svenskhet förhandlades fram. Det var alltså möjligt att inkluderas som "svensk" om man kunde uppvisa att man delade vissa aspekter. Emellertid, blir det i slutet i citatet tydligt att också dessa föräldrar konstrueras som annorlunda när Rebecka berättar om hur roligt hon tycker det skulle vara att komma hem till dessa föräldrar och se hur dem har det. Det visar på en slags fascination för "de andra" som låser fast deras annorlundaskap (jfr hooks, 1992). Även om en del föräldrar vid vissa tillfällen kunde beskrivas som "svenska" synliggör detta att denna inkludering var tillfällig då de i nästa stund kunde konstrueras som i grunden annorlunda än "oss"- "svenskar".

”Det är bara vi andra som nyttjar det”

Slutligen kan det nämnas att en paradoxal konsekvens av Björkby uppdelning var att de extra resurser som Björkby fick på grund av att det var en så kallad utsatt stadsdel främst nyttjades av kvinnorna i villaområdet. Så här berättar Rebecka:

Rebecka: Dom rustar, dom sätter gatlyktor i alla små stigar och allting, sätter ut parkbänkar och det är fina lekplatser. Det satsas på det här och det märker man på öppna förskolan också, hur områdespolisen kommer dit och berättar, man har samarbete med BVC och olika grupper om folk behöver stöd och sånt. Jag tror ju att det riktar sig, för att man vill fånga upp folket i Björkby men så är det bara vi andra som nyttjar det (skratt). Och tycker att det är jättefantastiskt.

Det planeringsideal som dominerat senaste årtiondenas bostadsbyggande har varit att bygga utifrån idén om en ”blandad hushållssammanhållning” det vill säga att bostadsområden bör bestå av en blandad bebyggelse (som hyresrätter, bostadsrätter och egna hem). Denna idé, som antas leda till att befolkningen blir blandad, har setts som ett sätt att motverka boendesegregation (Holmqvist, 2009:18). Bland annat har det antagits att människor med olika etnisk och social bakgrund ska komma i kontakt med varandra genom spontana möten i bostadsområdet (ibid.:28; se även Bergsten, 2010:50)

Björkbys olika områden hade byggts vid olika tillfällen och det är därför tveksamt om det verkligen funnits en ambition att en blandad bebyggelse skulle bidra till en positiv social utveckling i området. Det fanns dock platser i området som var tänkta att fungera som mötesplatser mellan boende i olika delar av området. Det verkade till exempel finnas en ambition om att den öppna förskolan skulle fungera som en plats för spontana möten mellan föräldrar från hyreshusområdet och föräldrar från villaområdet. Den öppna förskolan gavs också extra resurser eftersom den låg i ett så kallat ”utsatt område”. Emellertid visar Rebeckas citat ovan hur denna plats främst användes av föräldrarna i villaområdet som tyckte det var bra att det satsades så mycket på den öppna förskolan och området i stort. Detta synliggör hur livet i bostadsområdet inte tycktes stämma överens med de tankar som politiker och tjänstemän hade av området och det sociala livet i området.⁵⁰

⁵⁰ Inom forskning kring bostadsplanering är denna diskrepans mellan planeringen av ett bostadsområde och det vardagsliv som uppstår ett välkänt fenomen. Flera studier har med utgångspunkt i Henri Lefebvre påpekat att det i planeringen av bostadsområden ofta finns tankar på hur människors vardagsliv ska se ut i området (Franzén & Sandstedt, 1981:58; Åqvist, 2001:197).

Sammanfattning

Kapitlet har handlat om hur kvinnorna förhöll sig till det egna närområdet och hur föreställningar om ”vi och dom” upprätthölls i det egna bostadsområdet. Bland annat har det framgått hur de två bostadsområdena kvinnorna vistades i var starkt uppdelade utifrån social och etnisk bakgrund. Kvinnorna i Gräsbacken beskrev ett bostadsområde där såväl platser i bostadsområdet (som gator, förskolor och skolor) som sociala grupperingar (som föräldragrupper) nästan uteslutande bestod av människor med svensk medelklassbakgrund. När människor med utländsk bakgrund undantagsvis uppmärksammades beskrevs de med en påtaglig distans.

Björkby var ett betydligt mer kulturellt och socialt blandat område än vad Gräsbacken var. Ändå framkom i kvinnornas berättelser om livet i området att också de platser som dessa kvinnor uppehöll sig på var starkt uppdelade utifrån de boendes klass- och etniska bakgrund. Framförallt spelade gatan som skiljde villaområdet från hyreshusområdet en viktig roll för att dela upp området. Kvinnorna tenderade till exempel att stanna på den egna sidan av gatan och gick de över till den andra sidan av området förhöll de sig på ett annat sätt. I kapitlet argumenterade jag för hur kvinnornas sätt att röra sig i området och förhålla sig på dessa platser hängde ihop med hur de konstruerade sig själva och andra. Det var uppenbart att olika platser i området delades upp med avseende på etnicitet ”ras” och klass samt att uppdelningen mellan ”vi och dom” upprätthölls genom att tala om vilka som uppehöll sig på olika platser i området. Detta blev särskilt tydligt när kvinnorna talade om vilka som besökte de öppna förskolorna i bostadsområdet. I kvinnornas berättelser framgick bland annat att de öppna förskolorna var hegemoniska platser där framförallt normer kring klass användes för att markera vilka som tillhörde denna plats och vilka som inte gjorde det. Men kvinnorna kunde också konstruera vilka ”de andra” var genom att tala om besökarna på den öppna förskolan. Som framgick i detta kapitel förhandlades vem som ingick i den svenska gemenskapen fram genom att tala om de som besöker den öppna förskolan.

Redan i detta kapitel framgick att det fanns kvinnor som legitimerade sin rörelse i området genom att hänvisa till att villaområdet var en tryggare plats för sina barn att vistas i. I nästa kapitel kommer jag att fördjupa analysen kring hur kvinnorna såg på hur bostadsområdet skulle vara för deras barn att växa upp i.

KAPITEL 7

”Det bästa för mitt barn”. Diskurser och praktiker kring barnuppfostran och barnets uppväxtmiljö

Som jag visat i föregående kapitel diskuterade kvinnorna ibland bostadsområdet utifrån huruvida det var en bra eller dålig miljö för deras barn att växa upp i. I Björkby beskrev kvinnorna bostadsområdets kulturella blandning som positivt för deras barn medan Gräsbackenkvinnorna ofta problematiserade bostadsområdets homogenitet eftersom det gjorde att deras barn inte kom i kontakt med barn med annan bakgrund. Föreliggande kapitel syftar till att undersöka hur kvinnorna konstruerade etnicitet, ”ras”, klass och kön i relation till sina barn.

Funderingar kring hur barnet ska fostras och formas är särskilt centrala för just nyblivna mödrar. Att få barn aktualiserar frågor kring hur barnet ska växa upp. Vilka normer och värderingar ska förmedlas till barnet? Vilken miljö ska barnet växa upp i? Hur ska barnet bli som vuxen? Dessa frågor handlar om hur man ska förmedla rätt sorts värderingar till sina barn men också om hur barnet ska komma att påverkas utanför hemmet (Phoenix & Wollett, 1991:3). Frågor kring hur barnet ska växa upp och vilka värderingar som ska förmedlas till barnet kan handla om en mängd olika saker. Det som kommer att undersökas i det här kapitlet är dock hur kvinnorna i studien önskade att barnet skulle formas i förhållande till etnicitet, ”ras”, klass och kön. Som Byrne (2006:16) påpekar innebär uppfost-
ran av barnet att mödrar i sin vardag producerar och reproducerar ”ras” men även klass och kön. Det är genom att förmedla vissa diskurser till barnet men även via praktiker i form av beslut kring barnets uppväxt, som mödrar dagligen förhandlar fram betydelser av etnicitet, ”ras” klass och kön. Fostran av barn aktualiserar inte bara frågor kring hur barnet ska växa upp utan även om vem man vill vara som mamma (ibid.:106). Diskurser om hur barnet ska formas av etnicitet, ”ras” klass och kön eller praktiker som rör barnets uppväxtmiljö aktualiserar också frågor om vilka de själva är och hur de vill framstå som mödrar. Kapitlet kommer därför också att undersöka vilken betydelse identiteten som mamma hade för överväganden kring barnets uppväxt.

Att bli mamma

Att få barn beskrevs av kvinnorna som en stor omställning av livet. Fokus hade flyttats från dem själva till barnet. Innan barnet kom hade livet kretsats kring dem själva och den egna utvecklingen som studier och arbete men sedan de fått barn var det istället barnet och barnets behov och intressen som kom i första rummet. Så här berättar Ulrika:

Ulrika: Mamma... ja det kändes väldigt omtumlande tycker jag. Att det var inte alls som jag hade tänkt mig. För jag har ju tagit hand mycket om barn och jag har varit au-pair och sådär men jag hade liksom ändå inte tänkt mig att det skulle va... Att det skulle förändra livet så liksom radikalt som det gjorde. Och jag hade inte fattat att man skulle bli så bunden liksom. Hela tiden.

Flera av kvinnorna beskrev den första tiden med barnet som en jobbig tid. De hade inte haft en tanke på vilket stort ansvar som det innebar att ta hand om ett litet barn. Att få barn hade ofta kommit med en insikt om vilket stort ansvar de som förälder hade för en annan människas välmående och trygghet. Några av kvinnorna berättade att denna insikt, att de som föräldrar var så betydelsefulla i barnets liv, hade gjort dem uppmärksamma på alla faror som kunde drabba deras barn. Cecilia berättade att den första känslan efter att barnet hade fötts var hjälplöshet och att hon genast hade börjat oroa sig över hur hon skulle kunna skydda sin son mot alla faror som kunde drabba honom:

M: Kan du berätta för mig hur du kände det att bli mamma, hur du kände efteråt liksom?

Cecilia: Eh...den första känslan var hjälplöshet, att herregud han kommer att dö (skratt). Att ja...att jag inte skulle vara tillräcklig och hur ska jag kunna känna igen alla faror och hur ska jag kunna skydda det här lilla livet. Eh...det var det allra allra första.

"Jag kunde inte ta på henne någonting rosa"

Den här insikten om hur viktiga de var i sina barns liv aktualiserade också frågor kring hur de skulle uppfostra sina barn och framförallt hur de skulle kunna förmedla rätt sorts värderingar till sina barn. Framförallt viktigt var detta i relation till kön. Kvinnorna i studien berättade att de hade funderat mycket kring hur kön skulle forma deras barns liv och hur de förmedlade kön genom uppfostran. Bland annat uttryckte flera av kvinnorna en oro över att de skulle överföra könsstereotyper på sina barn. Det blev ofta i fråga om konsumtion, det vill säga vilka kläder eller leksaker de skulle köpa till sina barn, som uppfattningar om kön ställdes på sin spets. Emma berättade att hon tyckte det var viktigt att uppfostra sin dotter så könsneutralt som möjligt. För henne hade kläder blivit en viktig fråga:

Emma: Men...speciellt i början, innan hon blev en liten personlighet som hon är nu så kändes det, när vi satte på henne kläder och köpte saker, då klädde vi ju henne i det som vi tyckte.

M: Ja just det.

Emma: Och jag kunde...det var jättesvårt, jag kunde inte ta på henne nånting rosa. För då kändes det som att jag försökte tillverka henne till en flickdocka. Hon har nästan brunt, grönt och vitt, inte svart kanske men vitt. Såna...vad ska man säga, unisexfärger. Därför jag hade jättesvårt att klä henne som en pojke, såhär klassiskt pojkfärger eller flickfärger. Jag kunde inte för det kändes som att hon var ju knappt en person än utan jag försökte göra henne till nånting som hon inte va.

Ofta blev just valet av kläder och framförallt färgen rosa en viktig symbolfråga när kvinnorna förhandlade fram vad som var "rätt sätt" att förhålla sig till kön. Att ta avstånd från att klä sin dotter i rosa, som Emma gjorde ovan, var ett vanligt sätt att markera en medveten inställning till hur barnet skulle formas av kön. Det var dock inte alla kvinnor som var lika negativt inställda till att klä sitt barn i rosa. En del av kvinnorna sa att de tyckte att motståndet mot rosa var överdrivet och att de visst tänkte klä sina döttrar i rosa. Det som var tydligt var dock att färgen rosa blev en viktig symbolfråga, oavsett om de framhöll att de undvek rosa eller inte hade något emot att klä sina barn i rosa. Kläder och rosa var ett sätt att framhålla en medvetenhet om att de tagit aktivt ställning till hur deras barn skulle formas av kön. Fanny Ambjörnssons (2005) har studerat hur småbarnsföräldrar förhandlar kring sina barns kläder och framförallt vilken betydelse färgen rosa har för småbarnsföräldrar. Enligt Ambjörnsson fungerar färgen rosa som en nyckelsymbol som "föräldrar förhandlar kring, markerar och tar avstånd ifrån olika innebörder av genus" (ibid.). Färgen rosa kan därför ses som ett sätt för föräldrar visa hur de ser på kön och jämställdhet.

Att rosa var ett sätt för föräldrar att förhandla fram vilken betydelse kön har i uppfostran framgår i följande citat, där Helena pekar på att det finns två skilda sätt att förhålla sig till rosa och vilka kläder barnet ska ha på sig:

M: Är det nånting det pratas mycket om bland andra mammor, att man pratar?

Helena: Det är lite såhär nedlåtande, att tjejer ska ju inte ha på sig lite volang eller inte rosa. Det...fast det är kanske hälften hälften, det beror vilka man umgås med. Men i Stockholm ska det ju bara vara, bland dom man träffar där så ska det bara vara, helst ekologiska kläder...

M: Just det

Helena: ...märkeskläder och inte ett dugg tjej eller killkläder. Så ja...så då kan man känna att det är lite så. Men sen så är det vissa som klär sina barn i blått och rosa som inte alls, som verkar nästan tänka att vi köper rosa för hon är ju tjej.

I detta citat framgår hur avvisandet av rosa som färg kopplas till en viss sorts livsstil. De som klär sina barn i könsneutrala kläder köper ekologiska märkeskläder och bor i Stockholm. Detta har en tydlig koppling både till en slags urban livsstil och till klass. Enligt Ambjörnsson (2005) är föräldrars motstånd mot färgen rosa ett sätt att visa på att ha ”god smak” vilket är kopplat till ett kulturellt kapital. Föräldrar kan genom att ta avstånd från rosa framhålla en identitet som modern, urban, ”svensk” och medelklass. Motståndet mot rosa framstår i citatet ovan som ett sätt att visa att man har en medvetenhet (både till kön och miljö) vilket kan ses som ett kulturellt kapital. Att den livsstil som Helena beskriver handlar om medelklassen framgår också genom att det krävs en bra inkomst för att ens kunna köpa ekologiska märkeskläder.

En mångkulturell uppväxt?

Kön var alltså något som kvinnorna hade tänkt mycket på i relation till sina barn. Däremot talade kvinnorna betydligt mindre om vilken betydelse etnicitet men även klass kunde ha i deras barns liv. När jag frågade Sanna hur hon tänkt kring etnicitet, klass och kön i uppfostran var det kön hon spontant började prata om:

Sanna: Jo men vi pratar nog ganska mycket om det, liksom hur vi ska förmedla en bild av att mamma inte bara står och lagar mat och pappa håller på med bilen. Liksom hur man är och hur vi är mot varandra eh...ja men generellt sätt liksom att man inte kan säga en sak och göra en annan utan det är hur vi, våra attityder som påverkar liksom. Det är snarare det än vad vi säger åt dom ”så här är det liksom”.

M: Ja just det precis.

Sanna: Så det...

M: Så ni försöker leva på ett sätt så att ni ska förmedla liksom...

Sanna: Ja vi tror att det är så det funkar i alla fall. Det känns så som att det är så. Eh... men sen har det nog mer stannat vid könsfråga snarare än etnicitet. Jag vet inte, vi har inte riktigt ställts inför det problemet. Det har liksom inte varit nåt. Lisa har aldrig reagerat något konstigt eller sagt någonting konstigt liksom. Och går man på, hon känns väldigt medveten om det där.

I likhet med Sanna började kvinnorna ofta direkt att tala om kön när jag frågade dem vilken betydelse kön, klass och etnicitet haft i uppfostran. Samtal kring kön upptog ofta en stor del av intervjuerna medan kvinnorna spenderade betydligt mindre tid åt att tala om på vilket sätt etnicitet kunde komma att påverka barnets liv. Några av kvinnorna sa till och med att de tyckte att jag skulle fråga någon med utländsk bakgrund istället som bättre

skulle kunna svara på mina frågor. Detta kan förstås som ett exempel på vad jag tidigare varit inne på, nämligen att vita sällan uppmärksammar att de skulle ha något att göra med etnicitet eller "ras" (jfr Byrne, 2006:76; Dyer, 1997:1; Frankenberg, 1993:6). Kvinnorna talade inte bara oftare om hur kön kunde komma att påverka deras barns liv, de uttryckte sig även på skilda sätt när de pratade om etnicitet jämfört med kön. Medan kvinnorna talade engagerat, fort och lättsamt om kön uttryckte de sig betydligt mer försiktigt, talade tystare och stakade sig mer när de talade om hur deras barns liv skulle formas av etnicitet.⁵¹ Precis som jag kunnat visa i föregående kapitel hängde detta samman med att etnicitet var ett obekvämt samtalsämne att tala om vilket hanterades genom att antingen helt undvika att tala om det eller att uttrycka sig med hjälp av en mängd språkliga strategier (jfr Bonilla-Silva, 2003:68).

Den eftersträvarsvärda mångkulturella miljön

Ett flertal av kvinnorna framhöll i intervjuerna att de gärna ville att deras barn växte upp i en kulturellt blandad miljö. En miljö där deras barn dagligen träffade barn med annan bakgrund kunde leda till att deras barn blev mer öppna och toleranta som vuxna. Inte minst var det något som framfördes av kvinnorna i Björkby som sa att det faktum att bostadsområdet var kulturellt blandat var positivt för deras barn:

M: Jag undrar också om frågor kring etnicitet, klass och kön kommit upp i relation till dina barn på nåt.

Ida: Alltså jag känner att det har varit en jättestor fördel att bo i Björkby just för att mina barn har fått se att alla människor ser olika ut och det är inte något konstigt med det. /.../ För jag vill inte att dom ska bli fördomsfulla. Jag tror att jag har lagt en ganska bra grund...men det har ändå varit ett medvetet tänk.

M: /.../ ja så det blir mer en naturlig del av vardagen.

Ida: Precis och det ser jag verkligen som någonting positivt.

Att det var positivt att låta sitt barn växa upp i en mångkulturell miljö var också något som framkom i intervjuerna med kvinnorna i Gräsbacken som sa att de var bekymrade över att området inte var så blandat som de hade önskat (se kapitel 5). För att kompensera att bostadsområdet inte var till-

⁵¹ En annan skillnad mellan hur kvinnorna talade om vilken betydelse kön hade haft i jämförelse med etnicitet var att kvinnorna oftare diskuterade hur deras egna värderingar kunde påverka barnet i förhållande till kön medan etnicitet mer blev en fråga när det gällde vilken miljö de ville att deras barn skulle växa upp i.

räckligt blandat nämnde dessa kvinnor att de istället skulle resa med sina barn för att deras barn skulle få insyn i andra kulturer:

Emma: Jag bodde i Stockholms innerstad innan och där skulle jag inte vilja bo med ett litet barn. För jag hade definitivt flyttat om jag hade blivit gravid om jag hade bott där. Så...ja jag tycker det är jätte viktigt för barnets skull, för Moas skull, att hon får se att vi inte bara lever i vår lilla bubbla. Och det kanske blir svårt i det området vi bor i nu.

M: Ja

Emma: Kan jag tänka. Därför att dom flestas liv ser ungefär likadana ut. Men jag får väl försöka, om vi bor kvar, vi vet ju inte om vi bor kvar kompensera på annat sätt, genom att resa mycket eller...jag vet inte.

En kulturellt blandad miljö beskrevs som en önskvärd miljö oavsett om kvinnorna bodde i Björkby som var ett kulturellt blandat område eller Gräsbacken som var ett relativt homogent område med avseende på klass och etnicitet. Kvinnorna hade lite olika argument till varför det var viktigt att låta barnet växa upp i en miljö där människor hade olika bakgrund. Bland annat sa några av kvinnorna att barnet skulle växa upp i en miljö som speglade dagens Sverige som kommit att bli ett mångkulturellt samhälle. Det vanligaste argumentet för att deras barn skulle växa upp i en kulturellt blandad miljö var emellertid att deras barn kunde ”berikas” av att möta människor med olika bakgrund. Detta kan ses som ett tydligt uttryck för den mångkulturdiskurs som kvinnorna ofta använde sig av i intervjuerna. Själva utgångspunkten för mångkulturdiskursen är kulturella olikheter ses som positivt och berikande (de los Reyes & Martinsson, 2005:9) vilket i kvinnornas fall handlade om att en kulturell blandning var berikande för deras barn. Mötet med ”de andra” kunde leda till att deras barn blev mer toleranta och öppna som vuxna (se kapitel 5).

Att flytta till ett område med en lugn och trygg skola

När kvinnorna talade om konkreta beslut kring barnets uppväxtmiljö framhöll de ofta att det viktigaste var att se till att deras barn växte upp i en ”lugn och trygg” miljö. Särskilt tydligt blev det när de talade om viken skola som de önskade att deras barn skulle börja i. I intervjuerna med kvinnorna i Gräsbacken framgick detta bland de kvinnor som precis hade flyttat eller tänkt flytta inom en snar framtid. Att det bostadsområde de flyttade till hade en trygg och lugn skola utan sociala problem var avgörande för vilket bostadsområde som uppfattades som ett attraktivt område att flytta till. Så här berättar Anna:⁵²

⁵² Orden i versaler markerar Annas betoningar.

M: Har du funderat nånting över, nu är Emma tre så hon kommer inte att börja skolan än på några år. Men har du tänkt nånting på skolor...

Anna: Oj ja!

M: ... och vilka skolor ni skulle välja eller?

Anna: Ja det är jättejobbigt. Vi som har tänkt att vi vill...ja vi bor för litet, vi ska flytta har vi tänkt länge.

M: Ja ja precis

Anna: och då är det en JÄTTESTOR bit. Man tänker, ska vi flytta? Ska vi bo i stan? Ska vi bo på landet? Ska vi bo tätbebyggt? Nä men liksom... förort, i villa? Ja men ja...jättemycket så. Och skolorna, alltså det väger JÄTTEMYCKET...för oss var det är för skola. Och det är jobbigt. Man tänker jaha det området är jättetrevligt men vad hamnar man i för skola då? Jaha, nä. Men då tar vi inte det. Ja...

M: (skratt) Vad är det för områden ni tänker att ni inte vill liksom eller skolor ni tänker att ni inte vill hamna på?

Anna: Vi vill inte hamna i Björkbyskolan. Nåt som man inte får säga men som alla tycker.

M: Ja, ja.

Anna: Och ja, det finns flera...bor man i Tallmossen [ett villaområde som ligger intill ett annat stigmatiserat bostadsområde] så vet man inte om man vill hamna, ja nej...

M: Ja.

Anna: Samtidigt som allting förändras. Man har ju ingen aning om hur det blir när dom börjar skolan.

M: Men att du inte gärna vill hamna i liksom, att dina barn ska hamna i Björkbyskolan vad har det att göra med? Är det för att du hört eller?

Anna: Ja man hör att det är väldigt stökigt. Dom har ju väldigt mycket extra resurser men det är ju tack vare att det är väldigt stökigt. Och sen i vissa klasser har jag hört att det är folk som säger, nej men det är jättebra. Och sen hör man att det är kaos, vi måste ut härifrån för vi kan inte... Men så kan det ju självklart bli, det är säkert också förutfattade meningar.

M: Ja, hm hm hm.

Anna: Det kan det säkert va.

Trots att Annas barn inte skulle börja skolan än på flera år lyfter hon fram just skolan som en av de viktigaste faktorer som hon tänkt på när hon och hennes familj skulle flytta. Att hon beskriver beslutet om var hon skulle bo

som ”jobbigt” kan förstås som att det för Anna inte bara var att hitta ett hus eller bostadsområde hon tyckte om utan att beslutet om var hon och hennes familj ska flytta bygger på en mängd olika överväganden där det mest avgörande var att hennes barn hamnar i en trygg och bra skola. Sättet som Anna beskriver vilka områden som är tänkbara platser att flytta till kan närmast liknas vid en karta över staden där vissa områden konstrueras som närmast otänkbara platser att flytta till på grund av områdets skola. Även om vissa villaområden till en början beskrivs som tänkbara bostadsområden att flytta till blir de otänkbara när hon tänker på vilken skola som hennes barn skulle hamna i.⁵³ Det gemensamma för dessa villaområden är att de ligger i eller bredvid ett stigmatiserat bostadsområde, det vill säga ett område som i media och bland boende framställs som som ett ”problemområde”. Skolor som ligger i eller delas av barn från sådana områden beskrivs inte som en lämplig miljö för hennes barn att växa upp i eftersom det kan äventyra hennes barns trygghet.

Emellertid verkar det inte helt okontroversiellt för Anna att tala om att välja bort vissa bostadsområden på grund av vad hon hört om områdenas skolor. Snarare framstår det som ett obekvämt samtalsämne som hon försöker hantera genom att förklara och rättfärdiga sig på olika sätt (jfr Potter & Wetherell, 1987:74). Bland annat hänvisar hon till att hon inte är ensam om att välja bort vissa bostadsområden genom att säga ”Nåt som man inte får säga men som alla tycker”. En sådan formulering markerar att det hon säger kan uppfattas som kontroversiellt, som hon påpekar är det något ”man inte får säga” men hjälper också till att rättfärdiga och naturalisera uttalandet genom att hon framhåller att ”alla tycker” som hon. Att hänvisa till att alla andra har samma inställning blir ett sätt att göra argumentet mer legitimt eftersom hon bara resonerar som andra (jfr *ibid.*:47).

Ska jag låta mitt barn gå i en skola med dåligt rykte?

Att välja en trygg och lugn skola till sitt barn var ett ännu mer centralt samtalsämne i intervjuerna med kvinnorna i Björkby än för Gräsbackenkvinnorna. Flera av kvinnorna talade i intervjuerna om huruvida Björkbyskolan var en lämplig skola för deras barn. Björkbyskolan beskrevs som en skola med dåligt rykte förknippad med sociala problem, bråk och kri-

⁵³ Detta kan jämföras med Gustavssons avhandling om barns identitetsarbete i bostadsområden där hon visade hur skolor i så kallade ”no go areas”, också ofta blev ”no-go-schools” när barnet skulle välja skola (Gustavsson, 2006:125). Hon framhåller att det inte bara är så att skolan influeras av det negativa rykte som finns om bostadsområdet som skolan ligger i. Det kan också gå åt andra hållet, nämligen att skolan förstärker stadsdelens dåliga rykte.

minalitet. Katarina diskuterar i följande citat huruvida Björkbyskolan är en lämplig skola eller inte för hennes dotter:

M: /.../ Eh..tycker du att det här är ett bra område för dina barn att växa upp i?

Katarina: Ja för små barn tycker jag att det är jättebra. Just det här att dom kan gå ut och dom har mycket kompisar och det finns lite skog runtomkring och mycket förskolor. Men sen så finns det väl också en hel del lite sociala problem också. Jag vet inte riktigt hur det är, om man skulle gå här på Björkbyskolan. Det kanske inte är den skolan som har bäst rykte. Och det finns ju lite kriminalitet och såna saker. Men det är ingenting som, det är ingenting som jag oroar mig för egentligen.

M: Är det något som folk pratar om eller hur...tänker du?

Katarina: Det är mer att.. Ja det är nog sånt som folk pratar om att Björkby att det ska va lite problemområde. Så det kan man väl tänka lite om man har barn i skolan här om dom skulle kunna få kompisar som man kanske inte tycker är lämpliga. Men det kan hända överallt. Så det är inte nånting som jag oroar mig för. Men jag vet att det finns dom som gör det, som oroar sig för att man kanske ska välja nån friskola eller nån skola som är nere på stan av den anledningen.

M: Jaha okej. Några av dina kompisar som bor här i området?

Katarina: Ja som bor här. Som är lite oroliga för det och som kanske ska flytta innan barnen börjar skolan. /.../ Men vi har väl kommit överens om det att jag tror att det är helt okej för små barn. Jag tror det är en rätt bra skola för små barn, sen får man lite se hur det är med kompisar och såna saker. Men det känns ju inte som att det är en anledning till att vi skulle flytta. Inte enbart det.

Katarina förhandlar i citatet fram huruvida hon ska låta sin dotter börja i Björkbyskolan bland annat genom att tala om hur andra föräldrar ser på att låta sina barn gå i Björkbyskolan. Hon berättar att en del föräldrar är så oroliga för att placera sina barn i Björkbyskolan att de överväger att flytta eller välja en friskola när barnen kommer upp i skolåldern. Katarina själv uppmärksammar skolans dåliga rykte och påpekar också att hon tror att det finns sociala problem och kriminalitet på skolan. Bland annat säger hon att hon är orolig över vilka kompisar som hennes barn skulle få om de gick i Björkbyskolan. För Katarina är valet av skola till sitt barn något som handlar om att försäkra sig om att barnet får rätt sorts umgänge. Hon är, trots sin oro för hur det blir när hennes barn börjar skolan, noga med att poängtera att hon faktiskt inte vet hur det kommer att bli och att det inte behöver vara annorlunda på Björkbyskolan än på andra skolor. Dessutom kan det noteras hur hon hela tiden nyanserar sig när hon talar om skolan

eller bostadsområdet i negativa ordalag genom att lägga till formuleringen ”lite”, ”lite problemområde”, ”lite sociala problem” och ”lite kriminalitet”. Att lägga till ”lite” blir här ett sätt att undvika att reproducera föreställningen om Björkby som en bråkig skola (jfr Bonilla-Silva, 2003:66). Med hjälp av formuleringen ”lite” kan hon markera en skillnad mellan det hon säger om Björkbyskolan och de negativa uppfattningar om skolan som sprids i media eller bland människor som inte själva bor i området.

Flera av kvinnorna i Björkby sa i likhet med Katarina att de trots att de hört en del negativa rykten ändå tänkte låta sina barn börja i Björkbyskolan. Det gick ju alltid att byta senare om det skulle visa sig att inte skolan var bra, resonerade de. Andra kvinnor var betydligt mer tveksamma inför att låta sina barn börja i Björkbyskolan och berättade att de övervägde att flytta när deras barn nådde skolåldern på grund av allt negativt de hört om Björkbyskolan. En av dem var Cecilia som i citatet nedan resonerar kring hur hon ser på att hennes barn skulle börja i Björkbyskolan:

M: Har du tänkt nånting på... ja den här frågan, eh känner du att det är ett bra område för dina barn att växa upp i, det området som du bor i.

Cecilia: Ja... alltså om man ser verkligen den fysiska miljön så är det ju det, absolut det. Sen när dom börjar bli större och ska börja skolan och...så vet jag inte om jag kommer att tycka att vi ska bo kvar. Eh...därför att det är ganska mycket... Nä det här är bara som jag tror, det vet jag inte. Men jag kan tänka mig att det är ganska bråkigt och stökigt i skolan. Eh...och.../.../ vi ser ganska mycket, ganska mycket häng där på kvällar och helger och så-där. Fast...det är det ju överallt, jag vet inte vad dom gör där men (skratt) men.../.../ Ja men sen så när vi går in förbi skolan så är det ju, så kan det ju ibland känna att det är, det låter och väsnas på ett sätt som jag inte tycker är...bra (skratt). Så det är jättebra nu men sen vill jag nog att dom kanske ska gå i skolan i ett lite lugnare område. Och gå i mindre skolor och så.

M: Hm. Hur tänker ni då, alltså tänker du att ni ska flytta då eller tänker ni att ni kommer att välja en annan skola för era barn?

Cecilia: Ja det kan jag i och för sig också göra då. Men det får inte bli för långa, det vore en sak om det bara var högstadiet det handlade om. Då är dom så stora, då kan dom gott åka liksom i så fall. Men inte när dom ska gå i ettan då vill jag nog att dom ska gå i skolan i närområdet. Så då får vi flytta i så fall. Om jag fortfarande känner så då. Det kan ju hända att det är annorlunda då.

M: Ja. Men är det liksom, det här att det är bråkigt eller liksom sådär som du säger. Är det nånting som du, ja dels känner du ju när du gått till biblioteket och sådär. Men är det nånting som du hör om andra föräldrar som har barn i skolan eller är det media som du hör...?

Cecilia: Det är nog mycket media... och förutfattade meningar (skratt)

M: (skratt).

Cecilia...tror jag faktiskt (skratt). Eh...ja.. skolan har ju ett rykte men däremot så återigen med men området har ganska hög kriminalitet. Det är så. [ohörbart] Det känns ju inte så himla roligt.

För Cecilia var sonens framtida skolmiljö så pass viktig att hon funderade på att flytta när hennes barn skulle börja skolan. Det är Björkbyskolan negativa rykte som anges som skäl till att skolan inte skulle vara lämplig för hennes son. Som det framgick ovan genomsyras även Cecilias sätt att uttrycka sig av en påtaglig ambivalens. Hon pendlar mellan att tydligt framhålla varför inte Björkbyskolan är en lämplig skola för sin son och att nyansera eller rättfärdiga det hon just sagt. Vid varje tillfälle som hon säger något som kan uppfattas som negativt lägger hon till en formulering som nyanserar det hon sagt som till exempel ”det är bara som jag tror”, ”fast...det är det ju överallt”. Skratt kan ses som en annan strategi som används för att förmildra vad hon nyss har sagt. I slutet av citatet blir denna ambivalens än mer påtaglig då hon säger att det är mycket möjligt att hon grundar sin oro på media och förutfattade meningar men snabbt lägger till att ”området har ganska hög kriminalitet”. Att påpeka att hennes oro inför skolan kan bero på medias bild av området tyder på en viss osäkerhet om hur det egentligen skulle vara om hennes son faktiskt började på Björkbyskolan. Emellertid blir nästa mening ett sätt att ändå rättfärdiga varför skolan inte är en lämplig skola för sin son. Formuleringen ”området har ganska hög kriminalitet” kan ses som ett faktaanspråk, genom att hänvisa till hur det utifrån Cecilias resonemang ”objektivt ser ut” undviker hon att få det att låta som att hon bygger sina resonemang på sina egna subjektiva uppfattningar om området (jfr Wetherell & Potter, 1992:97).

Att välja skola – en social strategi i en segregerad stad

Annas, Katarinas och Cecilias citat visar att barnets skolgång blev en av de viktigaste frågorna när kvinnorna talade om hur de ville att deras barn skulle växa upp. Det var av största betydelse att se till att barnet började i en lugn och trygg skola. Framförallt diskuterade kvinnorna huruvida det skulle vara lämpligt för deras barn att börja i Björkbyskolan som kommit att associeras med bråk och sociala problem. För att förstå dessa kvinnors sätt att resonera är det nödvändigt att lyfta blicken och se hur det hänger ihop med den ökade polarisering som man kan se i svenska städer.

Björkbyskolan kan ses som ett ganska typiskt exempel på en skola i ett stigmatiserat bostadsområde. Att skolor i vissa områden tenderar att uppfattas som sämre än andra skolor kan förstås utifrån hur det urbana rum-

met kommit att bli alltmer socioekonomiskt, etniskt och symboliskt polariserat (Bunar, 2005). Skolor i så kallade utsatta områden har drabbats av bristande resurser och sociala problem som en följd av de områden de ligger i (Ristilammi, 1994:104). Detta kan få konsekvenser för elevers skolprestationer och i sin tur deras framtida livschanser (Kallstenius, 2007:112).⁵⁴ Emellertid har dessa skolors status ytterligare försämrats genom att påverkas av det dåliga rykte som området de ligger i har. Det är samma negativa egenskaper som tillskrivs miljonprogramsområden, som sociala problem, bråk och kriminalitet, som tenderar att "smitta" av sig på områdets skolor (Ristilammi, 1994:104). Föräldrar har som en konsekvens av denna utveckling börjat ta alltmer medvetna beslut kring barnets skolgång för att se till att barnet börjar i "rätt skola", ofta genom att undvika skolor i miljonprogramsområden eftersom de uppfattas kunna påverka deras barn på ett negativt sätt (Bunar, 2001:200). Det finns studier som pekar på att denna tendens till att undvika skolor i miljonprogramsområden förstärkts under senare år i och med "det fria skolvalet" vilket innebär att föräldrar sedan 1990-talet har fått möjlighet att välja skola till sina barn (Bunar & Sernhede, 2013:17; Kallstenius, 2007:112; Trumberg, 2011:278). Det fria skolvalet har gjort att det blivit ett större fokus på föräldrarnas ansvar för barnets skolgång (Kallstenius, 2013:83).

Kvinnornas resonemang kring huruvida Björkbyskolan var en lämplig skola kan ses mot bakgrund mot denna samhällsutveckling. För kvinnorna i studien, liksom för många andra föräldrar i dagens svenska städer, aktualiserade just funderingar kring barnets skolgång hur barnet ska växa upp. Hur kan barnet påverkas av att gå i en skola med dåligt rykte? Kommer barnet hamna i dåligt sällskap? Det var dock en komplicerad fråga eftersom de inte kunde vara säkra på att ryktena om skolan verkligen stämde. Men tänk om? Risken fanns att Björkbyskolan, om det som de hade hört om skolan stämde, kunde påverka deras barns livschanser negativt. Som Mikael Palme (1992:14) skriver blir skolval en "social strategi" för att säkra barnets framtid. Att se till att barnet börjar på rätt skola handlar om att försäkra sig om att barnet får tillgång till kulturellt kapital för att lyckas i framtiden (ibid.; se även Byrne, 2006:105). Det är också viktigt att placera kvinnornas sätt att resonera utifrån en samhällsutveckling där det tycks det bli alltmer viktigt att göra strategiska val kring barnets skolgång. För kvinnorna i min studie var det inte aktuellt att välja en skola i ett annat område eftersom deras barn fortfarande var små. Emellertid kan "det fria

⁵⁴ Att elevers studieresultat kan påverkas av sociala förhållanden i det bostadsområde där de bor brukar ofta beskrivas utifrån begreppet grannskapseffekter (se Bergsten, 2010:243).

skolvalet” bidragit till att skapa en mentalitet av att det är viktigt att ta medvetna beslut kring barnets uppväxt för att se till att barnet får en bra uppväxtmiljö vilket också kan ha påverkat kvinnorna i min studie.

Kanske kan kvinnornas oro för barnets skolgång kopplas till deras klassposition. Studier har visat att det är just medelklassföräldrar som tenderar att ta strategiska beslut kring barnets skolgång för att se till att barnet får tillgång till rätt sorts värderingar för att lyckas i framtiden (Palme, 1992; Trondman, 2007). Emellertid finns även studier som pekar på att också arbetarklassföräldrar eller föräldrar med utländsk bakgrund väljer bort skolor i miljonprogramsområden i hopp om att deras barn ska få bättre livschanser om de börjar i skolor med bättre status (Kallstenius, 2007; Yazdanpanah, 2008:228).⁵⁵ Därför verkar denna samhällsutveckling vara något som påverkar föräldrar generellt även om utvecklingen med det ”fria skolvalet” gynnat högtbildade föräldrar med ”svensk” bakgrund eftersom de har större kunskap om hur utbildningssystemet ser ut och därför vet vilka vägar de ska ta i förhållande till barnets skolgång (Kallstenius, 2013:30).

Det som blir uppenbart i Annas, Katarina och Cecilias resonemang är också hur föräldraskapet aktualiserar segregationsproblematiken. Genom att välja skola till sina barn hamnar kvinnorna på ett oundvikligt sätt mitt i en segregationsproblematik som också handlar om den hur den svenska staden ser ut och hur den ska utvecklas. Kvinnorna var noga med att framhålla att deras barn inte fick påverkas av en stökig skolmiljö och därför överväger att undvika skolor i vissa områden. Samtidigt blir det en problematisk fråga eftersom ett sådant beslut i förlängningen kan bidra till att reproducera stadens sociala och etniska uppdelning. Att såväl Gräsbacken som Björkbyammorna tog upp detta i intervjuerna visar att ingen tycks vara oberörd av denna problematik. Det verkar alltså vara en central fråga både för de som bor i stigmatiserade områden men också för de som bor i mer välbärgade områden. Jag kommer senare i kapitlet återkomma till hur segregationsproblematiken var något som aktualiserades av just val av skola men även förskola.

Inte i minoritet

Tidigare i kapitlet visade jag hur flera av kvinnorna i studien framhöll att det var viktigt att deras barn växte upp i en mångkulturell miljö. Emellertid

⁵⁵ Soheyla Yazdanpanah (2008:228) visade i sin avhandling om lågavlönade kvinnor med iransk bakgrund som hon intervjuade tänkte välja en skola som inte låg i det egna bostadsområdet. Genom att välja en skola som de trodde var bättre ville de försäkra sig om att deras barn skulle ha bättre chanser att lyckas i framtiden.

var denna diskurs inte särskilt framträdande när de talade om konkreta beslut kring barnets uppväxt. Då betonades istället betydelsen av att välja en förskola eller skola som inte hade ”för många” barn med utländsk bakgrund. För många barn med utländsk bakgrund uppfattades som negativt eftersom det enligt kvinnorna kunde leda till att deras barn blev i minoritet.⁵⁶ Cecilia, som bodde i Björkby, berättar om hur hon och hennes man tänkte när de skulle välja förskola till sin son:

M: Hur är det med förskolor? Har ni, kommer Fredrik att börja i förskolan snart?

Cecilia: Ja till hösten ska han börja.

M: Hur har ni tänkt där bara sådär?

Cecilia: Ja...där har vi, sökte vi för att det i första hand skulle kännas som en trygg och bra miljö. Vi har varit och tittat på ganska många, dom allra flesta som finns. En valde jag bort helt och hållet, den sökte vi inte till alls på grund av att, när jag var där och tittade så såg jag nästan inga svenska barn alls. Och det tycker jag, så vill jag inte ha det. Däremot så var vi och tittade på en annan där det var kanske fifty fifty och det var nästan vårt andrahandsval. Så det är inte det att jag vill att han inte ska träffa icke-svenska barn. Men absolut inte...

M: Det ska inte vara att det är en majoritet, eller hur tänkte du där?

Cecilia: Nej men Fredrik ska inte va i en minoritet. Det vill jag absolut inte. Och jag tror det att det blir väldigt mycket... alltså orsaken är att det blir en konstig... det blir ett väldigt stort fokus på sociala problem och språkförbristningar och...det har inte Fredrik nåt behov av. Utan han har andra behov.

I detta citat kan man se hur en trygg miljö baseras på rasifierade bedömningar om de andra barnens etniska bakgrund. En förskola som enligt Cecilia har för många barn med utländsk bakgrund beskrivs som en potentiellt skadlig miljö för hennes son. Däremot framställs en kulturellt blandad miljö i grunden som en bra miljö så länge det inte blir för många barn med utländsk bakgrund. Cecilias sätt att resonera har stora likheter med hur kvinnorna i den brittiska studie gjord av Byrne (2006) resonerade kring vilken skola de skulle välja till sina barn. För dessa kvinnor var det viktigt att välja en skola med ”den rätta blandningen”. Elever med annan social eller kulturell bakgrund beskrevs som positivt och berikande för kvinnor-

⁵⁶ Liknande argument om att undvika vissa skolor för att barnet inte skulle vara i minoritet framkom i en studie om majoritetssvenskar i Botkyrka (Hübinette & Hyltén Cavallius, 2014:45).

nas barn så länge de inte blev ”för många” (ibid.:120).⁵⁷ För många barn med utländsk bakgrund ansågs kunna riskera tryggheten för deras egna barn. Byrne menar därför att konstruktionen av vad som är en trygg miljö också har en tydlig koppling till etnicitet och ”ras”, eftersom det baseras på rasifierade föreställningar om att det egna barnet inte ska bli påverkad av barn med annan bakgrund (ibid.). I likhet med kvinnorna i Byrnes studie visar Cecilias citat att för många barn med utländsk bakgrund konstrueras som ett potentiellt hot mot hennes barns trygghet och framförallt om hennes son skulle bli i minoritet bland barnen på förskolan.⁵⁸ Att vara i minoritet framstår som något negativt i sig själv, det vill säga att det automatiskt hotar hennes barns trygghet. Men hon pekar också på att det skulle kunna bli för mycket fokus på sociala problem vilket kan kopplas till föreställningen om att skolor med relativt stor andel elever med utländsk bakgrund ofta automatiskt ses som bråkigare och stökigare andra skolor (Bunar, 2001:140; Kallstenius, 2007:119; Trondman, 2007:164).

Sanna som även hon bodde i Björkby berättade att hon tagit hänsyn till ett antal olika faktorer i valet av förskola till sina barn. Bland annat hade hon läst på föräldraenkäten på Internet hur nöjda andra föräldrar var med deras val av förskola. Själv tänkte hon antagligen välja samma förskola som sin kompis skulle välja åt sitt barn eftersom det skulle göra att hennes dotter redan kände barn på förskolan. Något som Sanna också nämnde var att hennes dotter inte skulle vara i minoritet bland barnen på förskolan.

Sanna: Men sen... sen är det även det här att jag vill inte att Lisa ska bli en minoritet heller. För så tror jag att det skulle bli på Björkbyvägen på Nallens förskola till exempel. Det är jättebra att man... att man kan integrera lite (skratt lite) alltså från barn därifrån och hit men jag vill... alltså är man en minoritet så är man ju utsatt. Och man ser ju till sig själv närmast. Alltså sina egna barn, jag vill inte att dom ska behöva känna så.

M: Nej, nej.

Sanna: Om jag kan få välja liksom. Kanske tyvärr men...

M: Ja.

⁵⁷ Byrne (2006) visade emellertid att många kvinnor tenderade att överskatta andelen barn med utländsk bakgrund vilket tyder på att vad som konstrueras som ”för många” är en social konstruktion och inget objektivt faktum.

⁵⁸ Det kan emellertid påpekas att argumentet om att det inte får vara för många barn med utländsk bakgrund också används av föräldrar som själva har utländsk bakgrund. Jenny Kallstenius (2007:119) visade i sin studie om skolval att föräldrar med utländsk bakgrund ofta berättade att de skulle välja bort skolor i miljonprogramsområden eftersom de ville att deras barn skulle gå i en skola där fler av eleverna hade svensk bakgrund.

Sanna: Så tänker vi nog.

M: Ja, så inte att hon är i minoritet liksom? Nej nej...

Sanna: Nej precis, att... Jag tror att det skulle nog hon vara där ja... Dom har väl språkinriktningar och sådär och det är väl just för att dom har så många barn som inte kan svenska språket.

M: Ja ja

Sanna: Och då tänker jag bara, om jag går till mig själv, hur mycket tid det tar när man inte kan ett språk. Alltså så tänker jag att hon som kan språket så som förskolorna, då kommer inte hon få någon tid liksom (skratt).

M: Nej just det.

Sanna: För det kommer ta sån tid bara... Nej jag vet inte, det kanske är fördomar men...

Precis som Cecilia berättade Sanna att hon inte ville välja en förskola där många av barnen hade utländsk bakgrund eftersom det skulle göra att hennes barn blev i minoritet. Sanna beskriver hur hennes barn inte skulle passa in på en förskola där det fanns en betoning på språk men även att hennes son kunde bli "utsatt" i en miljö med vad hon sa är "för många" barn med utländsk bakgrund. Blir det "för många" barn med utländsk bakgrund riskerar det alltså att drabba hennes barn eftersom det automatiskt antas innebära att han blir utsatt. Barn delas här upp efter etnisk bakgrund som i sig antas kunna leda till konflikter genom att den grupp som är procentuellt underrepresenterade riskerar att bli utsatt av den andra gruppen. Att barn delas upp i två skilda grupper där en grupp inte får bli större än den andra blir anmärkningsvärt om man tänker på att det sannolikt inte handlar om barn med ursprung i en kultur utan att de barn hon avser sannolikt har sin bakgrund i en mängd olika kulturer. Denna argumentation reproducerar en uppdelning mellan "svenskar" och "invandrare" där de med utländsk bakgrund klumpas ihop i en homogen grupp. Något som man också kan lägga märke till är att Sanna säger att hon gärna vill att några av barnen från Björkby fick komma till förskolan i hennes del av området eftersom det med Sannas resonemang kan leda till att de blir i minoritet, något hon alltså sa inte skulle vara önskvärt för sina egna barn.

Det ska emellertid nämnas att det varken för Cecilia eller Sanna verkar vara okontroversiellt att tala om att andra barns etniska bakgrund hade varit något de tog hänsyn till när de skulle välja förskola till sina barn. De använder båda olika språkliga strategier för att legitimera sina resonemang. Cecilia betonar hon att hon inte är emot att hennes son träffar barn med utländsk bakgrund. Genom att ta ett tydligt avstånd från ett uttalande

som skulle kunna uppfattas som främlingsfientligt, att hon medvetet skulle hindra sitt barn från att umgås med barn med utländsk bakgrund, kan hon undvika att själv förknippas med en sådan position (jfr Potter & Wetherell, 1987:48). I Sannas citat kan det noteras hur hon uttrycker sig påtagligt ambivalent, hon växlar mellan att motivera varför hennes son inte ska vara i minoritet och nyansera eller ifrågasätta vad hon nyss har sagt, som "kanske tyvärr", "det kanske är fördomar men..." (jfr *ibid.*:77). Dessutom är hon nogga med att poängtera att kulturell blandning faktiskt är bra och berikande.

Att inte vara i minoritet – ett uttryck för mångkulturdiskursen

Det är uppenbart att det beskrevs som något negativt att vara i minoritet men som blev tydligt ovan kunde det betyda olika saker i olika sammanhang. Sanna till exempel sa att minoritet innebar att man var utsatt. "För många" barn med utländsk bakgrund beskrevs också som något som kunde leda till sociala problem och språkfokus, vilket enligt kvinnorna gjorde att sådana förskolor inte var lämpliga för deras barn. Hur kan man förstå Sannas och Cecilias resonemang om att deras barn inte fick vara i minoritet?

Ett sätt kan vara att se det som ett uttryck för den mångkulturdiskurs som jag tidigare visat att kvinnorna ofta använde sig av i intervjuerna. Kvinnornas resonemang om att deras barn inte skulle vara i minoritet synliggör vilken slags mångkultur som är eftersträvansvärd och vilken form av mångkultur som ses som potentiellt skadlig för deras barn. Det var en speciell variant av mångkultur som kvinnorna beskrev som positiv för deras barn, det fick inte bli en så stor andel av barnen på förskolan som hade utländsk bakgrund att deras egna barn blev i minoritet. Kulturell blandning var bra och berikande så länge "de andra" inte "tog över" och i synnerhet inte blev i majoritet. Som Sanna påpekade var det jättebra att "integrera lite" vilket synliggör att det skulle vara lagom kulturell mångfald. Den mångkultur som kvinnorna förespråkade utgick också från vad som var berikande och bra för deras egna barn. Ett fåtal av barnen från den andra sidan av området skulle komma till deras del av området och inte tvärtom. Kulturell mångfald kunde på så vis kontrolleras så att den blev berikande och inte ett hot mot deras egna barns trygghet. Detta sätter fingret på att mångkulturdiskursen, trots att den i grunden handlar om att alla kulturer på ett jämbördigt sätt ska respekteras, ofta utgår från en norm, där "de andra", som inte är som oss, ska inkluderas. Enligt Ahmed (2000:95) innebär mångkulturdiskursen att vi-et accentueras som norm samtidigt som "de andra" placeras utanför denna norm genom att de måste bli accepterade för att kunna bli inkluderade i gemenskapen. Denna

norm upprättas här genom att den kulturella mångfald som var eftersträvansvärd var att några av barnen från hyreshusområdet kom till förskolan i villaområdet och berikade miljön för deras egna barn. Däremot framstår det motsatta, att deras barn skulle börja i en förskola i hyreshusområdet, som näst intill otänkbart.

Dessutom bidrar talet om minoritet till att upprätthålla skillnader mellan barn med olika bakgrund. Cecilia berättade att hon varit och tittat på olika förskolor och att hon valt bort en av förskolorna på grund av att hon inte sett ”några svenska barn”. Skillnaden mellan olika barn upprättas här genom rasifierade föreställningar om vilka barn som är ”svenska” respektive ”icke-svenska” (eftersom barn som inte uppfattas ha ett svenskt utseende betecknas vara ”icke-svenska”). Sanna gjorde också en uppdelning mellan barn men med avseende på kultur. Hennes resonemang utgick ifrån att hennes son per automatik skulle bli utsatt om han var i minoritet. Detta resonemang utgår ifrån att det finns skillnader mellan barn från olika kulturer som potentiellt kan leda till konflikter. Kultur blir i ett sådant resonemang något fast och homogent, kulturer ska hållas i balans, annars kan de leda till motsättningar och konflikter.

Det kan förstås som att talet om minoritet alltså skapar och upprätthåller skillnader mellan barn med olika bakgrund, med utgångspunkt i ”ras” eller kultur. En vanlig kritik som brukar riktas mot mångkulturdiskursen är just att den tenderar att dölja essentiella föreställningar om kulturer och kulturella skillnader (Yuval-Davis, 1997:55). Homi Bhabha (1999:283) menar att mångkulturdiskursen bidrar till att förstärka kulturella skillnader genom att hela tiden sätta dem i relation till den dominerande kulturen. Andra kulturer placeras utifrån ett ”normativt centrum” varifrån de kan kontrolleras och hållas på plats (Eriksson et. al., 1999:43). Kvinnornas hänvisning till att deras barn inte skulle vara i minoritet sätter fingret på det som enligt Bhabha är faran med mångkulturalismen, nämligen att den tenderar att markera ett normativt centrum utifrån vilka andra kulturer bedöms och homogeniseras. Med det syftar jag på att kvinnorna, när de talade om att deras barn inte fick vara i minoritet, tenderade att konstruera andra kulturer som homogena och skilda från deras egen kultur, men även att den mångkultur som var eftersträvansvärd utgick från ett specifikt normativt centrum.

Det svenska språket som symbol för att bli ”svensk”

Det svenska språket fick ofta en central betydelse när kvinnorna talade om vilken förskola eller skola som var lämplig för deras barn. Sanna och Cecilia sa båda att deras barn inte skulle passa in i en miljö där majoriteten av barnen inte hade svenska som modersmål. Språk framstod ofta som ett

legitimt skäl till att undvika vissa förskolor eller skolor. När kvinnorna använde språk som argument behövdes inga ytterligare förklaringar eftersom det svenska språket i sig gavs en så avgörande betydelse. Det framgår i följande citat där Åsa som bodde i Gräsbacken berättade att det svenska språket hade varit en avgörande faktor när hon bestämde sig för vilket område hon skulle flytta till:

M: Etnicitet, har det kommit upp på nåt sätt?

Åsa: Är det, när du lägger i begreppet etnicitet då menar du liksom att vi är svenskar eller liksom sin nationalitet.

M: Hm, precis. Personer med utländsk bakgrund eller?

Åsa: Eh ja. Jag har tänkt mycket på det i förhållandet till språk. När vi valde lite grann boende, när vi skulle, vi behövde en större bostad. Och då tänkte jag mycket på områden i den här stan där, där...det kanske inte var fullt lika mycket med utländsk bakgrund. Och ingenting för att jag har något emot dom.

M: Nej.

Åsa: men därför att jag var rädd att Erik, att hans språk skulle bli påverkat om det var alltför många barn med utländsk bakgrund. När vi flyttade till stan så fick mamma en klasslista där hon jobbade där ett enda svenskt barn fanns med. När den här flickan var arton år träffade jag henne och jag kunde nästan inte förstå vad hon sa. Nu har jag förstått att hon hade inte sådär jättebra bakgrund hemifrån heller så visst det påverkade.

M: Hm, precis.

Åsa: Men det blev väldigt mycket grov Rinkebysvenska förstår du? Alltså det var nästan inte, det är nästan inte är svensk dialekt.

M: Nej nej.

Åsa: Dialekten är så grov att det är svårt att höra vad faktiskt personen säger. Och det vill jag inte.

M: Nej.

Åsa: Att det ska bli för många. Jag tror det gör inget, det gör inget om det är några för dom kommer ju dras med snarare av att få hjälp. Men om man blir för många i en gruppering, så så då kan det slå tillbaka för då kanske det snarare blir mitt barn som dras med i det här. För han blir den mindre gruppen

Åsas resonemang utgår ifrån att hennes sons språk påverkas negativt i en skola där en majoritet av barnen har utländsk bakgrund. Hon är, precis som Cecilia och Sanna i föregående avsnitt, noga med att påpeka att det

inte handlar om att hon har ”något emot dem” utan att det just är när det blir för många som hon inte tycker är bra. Det är intressant vilken funktion exemplet med den 18-åriga flickan har i citatet ovan. Användningen av exemplet kan förstås som ett sätt för Åsas att rättfärdiga sitt uttalande om sonens uppväxtmiljö. Precis som jag kunnat visa tidigare var det vanligt att kvinnorna rättfärdigade sig när de pratade om att det inte fick vara ”för många” barn med utländsk bakgrund på förskolan eller skolan. Här blir det berättelsen om flickan som används som ett negativt exempel för att visa hur det kan gå för någon som går en skola där majoriteten av eleverna har utländsk bakgrund. Även om flickan inte växte upp i Rinkeby (utan en stadsdel i den stad där intervjuerna gjordes) beskriver Åsa flickans språk som ”Rinkebysvenska”. Rinkebysvenska konstrueras som något icke-svenskt, vilket bland annat framgår när Åsa säger ”det är inte ens en svensk dialekt”. Åsas sätt att tala om Rinkebysvenska stämmer överens med hur Rinkebysvenska ofta konstrueras i media, nämligen som något dåligt och avvikande, som talas av problematiska och ”icke-svenska” ungdomar (Milani & Jonsson, 2012). Rinkebysvenska används här som ett tecken på att flickan i exemplet var så influerad av ”de andra” att hon inte längre framstår som ”svensk”. Denna berättelse har en tydlig koppling till hur Åsa ser på var hennes egen son skulle gå i skolan och i förlängningen också hur hennes son skulle formas i förhållande till etnicitet. Skulle Åsas son hamna i en skola med vad hon sa är ”för många” elever med utländsk bakgrund kan det riskera att influera hennes son för mycket, vilket bland annat synliggörs genom formuleringar som ”slå tillbaka” och ”dras med” och i förlängningen äventyra hans ”svenska” identitet. Att kunna tala korrekt svenska blir alltså här en symbol för att hennes son skulle formas till att bli ”svensk”(jfr Byrne, 2006:174).

Det är inte så förvånande att det svenska språket fick en avgörande betydelse när kvinnorna talade om vilka förskolor eller skolor som var lämpliga för deras barn. I Sverige läggs stor vikt vid det svenska språket. Detta är särskilt tydligt i integrationsfrågan där just förmågan av att kunna tala bra svenska ses som ett av det absolut viktigaste tecknet på att vara integrerad i det svenska samhället. Genom att behärska det svenska språket signalerar man att man har tillägnat sig normer om hur man betar sig i Sverige, en slags ”svenskhetskompetens” (Runfors, 2003:158; se även Runström, Runfors, & Wahlström, 1998:170). Att tala felfri svenska kan också fungera som inträdesbiljett för att bli betraktad som ”svensk” (Hübinette & Tigervall, 2009). Det innebär att det är lättare att åtminstone tillfälligt inkluderas i den svenska gemenskapen för personer som talar svenska utan brytning medan de som talar svenska med grammatiska avvikelser eller brytning riskerar att placeras utanför svenskhetens gränser.

Detta synliggör hur språk ofta används för att markera vilka som inkluderas respektive exkluderas i nationen (Balibar, 2002:129ff). Det är därför relevant att se Åsas sätt att tala om risken för att hennes sons språkutveckling skulle bli negativt påverkad i en skola med många elever med utländsk bakgrund utifrån denna starka betoning på språkkompetens som finns i det svenska samhället samt att språk ofta fungerar som symbol för att betraktas som "svensk". Som jag argumenterade för ovan blir just språk något som i citatet blir en symbol för att formas till att bli tillräckligt "svensk". Språkets avgörande betydelse kan också förstås utifrån att en ren svenska utan grammatiska felaktigheter signalerar att man tillägnat sig ett kulturellt kapital som i förlängningen också ses som en garanti för att lyckas i framtiden (Lundström, 2007:96; Runfors, 2003:156). Att försäkra att sonen växer upp tillsammans med barn med svensk bakgrund kan därmed också ses som ett sätt att se till att sonen förses med rätt sorts kulturellt kapital för att lyckas med arbete och studier.

Diskursen om det bästa för mitt barn

Det som blev uppenbart när kvinnorna talade om konkreta beslut kring barnets uppväxt var de påtagliga motstridigheter som fanns mellan olika diskurser. Å ena sidan framhöll kvinnorna att deras barn skulle växa upp i en kulturellt blandad miljö, å andra sidan var de medvetna om att deras förskole- och skolval gjorde att denna mångkulturella miljö i praktiken förhindrades. Å ena sidan ville de bidra till att motverka den redan segregerade staden, å andra sidan påpekade de att de beslut de tog kring barnets uppväxt i förlängningen kunde bidra till denna utveckling. Det blir som ett dilemma som kvinnorna hamnar i genom användningen av olika diskurser (jfr Trondman, 2007:163ff).⁵⁹ Dilemman är särskilt vanliga när människor säger något problematiskt eller känsligt eller det kan uppfattas som att man handlar utifrån sina egna intressen (Wetherell & Potter, 1992:97). Det som också är kännetecknande för dilemman är att det är något som står på spel (Potter, 1996:124). I detta fall var det känsligt att välja förskola eller skola utifrån egna intressen, det vill säga vad som var bäst för det egna

⁵⁹ Mats Trondman (2007:163ff) intervjuade ungdomar om hur de resonerade kring sitt val av gymnasieskola. Han visar i likhet med kvinnorna i min studie, att de ofta hamnade i dilemman genom att olika diskurser ställdes emot varandra. Dessa ungdomar kunde både visa hur de var positivt inställda till mångkulturella samhället och samtidigt reproducera "invandraren" som socialt problem. Trondman påpekar att detta blev ett dilemma mellan att agera som goda samhällsmedborgare, att vara för det mångkulturella samhället, och samtidigt känna sig tvungna att se till de individuella framtidsutsikterna genom att välja bort vissa skolor (ibid.:187; se även Gustavsson, 2006:160).

barnet eftersom det kunde äventyra kvinnornas självbild av sig själva som öppna, medvetna och liberala samhällsmedborgare. Ett sätt som kvinnorna kunde "lösa" detta dilemma var genom att använda sig av en rad språkliga strategier, som att betona att de inte hade något emot personer med utländsk bakgrund eller hävda att alla andra tänker på samma sätt.

Ett annat sätt som kvinnorna hanterade motstridiga diskurser, var att hänvisa till att de måste göra "det bästa för mitt barn". Argumentet, som jag hädanefter kommer att benämna "diskursen om det bästa för mitt barn" handlade om att de i egenskap av mammor till varje pris måste göra det de tror är bäst för sina barn även om det stod i kontrast vad som var bäst utifrån ett samhällsperspektiv. Denna diskurs har kunnat noteras tidigare i kapitlet, nämligen när Sanna berättade att hon ville undvika att välja en förskola där hennes son blev i minoritet och förklarade detta med följande formulering: "Och man ser ju till sig själv närmast. Alltså sina egna barn, jag vill inte att dom ska behöva känna så". Ett sådant uttalande kan ses som ett sätt att rättfärdiga ett uttalande som kunde uppfattas som känsligt eller problematiskt.

Maria som bodde i Gräsbacken berättade att hon ville flytta till ett bostadsområde som var lugnt och tryggt för hennes son att växa upp i. Det var särskilt viktigt att hennes son hamnade i en skola som var en lugn skola utan problem. Hon berättade att skolor där många av eleverna hade utländsk bakgrund inte var en åtråvärd skola eftersom sådana skolor också tenderar att ha sociala problem. Dessutom nämnde hon att hon inte ville att hennes son skulle "sticka ut" för mycket, vilket skulle bli fallet i en skola där många av barnen hade utländsk bakgrund. Maria berättade att hon var medveten om att hennes val att flytta till ett bostadsområde där hon visste att det inte bodde så många med utländsk bakgrund i förlängningen kunde bidra till att förstärka stadens segregation men att hon ändå måste tänka på vad som var "bäst" för sin son. Hon kunde för egen del tänka sig att flytta i stort sätt var som helst men eftersom hon hade barn måste hon i första hand tänka på att hennes barn växer upp i en trygg och bra miljö.

Ett sätt att förstå Marias sätt att resonera det är att hon ställs inför ett dilemma när hon inser att hennes val av förskola till sitt barn utifrån ett större perspektiv kan reproducera segregationsmönster. Maria kan genom att hänvisa till barnets bästa rättfärdiga sig genom att peka på att det finns något positivt eller särskilda omständigheter med hennes ställningstagande (Potter & Wetherell, 1987:76). Det blir alltså omtanken om det egna barnets säkerhet och trygghet som blir en särskild omständighet som anges för att rättfärdiga något som utifrån samhällets bästa kunde uppfattas som problematiskt.

En anslutning till identiteten som mamma

Diskursen om det bästa för mitt barn ska inte ses som en individuell strategi, snarare kan man förstå det som att kvinnorna använde sig av redan befintliga språkliga resurser (jfr Potter & Wetherell, 1987:76). Att kvinnorna påpekade att de måste göra vad som är bäst för sina barn kan ses som ett sätt att använda sig av existerande berättelser av hur en mor ska vara och bete sig. Utifrån föreställningen om den goda modern ska en mor alltid se till vad som är bäst utifrån barnets intressen och behov (Brembeck, 1998:47). Särskilt tydligt blir detta i förhållande till det lilla barnet som är i stort behov av skydd och omsorg, där modern ses som central för att ge barnen en trygg start i livet för att formas till en trygg och harmonisk individ som vuxen (Chodorow & Contratto, 1982:70). Även om föreställningen om den goda modern kan uppfattas som förlegad kan det ändå vara en subjektposition som kvinnorna hade nära till hands att identifiera sig med som nyblivna mammor.

Det är genom att tillfälligt ansluta sig till moderskapsidentiteten som kvinnorna kan rättfärdiga att de måste göra vad som är det bästa för sina barn (jfr Potter & Wetherell, 1987:110). Diskursen om den goda modern gör det möjligt för kvinnorna att inte uppfattas som själviska som i första hand tänker på sina barn utan bara lever upp till föreställningar om hur en mamma bör vara och bete sig. Kvinnornas sätt att använda sig av moderskapsidentiteten kan förstås utifrån Bronwyn Davies och Rom Harrés (2001:261ff) begrepp positionering. De menar att människor i dagligt tal positionerar sig med hjälp av de subjektpositioner som finns tillgängliga. Dessa kulturellt konstruerade positioner inkluderar ofta en uppsättning tillhörande begrepp, bilder och metaforer (Burr, 2003:119). Det är med hjälp av modern som en kulturellt skapad position som kvinnorna kan uttrycka hur de vill att deras barn ska växa upp. Diskursen om den goda modern följer med en uppsättning egenskaper, till exempel att de till varje pris ska se till barnets bästa, som de sedan aktivt kan använda sig av för att tala om sig själva och sina tankar kring uppfostran. Positioneringar, som moderskapet, är också kopplade till en viss moral om vad som är rätt eller fel utifrån denna position (ibid.). Det som blir moraliskt riktigt utifrån denna position är att i alla lägen sätta barnets behov över allt annat.

Kvinnornas användning av diskursen om den goda modern kan sättas i relation till hur föreställningen om moderlighet historiskt tagit sig uttryck. Charlotte Tornbjer (2002:264) visade i sin studie om hur moderskap konstruerades i Sverige under tidigt 1900-tal att mödrar ansågs kunna bidra till att göra samhället till en "vänligare och mjukare plats". Det fanns under denna tid en föreställning om en samhällsmoderlighet, att modern genom uppfostran av barnet kunde bidra till en positiv utveckling för nation-

en och samhället i stort. Mödrar uppfattades kunna hindra krig och förtryck genom att lära sina barn att respektera och förstå andra människor (ibid.:111; se även Eduards, 2007:44). Det visar hur just mödrar ansetts spela en viktig roll för att bidra till en god samhällsutveckling. Emellertid skiljer sig detta från hur kvinnorna i min studie använde sig av moderskapet i sitt sätt att tala om barnets uppväxt. Att välja bort en skola eller förskola för att den inte var en tillräckligt trygg miljö eller för att den hade för många barn med utländsk bakgrund konstruerades av kvinnorna som barnets bästa men inte om samhällets bästa. Det blev här snarare ett sätt att sätta sitt barns bästa över samhällets bästa, vilket alltså skiljer sig från historiska studier som visat hur moderlighet och mödrar uppfattats kunna bidra till en positiv samhällsutveckling.

Det bästa för mitt barn och det moderna föräldraskapet

Ett ytterligare sätt att förstå diskursen om det bästa för mitt barn är att se den i förhållande till det moderna föräldraskapet.⁶⁰ Föräldrar har i takt med den ökade individualiseringen av samhället kommit att betraktas som allt viktigare för barnets uppväxt, något som föräldrar själva införlivat genom att ständigt oroa sig för hur de ska bete sig för att ge sina barn den bästa möjliga starten i livet. Elisabeth Beck-Gernsheim (2002:103) har beskrivit dagens föräldraskap som ett planeringsprojekt. Redan när barnet är mycket litet förväntas föräldrar planera för barnets framtid genom att ta ställning till en mängd beslut kring barnets uppväxt. Emellertid är många föräldrar osäkra på hur de ska uppfostra barnet på rätt sätt, inte minst för att de ständigt blir konfronterade med nya råd och tips på hur barnet ska fostras för att utvecklas till en lugn, harmonisk och lyckad individ. Som ett led i att försäkra sig om att barnet fostras på ”rätt sätt” uppmärksammar föräldrar alla de risker som kan inträffa i barnets liv (ibid.:45). Frank Furredi (2002) har beskrivit dagens föräldrar som en slags ”hyperföräldrar” som ständigt försöker kontrollera alla potentiella risker som kan drabba

⁶⁰ Diskursen om det bästa för mitt barn kan alltså ses som uttryck för både moderna och traditionella konstruktioner av föräldraskap och moderskap. Som Margareta Bäck-Wiklund och Birgitta Bergsten (1997:36) menar förhåller sig dagens föräldrar till såväl traditionella som moderna konstruktioner av moderskap och föräldraskap.

deras barn.⁶¹ Föräldrar oroar sig för en mängd olika saker, alltifrån att barnet ska skada sig eller bli sjuka till att de ska misslyckas i skolan eller få en psykisk störning. Det handlar alltså inte bara om hur de ska agera i förhållande till sina barn för att försäkra sig om att barnet växer upp på ett bra sätt utan även hur de kan skydda sina barn utanför hemmet där de själva inte har samma kontroll (ibid.:93).

Kvinnornas sätt att argumentera, att de som mammor eller föräldrar måste se till det bästa för sina barn kan alltså förstås utifrån att föräldrar i vår tid kommit att ses som avgörande för barnets uppväxt.⁶² För kvinnorna var det en väsentlig fråga att se till att deras barn redan tidigt hamnade i den bästa möjliga miljön för att försäkra sig om att deras barn utvecklades till trygga individer som vuxna. Ett sätt att göra detta var att försöka minimera risken att deras barn hamnade i en miljö som kunde påverka deras barn negativt. Särskilt tydligt blev det när kvinnorna i Björkby diskuterade vilken förskola de skulle välja till sitt barn. Det fanns ett antal olika faktorer som dessa kvinnor tog hänsyn till, som pedagogik, förskolelärartätthet, mat och om barnen fick sova utomhus. Det som också blev betydelsefullt var vilken etnisk bakgrund barnen på förskolan hade, eftersom det var viktigt att det inte var "för många" av barnen som hade en annan bakgrund än svensk. Att se till att barnet formades på rätt sätt i förhållande till etnicitet och "ras" kan alltså ses som en av ett flertal faktorer som kvinnorna tog i beräkningen när de skulle välja förskola till sina barn. Allt i barnets uppväxt skulle planeras och kontrolleras vilket även innebar att försäkra sig om att barnet befann sig i en tillräckligt "svensk" miljö för att deras barn skulle formas till "svenskar" (men även medelklass)⁶³. En miljö där "för många" av de andra barnen hade utländsk bakgrund beskrevs

⁶¹ Furedi (2002:v) menar att föräldrars enorma fokus på risker kring barnet är ett anglosaxiskt fenomen. Jag skulle vilja hävda att Furedis argumentation kan användas för att förstå kvinnorna i min studie, även om det är troligt att riskmedvetandet inte är fullt lika starkt som i USA. Furedi skriver bland annat om att nordamerikanska föräldrar idag inte vill släppa ut sina barn och leka själva, något som antagligen skiljer sig en del från svenska förhållanden.

⁶² Kvinnorna påtalade också själva hur deras egna sätt att förhålla sig till barnuppfostran skiljde sig ifrån hur deras föräldrar hade uppfostran dem. En kvinna berättade till exempel hur uppfostran för hennes egen mamma tycktes vara något naturligt, medan hon själv beskrev att hon reflekterade mer kring hur hennes barn skulle fostras.

⁶³ Det är möjligt att sättet som kvinnorna i studien förhöll sig till barnets uppfostran och riskmedvetenheten kring barnets uppväxt kan förstås utifrån deras klassposition. Det finns internationella som visat att medelklassföräldrar är mer osäkra på sin egen föräldraroll än arbetarklassföräldrar (Nelson, 2010:177).

som en potentiellt riskfylld miljö för deras barn (jfr Trondman, 2007:163). De andra barnens etniska bakgrund kunde vara bra och berikande men det var viktigt att de inte blev så många att det äventyrade deras barns trygghet. Det kan förstås som att kvinnorna gjorde upp en slags ”rasifierade riskkalkyler” genom att förhandla fram nyttan respektive risken med en förskola som var kulturellt blandad. Några få barn med utländsk bakgrund var utifrån en sådan kalkyl bra medan ”för många” beskrevs som en potentiellt riskfylld miljö för deras barn.

Det som var anmärkningsvärt var att det redan tidigt i barnets liv blev en viktig fråga att barnet hamnade i rätt sorts miljö. Samtalen med kvinnorna visar att kvinnorna ofta diskuterade vilken skola de skulle placera sina barn i även om barnen var mycket små. Kvinnorna talade alltså inte om vilka risker som barnet just nu kunde råka ut för utan om en situation som kunde uppkomma om flera år. Furedi (2002:31) menar att det kännetecknande för dagens föräldrar är att de inte hanterar risker som barnet dagligen kommer i kontakt med. Istället försöker de undvika risker långt innan de kan inträffa. Det innebär att sättet att hantera risker ofta blir spekulativt eftersom föräldrar tänker i förväg att det kommer att gå fel, snarare än att de överväger vilka risker som skulle kunna inträffa.

Det bör påpekas att kvinnorna i min studie ofta var medvetna om att deras oro för barnets uppväxt kunde vara spekulationer. Särskilt tydligt blev det när kvinnorna talade om Björkbyskolan där kvinnorna var noga med att påpeka att de faktiskt inte visste hur det skulle bli om barnet började där. Som några av kvinnorna uttryckte detta, ”Nä det här är bara som jag tror, det vet jag inte” eller ”Men så kan det ju självklart bli, det är säkert också förutfattade meningar”. Enligt Furedi är många föräldrar medvetna om att deras oro för sina barn är överdriven men att de ändå försöker göra det säkra före det osäkra utifall att något skulle hända deras barn (ibid.:123). För kvinnorna i min studie blev det säkra att välja en skola eller förskola med få barn med utländsk bakgrund medan det osäkra blev att välja en förskola eller skola där många av barnen hade utländsk bakgrund eller en skola som i media blivit framställd som en stökig skola.⁶⁴ Detta hänger ihop med att föräldrar utifrån denna moderna syn på föräldrars roll bör sätta barnets säkerhet och trygghet främst eftersom uppväxten

⁶⁴ Emellertid kan man fundera på om det alltid handlade om barnet i sig eller om barnen snarare användes som ett slagkraftigt argument. Furedi menar att barn ofta används som argument i olika sammanhang men att det ofta inte handlar om barnet utan om en allmän osäkerhet. Föräldrar tenderar att uttala sig om vad som är det bästa för barnet utifrån sina egna erfarenheter och uppfattningar (Furedi, 2002:105).

kan påverka dem för resten av livet (ibid.:58). Att inte sätta barnets behov i första hand eller att ta fel beslut kan leda till att betraktas som en dålig eller ansvarslös förälder. Kvinnorna i min studie kan därmed utifrån denna logik framstå som bra och ansvarsfulla föräldrar genom att framhålla att de sätter barnets trygghet i första hand (jfr ibid.:8).

”Hur var det med våra åsikter egentligen?”

Diskursen om det bästa för mitt barn användes ofta för att rättfärdiga problematiska uttalanden, som att låta antaganden om barns etniska bakgrund få betydelse för val av förskola och skola. Kvinnorna kunde emellertid även använda diskursen på ett sätt som öppnade upp för reflektion kring vilken roll de hade i att reproducera etnicitet och “ras” i relation till sina barn men även vilka samhälleliga konsekvenser deras beslut kunde få. Ett exempel på det var Sanna som tidigare i kapitlet berättade att hon ville undvika en förskola som hade ”för många” barn med utländsk bakgrund eftersom hon var orolig över att hennes barn skulle bli i minoritet. Lite senare i intervjun återkom hon till hur hon tänkt kring valet av förskola och pekade då på vilken betydelse hennes val av förskola hade för vilka som hennes dotter skulle komma att umgås med:

M: Ja, men det blir ganska lokalt, dom som är här liksom?

Sanna: Och det kommer det säkert bli när hon börjar på den där förskolan också. Och där styr man ju väldigt mycket själv liksom. Hade man haft Myran (en förskola i Björkby) som sitt förstahandsval då kanske det är större sannolikhet att hon skulle skaffa sig en kompis med en annan kulturell... bakgrund. Men det är nog mer att hon ska känna sig bekant med, som jag sa förut...

M: Med barnen som hon redan känner...?

Sanna: Ja när hon väl börjar liksom. Men ...ja det är jättesvårt för vi fundrade på det där just vad det gäller, inför det här faktumet att hon ska känna sig som en minoritet.

M: Ja just det.

Sanna: Och det känns väl lite fel att tänka så. Rent politiskt korrekt (skratt). Men det slutade ändå så att vi nog var överens där.

M: Ja... ja. Vet du någon som går på Myran? Alltså känner du nån som gör det eller liksom?

Sanna: Nej men det är också vad man har...fått en bild... För...vi läste lite på hemsidan och sådär och försökte få en bild från föräldraenkäten och då minns jag inte exakt vad som stod där. Man fick som känsla av att det var sämre engagemang från föräldrarna, och det är nog inte att dom är mindre

engagerade utan det var nog svårt att förmedla i så fall sitt engagemang, med språksvårigheter och.... Och så samtidigt känner man ju ett dåligt samvete för det känns som att nån måste ju ändå börja bryta. Om vi skulle sätta vårt barn där, nån måste ändå börja liksom.

M: Ja det är det som är dilemmat liksom, då blir det ju ännu mer liksom uppdelat?

Sanna: Jo exakt... Ja men vi är medvetna om det. Så att.../.../

Sannas sätt att resonera kring vilken betydelse hon själv hade för vilka hennes barn kommer att umgås med genomsyras av en reflexiv hållning. Hon är medveten om att hennes val av förskola får betydelse för vilka förutsättningar som finns för hennes barn att möta barn med annan kulturell bakgrund. Hade hon valt en annan förskola hade hennes dotter mer sannolikt fått vänner med annan kulturell bakgrund, något som hon egentligen ville att hennes dotter skulle få. Sanna uppmärksammar därigenom vilken central betydelse hon har som mamma för att välja vilken miljö och vilket umgänge som hennes dotter skulle få, vilket här innebar att hennes dotter växte upp i en vit, ”svensk” medelklassmiljö. Men Sanna lyfter inte bara fram sin egen roll i att forma sitt barn och vilka hon skulle komma att umgås med utan även att hennes val av förskola kunde bidra till att förstärka segregationsmönster. Som hon nämner i citatet känner hon dåligt samvete eftersom hon inte bidrar till att bryta segregationen.

Att Sanna förhöll sig reflexiv till hur hon genom beslut kring barnets uppväxt kunde påverka hur samhället ser ut blev ännu tydligare senare i intervjun. I följande utdrag pratar Sanna om att hon är kritisk till att hennes arbetskamrater inte var mer öppna till människor med utländsk bakgrund. Samtalet gjorde det även möjligt för Sanna att resonera kring sin egen roll i att reproducera segregationsmönster.

M: Man kan inte vända blicken lite större eller man kan inte se lite större på problemen?

Sanna: Nej precis... Det är svårt att säga. Men just nu har man liksom ingen energi att tänka ut några lösningar heller, man kan ju bara tänka att man själv kan ju liksom dra sitt strå till stacken och det är ju därför det är svårt just när det kommer till den här dagis...problematiken. Därför att då blir det liksom påtagligt, ja hur var det med våra åsikter egentligen? Hur ska vi...

M: Just det. Hur man lever sitt eget liv.

Sanna: Ja exakt.

M: Då handlar det inte om abstrakta idéer liksom?

Sanna: Nej då blir det liksom våra barn och vi ska ha det bra liksom i slutändan. Ja...det är lite klen (skattar).

Sanna uppmärksammar i citatet vilken betydelse hon själv har för hur samhället ser ut genom att peka på sitt val av förskola. Förskolevalet aktualiserar hur de egna värderingarna egentligen omsätts i praktiken, som Sanna uttrycker det, ”ja hur var det med våra åsikter egentligen?”. Som hon påpekar är det att det egna barnet har det bra som får styra oavsett vilka konsekvenser det får för samhället. Sanna knyter alltså an till diskursen om det bästa för mitt barn men istället för att använda den för att rättfärdiga vissa känsliga uttalanden blev det ett sätt för Sanna att reflektera och problematisera vilken betydelse hon hade i att upprätthålla stadens polarisering. Att diskursen om det bästa för mitt barn fick en annan innebörd här kan förstås utifrån att en och samma diskurs kan ha olika funktion beroende i vilket sammanhang som diskursen används (jfr Potter & Wetherell, 1987:33).

Även om Sanna uttryckte sig på ett ovanligt reflexivt sätt fanns det även andra kvinnor som kunde ifrågasätta sina egna resonemang och ställningstaganden. Kvinnorna i studien kunde inte på ett enkelt sätt delas upp i de som reproducerade rasifierade diskurser och vilka som ifrågasatte dem. Samma intervjuperson kunde både reproducera rasifierade föreställningar när de talade om val av förskola för att därefter problematisera vad de hade sagt (ibid.:156).⁶⁵ Detta kan förstås som att kvinnorna använde sig av olika språkliga resurser, vilka en del reproducerade rasifierade diskurser och en del ifrågasatte dem (jfr Wetherell & Potter, 1992:102). Denna komplexitet märks också i Sannas citat ovan där hon också använder sig av en mängd språkliga strategier för att rättfärdiga sin argumentation. Som ett exempel nämner hon bland annat att hennes barn redan skulle känna några av barnen på förskolan, att hon inte vill att hennes barn ska vara i minoritet och att hon och hennes man nog var överens. I likhet med andra kvinnor i studien använde alltså även Sanna sådana språkliga uttryck för att förhindra att uppfattas på ett ofördelaktigt sätt, trots att hon också ifrågasatte hur hon själv genom förskolevalet kunde bidra till att förstärka segregationen (jfr Frankenberg, 1993:142).

⁶⁵ Att människor tenderar att växla mellan olika diskurser synliggörs även i flera andra studier inom kritiska vithetsstudier. Frankenberg (1993:138) noterade att de nordamerikanska kvinnor som hon intervjuade inte uttryckte sig konsekvent utan istället tenderade att använda sig av olika diskurser när de talade om vilken betydelse ”ras” hade i deras liv, till exempel kunde de i intervjuerna både uppmärksamma och inte uppmärksamma rasistiska strukturer.

Att välja det mångkulturella

Det fanns som jag visat ofta en påtaglig motsättning mellan hur kvinnorna på ett allmänt plan framhöll att deras barn skulle växa upp i en blandad miljö och när kvinnorna talade om konkreta beslut kring barnets uppväxtmiljö. Men det fanns också kvinnor som berättade att de medvetet hade valt en förskola som var kulturellt blandad. Så här berättar Rebecka:

Rebecka: Jag har ju faktiskt nu när vi sökt dagisplats till hösten då har jag ju sökt dom dagis där jag hört att det är mycket utländsk personal till exempel.

M: Ja, ja

Rebecka: För jag tänker att, att när han ska gå i skolan här sen, då är det ju, i skolan måste ju barnen givetvis gå så då blir det ju mer möten med alla kulturer. Och då tycker jag, då är det bra om han fått del av det innan.

M: Ja just det.

Rebecka: Vi har faktiskt valt så med flit, ett dagis inne i Björkby.

För Rebecka var förskolans kulturella blandning en av de viktigaste faktorerna när hon skulle välja förskola till sin son. En av anledningarna till att välja en förskola som var kulturellt blandad var att hon tänkte att det kunde motverka områdets starka uppdelning. Att barn från de olika delarna av området gick på olika förskolor kunde i förlängningen öka risken för grupperingar och gängbildningar när de började skolan. Rebecka hade själv växt upp i ett område med en tydlig uppdelning mellan villaområdet och hyreshusområdet där barn från de olika områdena sällan umgicks med varandra. Rebecka hoppades därför på att kunna förhindra att det blev en uppdelning i skolan genom att välja en mångkulturell förskola till sin son. Då skulle hennes son redan tidigt möta barn från olika delar av Björkby och därigenom få en större förståelse för barn med annan kulturell bakgrund.

Det var emellertid inte endast för att motverka områdets starka uppdelning som hon tänkte välja en förskola som hon visste att barnen hade utländsk bakgrund utan även för att det skulle vara berikande för hennes son att befinna sig i en miljö som var kulturellt blandad:

M: /.../ Eh... din son är så himla liten så den här frågan kanske är irrelevant men om din son har kompisar med andra, alltså om han är kompis med tjejer, kompisar med annan etnisk bakgrund och... Men finns det såna i din umgängeskrets som han ändå möter liksom?

Rebecka: Ja en del av mina kompisar har ju flickor så då möter han väl (skratt). Eh... men jag har faktiskt inte jättemånga kompisar med utländsk

bakgrund. Jag har liksom nån förälder, men det känns som att det är så många led bakåt. Men jag tycker ju det är jättehäftigt, tänk att där kommer han hem och har varit och ätit mellanmål och har fått världens såhär utländska mat, det skulle jag tycka var jättehäftigt. Det kommer jag ihåg själv när jag gick i skolan, då var det ju, då var det inte så mycket invandrare. Då var det ju den här gruppen från Chile där jag gick och jag tyckte det var så SPÄNNANDE⁶⁶ att få gå på kalas, det var ju helt annorlunda. Det dukades upp liksom, och hade ju mormor och faster och moster och kusiner stått och lagat mat, helt annorlunda. Jag tyckte det var superhäftigt. Så vill ju jag att han också ska få. Det har jag inga problem med. /.../

I citatet konstrueras andra kulturer som spännande, exotiska och annorlunda. Särskilt tydligt blir det när Rebecka talar om mat och att det skulle vara "jättehäftigt" om hennes son fick komma hem till andra barn och äta "utländsk mat"⁶⁷. Rebeckas sätt att resonera är starkt genomsyrat av den mångkulturdiskurs som kvinnorna ofta använde sig av i intervjuerna. Andra kulturer hyllas på grund av de uppfattas som spännande och annorlunda och därigenom kan berika hennes sons liv. Enligt bell hooks (1992) är hyllandet av "de andra" och andra kulturer kopplat till tanken om att deras annorlundaskap kan spilla över och bidra till att göra vita människors liv mer spännande. För vita människor som ofta ser sin egen identitet som tråkig och innehållslös blir begäret efter "de andra" ett sätt att liva upp livet, som hooks uttrycker det: "...ethnicity becomes spice, seasoning that can liven up the dull dish that is mainstream white culture" (ibid.:21). Redan i kapitel 4 framgick hur Rebecka beskrev den svenska kulturen som tråkig och stel. Här framgår hur "de andra" genom sin annorlunda mat och kulturella uttryck och bidra kan bidra till att göra hennes sons liv mer intressant genom att han får ta del av andra kulturer. "De andra" – människor med annan bakgrund blir den "spännande kryddan" som kan berika den trista svenska kulturen (jfr Runström, et.al., 1998:99).

Det är möjligt att förstå Rebeckas sätt att resonera på olika sätt. Att hon till skillnad från andra kvinnor i studien faktiskt sa att hon skulle välja en förskola just med tanke på att den skulle vara kulturellt blandad kan för-

⁶⁶ Ordet i versaler markerar Rebeckas betoning.

⁶⁷ Att just mat får en så central betydelse här kan jämföras med en avhandling om småbarnsföräldrars sätt att förhålla sig till sina barns måltider. Terese Anving (2012:184) visade i sin avhandling hur föräldrar kunde visa sig öppna och självständiga genom att framhålla att deras barn tyckte om "annorlunda mat". Anving ser det utifrån begreppet habitus, att maten blir en del av barnets kultivering som kan få betydelse senare i barnets liv. I förhållande till Emmas citat kan just mat bli en viktig symbol för att visa sig öppen och tolerant i förhållande till etnicitet och mångkultur.

stås som en motdiskurs som gick emot det etablerade sättet att tala om barnets uppväxtmiljö. Hon framhöll att hon ville motarbeta uppdelningen i området och hon sa också att det var så viktigt att hennes barn växte upp tillsammans med barn med utländsk bakgrund att hon faktiskt tänkte välja en förskola som hon visste hade en kulturell blandning. Men Rebeckas hyllande av ”de andra” och deras kulturer kan också befästa skillnader mellan ”vi och dom” (hooks, 1992; Yuval-Davis, 1997:55). Det är olikheterna mellan den svenska kulturen och andra kulturer, inte likheterna, som lyfts fram och betonas. Andra kulturer antas vara i grunden olika den svenska, vilket också förstärker skillnader mellan ”svenskar” och ”invandrare”. Detta synliggör att Rebecka, trots att hon alltså resonerade på ett relativt annorlunda sätt än övriga kvinnor, ändå reproducerade rasifierade diskurser om ”vi och dom”. Som Byrne (2006:105) påpekat kan just uppfostran av barn ses som en praktik där det blir särskilt tydligt att man alltid är involverad i att reproducera etnicitet och ”ras”. Andra kvinnor gjorde detta genom att tala om hur deras barn kunde påverkas negativt av barn med utländsk bakgrund medan det i Rebeckas citat istället gjordes genom ett hyllande av ”de andra” och deras kulturer. Samtidigt vill jag betona att Rebeckas sätt att resonera var komplext, även om detta sätt att hylla andras kulturer kan problematiseras fanns en vilja att motverka de strikta gränser som fanns i området.

Sammanfattning

Kapitlet har handlat om hur kvinnorna genom diskurser och praktiker konstruerade etnicitet, ”ras”, klass och kön i relation till barnets uppväxt. Det fanns stora skillnader mellan hur de resonerade kring kön i jämförelse med etnicitet och klass. Kvinnorna diskuterade gärna hur kön kunde påverka deras barns uppväxt men hade betydligt svårare för att tala om hur deras barns liv kunde komma att påverkas av etnicitet eller klass.

När kvinnorna väl började berätta om vilken miljö de ville att deras barn skulle växa upp i blev det emellertid uppenbart att också etnicitet och klass hade betydelse för hur de såg på sina barns uppväxt. Jag har bland annat visat hur kvinnorna, trots att deras barn var mycket små, fäste stor vikt vid vilken skola som skulle vara lämplig för deras barn. Här hade stadens etniska och sociala polarisering betydelse, eftersom skolor i vissa områden beskrevs som närmast otänkbara skolor för deras barn. Framförallt var kvinnorna oroliga för att sådana skolor skulle vara otrygga och därför påverka deras barn på ett negativt sätt. Att undvika skolor i vissa områden kan ses som en ”social strategi” eftersom det handlade om att se till att barnet tog del av rätt sorts kulturellt kapital för att lyckas i framtiden. Men frågor kring barnets uppväxt och vad som beskrevs som en trygg

miljö hade också en mer tydlig koppling till etnicitet eller "ras". Flera av kvinnorna påpekade att det inte fick vara "för många" barn med utländsk bakgrund på den förskola eller skola som deras barn skulle börja i. Som skäl angavs bland annat att deras barn inte skulle vara i minoritet eller att deras barns språkliga utveckling kunde påverkas negativt i en sådan miljö. I kapitlet har jag visat att dessa skäl ofta var kopplade till att barnet skulle växa upp i en tillräckligt "svensk" miljö för att formas till "svenskar". Några barn med utländsk bakgrund framhölls som bra och berikande men för många beskrevs kunna påverka deras barn på ett negativt sätt och äventyra deras barns svenska identitet.

Kvinnornas sätt att resonera kring barnets uppväxtmiljö var ofta motstridiga och komplexa. Å ena sidan betonade de att de gärna ville att deras barn växte upp i en mångkulturell miljö, å andra sidan uppmärksammade de att de konkreta beslut de tog kring barnets uppväxt i praktiken motverkade att deras barn växte upp i en kulturellt blandad miljö. Å ena sidan framhöll de att det var viktigt att försöka motverka den ökande segregationen, å andra sidan var de medvetna om att deras beslut kring barnets uppväxt i förlängningen kunde bidra till att förstärka segregationsmönster. För att hantera dessa motsättningar mellan olika diskurser använde kvinnorna ett antal olika språkliga strategier. En strategi som kvinnorna använde för att rättfärdiga att de valde vissa förskolor och skolor var att hänvisa till att de som mammor måste göra vad som är bäst för deras barn. Särskilt tydligt blev detta när samhällets bästa ställdes mot barnets bästa. Då kunde hänvisningen till barnets bästa fungera som ett slagkraftigt argument för att rättfärdiga att barnets bästa kom före samhällets bästa. I kapitlet har jag hävdad hur denna diskurs möjliggjordes av mer omfattande diskurser om moderskap och föräldraskap. Jag har bland annat pekat på att kvinnorna, genom att använda sig av konstruktionen av den goda modern, kunde framhålla sig själva som bra och ansvarsfulla mammor som satte sitt barns bästa i främsta rummet. Diskursen kan också förstås i relation till att föräldrar i dagens individualistiska samhälle kommit att bli alltmer oroliga och inriktade på att kontrollera alla risker som kan inträffa i barnets liv, vilket i min studie också kom att handla om att kontrollera risken för att deras barn inte skulle bli tillräckligt "svenska".

Avslutande diskussion

Detta kapitel består av två olika delar. I den första delen redogör jag för avhandlingens mest centrala resultat. I den andra delen kommer jag fördjupa diskussionen kring två teman som varit centrala i avhandlingen. Jag kommer att diskutera kvinnornas resonemang utifrån begreppen *white flight* och *white avoidance* samt hur man kan förstå att kvinnorna uttryckte sig på ett ambivalent, komplext och mångfacetterat sätt.

Sammanfattning av avhandlingens centrala resultat

Den här avhandlingen har satt fokus på en grupp som hittills inte ägnats speciellt intresse i studier om boendesegregation eller studier om etnicitet eller "ras" i stort, nämligen nyblivna mödrar, huvudsakligen med svensk medelklassbakgrund. I avhandlingens olika kapitel har det framgått hur dessa kvinnor på olika sätt konstruerade etnicitet och "ras" i sitt eget och sina barns liv och hur dessa konstruktioner ofta var mer eller mindre koppade till den segregerade staden.

Ett exempel på att etnicitet och "ras" hade betydelse i kvinnornas liv var att de på olika sätt beskrev andra i termer av vilka som var "svenskar" och vilka som inte var det. Kvinnorna reproducerade vid olika tillfällen en uppdelning mellan "svenskar" och "icke-svenskar" som byggde på dominerande föreställningar om svenskhet och dess gränser. Det framgick både när kvinnorna beskrev det egna bostadsområdet och när de talade om barnets uppväxtmiljö. I avhandlingen har jag även visat hur kvinnorna konstruerade sin egen nationella identitet. I kapitel 4 framgick att den svenska identiteten för denna grupp kvinnor blev något självklart och ommarkerat vilket kan förklaras av att de tillhörde en grupp som utifrån en rad kriterier betraktades som svenska och därmed slapp få sin svenskhet ifrågasatt. Det fanns emellertid tillfällen när kvinnorna talade om sig själva som svenska vilket ofta gjordes genom berättelser om hur en "typisk svensk" beskrevs vara, det vill säga blyg, stel och lite tafatt. Snarare än att helt identifiera sig med "den typiske svensken" markerade kvinnorna ett mer eller mindre stort avstånd från denna identitet. Det beskrevs i avhandlingen som att kvinnorna disidentifierade sig med den svenska identiteten vilket ofta handlade om att undvika att förknippas med mindre fördelaktiga egenskaper som tråkig, inrutad och regelstyrd. Några kvinnor undvek också att beskriva sig som svenska på grund av att det var en exkluderande beteckning som inte var tillgänglig för alla. Den disidentifikation som kvinnorna gjorde från den svenska identitet bör förstås utifrån deras position som "obestridliga svenskar". De kunde experimentera med den svenska identi-

teten utan att det riskerade de privilegier som var kopplade till denna position. Dessutom finns för denna grupp antagligen större möjligheter att visa på ett avstånd från den svenska identiteten än för någon med utländsk bakgrund som måste visa sig integrerade för att inkluderas som ”svensk”.

Den här avhandlingen har visat att det bostadsområde som kvinnorna bodde i spelade en central roll för hur kvinnorna konstruerade sig själva och andra. I kapitel 5 framgick att kvinnornas sätt att tala om bostadsområdet och dess plats i den segregerade staden kunde kopplas till hur de framställde sig själva på olika sätt. Det var genom att använda diskurser om bostadsområdet som gjorde det möjligt för kvinnorna att inta olika identitetspositioner. De olika betydelser som Björkby och Gräsbacken hade användes av kvinnorna när de talade om sig själva i förhållande till det egna bostadsområdet. De diskurser som kvinnorna i Gräsbacken använde handlade ofta om att området var etniskt och socialt homogent eftersom de flesta som bodde här var vita svenskar med medelklassbakgrund. Det fanns dock olika sätt att tala om områdets etniska och sociala uppsättning. Bostadsområdets homogenitet kunde beskrivas som dels ett problem eftersom det hindrade deras barn från att komma i kontakt med människor med annan bakgrund, dels som något positivt eftersom det beskrevs göra området tryggare för deras barn. Ett tredje, konkurrerande sätt att beskriva området på var att det istället var ett relativt kulturellt och socialt blandat område. Även om diskurserna som kvinnorna använde sig av skiljde sig åt hade de det gemensamt att de kunde ses som ett sätt att upprätthålla en identitetsposition som handlade om att vara öppen och tolerant trots att de bodde i ett område som gjort sig känt som ett typiskt ”svenskt” medelklassområde.

Björkby, som till skillnad från Gräsbacken var ett socialt och kulturellt blandat område, beskrevs av flera kvinnor som ett uppdelat bostadsområde. Bostadsområdets uppdelning blev särskilt tydlig när kvinnorna skulle beskriva var de bodde någonstans och flera av kvinnorna påpekade att de inte bodde i Björkby utan istället i Rosenlund, som var beteckningen på Björkbys villaområde. Att kvinnorna disidentifierade sig med Björkby handlade ofta om att området var förknippad med sociala problem och kriminalitet och att de genom att särskilja villaområdet kunde undvika att associeras med de negativa egenskaper som tillskrivits bostadsområdet. Emellertid konstruerade Björkbykvinnorna inte alltid området som två olika områden. När kvinnorna lyfte fram att området var ett kulturellt och socialt blandat område talade de istället om Björkby som ett enda integrerat område. Det visar hur beskrivningarna av bostadsområdet var mycket dynamiska och kontextberoende och kunde variera beroende på vilken aspekt av området som kvinnorna vid ett visst tillfälle lyfte fram. Genom

att framställa området som ett enda mångkulturellt område kunde kvinnorna göra anspråk på att vara toleranta och öppna gentemot personer med utländsk bakgrund (framförallt i förhållande till deras barn) men de kunde samtidigt vid ett annat tillfälle beskriva Björkby som två områden och därmed undvika att förknippas med de negativa egenskaper som förknippats med området. Med andra ord blev områdets kulturella blandning en eftersträvarsvärd aspekt av området som kvinnorna identifierade sig med medan det var områdets negativa rykte, förknippad med sociala problem, kriminalitet och bråk som gjorde att kvinnorna disidentifierade sig med området.

Kapitel 5 visade alltså hur diskurser om bostadsområdet och dess plats i den segregerade staden fick konsekvenser för hur kvinnorna framställde sig själva. Kvinnorna kunde också tala om sig själva och andra genom hur de fysiskt orienterade sig i bostadsområdet och hur de beskrev människor som vistades i området. I kapitel 6 argumenterade jag för att kvinnornas sätt att tala och förhålla sig till den geografiska omgivningen och andra i området sa något om hur de konstruerade etnicitet, "ras" och klass. Kvinnornas beskrivningar om vilka som vistades på olika platser, men även hur de rörde sig i området konstruerade "vi och dom" i termer av etnicitet, "ras" och klass. I Gräsbacken var det just frånvaron av "de andra" som var kännetecknande för hur området och de boende beskrivs. Kvinnorna berättade att olika platser i bostadsområdet som gatan, parker, förskolor och den öppna förskolan endast besöktes av människor med likartad bakgrund som de själva. När personer med annan bakgrund väl nämndes beskrivs de med en påtaglig distans, till exempel som tillfälliga besökare i området.

I Björkby visade jag hur kvinnornas sätt att förhålla sig till bostadsområdet sammanföll med områdets sociala och fysiska gränser. Framförallt blev gatan en symboliskt viktig gräns för uppdelningen av området. Gatan hade två funktioner, dels bidrog denna fysiska gräns till att upprätthålla en mental gräns till hyreshusområdet, dels kunde denna gräns fylla en social funktion genom att skilja bostadsområdets "outsiders" från områdets "insiders". Den fysiska gräns som utgjordes av gatan hade stor betydelse för vilka delar av området som kvinnorna rörde sig på och vilka som de undvek, men också på vilket sätt de förhöll sig när de befann sig på dessa platser. Att endast vistas på vissa platser i området blev ett sätt att konstruera vilka de själva men även vilka "de andra" var. Det hänger ihop med att platser i området inte var neutrala utan klassmässigt "laddade". Ett exempel på det var att de öppna förskolorna var platser där hegemoniska normer kring livsstil och barnuppfostran förhandlades fram, vilka ofta var kopplade till klass.

Bostadsområdet och dess plats i den segregerade staden hade inte bara betydelse för hur kvinnorna konstruerade sig själva eller hur de rörde sig i det egna området utan även för hur de såg på vilken miljö de ville att deras barn skulle växa upp i. I kapitel 7 framgick att kvinnorna ofta betonade hur viktigt det var att deras barn växte upp tillsammans med människor med annan kulturell och social bakgrund. Att växa upp tillsammans med människor från andra kulturer beskrevs kunna bidra till att deras barn blev mer toleranta och öppna som vuxna. Emellertid fanns ofta en diskrepans mellan denna ambition och hur kvinnorna resonerade när det kom till konkreta beslut kring barnets uppväxtmiljö. Det visade sig nämligen att det inte var denna ambition om en mångkulturell miljö som hade betydelse när det handlade om att välja förskola eller skola till sitt barn. Istället var det helt andra diskurser som var dominerande, som ofta i praktiken motverkade att deras barn skulle växa upp i en kulturellt blandad miljö. Det som hade störst betydelse för val att skola och förskola var att barnen skulle vistas i vad kvinnorna beskrev som en ”trygg miljö”. Det var av den anledningen som kvinnorna berättade att de hade undvikit vissa områden där barnet skulle hamna i en skola som hade ett dåligt rykte (Gräsbacken) eller övervägde att flytta när barnet skulle börja skolan (Björkby). En sådan miljö kunde komma att påverka deras barn på ett negativt sätt. Det fanns också en mer tydligt rasifierad diskurs om vad som var en ”trygg miljö” för deras barn, nämligen att det inte fick vara ”för många” barn med utländsk bakgrund eftersom det skulle kunna hota deras barns trygghet.

Då kvinnorna talade om vilken miljö som de önskade att deras barn växte upp ställdes olika diskurser emot varandra. Kvinnorna betonade hur viktigt det var för deras barn att växa upp i en mångkulturell miljö men nämnde samtidigt hur deras beslut av förskola och skola i praktiken förhindrade att deras barn skulle växa upp i en sådan miljö. De uppmärksammade också hur dessa konkreta beslut kring barnets uppväxt kunde komma att bidra till stadens segregation samtidigt som de framhöll att det var något som de inte ville bidra till. Dessa motstridiga diskurser kunde hanteras på olika sätt. Till exempel kunde kvinnorna använda sig av olika språkliga strategier som att betona att de inte hade något emot människor med utländsk bakgrund. En annan strategi som användes för att hantera dessa motstridigheter var att hänvisa till att de som mammor måste göra vad som är bäst för deras barn. Det blev ett sätt att legitimera varför de ställde barnets behov framför samhällets bästa. I kapitlet argumenterade jag för att detta kunde förstås med hjälp av dominerande berättelser om hur en ”god mor” ska vara. Genom att positionera sig som mödrar kunde de legitimera sitt sätt att tala om barnets uppväxt genom att hänvisa till vad som var bäst för deras barn. Dessutom argumenterade jag för hur

denna diskurs kunde förstås utifrån det moderna föräldraskapet som bland annat handlar om att föräldrar gör upp riskkalkyler om vad som kan hända i barnets liv, vilket jag visade i min studie också kunde handla om rasifierade riskkalkyler.

En oundviklig del av segregationsprocesser

En av de viktigaste slutsatserna man kan dra av den här avhandlingen är att dagens segregerade städer också påverkar vita medelklasssvenskar. I studien har det framgått att kvinnorna påverkades av stadens polarisering på en rad olika sätt. För kvinnorna i Gräsbacken innebar stadens sociala och etniska uppdelning att de i princip aldrig mötte någon med utländsk bakgrund. För kvinnorna i Björkby hade stadens segregation relativt stor betydelse för deras sätt att leva sina liv, eftersom det påverkade alltifrån hur de rörde sig i området till vilken förskola de skulle välja till sina barn.

Men kvinnornas liv formades inte bara av att staden de levde i var uppdelad, de var också en aktiv del av segregationsprocesser. Kvinnornas berättelser om vilken skola eller förskola de skulle välja till sina barn tyder på (trots att jag inte med säkerhet kan veta vilka förskolor eller skolor de till slut valde) att deras beslut i förlängningen kunde bidra till att reproducera den redan segregerade staden. Att kvinnorna talade om att flytta ifrån bostadsområdet eller undvika att flytta till vissa bostadsområden, med tanke på barnets uppväxt, kan diskuteras i relation till begreppen *white flight* och *white avoidance*. Dessa begrepp, vilka framförallt har använts för att förstå segregationen i det nordamerikanska samhället utgår ifrån att vita människor tenderar att flytta ifrån eller undvika att flytta till ett område där det uppfattas bo "för många" personer med utländsk bakgrund. I Sverige har det kunnat påvisas en tendens till *white avoidance*, det vill säga att vita svenskar undviker vissa stadsdelar på basis av dess etniska och sociala befolkning (Bråmås, 2006). Det som är styrkan med begrepp som *white flight* och *white avoidance* är att majoritetssvenskar ses som en del av segregationsprocesser. Emellertid vill jag poängtera att det inte handlar om en rationell eller naturlig process att välja bort ett område när andelen med utländsk bakgrund blir för stor (som tidigare studier ibland hävdar). Snarare vill jag betona att anledningen till flykten eller undvikandet från vissa områden är något som alltid bör undersökas i dess specifika kontext och förstås utifrån dominerande diskurser eller övergripande samhällsstrukturer.

I den här studien har det blivit tydligt hur dessa strategier kan förstås i ljuset av två, ibland sammanlänkande, diskurser eller samhällstendenser. För det första kan undvikandet eller flykten från vissa områden förstås utifrån den negativa föreställningen om förorten. Framförallt fick denna

föreställning betydelse när kvinnorna talade om hur de ville att deras barn skulle växa upp. För kvinnorna var det viktigt att veta att den skola som barnet skulle hamna på var en trygg skola utan sociala problem. I dessa funderingar kring vilka skolor som var bra och inte kom just stigmatiserade områden och deras skolor spela en stor roll. Kvinnorna i Gräsbacken nämnde att de hade tänkt på vilka skolor barnet skulle börja i när de hade tagit ställning till vilket område de ville flytta till, vilket alltså kan peka på en tendens till *white avoidance*. Men detta var ett ännu mer centralt tema i intervjuerna med kvinnorna i Björkby. De diskuterade i intervjuerna huruvida de skulle låta sina barn börja i Björkbyskolan som de hört så mycket negativt om. En del kvinnor berättade att de tänkte låta sina barn börja i Björkbyskolan och ”se hur det går” medan andra var så pass oroad över barnets skolgång att de övervägde att flytta innan barnet började skolan. Det fanns alltså ingen tydlig tendens till *white flight* men kvinnornas beskrivningar av hur de tänkte kring Björkbyskolan visar att det fanns överväganden om huruvida de skulle flytta eller inte.

Ett av de problem med det här förhållningssättet till barnets skolgång som jag diskuterat i den här avhandlingen var att dessa överväganden kring barnets skolgång ofta blev spekulativa. Kvinnorna visste inte hur det skulle bli om barnet verkligen började på dessa skolor vilket de också var medvetna om och diskuterade i intervjuerna. Jag vill emellertid inte påstå att detta är en enkel fråga som handlade om att kvinnorna var överdrivet oroliga för sina barns skolgång. Snarare verkar det här sättet att förhålla sig till barnets skolgång blivit vanligt i takt med att svenska städer och skolor blir alltmer segregerade. Som jag redan nämnt är det inte bara dessa vita medelklasskvinnor som resonerade så här, det finns andra studier som visat att detta också är något som arbetarklassföräldrar eller invandrade föräldrar förhåller sig till (Kallstenius, 2007; Yazdanpanah, 2008:228). Föräldrar idag tycks hamna mitt i en segregationsproblematik där många föräldrar tycks försöka undvika segregationens negativa effekter genom att undvika vissa bostadsområden och dess skolor. Det bör emellertid påpekas att kvinnorna i min studie kan ses som privilegierade i förhållande till denna skolsegregation eftersom de som högutbildade medelklassföräldrar hade kunskap vilka vägar man skulle ta för att ta sig fram i skolsystemet men även hade tillräckliga ekonomiska resurser för att flytta till vissa bostadsområden med tanke på barnets skolgång (jfr Kallstenius, 2007:30).

De områden som kvinnorna beskrev som bra respektive dåliga i fråga om barnets uppväxt hade i vissa fall också en koppling till etnicitet, eftersom ett ”invandrartätt område” ibland automatiskt beskrevs som ett problematiskt område. Den andra diskurs som kan förklara kvinnornas undvikande eller flykt från vissa områden var en mer tydligt rasifierad

diskurs om hur deras barn skulle formas i en miljö där det enligt dem var ”för många” barn med utländsk bakgrund. När kvinnorna talade om vilken miljö som en lämplig uppväxtmiljö för deras barn blev det tydligt att det fanns rasifierade föreställningar bakom vilka skolor eller förskolor som ansågs som lämpliga och inte. Att låta barnet gå i en förskola eller skola med ”för många” barn med utländsk bakgrund beskrevs kunna hota barnets trygghet men kunde också äventyra att deras barn blev tillräckligt svenska. I förlängningen var detta också något som fick betydelse för vilka bostadsområden som uppfattades som lämpliga att flytta till. Några av kvinnorna som tänkte flytta eller precis hade flyttat berättade att de hade tänkt på att välja bort områden med skolor eller förskolor med ”för många” barn med utländsk bakgrund. Detta tyder alltså på att undvikandet eller flykten från vissa områden inte kan reduceras till en fråga om att undvika vissa bostadsområden på grund av sociala faktorer utan även bör förstås som ett tecken på att rasifierade föreställningar ligger bakom vita svenskars undvikande eller flykt från vissa områden.

Det var alltså dessa två diskurser, den negativa bilden av vissa skolor och skolor och en mer tydligt rasifierad diskurs som utgick ifrån att barn med annan bakgrund kunde påverka deras barn på ett negativt sätt som låg bakom kvinnornas resonemang om vilka områden de ville flytta till och vilka områden som kvinnorna berättade att de hade undvikit. Emellertid är mitt urval alldeles för litet för att kunna säga något generellt om vad som skulle kunna ligga bakom vita svenskars undvikande eller flykt från vissa områden och dessutom vet jag inte hur dessa kvinnor i slutändan valde när barnen började i skolan. Det behövs betydligt fler studier som kan visa varför majoritetssvensk undviker att flytta till vissa områden och kanske också varför de väljer att flytta ifrån de områden de bor i.

Hur kan kvinnornas mångtydiga och komplexa diskurser förstås?

Något som blivit tydligt i den här avhandlingen är hur ambivalent, mångfacetterat och komplext kvinnorna i studien uttryckte sig. När kvinnorna talade om vilken betydelse etnicitet hade spelat i deras liv resonerade de sällan på ett entydigt sätt utan använde tvärtom en mångfald av olika diskurser. De kunde till exempel i en stund reproducera rasifierade föreställningar för att i nästa stund istället ifrågasätta det som de just hade sagt. Det finns flera olika sätt att förstå denna komplexitet på. För det första kan det förstås som att kvinnorna använde sig av en mängd språkliga strategier för att nyansera eller legitimera sina uttalanden. Detta kan som jag tidigare pekade på ses som ett exempel på den färgblinda diskurs som kommit att bli det vanligaste sättet att tala om etnicitet eller ”ras”. Kännetecknande för den färgblinda diskursen är att talet om etnicitet och ”ras”

tenderar att vara ambivalent, inkonsekvent och präglas av en rad språkliga strategier (Bonilla-Silva, 2003:53; Frankenberg, 1993:138). Kvinnorna i min studie tenderade att staka sig, göra långa pauser, avbryta sig själva och säga emot vad de just hade sagt alltså kan förstås som ett vanligt sätt att tala om etnicitet och "ras" som också har noterats i internationella studier.

Att kvinnornas tal var så ambivalent bör också förstås utifrån ett specifikt svenskt sammanhang. De intervjuade kvinnorna var noga med att framställa sig som öppna och toleranta (till exempel genom att betona att de inte hade något emot människor med utländsk bakgrund) och framhöll ofta att kulturell blandning i grunden är någonting bra och berikande. Det förhållningssätt som handlade om att ständigt påpeka att de var öppna och toleranta kan förstås utifrån den etablerade diskursen om Sverige. Sverige har i decennier setts som ett föregångsland i fråga om solidaritet och rättvisa. Enligt Allan Pred (2000:83ff) har det skapat en självbild av att "vara det bästa landet" i världen där fenomen som rasism eller diskriminering tenderar att förnekas eller förläggas till andra platser (se även Mattsson & Tesfahuney 2002:30). För kvinnorna i min studie tycktes det vara viktigt att positionera sig som anti-rasister som absolut inte hade något emot människor med utländsk bakgrund. De kunde till exempel upprätthålla en identitetsposition som öppen, tolerant och politiskt medveten genom att markera ett avstånd ifrån de som hade fördomar mot människor med utländsk bakgrund. Skulle de ändå uttrycka sig på ett mindre tolerant sätt användes en rad språkliga strategier, som till exempel i ena stunden positionera sig som antirasist för att i nästa stund kunna uttrycka sig på ett mindre tolerant sätt (jfr Hübinette & Hyltén Cavallius, 2014:36).

Alla motstridigheter bör dock inte förstås som språkliga strategier som användes för att kunna uttrycka sig mindre tolerant. Den variation som kännetecknade kvinnornas sätt att tala om vilken roll etnicitet hade spelat i deras liv handlade också om att de uttryckte sig med hjälp av motstridiga diskurser, där några fungerade som motdiskurser till mer etablerade diskurser. En diskurs som ofta användes parallellt med andra diskurser var mångkulturdiskursen. Denna diskurs fungerade på olika sätt. Den kunde användas som en språklig strategi för att upprätthålla en fördelaktig identitetsposition som öppen och tolerant, genom formuleringar som "det är jättebra att mitt barn växer upp tillsammans med barn med annan bakgrund" för att i nästa mening legitimeras varför de inte ville att deras barn skulle gå i en förskola eller skola som hade för många barn med utländsk bakgrund. Emellertid användes den även som en mer tydligt utarbetad diskurs. Ett exempel på användningen av mångkulturdiskursen var när kvinnorna framhöll att deras barn gärna fick växa upp i ett kulturellt blan-

dat område. Ett annat exempel var när en av kvinnorna berättade att hon tänkte välja en förskola som var kulturellt blandad för att hon tyckte det skulle vara spännande för hennes son att ta del av andra kulturer. Att argumentera för att välja en förskola just eftersom den var kulturellt blandad fungerade som en motdiskurs mot det som framstod vara den mer etablerade diskursen som utgick ifrån att en förskola med många barn med utländsk bakgrund var en risk för barnets uppväxt. Emellertid riskerade denna mångkulturdiskurs samtidigt att befästa skillnader mellan ”vi och dom” genom att ”de andra” och deras kulturer antogs kunna göra livet mer spännande för kvinnorna och deras barn. En tydligare motdiskurs framträdde när kvinnorna blev reflexiva och självkritiska till sina egna ställningstagande och resonemang. Särskilt tydligt blev det när det talade om hur de tänkte kring olika beslut kring barnets uppväxt då några av kvinnorna uppmärksammade hur deras val av förskola och skola kunde få stor betydelse både för hur deras barn skulle växa upp men även för hur deras beslut i förlängningen kunde bidra till att upprätthålla stadens polarisering. Att kvinnorna problematiserade sin egen roll i att bidra till stadens polarisering och sin roll i vilken miljö de skapade för sina barn kan förstås som ett exempel på en motdiskurs som ifrågasatte det etablerade sättet att tala om barnets uppväxtmiljö. Emellertid kunde också dessa motdiskurser användas samtidigt som kvinnorna använde mer etablerade diskurser och gjorde därför intryck av att kvinnorna uttryckte sig på ett varierat och ambivalent sätt.

Avslutande reflektioner

Den här avhandlingen har genom sitt fokus på nyblivna mödrar, företrädesvis med svensk bakgrund, förhoppningsvis kunnat erbjuda nya infallsvinklar inom de fält som studien befinner sig inom, det vill säga kritiska vithetsstudier, studier om moderskap samt segregationsforskning. För det första är min förhoppning att studien kan ses som ett försök till att applicera kritiska vithetsstudier i en svensk kontext. Bland annat hoppas jag att denna studie kunnat synliggöra hur konstruktioner av svenskhet och positionen som vit svensk var något som tog sig uttryck rumsligt, och ofta i relation till stadens polarisering. Det är emellertid möjligt att studien begränsats av att det fortfarande finns relativt få studier som använt kritiska vithetsstudier på svenska förhållanden. Det behövs fler svenska studier som kan lyfta fram hur konstruktioner av vithet och svenskhet konstrueras inom olika områden för att bland annat utveckla hur fältet kan appliceras i Sverige och inte minst utveckla vilka begrepp som är relevanta att använda i ett specifikt svenskt sammanhang.

För det andra är min förhoppning att studien kan bidra till studier om moderskap genom att ge en någon annan infallsvinkel på hur moderskap hänger samman med vithet och rasifierade processer. I den här studien framgår hur moderskap som kulturellt skapad position (sammankopplad med diverse betydelser om hur en mamma ska vara och bete sig) kunde användas för att legitimera rasifierade diskurser, som att det inte var lämpligt att deras barn skulle börja i en för skola med ”för många” barn med utländsk bakgrund. Kvinnorna anslöt sig till moderskapspositionen för att legitimera att de valde att sätta vad som ansågs vara barnets bästa framför samhällets bästa. Emellertid ger min studie bara viss fingervisning om hur moderskap, rasifiering och vithet hänger ihop och det vore därför ett intressant ämne för vidare studier.

För det tredje hoppas jag, som jag redan varit inne på, att studien kan bidra till en ökad förståelse för segregation som fenomen genom att lyfta fram en annan, relativt outforskad aspekt av segregationsproblematiken. Att sätta fokus på vita svenskar som sällan uppfattas ha något att göra med segregationsprocesser kan leda till att bredda och nyansera bilden av hur den sociala och etniska boendesegregationen skapas och upprätthålls, men också öka förståelsen för hur svenska städers polarisering också påverkar vita människors liv. Emellertid behövs fler studier som kan synliggöra hur majoritetssvenskar är en del av segregationsprocesser. Jag menar givetvis inte att segregationsforskning helt ska byta fokus utan snarare att studier med olika infallsvinklar kan ge en bredare och mer fullständig bild av den segregation som blir alltmer framträdande i svenska städer.

Summary

“The best for my child”: Mothers with small children in the divided city

In Sweden, research on residential segregation has often focused on neighbourhoods in which people with foreign backgrounds live. Although several of these studies have been important in understanding segregation and its consequences, these studies may present segregation as a phenomenon that primarily affects and even is being caused by people with foreign backgrounds. Majority Swedes, that mean people with Swedish background, have traditionally not been considered to have anything to do with segregation, although it has been argued that this group contributes to creating and maintaining the segregation that exists in Swedish cities (Hårsman, 2006, Andersson, 2007:128). Therefore, it is important to focus on how people with Swedish backgrounds are influenced by segregation and how majority Swedes maintain and intensify the segregation that has become more apparent in many Swedish cities (Andersson, 2001:143; Molina, 2001:54).

This study focuses on how ethnicity and “race” are constructed among mothers with small children, mostly with Swedish backgrounds. The study assumes that the geographical context determines how racialised discourses are expressed, which in this study indicates the neighbourhood the women lived in and that neighbourhood’s place in the segregated city. The purpose of this study is to examine how mothers of small children construct ethnicity and “race” but also class and gender in relation to their own neighbourhoods and in the rearing of their children. This purpose is investigated by the following research questions:

- How is Swedishness produced and reproduced, and how do the women describe their own national identity?
- What meaning does the women’s own neighbourhood have for constructing themselves and others in relation to ethnicity, “race” and class?
- How are ethnicity, “race”, class and gender produced and reproduced through discourses and practices connected to the upbringing of their children and decisions regarding their children’s lives?

Theoretical frame

The theoretical frame is based on three theoretical approaches. First, Critical Whiteness Studies inspired me to investigate how the mothers in this study constructed ethnicity and “race” in their own lives and in relation to their children (Bonnett, 2000; Byrne, 2006; Dyer, 1997; Frankenberg, 1993; 1999; McIntosh, 2004). A crucial starting point in critical whiteness studies is that whiteness functions as a norm and that the white position is connected to power and privilege. It is important to study whiteness and white people’s roles in racialised processes to question the normative position of whiteness (Dyer, 1997:1). Because whiteness can be expressed quite differently in various national contexts, it is important to understand whiteness in a Swedish setting. For example, it has been argued that whiteness influences who is seen as “Swedes” in the Swedish context (Mattsson, 2005:150). In addition, Swedishness functions as a hegemonic norm in Sweden and imparts to a certain group of people a special position with access to a number of privileges (ibid.:148, Azar, 2005:160).

Second, theories of place and identity are used to analyse how the women in the study were describing the neighbourhood they lived in. An important approach in this study is that people construct their identities by talking about and relating to a particular physical place (Benwell & Stokoe, 2006; Dixon & Durrheim, 2000; 2004; Twigger-Ross & Uzzell, 1996). Thus, people can use the physical environment in an active and dynamic manner to achieve different identity constructions (Dixon & Durrheim, 2004). An important concept in this study is *place identity* that refers to how people can construct their own identity through the meaning that is given to a place (Benwell & Stokoe, 2006:212; Taylor, 2010:40). Often people identify with a place that feels like home; however, people can also disidentify with a space that is believed to be alien (ibid.:11). Nevertheless, the physical environment is not only used for people to construct who they are or want to be but also often defines who others are. It has been argued that place also plays a role in maintaining social hierarchies (Delaney, 2002; Rose, 1995:99).

Third, this study incorporates theories regarding motherhood to understand how the women discussed how they wanted their children to grow up (Bassin, et. al, 1994; Brembeck, 1998; Phoenix & Woollett, 1991; Ehrenreich & English, 1978/2005). Motherhood is deeply connected to both modern and historic discourses regarding how mothers should be and behave (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997:36). A dominating discourse about motherhood regards “the good mother”, that is, that the mother should do anything for her child and sacrifice her own needs for the needs of her child or family (Bassin et. al. 1994:2f). Motherhood is not only connected

to ideas regarding how a mother should be but is also something that is constantly being created through practices related to the upbringing of the child (Holm, 1993:105). Being a mother means being involved in a number of practices, such as choosing day care and school for the child. Studies have argued that the everyday practices of mothers are involved in also be viewed as a way to produce and reproduce “race”, class and gender (Byrne, 2006:105).

Discourses on motherhood and the practices mothers are involved in are affected by other forms of social change such as individualisation, implying that mothers and parents today believe they are the only ones who can provide the best for their children. Elisabeth Beck-Gernsheim (2002:103) describes modern parenthood as a “planning project”: parenthood has become more of a private project in which parents believe that they themselves are the only ones who can ensure that their children grow up in the right way.

Methodology and analytical tools

This study is based on semi-structured interviews with 19 women, conducted in 2009. The majority of the interviewees lived in two neighbourhoods in a middle sized Swedish city. One of the neighbourhoods was socially and culturally mixed (Björkby) whereas the other was a homogeneous middle-class neighbourhood (Gräsbacken). The interviewees were recruited through open pre-schools in the two neighbourhoods. The majority of the women were middle-class and in their thirties.

NVivo software was used to create an initial categorisation of the material. The analysis of the interviews was inspired by discourse analysis and more specifically discourse psychology (Potter, 1996:110; Potter & Wetherell, 1987; Wetherell & Potter, 1992). This approach was useful in understanding the ambiguous and varied language that the women used when talking about themselves and others in terms of ethnicity and “race”. The study, though, combines the analysis of the language with an analysis of the women’s social context. This was made with inspiration from Norman Fairclough’s (1993:13) who points out that discourses may be analysed by placing them in a larger societal or structural contexts.

Results and analysis

The construction of Swedishness and the Swedish identity

This study shows how the women constructed Swedishness when talking about their own lives and when discussing how they wanted their children to grow up. Although several women were critical of the simplified division of “Swedes” and “non-Swedes”, the women occasionally reproduced this

division themselves when discussing who lived in their neighbourhood or how culturally mixed the day care should be to be a good environment for their children.

Furthermore, this study analysed how the women constructed their Swedish identities. The women said that they rarely thought about their national identity. To them, their Swedish identity was an obvious and unmarked identity position. Because these women were seen as “Swedish” their identity as “Swedes” was never questioned or marked. There were, however, moments when the women talked about themselves as “Swedes”. It was common for the women to position their national identity by mentioning how a “typical Swede” is, which to them meant being shy, stiff and rule-oriented. Rather than completely identifying with this image of a typical Swede, the women often maintained some distance from this characterisation. This was suggested as way to avoid being associated with these less attractive features of a Swede. A minority of the women also disidentified with the Swedish identity because that classification was understood to be exclusionary and not available to everyone. Nevertheless, the women’s disidentification from the Swedish identity can be understood in relation to their position as “undeniable Swedes”(cf. Mattsson, 2005:152) because they could experiment with the Swedish identity without risking their position and the privileges connected with this position. Furthermore, it was probably easier for this group to disidentify with the Swedish identity than for people with foreign backgrounds who often must show a connection to the Swedish identity to be included as “Swedes”.

Construction of “us and them” in the neighbourhood

A central finding of this study is that the neighbourhood was actively used to construct “us and them”. By discussing their own neighbourhoods, the women could construct who they were or wanted to be. The two neighbourhoods in which the study was conducted, Gräsbacken and Björkby, had quite different associations that resulted from their positions in the segregated city; thus, the two neighbourhoods could be discussed in different manners. In other words, the implications of the neighbourhood enabled the women to use different neighbourhood discourses (cf. Back, 1996:29). The manner in which the women who lived in Gräsbacken constructed their neighbourhood was often related to its cultural and social homogeneity. This homogeneity was often described as a problem that prevented their children from interacting with people from different backgrounds but was also described as positive because the women assumed the homogeneity made the neighbourhood a safe and calm environment for their children to grow up in. Another competing discourse was that the

neighbourhood was in fact culturally and socially diverse. A similarity in their descriptions of the neighbourhood was that these discourses also could be seen as a way to achieve different identity positions. This often indicated being tolerant and open-minded, either by emphasizing that they were critical of the homogeneity of the neighbourhood or by claiming that the neighbourhood was ideally culturally and socially diverse.

Compared with Gräsbacken, Björkby was a more socially and culturally diverse neighbourhood, although Björkby was often described in the interviews as divided. The division of the neighbourhood became clear, for example, when the women mentioned that they did not in fact live in Björkby, but in Rosenlund, which was the name of the single-family housing area. The women's disassociation from Björkby can be interpreted as a consequence of Björkby's negative reputation as being associated with social problems and criminality. By identifying Björkby as two different neighbourhoods, the women could differentiate their part of the area and avoid being associated with the area's negative image. Nevertheless, it did not mean that the women always constructed the single-family housing area and the social-rented housing area as two different neighbourhoods. When the women emphasized the positive aspects of living in a multicultural neighbourhood, they described Björkby as one integrated neighbourhood. People's descriptions of their neighbourhoods tend to be dynamic and varied according to the particular aspect of the area that it is currently useful to emphasize. By describing the neighbourhood as multicultural, the women could bask in the praise of multiculturalism and achieve a more tolerant and open-minded identity. In the next moment, however, the women discussed the different areas as two separate neighbourhoods and avoided the negative image Björkby has among people who do not live in the neighbourhood.

The neighbourhood became also important for constructing ethnicity and "race". As Ruth Frankenberg (1993:43) noted, the manner in which one describes how physical space is divided and who inhabits different areas of the neighbourhood (i.e. "the social geography") says something regarding how ethnicity, "race" and class are constructed. In the interviews with the women in Gräsbacken, the characterizing feature of the neighbourhood was the absence of people with foreign backgrounds. According to the women, different sections of the neighbourhood such as streets, parks, day care centres and open pre-schools were inhabited nearly exclusively by people like themselves, parents with Swedish and middle-class backgrounds. When the women mentioned the presence of people of other backgrounds, they were often described as being at a distance and often as temporary visitors to the neighbourhood.

In Björkby, the women's way of describing and relating to their neighbourhood was often connected to the social and physical divisions of the neighbourhood. For example, the street that divided the single-family housing area from the social-rented housing area became a symbolically important border. The street had several functions: the physical border established a mental border in the area but also served a social function to distinguish the insiders from the outsiders in the neighbourhood. The street was also important because of the parts of the neighbourhood the women visited and the parts of the neighbourhood they avoided. To visit some parts of the neighbourhood and avoid others can be interpreted as a manner in which to establish who they were and also who the others were. Furthermore this shows how places are not objective or neutral but are often class- and racial-coded. For example, the open preschools were places in which hegemonic norms regarding life style and how to raise one's child were negotiated, which were often related to class.

"The best for my child": How the child should be influenced by "the other"

Another central theme in the interviews with the women was what kind of environment they wanted their children to grow up in and how they wanted their children to be influenced by children from other backgrounds. The women in the study often emphasised how important it was for their children to grow up in a socially and culturally diverse neighbourhood. The women considered it positive to live together with people from other backgrounds, which could make their children more open-minded and tolerant. However, a discrepancy often appeared between this idealised description of how they wanted their children to grow up and how they spoke about actual practices in their children's lives. With regard to decisions such as where the women should live or which school or day care they wanted their children to attend, other discourses were more apparent. With regard to the environment they wanted for their children, it became important to ensure that the child started in what was considered a "safe school without any social problems". Schools in neighbourhoods with bad reputations were not considered suitable environments for their children because such schools could potentially have a negative influence on their children. In Gräsbacken, the culturally and socially homogeneous neighbourhood, the women said that they had avoided moving to some areas to prevent their children from attending a school with a bad reputation. In Björkby, the women discussed whether they would allow their children to attend the local school. Which school or day care was considered a good and safe environment for their children sometimes also became racialised because

schools or day care with more children with foreign backgrounds was not considered a good environment for the children. The women did not want their children to be a minority, which often indicated that the women did not want their children to be “too” influenced by children with foreign backgrounds. Fundamentally, this argument was also about ensuring that their children became sufficiently “Swedish”.

When the women talked about what type of environment they wanted their children to grow up in, the mothers often used contradictory discourses. On the one hand, the women emphasised how important it was for their children to grow up in a multicultural environment; conversely, the women indicated an awareness that their choices of schools and day care in fact prevented their children from growing up in a diverse environment. In addition, the women acknowledged that the practical decisions they were making concerning their children’s lives could contribute to segregation; simultaneously, however, the women said that they wanted to avoid the city becoming even more segregated. The women approached these contradictory discourses in various manners. For example, they used different linguistic strategies to handle these discrepancies, such as emphasizing that they did not have anything against people with foreign backgrounds. Another strategy the women used to justify the discrepancies between different discourses was to argue that they, as mothers, had to do what was best for their children. This argument was used to legitimatise why they placed what was best for the child over what was best for society. To refer to the “best for the child”, should not be interpreted as an individual strategy, but instead as a strategy connected to dominant discourses regarding motherhood and parenthood. These women were positioning themselves as mothers using the discourses of the good mother to render understandable why they must do what is best for their children: a good mother is identified as doing what is best for her children in any circumstance. This position may also be observed in relation to modern motherhood and parenthood because parents today are more concerned with how their children will grow up, which is expressed by parents’ calculating all risks that may occur in their children’s lives (Furedi, 2002:45; Gernsheim, 2002:45). The risk calculations in this study also related to “race” because a day care or school with “too many” children with foreign backgrounds was considered a potentially risky environment for their children.

Concluding reflections

This study focuses on an issue that has often been neglected in Swedish research regarding residential segregation, i.e., white Swedes’ role in the processes of segregation. This study shows both that the studied mothers’

lives were influenced by segregation but also how these women actively participated in segregation processes. This became clear when the women said they had avoided some neighbourhoods when they moved or even considered moving from the neighbourhood for their children's sakes. It is my wish that focusing on a group of white Swedish mothers can increase the understanding of the processes behind residential segregation, although more studies are required to better understand majority Swedes' role in the processes of segregation.

Referenser

- Ahmed, S. (2000) *Strange Encounters. Embodied Others in Post-Coloniality*. London: Routledge.
- Ahmed, S. (2004) Declarations of Whiteness: The Non-Performativity of Anti-Racism. *Borderlands e-journal*, vol. 3: 2.
- Ambjörnsson, F. (2005) Den rosa overallen: Om genusfostran, modeller av jämställdhet och identitetspolitiska markörer. *Kulturella perspektiv: Svensk etnologisk tidskrift*, vol. 14: 3, ss. 69-77.
- Anderson, B. (1992) *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Andersson, E., Borgegård, L. E. & Fransson, U. (2001) Från Babylon och Chicago till Fittja. I: Magnusson, L. (red.) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa, ss. 83-114.
- Anderson, E. (1990) *Street Wise. Race, Class and Change in an Urban Community*. Chicago: University of Chicago Press.
- Andersson, R. (2001) Skapandet av svenskglea bostadsområden. I: Magnusson, L. (red.) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa, ss. 115-153.
- Andersson, R. (2007) Boende och segregation. I: Peterson, A. & Hjerm M. (red.) *Etnicitet: Perspektiv på samhället*. Malmö: Gleerups utbildning, ss. 116-144.
- Anving, T. (2012) *Måltidens paradoxer: om klass och kön i vardagens familjepraktiker*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Atkinson, W. (2007) Beck, Individualization and the Death of Class: A Critique. *British Journal of Sociology*, vol. 58: 3, ss. 349-366.
- Azar, M. (2005) Det symboliska objektet. Delen, delandet och den nationella gemenskapen. I: de los Reyes, P. & Kamali, M. (red.) *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes, ss.159-183.
- Azar, M. (2006) *Den koloniala bumerangen: från schibbolet till körkort i svenskhet*. Eslöv: Symposion.
- Back, L. (1996) *New Ethnicities and Urban Culture. Racism and Multiculture in Young Lives*. London: UCL Press.

- Back, L. (2002) Guess Who's Coming to Dinner? Investigating Whiteness in the Gray zone. I: Ware, V. & Back, L. (red.) *Out of Whiteness. Color, Politics and Culture*. Chicago and London: The University of Chicago Press, ss. 33-59.
- Balibar, E. (2002) Nationsformen: Historia och ideologi. I: Balibar, E. & Wallerstein, I. (red.) "*Ras*", *nation, klass. Mångtydiga identiteter*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos, ss. 117-142.
- Bassin, D., Honey, M., & Mahrer Kaplan, M. (1994) Introduction. I: Bassin, D., Honey, M. & Mahrer Kaplan, M. (red.) *Representations of Motherhood*. New Haven: Yale University Press, ss. 1-25.
- Beck-Gernsheim, E. (2002) *Reinventing The Family. In Search of Lifestyles*. Oxford: Wiley.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002) *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Benwell, B. & Stokoe, E. (2006) *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bergsten, Z. (2010) *Bättre framtidsutsikter? Blandade bostadsområden och grannskapseffekter. En analys av visioner och effekter av blandat boende*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2000) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Best, A. L. (2003) Doing Race in Context of Feminist Interviewing: Constructing Whiteness Through Talk. *Qualitative Inquiry*, vol. 9: 6, ss. 895-914.
- Bhabha, H. (1999) Det tredje rummet. I: Eriksson, C., Eriksson Baaz, M. & Thörn, H. (red.) *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa, ss. 283-293.
- Billig, M. (1995) *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Blee, K. M. (2000) White on White. Interviewing Woman in U.S. White Supremacist Groups. I: Twine, F. W. & Warren, J. W. (red.) *Racing Research – Researching Race*. New York: New York University Press, ss. 93-109.
- Bobo, L. & Zubrinsky, C. (1996) Attitudes on Residential Integration: Perceived Status Differences, Mere In-Group Preference, or Racial Prejudice? *Social Forces*, vol. 74: 3, ss. 883-909.

- Bonilla-Silva, E. (2003) *Racism without Racists. Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in the United States*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bonnett, A. (2000) *White Identities: Historical and International Perspectives*. Harlow: Prentice Hall.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1986) The Forms of Capital: I: Richardson, J. (red.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, ss. 241-258.
- Brander Rasmussen, B., Klinenberg, E., Nexica, I. J. & Wray, M. (2001) Introduction. I: Brander Rasmussen, B., Klinenberg, E., Nexica, I. J. & Wray, M. (red.) *The Making and Unmaking of Whiteness*. London: Duke University Press, ss. 1-24.
- Brembeck, H. (1998) *Inte bara mamma: en etnologisk studie av unga kvinnors syn på moderskap, barn och familj*. Etnologiska föreningen i Västsverige. Göteborg: Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Brembeck, H. (2003) De "nya" mödrarna. I: Bäck-Wiklund, M. & Johansson, T. (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur, ss. 100-117.
- Bridge, G. (2001) Bourdieu, Rational Action and the Time-Space Strategy of Gentrification, *Transactions of the Institute of British Geographers*. New Series, vol. 26: 2. ss. 205-216.
- Broady, D. (1996) Kapital, habitus, fält. Några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi. I: Gustavsson, A. (red.) *Kunskapsmål, teori, empiri*. Uppsala: Uppsala universitet, etnologiska avdelningen, ss. 41-72.
- Brune, Y. (1998) Inledning. I: Brune, Y. (red.) *Mörk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, ss. 9-14.
- Brune, Y. (2004) *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bråmås, Å. (2006) 'White Flight'? The Production and Reproduction of Immigration Concentration Areas in Swedish Cities, 1990-2000. *Urban Studies*, vol. 43: 7, ss. 1127-1146.

- Bunar, N. (2001) *Skolan mitt i förorten*. Diss. Växjö universitet. Eslöv: Symposion.
- Bunar, N. (2005) Valfrihet och anti-segregerande åtgärder. När skolpolitik och integrationspolitik möts i det socialt, etniskt och symboliskt polariserade urbana rummet. *Utbildning & demokrati*, vol. 14:3, ss. 75–96.
- Bunar, N. & Sernhede, O (2013) Inledning. I: Bunar, N. & Sernhede, O. (red.) *Skolan och ojämlikhetens urbana geografi. Om skolan, staden och valfriheten*. Göteborg: Daidalos, ss. 7-24.
- Burr, V. (2003) *Social Constructionism*. 2. uppl. London: Routledge.
- Butler, P. (2005). Shattering the Comfort Zone. Ethical and Political Aspects of Anti-Racism Research in Churches. I: Sefa Dei, G. J. & Singh Johal, G. (red.) *Critical issues in Anti-racist Research Methodologies*. New York: Peter Lang, ss. 125-144.
- Byrne, B. (2006) *White Lives. The Interplay of "Race", Class and Gender in Everyday Life*. New York: Routledge.
- Byrne, B. (2009) Not just Class: Towards an Understanding of the Whiteness of Middle-Class Schooling Choice. *Ethnic and Racial Studies*, vol. 32: 3, ss. 424-441.
- Bäckman, M. (2009) *Miljonsvennar. Omstridda platser och identiteter*. Halmstad: Makadam förlag.
- Bäck-Wiklund, M. & Bergsten, B. (1997) *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Malmö: Natur och Kultur.
- Chodorow, N. & Contratto, S. (1982) The Fantasy of the Perfect Mother. I: Thorne, B. & Yalom, M. (red.) *Rethinking the Family: Some Feminist Questions*, New York: Longman, ss. 54-75.
- Clark, W. A. V. (1992) Residential Preferences and Residential Choices in a Multiethnic Context. *Demography*, vol. 29: 3, ss. 451-466.
- Cope, G. (1998) A Thorn in the Side? The Mothers' League of Central High School and the Little Rock Desegregation Crises of 1957. *The Arkansas Historical Quarterly*, vol. 57: 2, ss. 160-190.
- Cotterill, P. (1992) Interviewing Women. Issues of Friendship, Vulnerability, and Power. *Women's Studies International Forum*, vol. 15: 5/6, ss. 593-606.

- Davies, B. & Harré, R. (2001) Positioning: The Discursive Production of Selves. I: Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S.J. (red.) *Discourse Theory and Practice: A reader*. London: Sage, ss. 261-271.
- Delaney, D. (2002) The Space That Race Makes. *Professional Geographer*, vol. 54:1, ss. 6-14.
- de los Reyes, P. (2006) Det problematiska systemskapet. Om svenskhet och invandrarskap inom svensk genushistorisk forskning. I: de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (red.) *Maktens (o)lika förklådnader. Kön klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Bokförlaget Atlas, ss. 29-46.
- de los Reyes, P. & Martinsson, L. (2005) Olikhetens paradigm- och några följdfrågor. I: de los Reyes, P. & Martinsson, L. (red.) *Olikhetens paradigm- intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetskapande*. Lund: Studentlitteratur, ss. 9-30.
- de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005) *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (2006) Introduktion – Maktens (o)lika förklådnader. I: de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (red.) *Introduktion – Maktens (o)lika förklådnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Bokförlaget Akademi, ss. 9-28.
- Dixon, J. & Durrheim, K. (2000) Displacing Place-identity: A discursive Approach to Locating Self and Other. *British Journal of Social Psychology*, vol. 39: 1, ss. 27-44.
- Dixon, J. & Durrheim, K. (2004) Dislocating Identity: Desegregation and the Transformation of Place. *Journal of Environmental Psychology*, vol. 24, ss. 455-473.
- Douglas, M. (1992). *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*. London: New York: Routledge. E-bok.
- Dwyer, O. J. & Jones, J. P. (2000) White Socio-Spatial Epistemology. *Social and Cultural Geography*, vol. 1: 2, ss. 209-222.
- Dyer, R. (1997) *White: Essays on Race and Culture*. London: Routledge.
- Eduards, M. (2007) *Kroppspolitik. Genus, medborgarskap och offentlig politik 1848-1998*. Stockholm: Atlas.
- Ehn, B., Frykman, J. & Löfgren, O. (2005) *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Stockholm: Natur och Kultur.

- Ehrenreich, B. & English, D. (1978/2005) *For Her Own Good: Two Centuries of the Experts Advice to Women. 175 Years of Experts' Advice to Women*. 2. uppl. New York: Anchor Books.
- Ericsson, U. (2000) Förortens diskursiva topografi – Bilder av de/det Andra. I: Ericsson, U., Molina, I. & Ristilampi, P.-M. (red.) *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet, ss. 51-101.
- Ericsson, U., Molina, I. & Ristilampi, P.-M. (2000) Representationer av platser – en teoretisk genomgång. I: Ericsson, U., Molina, I. & Ristilampi, P.-M. (red.) *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet, ss. 24-40.
- Eriksson, C., Eriksson Baaz, M. & Thörn, H. (1999) Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället. En introduktion till postkolonial teori. I: Eriksson, C., Eriksson Baaz, M. & Thörn, H. (red.) *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa, ss.13-47.
- Fairclough, N. (1993) *Discourse and Social Change*. Oxford: Polity Press.
- Frankenberg, R. (1993) *White Women, Race Matters. The Social Construction of Whiteness*. London: Routledge.
- Frankenberg, R. (1999) Introduction: Local Whiteness, Localizing Whiteness. I: Frankenberg, R. (red.) *Displacing Whiteness: Essays in Social and Cultural Criticism*. Durham: Duke University Press, ss. 1-33.
- Franzén, M. & Sandstedt, E. (1993) *Välfärdsstat och byggande. Om efterkrigstidens nya stadsmönster i Sverige*. Studentlitteratur: Lund.
- Frey, W. H. (1979) Central City White Flight: Racial and Nonracial Causes. *American Sociological Review*, vol. 44: 3, ss. 425-448.
- Frykman, J. (2005) Nationella ord och handlingar. I: Ehn, B., Frykman, J. & Löfgren, O. (red.) *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Stockholm: Natur och Kultur, ss. 120-201.
- Furedi, F. (2002) *Paranoid Parenting: Why Ignoring the Experts May Be Best for Your Child*. London: Continuum International.
- Gallagher, C. (2000) White like me? Methods, Meaning and Manipulation in the Field of White Studies. I: Twine, F. W. & Warren, J. W. (red.) *Racing Research – Researching Race*. New York: New York University Press, ss. 67-92.

- Garner, S. (2006) The Uses of Whiteness: What Sociologists Working on Europe can Draw from US Research on Whiteness. *Sociology*, vol. 40: 2, ss. 257-275.
- Giddens, A. (2002) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Gunaratnam, Y. (2003). *Researching 'Race' and Ethnicity. Methods. Knowledge and Power*. London: Sage.
- Gustavsson, K. (2006) *Vi och dom i skola och stadsdel. Barns identitetsarbete och sociala geografier*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Haavind, H. (1974) Myten om den goda modern. I: Haavind, H., Berg Slagnes, J., Grennes Nörve, S., Backe-Hansen, E., Helsing, E., Mohr, M. & Fyrand Löndstöl, L. (red.) *Myten om den goda modern*. Stockholm: Aldus, ss. 36-101.
- Habel Y. (2008) Whiteness Swedish style. *Slut*, vol. 2, ss. 41-51.
- Hays, S. (1996) *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Hertzberg, F. (2003) *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet. Hur arbetsförmedlare förstår en segregerad arbetsmarknad*. Diss. Stockholms universitet. Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- Hill Collins, P. (2000) *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. 10. uppl. Boston: Unwin Hyman. E-bok.
- hooks, b. (1992) Eating the Other. Desire and Resistance. I: hooks, b. (red.) *Black Looks. Race and Representation*. Boston: South End Press, ss. 21-39.
- hooks, b. (1999) Representing Whiteness in the Black Imagination. I: Frankenberg, R. (red.) *Displacing Whiteness: Essays in Social and Cultural Criticism*. Durham: Duke University Press, ss. 165-179.
- Holm, U. (1993) *Modrande och praxis. En feministfilosofisk undersökning*. Göteborg: Daidalos.
- Holmqvist, E. (2009) *Politik och planering för ett blandat boende och minskad boendesegregation: ett mål utan medel?* Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Hübinette, T. & Tigervall, C. (2009) To be Non-white in a Colour-Blind Society: Conversations with Adoptees and Adoptive Parents in Sweden

- on Everyday Racism. *Journal of Intercultural Studies*. vol. 30: 4, ss. 335-353.
- Hübinette, T. & Lundström, C. (2011) Sweden After the Recent Election: The Double-Binding Power of Swedish Whiteness through the Mourning of the Loss of “Old Sweden” and the Passing of “Good Sweden”. *NORA, Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, vol. 19: 1, ss. 42-52.
- Hübinette, T. & Hyltén Cavallius, C. (2014) *Majoritetssvenskar i Storstockholm/Europe's White Working Class Communities in Stockholm*. New York: Open society foundation.
- Hårsman, B. (2006). Ethnical Diversity and Spatial segregation in the Stockholm region. *Urban Studies*, vol. 43: 8, ss. 1341–1364.
- Kallstenius, J. (2007) Är en svensk skola bättre? Om skolval som strategi för en bättre karriär. I: Dahlstedt, M., Hertzberg, F., Urban, S. & Ålund, A. (red.). *Utbildning, arbete, medborgarskap. Strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*. Umeå: Boréa, ss. 111-128.
- Kallstenius, J. (2013) De mångkulturella innerstadsskolorna. Om skolval, segregation och utbildningsstrategier i Stockholm. I: Bunar, N. & Sernhede, O. (red.) *Skolan och ojämlikhetens urbana geografi. Om skolan, staden och valfriheten*. Göteborg: Daidalos, ss. 25-89.
- Kenny, L. D. (2000) Doing My Homework. The Autoethnography of a White Teenage Girl. I: Twine, F. W. & Warren, J. W. (red.). *Racing Research – Researching Race*. New York: New York University Press, ss. 111-133.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lefebvre, H. (1991) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Lilja, E. & Pemer, M. (2010) *Boendesegregation: orsaker och mekanismer. En genomgång av aktuell forskning*. Karlskrona: Boverket.
- Lundström, C. (2007) *Svenska Latinas. “Ras”, klass och kön i svenskhetens geografi*. Diss. Uppsala universitet. Göteborg: Makadam.
- Lundström, C. (2010) Svenska migrantkvinnor i USA och Singapore. *Tidskrift för genusvetenskap*, nr 1-2, ss. 25-42.
- Magnusson, L. (2001) Invandring och segregation. I: Magnusson, L. (red.) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa, ss. 9-21.

- Massey, J. (1995) The Conception of Place. I: Massey, D & Jess, P. (red.) *A Place in the World. Places, Cultures and Globalization*. Oxford: Oxford University Press, ss. 45–77.
- Mattsson, K. (2004) Vit rasism. I: Mattsson, K. & Lindberg, I. (red.) *Rasism i Europa – kontinuitet och förändring*. Rapport från forskarseminariet 5/11 2003. Stockholm: Agora, ss. 108-141.
- Mattsson, K. (2005) Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och det vita västerländska. I: de los Reyes, P. & Kamali, M. (red.) *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes, ss. 139-157.
- Mattsson, K. (2009) Not me, Yet part of Me – Destablizing the Silence of VisuaWhiteness. I: Bromseth, J., Folkmarsson Käll, L. & Mattsson, K. (red.) *Body Claims. Crossroads of Knowledge*. Uppsala: Centre for Gender Research, Uppsala universitet, ss. 134-153.
- Mattsson, K. & Tesfahuney, M. (2002) Rasism i vardagen. I: Amin, S., Lindberg, I. & Dahlstedt, M. (red.) *Det slutna folkhemmet. Om etniska klyftor och blågul självbild*. Stockholm: Agora, ss. 28-41.
- McIntosh, P. (2004) White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack. I: Rothenberg, P. S. (red) *Race, Class, and Gender in the United States*. New York: Worth Publishers, ss. 103-109.
- McKinney, K. D. (2005) *Being White. Stories of Race and Racism*. New York: Routledge.
- Milani, T. M. & Jonsson, R. (2012) Who's afraid of Rinkeby Swedish? Stylization, Complicity, Resistance. *Journal of Linguistic Anthropology*, vol. 22: 1, ss. 44–63.
- Molina, I. (1997) *Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Molina, I. (2001) Den rasifierade staden. I: Magnusson, L. (red.) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa, ss. 49-81.
- Molina, I. (2005) Rasifiering. Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige. I: de los Reyes, P. & Kamali, M. (red.) *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes, ss. 95-112.

- Mulinari, D. (2009) 'Den andra' familjen. Genus, nation och migration. I: Fink, J. & Lundqvist, Å. (red.) *Välfärd, genus och familj*. Malmö: Liber, ss. 201-224,
- Nelson, M. K. (2010) *Parenting Out of Control: Anxious Parents in Uncertain Times*. New York: New York University Press.
- New, C. and David, M. (1985) *For the Children's Sake: Making Child Care More Than Women's Business*. Harmondsworth: Penguin.
- Oakley, A. (1981) Interviewing Women: A Contradiction in Terms. I: Roberts, H. (red.) *Doing Feminist Research*. New York: Routledge, ss. 30-62.
- Paasi, A. (2001) Europe as a Social Process and Discourse. Considerations of Place, Boundaries and Identity. *European Urban and Regional Studies*, vol. 8: 1, ss. 7-28.
- Pallas, H. (2011) *Vithet i svensk spelfilm 1989-2010*. Diss. Stockholms universitet. Göteborg: Filmkonst.
- Palme, M. (1992) *En "trygg" uppväxtmiljö: Uppfostran och sociala reproduktionsstrategier inom den övre medelklassen i en av Stockholms norra förorter*. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning.
- Phoenix, A. (1991) *Young Mothers?* Cambridge: Policy Press.
- Phoenix, A. (1995) Young People: Nationalism, Racism and Gender. I: Lutz, H., Phoenix, A. & Yuval Davis, N. (red.) *Crossfires. Nationalism, Racism and Gender in Europe*. London: Pluto press, ss. 26-47.
- Phoenix, A. (2004) "I'm White! So What?" The Construction of Whiteness for Young Londoners. I: Fine, M., Weise, L., Powell, L. C. & Wong, L. M. (red.) *Off White: Readings on Race, Power and Society*. New York: Routledge, ss. 187-197.
- Phoenix, A. & Wollett, A. (1991) Introduction: I: Phoenix, A., Wollett, A. & Lloyd, E. (red.) *Motherhood: Meanings, Practices and Ideologies*, London: Sage, ss. 13-45.
- Potter, J. (1996). *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987) *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Pred, A. (2000) *Even in Sweden. Racisms, Racialised Spaces and the Popular Geographical Imagination*. Berkley: University of California Press.

- Ramazanoglu, C. & Holland, J. (2002) *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. London: Sage.
- Reay, D. (1998) *Class Work: Mothers' Involvement in Children's Schooling* London: University College Press.
- Ristilampi, P.-M. (1994) *Rosengård och den svarta poesin: en studie av modern annorlundahet*. Diss. Lunds universitet. Stockholm: Symposion.
- Roediger, D. R. (2003) *Colored White: Transcending the Racial Past*. Berkeley: University of California Press.
- Rose, J. (1995) Place and Identity. A Sense of Place: I: Massey, D. & Jess, P. (red.) *A Place in the World. Places, Cultures and Globalization* Oxford: Oxford University Press, ss. 87-132.
- Runfors, A. (2003) *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar. En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Runström, O., Runfors, A. & Wahlström, K. (1998) "Det här är ett svenskt dagis": en etnologisk studie av dagiskultur och kulturmöten i norra Botkyrka. 2 uppl. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Sawyer, L. (2000) *Black and Swedish: Racialization and the Cultural Politics of Belonging in Stockholm*. Diss. Santa Cruz: University of California.
- SCB (Statistiska Centralbyrån) (2014) *På tal om kvinnor och män. Latkund om jämställdhet* [Elektronisk]. Örebro: SCB. Tillgänglig: http://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Publiceringskalender/Visa-detaljrad-information/?publobjid=22161 [2014-12-13].
- Sernhede, O. (2004) Förorten som exil. Löic J. D. Wacquant och postindustriella fattigdomsmönster. I: Johansson, T. & Sernhede, O. (red) *Urbanitetens omvandlingar. Kultur och identitet i den postindustriella staden*. Göteborg: Daidalos, ss. 109-123.
- Skeggs, B. (2006) *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.
- Taylor, S. (2010) *Narratives of Identity and Place*. New York: Routledge.
- Tigervall, C. (2005) *Folkhemsk film: med "invandraren" i rollen som den sympatiska Andre*. Diss. Umeå: Umeå Universitet.
- Tornbjer, C. (2002) *Den nationella modern: moderskap i konstruktioner av svensk nationell gemenskap under 1900-talets första hälft*. Diss. Lund: Lunds universitet.

- Trondman, M. (2007) Cecilias dilemma: Att vara eller inte vara 'invandraren'. I: Dahlstedt, M., Hertzberg, F., Urban, S. & Ålund, A. (red.) *Utbildning, arbete, medborgarskap. Strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*. Umeå: Boréa, ss. 159-188.
- Trumberg, A. (2011) *Den delade skolan. Segregationsprocesser i det svenska skolsystemet*. Diss. Örebro: Örebro Universitet.
- Tuan, Y.-F. (1977) *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Twigger-Ross, C. & Uzzell, D. L. (1996) Place and Identity Processes. *Journal of Environmental Psychology*, vol. 16, ss. 205-220.
- Twine, W. F. (1996) Brown Skinned White Girls: Class, culture and the Construction of White Identity in Suburban Communities. *Gender, Place and Culture*, vol. 3: 2, ss. 205-224.
- Twine, F. W. & Gallagher, C. (2008). The future of whiteness: a map of the 'third wave'. *Ethnic and Racial Studies*, vol. 31: 1, ss. 4-24.
- Tydén, M. & Svanberg, I. (1994) I nationalismens bakvatten. Hur svensken blev svensk och invandraren främling. I: Broberg, G., Wikander, U. & Åmark, K. (red.) *Bryta, bygga, bo*. Stockholm: Ordfront förlag, ss. 221-249.
- Tyner, J. A. (2002) Narrating Interracial Relations and the Negotiation of Public Spaces. *Environment and Planning D: Society and Space*, vol. 20: 4, ss. 441-458.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wallwork, J. & Dixon, J. A. (2004) Foxes, Green fields and Britishness: On the Rhetorical Construction of Place and National Identity. *British Journal of Social Psychology*, vol. 43: 1, ss. 21-39.
- Ware, V. (1992) *Beyond the Pale: White Women, Racism and History*. London: Verso Books.
- Wetherell, M. (2001) Themes in Discourse Research. The case of Diana. I: Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S. J. (red.) *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London: Sage, ss. 14-28.
- Wetherell, M. & Potter, J. (1992) *Mapping the Language of Racism: Discourse and the Legitimation of Exploitation*. New York: Columbia University Press.

- Wharton, A. S. (2005) *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. Oxford: Blackwell.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips. L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wissö, T. (2012) *Småbarnsföräldrars vardagsliv: Omsorg, moral och socialt kapital*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Yazdanpanah, S. (2008) *Att upprätthålla livet: om lågavlönade ensamstående mödrars försörjning i Sverige*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Yuval-Davis, N. (1997) *Gender And Nation*. London: Sage.
- Åqvist, A.-C. (2001) Urban Change, Planning and the Organisation of Everyday Life. The case of Örebro. I: Andersson, H. Jørgensen, G., Joye D. & Ostendorf, W. (red.) *Change and Stability in Urban Europe. Form Quality and Governance*. Aldershot: Ashgate, ss. 193-210.

Bilaga 1

ÖREBRO UNIVERSITET
AKADEMIN FÖR HUMANIORA, UTBILDNING
OCH SAMHÄLLSVETENSKAP

Vill du prata om att bli mamma?

Jag är doktorand i sociologi vid Örebro universitet och gör en studie om hur nyblivna mödrar i två områden ser på att bli mamma och om moderskapet förändrat deras sätt att se på sig själva och sin uppväxt. Framförallt är jag intresserad av hur nyblivna mödrar tänker kring etnicitet, kön och klass. Jag

kommer att genomföra en intervjuundersökning med nyblivna mödrar och undrar om du skulle kunna tänka dig att ställa upp på en intervju.

Om du skulle kunna tänka dig att bli intervjuad eller vill få mer information om studien, hör av dig på 019-30 10 23 alt. 0707-92 50 41 eller skicka ett e-mail till: maja.lilja@oru.se. Givetvis kommer ingen annan än jag att få reda på vem jag har intervjuat. Intervjun kommer att ta ca 1-1,5 timme.

Jag skulle vara mycket tacksam om du vill delta i studien!

Med vänlig hälsning

Maja Lilja

Bilaga 2

Intevjuguide

Hur gammal är du?

Vad arbetar du med?

Om moderskap

Hur många barn har du?

Är det pojkar eller flickor?

Hur gamla är dina barn?

Berätta om hur det var att få barn.

Har du förändrat ditt sätt att se på dig själv sedan du fick barn?

Har du börjat fundera mer på din egen uppväxt sedan du fick barn?

Har du vänner som också är föräldrar?

Hur har du träffat dem?

Hur träffas ni nu?

Har du deltagit i någon vänta-barn- eller föräldragrupp?

Berätta om din vänta-barn- och/eller föräldragrupp.

Besöker du sångstunder, öppna förskolor eller andra organiserade aktiviteter?

Berätta om sångstudenterna och/eller de öppna förskolorna.

Berätta om hur det är att vara mamma i det här området.

Har ditt förhållande till bostadsområdet förändrats sedan du fått barn?

Tycker du att det är ett bra område för ditt barn att växa upp i?

Hur är skolorna och förskolorna i det här området?

Berätta varför du valde den skolan/förskolan som dina barn går i?

Har frågor kring etnicitet, kön och klass kommit upp med dina barn?

Har ditt barn berört något som handlar om etnicitet, kön och klass?

Har du pratat med ditt barn om etnicitet, kön och klass?

Tänker du på etnicitet, klass och kön när du köper böcker eller leksaker till dina barn?

Har dina barn kompisar med olika etnicitet, kön och klassbakgrund?

Uppväxt

Berätta om dina erfarenheter av etnicitet, kön och klass?

T ex. i familjen, bostadsområdet, skolan, umgängeskretsen?

Kan du komma ihåg första gången du blev medveten om etnicitet, kön och klass?

Har du någonsin kommit i kontakt med främlingsfientlighet eller rasism?

Hur tror du dina erfarenheter av etnicitet, kön och klass har påverkat dig?

Har ditt sätt att se på etnicitet, klass och kön kommit att förändras över tid?

Boendet

Berätta om ditt bostadsområde.

Hur länge har du/ni bott här?

Varför flyttade du/ni till ditt bostadsområde?

Trivs du bra med att bo i det här området?

Har du bra kontakt med dina grannar?

Var tror du att du bor om tio år?

Nationell identitet

Hur skulle du beskriva din nationella identitet?

Vad innebär det att vara _____?

I vilka sammanhang kan det innebära fördelar eller nackdelar att vara _____?

Har du varit med om någon situation när din identitet som _____ blivit extra tydlig?

Har din nationella identitet någonsin blivit ifrågasatt?

Vem definieras som ”svensk” och icke-svensk i dagens Sverige?

Vem definierar vem som är ”svensk” respektive icke-svensk?

Vem definierar du som ”svensk”?

Bilaga 3

Förteckning av intervjupersoner

Namn:	Ålder:	Utbildning:	Antal barn:	Bostadsområde:
Anna	37 år	högsk. utbild.	två barn	Gräsbacken
Erika	33 år	högsk. utbild.	ett barn	Gräsbacken
Maria	38 år	högsk. utbild.	ett barn	Gräsbacken
Ulrika	34 år	högsk. utbild.	ett barn	Gräsbacken
Emma	31 år	högsk. utbild.	ett barn	Gräsbacken
Åsa	36 år	högsk. utbild.	två barn	utflyttad Gräsbacken
Katarina	31 år	högsk. utbild.	två barn	Björkby
Rebecka	30 år	högsk. utbild.	ett barn	Björkby
Cecilia	35 år	högsk. utbild.	två barn	Björkby
Monica	40 år	gymn. utbild.	två barn	Björkby
Sabina	31 år	högsk. utbild.		Björkby
Sanna	30 år	högsk. utbild.	två barn	Björkby
Andrea	36 år	högsk. utbild.	ett barn	utflyttad Björkby
Ida	28 år	högsk. utbild.	två barn	utflyttad Björkby
Felicia	20 år	gymn. utbild.	ett barn	i annat bostadsområde
Alice	28 år	högsk. utbild.	ett barn	i annat bostadsområde
Helena	30 år	högsk. utbild.	två barn	i annat bostadsområde
Ingrid	33 år	högsk. utbild.	två barn	i annat bostadsområde
Alva	29 år	högsk. utbild.	ett barn	i annat bostadsområde

PUBLIKATIONER i serien ÖREBRO STUDIES IN SOCIOLOGY

1. Åberg, Berit (2001). *Samarbete på könsblandade arbetsplatser – En könsteoretisk analys av arbetsdelning mellan kvinnor och män i två yrken: sjuksköterskor och ordningspoliser.*
2. Johansson, Björn (2001). *Att slåss för erkännande. En studie i gatuvåldets dynamik.*
3. Lind, Martin (2002). *Det svårgripbara nätverket. En sociologisk studie av företagare i nätverk.*
4. Uggla, Ylva (2002). *Environmental Politics and the Enchantment of Modernity. Mercury and Radioactive Waste Disposal in Sweden.*
5. Soneryd, Linda (2002). *Environmental conflicts and Deliberative Solutions? A case study of public participation in EIA in Sweden.*
6. Engdahl, Emma (2004). *A Theory of the Emotional Self. From the Standpoint of a Neo-Meadian.*
7. Lundin, Elin (2004). *Motstånd och kreativitet. George Herbert Meads bidrag till aktörstrukturdebatten.*
Utgiven även av Symposium förlag, ISBN: 91-7668-420-2.
8. Kihlström, Jofen (2007). *Böjelser & Begär. En kritik av medicinens beroendebegrepp.*
9. Öhman, Marie (2007). *Kropp och makt i rörelse.*
10. Petersen, Anders (2007). *Depression – vor tidsalders vrangside.*
11. Ahlberg, Jenny (2008). *Efter kärnfamiljen. Familjepraktiker efter skilsmässa.*
12. Svensson, Louise (2010). *Mobbning i arbete. Arbetsorganiseringens inverkan på handlingsutrymmet och mobbningsprocessen.*
13. Blomberg, Helena (2010). *Mobbning, intriger, offerskap – att tala om sig själv som mobbad i arbetslivet.*
14. Larsson, Susanna (2012). *We bang our heads, therefore I am. Subculture as laboratory of identity – the case of heavy metal.*
15. Enelo, Jan-Magnus (2013). *Klass, åsikt och partisympati. Det svenska konsumtionsfältet för politiska åsikter.*
16. Gustafsson, Karin M (2013). *The Importance of Trust. A study of knowledge production of biodiversity.*

17. Redmalm, David (2013). *An Animal Without an Animal Within: The Powers of Pet Keeping*.
18. Johansson, Monica (2014). *I moderskapets skugga: berättelser om normativa ideal och alternativa praktiker*.
19. Lilja, Maja (2015). "Det bästa för mitt barn". *Nyblivna mödrar i den delade staden*.